

د نوې ژبپوهنې په رڼا کې

ليکلار پښود

(يوه پښتو – کره پښتو)

پوهاند ډاکټر م. ا. زيار
Ketabton.com

۱۳۸۵

بسم الله الرحمن الرحيم

ليکي پوهه:

ليکي : ليکلار بنود «يوه پښتو _ کره پښتو»

ليکوال : پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار

خپړندوی : د ساپي پښتو څېړنې او پراختيا مرکز

چاپشمېر : ۱۰۰۰ ټوکه

چاپنېټه : پسرلی ۱۳۸۵ / 2006 (تر یونیم کال ځنډ وروسته)

د چاپ رښتې له لیکوال او خپړندوی سره خوندي دي ،

بې افخ بنوونې ترې دگټنې اجازه نشته .

دغه لارښود سم له لاسه د يوې - کره ليکلارې مينه والو ته هممهال
د ساپي، ټول افغان، بېنوا، سمسور، هيواد او... انټرنېټ پاڼو له
لارې وړاندې کېږي. که چا پرې د چاپ لور پينه کوله، له ما سره به
هرومرو سلا کوي. (زيار)

ځوان کمپيوټري پښتني پښت ته
چې د همدوی په هڅونه دغه لارښود وکښل شو.

ننگونه

یوازې اکاډېمیک پښتو ژبپوهان له لوړترین زده کړیز لاسوند او اړوند څېړنیز رېکارډ سره دا رښته درلودای شي چې په لا زیاتو پیاوړو ژبپوهنیزو آرونو، لاسوندونو او پروسیجرونو دا لارښود راوښکوي، نه لکه زموږ توکمپوه ډاکټر پالوال چې له «معیاري پښتو» سره یې دغه یو اړواړ هم رانغښتی نه دی !

A Guide of Standard Pashto

پارسي ځپلې پښتو:
(څو، ترڅو) د (چې) پرځای.
د کابل څخه کتنه - ملاتړ - دفاع -
یادونه - ستاینه... (څخه؟)
اردو - انگرېزي ځپلې:
چېرې چې، څوک چې، کوم چې...
په ډېر شمېر کې، په مشرۍ کې...
(کې؟) لایته، لادرکه (تری تم)...

Prof. Dr. M. A. Zyar

يوه پښتو _ کره پښتو

ليکلاړښود

پيليزه:

دا خبره چې پښتو ولې لا تراوسه د نورو يادو نړيوالو او بيا گاونډو ژبو پر خلاف په سمه توگه يوه يوازينۍ کره ليکنۍ بڼه نه لري او ډيری ليکوال يې لا تراوسه د خپل خپل سيمه ييز گړدود، په بله وينا، د خپلې سيمه ييزې گړنۍ پښتو ښکارندويي کوي او په دې توگه دغې ژبې لا په سمه توگه له گړني او گړدودي دريځه يوه کره ليکنې ژبې دريځ ته لوړتيا نه ده موندلې، دک و دليل يې دا دی چې دغې ژبې لا هاغومره علمي - فرهنگي پرمختگ نه دی کړی او له دې سره ورته هغومره اړتيا هم پيدا شوې او ننګېرل شوې نه ده او چې دغه ژبه بيا په علمي - فرهنگي سيالۍ کې ولې پاتې راغلې، لاسوند يې دا دی چې د ويونکې «پښتني» ټولنې ټوليز بشپړتيايي بهير يې وروسته پاتې دی .

له دې لامله دا کومه هېښنده او نادوده پېښه نه ده، څومره خنډونه او کرکندې چې د پښتني ټولنې د بېخبنايي بشپړتيايي بهير مخې ته پراته دي ، هماغومره يې د ژبې او فرهنگي مخبنايي بهير مخې ته هم پراته دي .

موږ په غږولو سترگو وینو چې پښتني ټولنې لا په ټوله نومهالې مانا له بې شمېرو خېلونو او تېرونو څخه يوه يوازيني ولس (ملت) ته لوړتيا او بشپړتيا موندلې نه ده، نو څنگه کېدلای شي، ژبه يې په رښتينه مانا له بېلابېلو بې شمېرو تېرنيو او سيمه ييزو گړدودونو څخه يوې يوازينۍ ژبې او بيا کره ليکنۍ بڼې ته لوړتيا ومومي؟

هو، هماغسې چې ټولنيز بشپړتيايي بهيرونه له آگاهانه هاندوهڅو سره گړندتيا او پراختيا مومي، دغسې ورسره تړلې مخبنايي هغه هم په آگاهانه او ځانڅېرې توگه گړندي کېدای شي. همدا خبره وه چې د افغاني، په بله وينا، پښتني ټولنې د وروستيو ټولنيزو او بيا فرهنگي پرمختياوو له يوې واريزې چټکتيا سره د يوې کره ليکنۍ او خپرۍ پښتو ځنډن او ځنډن بهير هم يو واريز غورځنگ ته راگډ شو، پراختيا او پرمختيا يې وموندله او دا دی، له ښه مرغه په ټول شور و زور پرمخ درومي او پرله پسې بشپړتيايي پراوونه وهي.

نورې دا بېولالې زړې شوي دي چې هر څه دې د مهال عادي بهير ته پرېښوول شي. که دغه آر د منلو وړ وای، نو ولې به دا دومره ټولنيز او فرهنگي اوږوونونه او غورځنگونه رامنځته کېدل. رښتيني روښاندي پښتانه اوس په دې پوره پوه شوي چې په گردو بېخنايي او مخبنايي ډگرو کې يې له نورې پرمختللي نړۍ سره سيالي او هملاري په آگاهانه او ځانخبرو هاندوهڅو سره کېدون موندلای شي او په دغه لړ کې د يوې داسې کره ليکنۍ پښتو په سمبالونه چې په دغه سيالۍ او هملاري کې يې رښتيني مرستندويه شي.

د يوې يوازينۍ کره پښتو د رښتياينې او سمبالونې لپاره چې کومې پرله غښتې ژبپوهنيزې هلې ځلې په وروستيو دوه - درو لسيزو کې ترسره شوې، هغه ټولې د ليکونکي له خوا پر خپل خپل مهال خپرل شوې او ارزول شوې او له بېلابېلو لارو د زده کړه والو او ليکوالو د گټې اخېستنې لپاره وړاندي شوي دي، چې د بشپړې کتابي بڼې «پښتو ليکلار» تر لومړي چاپ (۱۳۶۰ ل) راوروسته يې دغه اوسنۍ لارښود د هغو گردو ليکوالو، پوهانو او زده کړه والو د پرله پسې غوښتنو او سپارښتنو يو غبرگون دی چې د جنگ و جهالت ځپلي هيواد پرېښوونې او يا يې بيا رغونې ته اړ شوي او د پښتو ليکلار په گډون يې بشپړ کتابتونونه تر شا پرې اېښي دي. دا هغه پښتو مين پښتانه دي چې د خپلې ژبې او ژبني فرهنگ رښتيني پرمختگ او د نړيوالې علمي - تخنيکي سيالۍ لپاره يې جوگه کېدنه د دغې ژبې ليکنۍ يووالی او کره والی لومړنی او بنسټيز آر وآر (اصل و شرط) گڼي او همزمان يې د ملي رغښت او يووالي پيلامه.

د هغو ښاغلو او آغلو د پوهاوي لپاره چې د يوې - کره ليکنۍ پښتو په اړه ورته دغه ټولې ځانگيزې علمي هاندو هڅې بيا هم سمې او اړينې نه برېښي، ځانگړې او خپلسري يې بولي، پر همدومره غبرگون بسنه کوو چې دغه رېږه او ټولې ورته ژبنۍ رېږې او مسالې نورې د کابل پښتو ټولنې يا پېښور پښتو اکېډمۍ د زاړه نا پوهنيز دود «ټولپوښتنې (رېفرينډم)» پرځای په نوې ژبپوهنه هوارېدای شي او يوازې په ژبپوهانو اړه لري. بيا هم دغه اوسنۍ لارښود د تېرو هغو غونډې د هماغې ژبپوهنيزې چلند لارې (پروسيجر) پر بنسټ رغېدلی چې پر ۱۳۵۵ ل کال د ارواښاد علامه حبيبي تر مشرۍ لاندې د يو شمېر دودپزو او نويو ژبپوهانو او ليکوالو په يوه غونډه کې لاسليک شوی او د هماغه کال د لړم په مياشت کې د پښتو ټولنې تر پخلي او منښتې وروسته د ۱۳۵۶ ل په لومړيو کې اړوند سرکاري اورگان «زيري» او ورپسې بيا د پښتو پرمختيا او پياوړتيا د يوې مياشتنۍ»

پلوشي» خپور کړی وو.

نوي، خپلاسي رغاوې يا نوېزونه (نيولوجيزمونه) چې د يوې - کره ليکنې - پښتو له رغندو ټوکونو (اجزاوو) څخه گڼل کېږي، هم همداسې يوه ورته ژبپوهنيزه رېږه ده او تر ټولو مخکې په ژبپوهانو اړه لري او د هرې علمي، تخنيکي يا انفارماتيکي څانگې پوهان هم خپلې اړوندې نومونې يې د ژبپوهانو او په ځانگړې توگه، وييپوهانو (لېکزيکولو جېستانونو) له لارښوونې رغوږلای او ټاکلای نه شي.

زه په دغو ژبنيو رېږو او سکالوو کې له اوږدې مخينې (سابقې) او ازمېښت سره سره بيا هم دغه لارښود په ټوله مانا کوم وروستنی او همېشنی لارښود يا د چا خبره کومه کاني کرښه نه گڼم، ځکه يو خوا د پښتو ټوله گړنۍ او ليکنۍ شتمني لا په بشپړ ډول رابرسېره شوې او راخوندي شوې نه ده او بل خوا يې اوسنۍ گړندۍ خپرنۍ او فرهنگي پراختيا او پرمختيا پرله پسې نوې نوې څنډونه او لر ليدونه پرمخ راپرانيزي او له دې سره يې اړوند لارښود هم زاز و ادلون بدلون غواړي. ان په همدغه اوسني لارښود کې د يوه لږ گړدودي ځېلونو (وارينټونو) امرنه (انتخاب) او ټاکنه سم له لاسه وړانديزي بڼه لري. لکه واخلي د (سول، سته...) او (شول، شته...) ترمنځ، يا د (بود - بودند) د انډول په توگه د (و، وو) او (وو، ول، وه)... ترمنځ که څه هم د ياد شوي علمي پروسيجر له مخې د وروستنيو ځېلونو کره والی په گوته شوی او زباد شوی دی. د نيولو جيزمونو په برخه کې يې هم همداسې درواخله.

د دغو ټولو خبرو په پای کې دا هم له پامه غورځول په کار نه دي چې ژبه د يوې ټولنيزې ښکارندې (پديدې) او فرهنگي اړې په توگه تل په ادلون بدلون کې ده او له دې سره يې رغاويز (فونېتيکي) او گرامري او وييز اکر بکر هم اوښتونکی او بدلېدونکی دی او کره ليکنۍ بڼه يې هم ورسره هرومرو پر يوه اکر پاتېداي نه شي.

بلخوا ژبپوهنه د ژبې او ژبنيو سکالوو د پوهنې په توگه له ټولو پرتليزو (نسبي) سانتيفيکو آرونو سره بيا هم له ټولنيزو پوهنو څخه گڼل کېږي او په دې ډول يې د نورو سکالوو په څېر معياري دا هم د تل لپاره نا لاسوهلې پاتې کېدای نه شي. همدا خبره ده چې ان په وتليو اروپايي ژبو، لکه انگرېزي، فرانسې او جرمني کې هم دغه بهير لا تراوسه پرمخ روان دی او يو نيم ادلون بدلون پکې راوړل کېږي.

چلند لار (پروسيجر)

پښتو، لکه د نړۍ بله هره ژبه د غريزو او مانيزو پيلامو (لغاتو) د يوه غونډال (سېستم) په توگه د خپلې ويونکې «پښتني» ټولنې له خوا د خپلمنځي پوهاوي لپاره ويل کېږي او اورول کېږي. اوسنۍ پښتو د نورو خپلوانو (آرياني) ژبو په څېر د خپلې پرمختيا په درېيم پړاو يا پېر (دور) کې ټيکاو لري چې له

لسمې زېږدي (ميلادي) پېړۍ راپيل شوی او تراوسه پر مخ ځي. تر دې له مخه د منځنۍ پښتو پېړۍ چې اوږدوالی يې لږ تر لږه دولس پېړۍ اټکلېدای شي.

پښتو گړدودونه (لهجې) پر څلورو غورو ډلو وېشنه مومي: (۱) سوېل - لويديزه پښتو، (۲) سوېل - ختيزه پښتو، (۳) شمال - ختيزه پښتو او (۴) منځنۍ پښتو. يوه - کره پښتو لکه يو - ټوليز - کره گرامر يې د بېلابېلو گړدودونو يو داسې غورچاڼ دی چې د ليکنۍ اړتيا له مخې يې د شاعرانو او ليکوالو له خوا بنسټ اېښودل شوی او پر له پسې يې بشپړتيا موندلې ده. خو له يوې پېړۍ راهيسې چې پښتو په يو واريږ ډول خپرنې ډگر ته راگډه شوې، دغه بهير يې هم گړندی شوی او په دې لړ کې يې له هغو زياتو آگاهانه او پر له غښتو ژبپوهنيزو هاندوهڅو سره چې له تېرو درو لسيزو راهيسې يې د يوه فرهنگي غورځنگ بڼه غوره کړې، خپل لوړترين بشپړتيايي پړاو ته رارسيدلی او همداسې پسې ورځ پر ورځ مخ پر بره درومي. دا چې يوه - کره پښتو د ليکوالۍ او خپراوي په بهير کې را دود شوې او په دې توگه لاس ته راغې او ليکوالۍ او خپراوي اړه لري، «يوه - کره - ليکنۍ پښتو» هم بلل کېږي.

يوه کره - ليکنۍ پښتو پر دوو ټوليزو او غورو بنسټونو ټيکاو لري. (۱) رغاونيزه يا گرامري يو رنگي او (۲) ويي پانگيزه (لغوي) رنگارنگي.

۱ - رغاونيزه يا گرامري يو رنگي

دا مانا چې د وينگ (تلفظ)، اوازپوهې، گړپوهې (صرف) او غونډله پوهې (نحوې) په برخه کې له څو بېلابېلو گړدودي ځېلونو (وارينټونو) څخه هماغه يو ځېل غوره کړشي او وکارول شي چې تر نورو يې تاريخي مخينه يا د ويونکيو شمېره زياته وي. يا يې هم ليکنۍ او خپرنۍ مخينه او دودوالی ډېر وي، همدا راز يې لنډون، وينگ او خوږوالی او بيا با قاعده والی او نه گډون په پام کې نيول کېږي. لکه له نوسي، لمسي او نمسي څخه وروستی دا، او يا له ورسيد، ورسېده، ورسېدو، ورسېدلو، ورسيدئ، ورسېدلئ، اورسېدو، اورسېدلو... څخه رومي دا.

۲ - ويي پانگيزه رنگارنگي

په دې مانا چې په يوه - کره - ليکنۍ پښتو کې په دغه اړه له غورچاڼ يا په ملايي نومونه «انتخاب واطراد» څخه کار نه اخېستل کېږي، بلکې د يوه ويي (لغت) ټول هممانيزونه (مترادفات) رااخيستل کېږي، لکه تېره، ډېره، گټه، کانی، غرگی، کمر... داځکه چې په لږو ډېر مانيز بدلون سره راز راز

کارول کېدای شي: تېره د عامی تېرې (سنگ)، ډبره د کاني (معدني) تېرې، گټه د ودانيزې (تعميراتي) توکي، کاني د آسماني تېرې، غرگی د گردې تېرې لپاره چې د يو خيز د اوږه کولو يا ميده کولو لپاره په کارېږي او داسې نور. دغه هممانيزونه د گرامري وارښتو پر خلاف ژبنی او ليکنی يووالی او کره والی نه ژوبلوي، بلکې لايې پراخوي او بډايه کوي.

د يوې کره - ليکنی پښتو وييپانگه لکه نورې ژبې له څلورگونو خواوو څخه را بشپړېږي: (۱) گردودي وييونه يا گروېزونه، (۲) لرغوني يا ارکاييک وييونه او يا زروېزونه، (۳) خپلاسي يا مصنوعي وييونه يا نوېزونه او (۴) پور يا مستعار او د خيل وييونه، يا پوروېزونه.

په دې توگه ډومبني درې ويي ډولونه د پښتو وييپانگې خپله نږه پانگه گڼل کېږي او څلورم دا له نورو (پارسي، هندي، عربي، انگرېزي، پرانسي...) ژبو څخه راپور شوي او دود شوي دي. مانا دا چې ټوله وييپانگه په سل کې ۷۵ په پښتو اړه لري او په سل کې ۲۵ په پرديو ژبو. تر ۲۵% زياته پورونه پښتو له پښتنو څخه ورو ورو پردی کوي او کنډياغي (پتوا) يا لږ تر لږه اردو ترې جوړېږي.

ليکلار او ليکدود:

دغه دواړې نومونې د بېلابېلو ماناوو او موخو لپاره دود شوې دي. په ليکلار کې ژبني اړخونه او گرامري جوړښتونه تر پام لاندې نيول کېږي. په دې توگه کله چې وايو، کره يا معياري پښتو ليکلار، نو مانا يې دا چې له پورتنیو آرونو سره سم يې د يوې - کره پښتو استازي او ښکارندويي وکړای شي. خو ليکدود يا املاً په ټاکلي الفبايي يا ليکني (تحريري) سېستم کې د توپير (کنټراسټ) يا نه گډون (عدم التباس) له آره سره سم د يوې ژبې ليکنی يا انځوريزه سېمبوليکه بڼه ده. کره ليکدود هله رښتينوالی موندای شي چې په اړونده ابېڅې (الفبا) کې د هر غږ او ويي لپاره ټاکلی سېمبول (توری - حرف) ولري او بيا د هماغې ټاکلې کره ژبې تر وسې وسې څرگندويي وکړای شي. اوسنۍ دوديزه پښتو ابېڅې چې بنسټ يې پر عربي هغې اېښوول شوی، زياتره د (۲۹) گونو بېواکو (کنسوننټو - صامتو) او نيماواکو (w, y) غږونو يا اوزونو لپاره توري (حروف) لري او د اووگونو خپلواکو (واولو - صائتو) اوزونو لپاره تش درې توري (ا، و، ی)، خو بيا هم د اوږده او لنډ (و) لپاره هماغه يوه نښه (توری) کاروي، او د زور او زورکي لپاره گردی يا لکی ډوله بيا هم گډون رامنځته کوي. همزه (ه) يا چرگی (ه) هم همداسې درواخله گ له کړۍ (گ) سره ليکل هم يو بې سره بوله کاردی. ځکه دا نښه يوازې د غبرگيزو اوزونو (ټ، ډ، ږ، ښ) لپاره سمه راځي، چې ژبه ورسره راکړۍ کېږي، گ تخنيکي او اقتصادي ستونزه هم رامنځ ته کوي.

د کره لیکنی پښتو ابېڅې (الفباء) په لاندېني لښتیلیک کې وړاندې کېږي:

دودیز	غریز (فونیمیک)	نوم	بېلگه	غریزلیک
ا، ه، هـ	a	زور	اره، اړ	ará, ar
ه، هـ	ə	زورکی	زړه	zrə
آ	ā	اوږد (ممدوده)	آر، آس، کال	ār, ās, kāl
ب	b	بې	بر	bar
پ	p	پې	پوړ	por
ت	t	تې	تل	tal
ټ	ṭ	ټې	ټل	ṭal
ج	ǰ	جې (جیم)	جل	ǰal
چ	č	چې	چم	čam
ځ	j	ځې	ځل، ورځ	jal, wraj
خ	c	څې	څرخ، خرڅ	carx, xarc
څ	x	څې	څر، خور	xar, xor
د	d	دې (دال)	ددا	dādā
ډ	ḍ	ډې (ډال)	ډول	ḍol
ر	r	رې	رگ، تور	rag, tor
ړ	ṛ	ړې	ړوند	ṛund
ز	z	زې	زر	zar
ژ	ž	ژې	ژر	žar
ږ	ǰ, ž	ږې	ږیره	ǰira žira
س	s	سې (سین)	سم	sam
ش	š	شې (شین)	شپه	špa
ښ	š, ẓ	ښې	ښار	ẓār šār
غ	γ	غې (غېن)	غر	γar
ک	k	کې (کاف)	کر	kar
گ	g	گې (گاف)	گڼ	gaṇ
ل	l	لې (لام)	لر	lar
م	m	مې (میم)	مور	mor

nar	نر	نې(نون)	n	ن
run	رون	نې	ṇ	ڼ
kor	کور	او [اوږد(و)]	(o) o	و
zum	زوم	او [لنډ(و)]	u	و
war	ور	وې [بېواک(و)]	w	و
ham	هم	هې	h	ه، هـ
her	هېر	اوږده يې	e	ې
wir	ویر	لنډه يې	i	ي
wray	وری	زورواله يې	ay	ی
wrəy, xwrəy	وری، خورئ	زورکي واله يې	əy	ی، ئ

عربي	غريز	نوم	بېلگه
ث	Θ	ثې، ثاء	حديث
ح	ḥ	حا	حليم
ذ	Δ	ذال	ذاکر
ص	s	صاد	صابر
ض	Z	ضاد	ضمير
ط	t	طا، طې	طاهر
ظ	ẓ	ظا، ظې	ظاهر
ع	Σ	عين	عالم
ف	F	فاء، فې	فاروق
ق	Q	قاف	قرآن

د رغاونيز يا پښويز (گرامري) يووالي آرونه (پرنسيپونه)

دا پرنسيپونه د يادشوي پروسيجر په رڼاکې د پورتنیو معياري يا ټوليزو پرنسيپونو د کارونې لپاره پر کار راتلای شي او د هغو علمي کول کيدونې کولای شي. په بله وينا داسې آرونه (پرنسيپونه) چې د هغو له مخې موږ په راز راز گړدودي گرامري ځېلونو (وارينتونو) کې د غورځونې (اټراد) او يا

غورونې (انتخاب) اجازه ولرلای شو:

۱- دویو نکو ډېروالی، دا په دې مانا چې د یوه گرامري توك له مخې له خووارینتونو څخه هماغه یوه ته معیاري ارزښت ورکړ شي چې د ویونکو شمیر یې ډیر وي، لکه: (ورغ) د (روح)، (ځمکه) د (زمکه)، (شته) د (سته) یا (ما نیولی دی) د (ما نیسلی دی) پر وړاندې. په دې لړ کې منځنۍ پښتو د نورو درېواړو گړدودي ډلو پر خلاف یو نیم تاریخي (لرغونی) آواز خوندي ساتلی، خو د ویونکیو د لږوالي پر بنسټ کره نه شي منل کېدای، لکه س په سگه، دېرس، مسر، کسر... کې.

۲- توپیر او نه التباس، په دې مانا چې د یوه فونولوژیکي او گرامري توك له وارینونو څخه هماغه یوه ته معیاري ارزښت ورکړ شي چې له نورو معیاري امرل شوو توکونو سره یې توپیر شي، په بله وینا، د التباس او یو له بله د ټکر مخه یې ونیول شي. د ژبنيو توکونو تر منځ توپیر او نه التباس یو ژبني قانون او ناموس گڼل کېږي، لکه (شول) د (سول) پر وړاندې چې له (سوځل) سره یې ټکر راځي، همدارنگه سیوری - سوری، پسر - سور، خپور - خور... درواخله.

۳- د ویوالی (باقاعده گي)، دا مانا چې له بېلابېلو رغاوونیزو (پښوییزو) ځېلونو څخه هماغو ته معیاري ارزښت ورکول کېږي چې بېدويي یا استثناء یې کمه وي، لکه دا دوی (قاعده) چې - زور (a) په دودیز او بیا (فونیمیک) لیک کې د بنځینه پایلې په توگه په پام کې ونیول شي او ډېر گړې یې هم - ې (- e)، نه دا چې د نورو دروگونو گړدودي ډلو پر وړاندې د کندهاري گړدود پر بنسټ تر خجن خپلواک (واوېل) وروسته a - پر واپول شي او a بیا په ډېر گړې کې پر i -.

همداسې په نړینه نومونو کې درواخله چې کندهاریان یې د نورې ډېرۍ پښتو ay - پای د ناحجنۍ له کبله پر ay اړوي او بیا یې ډېر گړې هم د ii - پرځای پر ay - پای ته رسوي او داسې نور.

۴- سپما، دا مانا چې تر وسې وسې او وروستني بریده په لږو ویو کې ډیره مانا او مطلب وړاندې شي، بې له دې چې ابهام او گونگوالی پېښ شي، یوه خبره چې په یوه جمله کې راتلای شي، دوو ته باید ونه رسېږي او یوه جمله چې له پنځو توکو څخه جوړېدای شي، په کارنه دي، اتو یا لسو توکو ته ورسي. البته په ادبي او هنري ډگر کې د یوه مطلب څو څو رازو څرگندول له سپما څخه سرغړاوی نه گڼل کېږي، هغه هم په دې شرط چې نوې نوې مانیزې او بدیعي رنګارنگۍ منځ ته راوړي، د چا خبره تکرار حسن اوسي، نه دا چې تشه لفاظۍ ښه ولري. له بده مرغه زموږ ډېر لیکوال د ډېر پخواني ختیز دود تر اغېز لاندې د هممانیزو ویو او جملو بیا بیا کارول د خپل لیکنې سبک ستر توك گڼي. سپما په کړاوړون (فعلي گردان) کې هم ډېره پاموړ بلل کېږي او هغه دا چې له بیلابیلو گړدودي ځېلونو یې هماغه لنډه دا امرل کېږي: لکه د (پوه شوم) پرځای (وپوهیدم) یا د (ډوډۍ وخورلې شوه) پرځای (ډوډۍ

وخوړل شوه). په ويي غونډونو، لکه: کابل پوهنتون، د (د کابل پوهنتون)، (کابل ښار) د (د کابل ښار) ... پر وړاندې. په نوېزونو کې، لکه: (رسنۍ) د (خبري يا خپرنډويه رسنۍ) پر وړاندې.

۵ - اساني او رواني، په دی جاج (مفهوم) چې د یوه ژبني توك د تلفظ (وينگ) او له دې سره بيا د ليك او چاپ ... له مخې پښتنو او نا پښتنو ټولو لپاره اساني او رواني ولري. دا آره پښتو زده کړه او ښوونه کې بيا په ځانگړي ډول د زيات ارزښت وړ دی، لکه (راوړ شو) او راکړ شو، د (راوړل شو) او (راکړل شو) يا پېر د پریږ، درون - درانه د دروند - درانده پر وړاندې.

۶ - خوږ غږي او بلاغت، چې یو ژبني توك په ټولنه کې (دا کثريت له نظره) رکاکت او کراهيت ونه لري. د ساري په توگه له فونولوجيکي او گرامري او ان لغوي او محاوروي وارښتو د یوه گرانښت او خوږوالی زيات وي، لکه: (هیلۍ ته لامبو ښوول) د (کونډې ته غوول ښوول) پر وړاندې يا (نتل) د (رتل)، (وختېږی) د (وخت گوډی) پر وړاندې

۷ - لرغونوالی، په دې جاج چې د وييزو او گرامري وارښتنو په ډله کې هماغو ته معياري ارزښت ورکول کېږي چې يې تر نورو تاريخي او اېتمولوجيکي لرغونوالی ډېر وي، لکه: (ځمکه) د (مزکه)، (ولاړم) د (لاړم) پر وړاندې. دا چې له نجل - نجن، نجلۍ - نجنۍ، زما - دما، زموږ - دموږ، ستا - د تا او ستاسې - د تاسې، ژغ - جغ، جندره - ژندره، ژرنده - جرنده، نېرور - نگور ... څخه وروستي ځېلونه لرغوني دي، خو د ويونکيو زياتوالی او له دې سره کره والی د مخنيو پر خوا دی.

يادونه:

په دی یاد شوو پر نښيپونو کې کېدای شي، يو له بله ټکر راشي. په دې مانا چې که يو توك د یوه پرنسپ (لکه لرغونوالي) له مخې معياري ارزښت ولري، مگر د یوه بل پرنسپ (لکه د ويونکو ډېروالي) له پلوه يې دغه ارزښت سلب شي، په دې توگه په کار ده چې لومړی د ژبپوهنې يا عملي او تطبيقي چانس او ارزښت د ډيروالي او لږوالي له مخې هر پرنسپ ته لوړې يا ټيټې شمېرې ورکړ شي او کله چې يو ژبني توك د ټولو پرنسپونو له ټوليزو شمېرو څخه تر نيمايي زياتې يوسي، معياري ارزښت به ورکول کېږي. د ساري په توگه د ننۍ ژبپوهنې له مخې د یوه ژبني توك ډېر کارېدنگ، په بله وينا، د هغه د ويونکو ډيروالي تر تاريخي لرغونوالي او دودوالي څخه زيات ارزښت لري او په کار ده، که لرغونوالي او دودوالي يا نورو آرونو ته په سل کې پنځه پنځه شمېرې ورکول کېږي، نو د ننني دود او کارېدنگ او ويونکو ډيروالي ته به په سل کې شل شمېرې ورکړ شي. بيا هم که د دې کار لپاره کومه بله جوړه شوې واکمنه غونډه له لاکره پروسېجر سره ټولو آرونو ته يو يو راز شمېرې ورکول غوره

وگڼي، په بله وينا، هېڅ شمېرې ورنه کړي او د يوه ژبني توك په معياري ټاڪلو او امر لوکې د ياد شوو آرونو ډيروالې په پام کې ونيسي، نو بيا هم له علمي بنسټونو څخه دومره سرغړاوی نه گڼل کېږي. ځکه د ژبې غوندې يوې ټولنيزې پديدې، هغه يې هم په ليکنۍ برخه کې قرار دادي او تروني لاسوهنې او ريفورمونه تل منلي او منلاي شي.

د دې لپاره چې دغه لارښود مو له ټوليزوالي څخه را ځانگړی کړي او بيلابيلو ژبني توکونه او ټوکونه (اجزا) مو په کې رانغښتي اوسي، لومړی يې له غونډله پوهيزو (نحوي) يونونو (واحدونو) څخه را پيلوو، بيا گړپوهيز (صرفي)، ورپسې غړپوهيز (فونولوجيکي) هغه تر کرونې لاندې نيسو او تر ټولو وروسته بيا د دغو ټولو رغاوونيزو او پښويزو (گرامري) يونونو يا توکونو د کرونې په رڼا کې ليکدودي (املایي يا ارتوگرافيکي) هغه.

لومړۍ - په غونډله پوهيزه (نحوي) برخه کې:

۱- لکه څنگه يې چې له نوې نومونې څخه څرگندېږي، په غونډله پوهه کې غونډلې (جملې)، غونډونه (فقرې)، او گړنې (محاورې)، په بله وينا، څرگندنې (اکسپرېشنونه) تر ويېنې (بحث) لاندې نيول کېږي او په دې توگه د يوې ژبې لوېترين توکونه يا يوونونه (واحدونه) را اخلي چې د دود له مخې د گړپوهې (صرف) تر څنگه د پښوې (گرامر) دويمه څانگه بلل کېږي. په دې لړ کې غونډله بيا له اړوندو رځندو توکونو (نومونو، کړونو، کړولونو يا قيدونو او وييکو يا اداتو) سره په وروسته ډول تر کارونې لاندې نيسو.

۲- پښتو غونډله پوهې پر دوو برخو يا غونډونو (فقرو) وېشل کېږي چې لومړی هغه ته نوموال غونډ وايي او دويم ته کړوال، خو د دندې له مخې لومړی هغه ايښی (مسند اليه يا مبتدا) بلل کېږي او دويم دا ايښونی (مسند يا خبر). په ايښي کې کړند (فاعل يا نائب فاعل) له اړوندو ستاينومونو او نورو ټاکنډو توکو سره راځي چې لومړی پېژند (حرف تعريف)، بيا شمېرنوم، ورپسې ستاينوم او وروسته پخپله کړند اوډون مومي. د غونډلې په دويمه برخه «ايښوني» کې کړی (مفعول) او کړ او کړول يا کړولونه او پخپله د کړي اړوندان راځي، په دې اوډون: پوهې د کړي پېژند يا شمېرنوم، ستاينوم او بيا په خپله کړی، ورپسې کړول يا کړولونه او په پای کې کړ او مرستيال کړ يا کړونه راځي. ځينې کړولونه د نوموال ونډ په سر کې هم راځي، لکه: نن په کابل کې واوږه ووري، په لندن کې ډېر مهال افغان سفارت ته وو. ...

لکه: بېرک - سنک په خپېره وواهه (يا وهلی دی).

د اېښی او اېښونی (مبتدا او خبر) تر منځ بشپړ ګرامري سمون اړین دی :

کره

پلوشه راغله .

ما ډوډۍ وخوړه .

پلوشه زما خوړ ده .

// //

زلمۍ - زما ورور دی .

زه او ته - ښار ته ځو .

هلکان راغلل .

زلمۍ، زرخانگه، زرمینه او زرینه

راغلل

ما - په لندن کې یو کال او درې اوونۍ

- تېرې کړې .

تېر کړل .

نولسمه او شلمه پېړۍ تېره شوه .

- تېرې شوې .

اوړم کال او پروسېکال - ښه تېر شو .

- ښه تیر شول .

[زیار، پښتو لیکلار ۱۲۹-۱۲ مخ]

«چې» د غونډلې د نازادو یا مرستیالو رغندو ټوکونو په لړ کې یو ډېر کاري او ډېر پېښی اړیکو یی کی (ارتباطی ادا ت) دی:

کره

زه راغلم چې تا ووينم .

د بي بي سي والايې "تر هغې" هم

پرځای کاروي:

هېواد ته خدمت وکړئ چې اباد شي .

بلېر امريکا ته ولاړ چې له کلېنټن سره

وگوري .

زه يو کتاب اخلم چې ويې لولم .

واجپايي اسلام اباد ته ولاړ .

چې له پاکستان سره خپل اړيکي ښه

کړي .

ناکره

زه راغلم (تر څو) تا ووينم . (کابلۍ پښتو)

//

هيواد ته خدمت وکړئ (تر څو) اباد شي .

- (چېرته) چې له کلنټن سره گوري .

(پېښورۍ پښتو)

- (کوم) چې لولم يې (- هغه چې) . //

- (څوک) چې له پاکستان سره . //

تعلقات ښه کول غواړي .

يا د اجمل په شعر کې:

ځی هغو خوارو له جنت وگټو (څوک) چې له ځایه دوزخیان پیدا دي.

د «چې» په ملگرتیا یو لړ ترېنستي (ترکیبي) اړیکو ییځي، لکه دا وروسته کره بېلگې یې:

خومره چې غورېږي- هومره نه ورېږي.

څنگه چې ناروغ وم، نور وختون ته ولاړم.

کله چې ته راغلې، بیا به زه ولاړ شم.

ناکره بېلگه یې لکه:

ځکه چې ناروغ وم- نو وختون ته ولاړم. (کندهاری پښتو)

د همدې غونډلې کره بڼې:

څنگه چې ناروغ وم- نور وختون ته ولاړم.

یا:

(څنگه) چې هوا ښه شوه _ (نو) له کوره ووتم (څنگه او نو غورځېدای شي)

«لکه څنگه چې» د ترېنستي اړیکو ییځي (ترکیبي ارتباطي ادات) په توگه:

لکه څنگه چې تاریخ زیاده کړې ده- پښتانه له آره ساک دي.

«څو»، «څو چې» یا «تر څو چې» یوازې د زماني کړول (قید) په توگه، هغه هم د لومړۍ راوړل شوې

خېرمه (فرعي) غونډلې په سر کې راځي او یوازې په همدې کارونگ د پارسي «تا» انډول کېدای شي،

لکه:

تر څو چې کوشنی ونه ژاړي - مورتی نه ورکوي.

څو چې بنسټپال پر هېواد واکمن وي، د سولې او سوکالۍ هیله نشته.

[دلته یوازې «تر څو» او «څو» هم ناکره نه برېښي]

همداسې له «چېرې» او «کله» سره، لکه:

چېرې چې اوسې، په خوی به د هغو سې.

کله چې ته راغلې، هله به زه ولاړ شم.

څوک چې خوب کوي، نرکتې به یې زېږي.

ځینې ناکره لیکوال یې له تکراره ځان ژغوري او هغه دا چې که یو ځل یې بیانیه وکاروي، بل ځل یې د

پارسي «تای علتیه» تراغیزلاندې پر (څو) یا (تر څو) اړوي:

نازوله ښوونځي ژر راغله چې له مور سره بازار ته ولاړه شي، «تر څو» ځانته گوټونه واخلي [دلته تر

خو پر «او» يا «او په دې توگه» بدلول په کار دي].

اد لایاتي خبرتیا لپاره: پښتو لیکلار ۶۴-۵۶۱ مخ، پښتو پښو یه درېیم چاپ، اړونده سکالو، پښتو ویي پوهنه ۴۴ مخ، د انگریزي-پښتو د سربلونو سیندگي سریزه].

سربلونه او وستربلونه:

۶- سربلونه د غونډلې (جملې) د مرستیالو رغندو ټوکونو په توگه له ازادو یا آرو ټوکونو (نومونو) سره کړولونه (قیدونه) جوړوي. داسې چې سربل تر نوم له مخه او وستربل ترې وروسته راځي، لکه په کور کې «په» سربل او «کې» وستربل دی. د پښتو د دغو غبرگو وییکو یا «غبرگبلونو» په وړاندې زیاترې خپلوانې ژبې یووستوي سربلونه کاروي، لکه پارسي «در» او انگریزي «in» د کره لیکنې پښتو سربلونه او وستربلونه په لاندې ډول ښوول کېږي:

۷- «له» له هغو ډیر پېښو سربلو څخه دی چې د څو بېلابېلو وستربلونو په ملگرتیا له منځ کې رانېکېل نوم سره بېلابېل کړولونه (قیدونه) جوړوي او له یو لړ منځنیو گړدودو پرته له یوه بل ډېر پېښي سربل «د» سره گډ شوی او په دې توگه یو ژبنی آر (توپیر یا نه التباس) تر پښو لاندې کوي.

لکه:

کره

ناکره

تل به دې ساتم له پردو وطنه...

ته خو به له زلفو کوڅې جوړې کړې...

او داسې نورې پېيلې او ناپېيلې بېلگې یې. کره جوړې یې دا دي:

غبرگبلونه یا د سربلونو او وستربلونو جوړې په لاندې ډول بېلابېلې تر سپړنې لاندې نیول کېږي:

له - سره: زه له زلمي سره له کندهاره (څخه)، راغلم (څخه)، په دې توگه غورځېدای شي)

له - څخه: د "څخه" ناکره گړدودي ځېلونه (څه، نه، ځنې) هم په پېيلو ویناوو کې راتلای شي.

له - سره سره: زه له ناروغۍ سره سره (بیا هم)، کار ته ولاړم. یو وستوی «سره» په همدغه (باوجود)

جاج هله بسیا کېدای شي چې تر «له» له مخه راشي، لکه: سره له ناروغۍ کارته ولاړم. «بې» (ل) هم

همداسې په سرکې راځي.

له - پرته: له رابللیو پرته، نا بللي هم راغلي ول (- څخه پرته - په یو ځایي ډول کره نه راځي).

له - وروسته: له غرمې وروسته لمبا ته ځم (دلته تر «له» تر زیات کره برېښي).

له - راهیسي: له دوولسیزو راهیسي افغان ولس د مرگ و ژوند پر پوله ولاړ دی (د راپه دې خوا، د - راسي، د - راپه هیسته ... یې ناکره انډولونه دی.

په هغو کړولي ترنگو (قیدی ترکیبو) کې چې «څخه» ترې غورځېدلی گڼل کېږي:

د قانون له مخې (څخه) چې «تر مخه» یې ناکره انډول دی، د ځان له خوا، له ډیرې تودوخې، له غرمې (- تر مابنانه)....

په «لپاره» کې د لیکدودي آر له مخې «له» رانغښتل شوی دی. کله کله د "راهیسي" پر ځای تش "څخه" او یا هم د لاسپما لپاره یوازې پر "له" بسنه کیږي. لکه له کلو څخه، له پخوا... د محمد هوتک په لیکلار کې هم زیاتره "څخه" غورځېدلی دی. له آره، له لاسه، سم له لاسه، وار له مخه، سم له سمونې هم هډاسې درواخله.

له ساده (یووستوو) کړولو څخه بېلښتي کړولونه رغوي. لکه: له پاسه، له لاندې، له دننه ... کښل پکار دي.

۸- «تر» چې له "وروسته" یا "مخکې، له مخه"، "څخه" "پرتله" ... او سترېلو سره هماغه کړولونه یا ترنگونه منځته راوړي چې "له" یې هم راوړي، خو بیا هم لکه چې وویل شول، دلته له "له" څخه "تر" ډېر کره راځي، په تېره د وینګ د اسانتیا له پلوه. د "تر" نور او سترېلونه، لکه:

تر- لاندې: تر ډېوې لاندې تیاره ده (ناکره: د ډیوې [د سیوري] لاندې تیاره ده.

چې اوبو ته وایي پاني - سر یې لاندې کره تر کاني.

لاس تر زڼې لاندې مه ږده - ستا به عادت وي ما به ورك له ملكه كېنه!

تر- پورې: تر مرگ پورې به له خپلې پښتو وانه وړم (که "پورې" غورځول کېږي، نو "تر مرگه" غوره راځي).

تر- څخه: تر سرو وریجو (څخه) خوب ښه دی ("تر - څخه" دلته پرتلیز کړول جوړوي او له منشا یې "له - څخه" توپیر مومي).

تر- دننه: تر کور دننه یې ژوند خوار دی.

تر- د باندې (بهر): تر ښار د باندې څوک وتای نه شي.

۹- «په»: له خپلو څلور گونو او سترېلونو سره څلور ډوله کړولونه (قیدونه) رامنځته کوي، لکه:

په - کې: په کوټه کې تیاره ده.

په - سره: په کیلي (سره) کولپ پرانېستل کېږي (سره غورځېدای شي او اړوند زور پای یا زورکی پای ښځینه نوم نه اغېزمنوي، لکه: په خوله مې ورته وویل، په مېړانه وځنګید)

په - پورې: په چا پورې مه خاڼده (پورې هله غورځېدای شي چې "په" پر "پر" واړول شي).
ستا په خبرې پورې مې وویل (ستا د خبرې په اړه مې وویل).

په - پسې: زه په هر چا پسې نه ځم.

(په یو لړ ختیزو ګړدودو کې "په" زیاتره غورځول کېږي او له (په - کې) پرته لکه "له" زیاتره پر "د" بدلېږي. اردو - انګریزي پېښې، لکه: زه (په) پښتو کې لیکل - خبرې یا ژباړه کوم د چا په مشرۍ کې، په ډېر شمېر کې (ګڼ)، یا ډېر شمېر... ناکره دي.

۱۰- پر - (باندې): دا سربل له لویډیزو ګړدودو پرته نور زیاتره پر "په" اړول کېږي او ژبنی توپیر (contrast) له منځه وړي او ګډون (التباس) رامنځته کوي د ("باندې" یو لیکدودې ځېل "نې" دی):
زړینې زرمینه پر مېز ځملوله او په لرګي یې ووهله.

یا: زړینې زرمینه پر تخته ځملوله او په څو باري یې ووهله.

زړینې زرمینه پر تخته (باندې) ووهله (مانا دا چې لومړۍ یې پر تخته ځملوله او بیا یې په سوک څپېړه یا لښتې لرګي ووهله، نوکه ولیکو چې: (زړینې زرمینه په تخته ووهله) مانا دا چې د تختې په وسیله یې هغه ووهله. همدا راز (پر مېز) او (په مېز)، (پر څوکی) او (په څوکی)... ورته مانا ګډون رامنځته کوي. د همدغه آرو معیار له مخې باید: په پښتو لیکل "او" "پر پښتو لیکل" سره په دوو بېلابېلو ماناوو وکاروو.

د ګران معصوم هوتک (دعوت ۱۱۳ او ۱۱۴ ګڼه ۹ مخ) په "واښه پر خوله، رسی پر غاړه" کې لومړۍ "پر" پر "په" کره ګڼي او هغه هم په دې چې واښه په خوله کې دننه نیول کېږي، نه پر خوله باندې، خو زه یې ورسره په دې منلای نه شم چې یو خو په ظرفي مانا او جاج "په" ما هیڅکله، په هیڅ ګړدود او متن کې بې "کې" سر بله نه دی موندلی او بله دا چې دلته اړینه نه ده چې واښه دې کورټ او سکوت دننه په خوله کې ونیول شي، بلکې کېږي د چا خبره هسې یې اکت وشی، "روژه پر خوله" هم همداسې درواخله. دلته "پر" سرسري او بابز جاج اخلي، کوچیان وايي: "موږ اوږی پر کابل او ژمی پر پېښور تېروو".
ځکه دوی تر ښارو او کلیو بهر په کېږدو کې اوسي، نه دننه په ښارونو او مېشتو سیمو کې.

که چېرې "پر" دلته پر "په" واړوي، هرومرو به ورسره "کې" ملګرې کوي او د اړوندو ښارونو یا سیمو "دننه" مانا به ترې اخلي، یا په ملایي ژبه د استعلايي مانا پرځای ظرفي هغه. دا هم څرګنده ده چې ډېرو کوچیانو هم "پر" هر چېرې پر "په" اړولی، په بله وینا، رالند کړی دی، خو د یاد شوي آله مخې دا دواړه سربلونه سره توپیرول په کار دي، که څه هم ډېری یې یوازې "په" په دواړو جاجو یو شان کاروي، د "پر" نور کره کارونځایونه:

یو څه پر بل څه اړول یا بدلول، ژباړل او داسې نور، پر مخه دې ښه، (مخ) پر وړاندې، پر کال، پر

مياشت، پر ورځ، پر شپه، پر بجو...

۱۱- بې- لکه جرمني ohne يا انگرېزي without له آره ځانته کارول کېدای شي، لکه:

بې زده کړې ژوند گران دی، بې علمه ژوندون گران دی...

ورسره "له" ملگری کول او بیا ورسره "څخه (ځنې)" او سترېل غاړې کول، د سپما، اسانۍ اوروانۍ آرونه زیانمنوي او زیاتره په پېيلې (منظومه) وینا کې ورته د تول برابرۍ لپاره اړتیا پیدا کېږي. که اړوند توکي چې باید نفې یې کړي، زیات شي، بیا یې پرځای "له - پرته" کارول په کار دي: د هېواد "له" ارامۍ او پرمختگ "پرته" بله هیله نه لرم. "له" زده کړې او کارو زیار "پرته" ژوند کېدون نه لري. همدارنگه په سرچپه ډول د یوه یووستوي یا ترېستي توك يا غونډ (فقرې) لپاره "له - پرته" کارول هم کره نه برېښي، لکه: له پیسو پرته هم ژوند کېدای شي چې کره او لنډه اسانه بڼه یې "بې پیسو هم ژوند کېدای شي". "بې" لږو ډېر د «- له» په ملتیا تل د نومونو او غونډونو په سر کې راځي او د "له - پرته" ځای نیسي، لکه:

زه بې له هغې هم درتلونکی وم، بې ستا له وینا ما خپل کار ترسره کړ. کټ مټ لکه "سره" چې د "باوجود" په مانا منځنۍ دریځ لري. نور نا کره انډولونه، لکه: د زمري نه په غیر، د ستا نه په غیر.

۱۲- (و) - ته: "و" یو زوړ سربل دی او یوازې یې له تاریخي پلوه د کره والي یو آر په برخه دی چې د ویونکو د ډېري، لیکنې او خپرني دود، لنډون او اسانتیا د پنځگونو آرونو په وړاندې په هیستوریزمونو کې راځي او یوازې اړوند او سترېل "ته" یې کره گڼل کېږي. ان په لویدیزه (کندهاری) پښتو کې چې دغه پخوانی سربل چې لا ژوندی ساتلی، هم د یوه لږ لیکوالو او په تېره شاعرانو له خوا یو مخیز نه کارول کېږي چې محمد هوتک (پټه خزانه) یې غوره بېلگه گڼل کېږي. په لرغوني او منځني شعر کې د - ته تر څنگه و - وته، و - لږو ډیر لېدل کېږي، لکه:

... هر پلوته ټپي زړونه په ځار ځار

... چې غزنه ته مې باتلی په تلوار

... سه يې والوتله هسک ته پردې لار

... نه را درومي غور ته بیا جوپې د ښار (اسعد سوری).

همداسې ښکارندوی، شیخ بوستان، اسماعیل، متي، خوشال، رحمان... (- ته) ډېر کارولی، که څه هم کېدای شي، لاسوند یې وزني اړتیا وي.

د (و- ته) بېلگې، لکه: ځمه ځمه چې اوږد یون مې دی ومخ ته - د یا نه خوری به اچوم و ترخ ته (خرنېبون).

د (و-و ته) بېلگه:

خدای و ما و ته ښکاره کړ هغه لمر بیا (رحمان بابا)

د (و-) بېلگې:

سوز گداز د محبت هسې و ما را (پیر محمد کاکي)
چې مې خوږ کا کام، ترخه و ما ناکام را (محمد هوتک)

۱۳- د «ته» او سترېل شعري انډول "لره" هم دود لري او همدا راز یې "له" هم درواخله چې د غږونج پایله ده او د کوزنیو لیکوالو په پېښو یې په نثر کې کارونه کره نه گڼل کېږي.

۱۴- «د-...» یو داسې ډېر کاری او ډېر پېښی سربل دی چې له «کره» پرته د یووستوو نومونو او یا هم د غونډونو په ملتیا د (اضافت، چار پرځای کوي، لکه: د زمري ورور، د اسمان ستوري، د ژوند سپرې تودې، د رمو او گلو خاوند، د پت څښتن... - "کره" چې له آره د "کور" او ښتې ښه برېښي، د (د-) یوازینی ساده او یووستوی اضافي او سترېل دی. تشبیهي یا ورتني وسترېلونه - یې له "غونډې" پرته نور زیاتره غونډیز (فقره یي) ښې لري او نارښتیني "کاذب" بلل کېږي، لکه: د مزدور غونډې یې وگټه - د بادار غونډې یې وخوړه، د بېوزلو په گټه، د پېړیو په پوړیو کې، د هېواد اوسنی اکر په پام کې نیول، د ... دفاع، کتنه، درناوی، ساتنه، ننگه ... مخنیوی، لیدنه، هرکلی... چې بې له "خخه" سم او کره گڼل کېږي.

د - "غونډې" پرځای دا غونډونه د تشبیهي وسترېلونو ښکارندويي کوي: د- په خبر، د- په رنگ، د- په ډول، د- په دود، د- په شان (پا شانې، په شانت، په شانتې)، د- په توگه، د- په راز، د- په ښه -"لپاره" یو داسې بېلښتي (اشتقاقی) او سترېل دی چې تر هرڅه له مخه "د اړوندۍ او ځانگړونې" او لږ و ډېر د "ته" غونډې لړکړی پېر (د اتیف یا مفعول له حالت) رامنځته کوي، لکه: دا کتاب "د لوستو لپاره" دی، اوبه "د څښاک لپاره" دي. دا ډالۍ "د زمري لپاره" ساتم. د- "د مهالویو په ملتیا مهالي کړولونه جوړوي، لکه د کال په اوږدو کې، د ورځې، د شپې، د سهار، د غرمې.... زما کره، ستا کره، زما غونډې، ستا غونډې، زما لپاره، ستا لپاره، ستا په خبر.... دا چې (زما) او ستا له آره (دما) او (دتا) دي، یا په بله وینا، د اسانتیا لپاره (د) پر (ز) او (س) اوښتی، نو زما کره، زما غونډې، ستا غونډې، زما لپاره، ستا لپاره... بل (د) ته اړتیا نه لري او له دې کبله د ستا... د زما... ناکره گڼل کېږي.

له "د" سره (سره، خخه، پورې، پسې، لاندې، وروسته، پرته، راهیسې، دننه، د باندې...) او سترېل کول ناکره دي چې په زیاترو ختیزو گړدودو کې دود لري. همدا راز، لکه پاس چې نغوته وشوه، د پارسي ځپلې کابلۍ پښتو تر اغیز لاندې (د- خخه ملاتړ، مرسته، ننگه، استازي، دفاع، مخنیوی، هرکلی، یادونه، ستاینه، ساتنه، څارنه، درناوی، کتنه...) ناکره بلل کېږي، په کار ده "خخه" ترې وغورځول

شي.

له مهالي او توني کړولونو (مکاني قیدونه) سره خپله تولواله (اضافي) دنده داسې پرځای کوي: د غره له پاسه، د کور له دننه، د غره له لاندې، د - له کښته، د - له پورته، د - له سره، د - له مخه، د - له څنګه... په دغه راز بېلګو کې د پای او سترېل "څخه" تل غورځي.

له څرنګیز او توسني (علتیه)، کړولو سره داسې سربل کېدای شي: د - له مخې، د - له کبله، د - له لامله، د - له توسنه، د - له لاسه، د - له ټسه، د - له درده....

په دې ډول د "له" پرځای د "د" کارول ناکره دي، لکه: د - د پاسه، د - دمخه، د - دلاندې، د - د لاسه، د - د کبله... یا سم د لاسه، سم د سمونې... لکه څنګه چې د "له" سربل په برخه کې وویل شول.

۱۵- څرګندنې او ګرڼې یا اصطلاحات او محاورې چې د نه شل کیدونکو غونډونو په توګه کارول کېږي، باید پردې بڼه ونه لري، په بله وینا، د پارسي یا بلې ژبې ګرڼې ټکي پر ټکي په پښتو جملو کې ونه ژباړل شي او په دې توګه ژبنۍ رغاونه زیانمنه نه شي، لکه: اقدام په عمل راوړل، په وجود راتلل، صورت نیول، پرکړسۍ کښینول، په عمل کې پلي کول... په دې باب دې نورې اړوندې لیکنې له مخه ولوستل شي.

- دلته د پارسي ځپلې او اردو ځپلې پښتو د ناکره غونډلو (جملو) پر وړاندې د یوې - کره پښتو هغو یو لړ بېلګې د درنو مینه والو مخې ته ږدو.

کره

ناکره (پارسي ځپلې پښتو)

د سولې لپاره لارې چارې غوره کول. د سولې د پاره تدابیر اتخاذ کول.
په امنیتي لارو چارو لاس پورې کول. امنیتي تدابیر په لاره اچول.
دولک کسيز ايراني ځواکونه پر افغاني د ايران دوه سوه زره قواوې د
پوله ځای پرځای شول. افغانستان په سرحد کې متمرکزې شوې.

تر پنځوسو زیات بندیان خوشې شول. زیاتره پنځوس بندیان خوشې کړي شول.

اوس پوره خبرونه وړاندې کېږي. اوس زیاتره خبرونه وړاندې کېږي،
اوس هم د خبرونو پوره سپراو وړاندې کېږي. اوس هم د خبرونو زیاتره
تفصیل وړاندې کېدلی شي.

په کابل کې خپل ژوند تېروي. په کابل کې خپل ژوند په سروبي.
افغانان له چکالۍ څخه خورېږي. افغانان د وچکالۍ د ناحیې څخه

خوږېږي.
زه د کابل په شېرشاه مېنه کې اوسېږم. زه د کابل په کارته چار کې کښېښم.
ته چېرې اوسې؟
ته چرته پاتې کېږې؟
ما په کور کې همسايه اچولې دی.
ما په کور کې همسايه کښېښولې دی.
ما د کور ور جوړ کړ.
ما د کور دروازه کښېښوله.
ما نيا لگي کېښوول.
ما نيا لگي کښېښول.
د ملي ايرونو (عايداتو) پاموړ.
په ملي عايداتو کې د ملاحظې يا
زياتېدنې.
تر کېدونو دورځنيو لگښتونو کمول.
تر ممکن حده د ورځنيو مصارفو
اندازه کمول.
دغه ورهڅې (پر خپل وار) گټورې
زبادېدای شي.
د سولې هره هڅه گټوره پر پوټای شي.
د سولې هر اقدام مفيد تمامېدای شي.
د کور ډوډۍ تر بازاره ارزانه پرېوځي.
د کور ډوډۍ نسبت بازار ته ارزانه
تمامېږي.
له کرنيزو سرچينو څخه په زړه پورې
گټه لاسته راتلای شي.
پروژه تر کار لاندې ونيول شوه.
له تخنيک څخه په گټه اخېستنه يا
گټنه.
ما خپل کتابونه تر لاسه کړل يا
راورسېدل.
ما يې خبرې ته غاړه کېښووه.
زه پر ځان پام کوم يا ساتم.
زه پر ځانته متوجه یم - توجه لرم يا توجه
ورکوم.
زه خپلې تېروتنې ته ځير شوم.
زه خپلې سهوې ته متوجه شوم.
ما د هغه پام را واړوه يا راوځکاوه.
ما د هغه توجه جلبه کړه.
ما د ده مرسته راوځکوله.
ما د ده مرسته را جذبې کړه.
ما د خپلې مرستې ته دهغه پام
راوځکاوه.
زه له خطر سره مخ يا مخامخ شوم.
زه له خطر سره مواجه شوم.

زه په خطر کې يم. هغوی ځانونه وسپارل. لاری چارې - هڅې - هاندو هڅې... پیلول. افغانستان د تاریخ په خورا بډاګر کې ټیکاو لري. زه تر اوږې ژمی غوره ګڼم. په ځینو برخو کې اندېښنه رامنځته کولای شي. تاوتریخوالی ډېر شوی دی. څارندویانو پر توند لارو ګولی وورولې. جنگ سخت شوی دی. نن درې نومولې زړګ، زمرګ او اتل، خلکو ته وینا وې کوي. د هغو ویناوې په ورځپاڼو کې خپرېږي. هغوی خپل استازي ونومول. نومولي دادی:...

زه د خطر په معرض کې واقع یم. هغې ځانونه تسلیم کړل. تدابیر - اقدامات - مساعی... پر لاره اچول. افغانستان د تاریخ په زیاته بډه وضع کې قرار لري. زه نسبت یا نظر اوږې ته ژمي ته تر جیح ورکوم. په یو سلسله مواردو کې د نګرانی باعث ګرځېدی شي. شدت سوا شوی دی. پولیسوالو په شدت (تشدد) پسندو د ټوپک ګولی وورولې. جنگ شدت موندلی دی. نن درې نامزدان هر یو زړګ، زمرګ او اتل خلکو ته بیا نیې (بیانونه) ورکوي. د هغو وینا ګانې (بیانونه) په اخبارو کې نشرېدلی شي. هغوی خپل نماینده ګان کانديد (نامزد) کړل. کانديدان (نامزدان) عبارت دي د... په یوه سلسله حادو مواردو کې. اکثریت خلک ورسره دلچسپي لري. دغه کتاب ماته چندانې دلچسپ نه دی.

دغه کار یې نه خوښېږي. د کورنیو چارو وزیر په ناسوبتیا کې. تر کېدونه یې مخنیوی په کار دی. د امریکا کېدونې بریدونه.

دا کار یې د دلچسپۍ مورد نه واقع کېږي. د داخله چارو د وزیر په غیاب (غیابت) کې. تر ممکن حده پورې یې مخنیوی ضروري دی. د امریکا ممکنه بریدونه.

هېواد د بشپړې نېستۍ تر بريده
ورسېدل.
پرگنې مېشتې ښار توغندي وورول
شول.
د باوري لاسوندو پر بنسټ (له مخې).
دواړه مشران يوه جوړجاړي ته
ورسېدل.
د دواړو ترمنځ د اندونو
اواز مېښتونو راکړه ورکړه وشوه.
ده ته د الپاره (کابو) پر لاس ورغله...
له گاونډيانو سره د نه تېري او
ښواړيکو تړون لاسليک شو.
هغوی د بېله پوهاوي لار راخپله کړه.
د دواړو ترمنځ وړانپوهاوی پای ته
ورسېدل.
جنگ جگړه ته پای ټکی اېښوول په
کار دي.
د نومولو استازونو مليک و پايلل شو.
هغه د لندن ښار د کتنې لپاره و خوځېد.
کوشنې پر مېز کېښناست.
خپلې خواخوږۍ يې وړاندې
(څرگندې) کړې.
په ډزو کې ټپي شو او روغتون ته
ولېږدول شو.
د ځينو پاملرنو له مخې وېښل شو.
ترهغې وروسته، (له مخه...) چې
خواڅ راغی، نو زه ولاړم.
سکالو پردې لاسوندو ټيکاوه مومي.

هېواد د نېستۍ تر (سر) حده
ورسېدلو.
د نفوسو نه په ډک ښار راکټي بمبار
وشو.
د با اعتباره اسنادو په بنا.
دواړه مشران يو موافقت (موافقي)،
توافق، ته ورسېدل.
د دواړو په منځ کې د افکارو او
تجاربو تبادله وشوه.
ده ته دا فرصت حاصل شو...
د گاونډيانو سره د تېري د نه کولو او
ښو مناسباتو قرارداد امضاء شو.
هغوی د گډ تفاهم په منځته راتگ سلا
شول.
د دواړو په منځ کې سوء تفاهم رفع
شو.
باید جنگ و جدل ته وروستی ټکی
کېښوول شي.
د نامزدانو د نماينده گانو لست
وروستی کړی شو.
هغه د لندن د ښار څخه د کتنې په
غرض (منظور) حرکت وکړ.
کوچنی د مېز په سر کېښناستو.
خپل د همدردۍ مراتب يې په عرض
ورسول.
د ډزو په نتيجه کې ټپي او روغتون ته
منتقل يا يووړل شو.
د ځينو ملحوظاتو په اساس وېښلی
شو.
وروسته، (له مخه...) ترهغې چې
خواڅ راغی، زه لاړم.
موضوع په دې د لايولو نه بنا کېږي.

جنگ د بدمرغی سرچینه ده. جنگ د بدمرغی مبداء (منبع) تشکلیوي.

- له تازه ناکره، خپرنیزو (ژورنالېستیکو)، هغه هم په زیاته کچه له اردو - انگرېزي خپلې پښتو بېلگو څخه:

ناکره (اردو خپلې پښتو)	کره
نواز شریف څوک چې د پاکستان پخوانی وزیراعظم دی، عدالت ته پېش کولی شي.	نواز شریف چې د پاکستان مشر وزیر دی، نیاوتون ته وړاندې کېږي.
د پاکستان د قومی اسمبلی سپیکر کراچی ته لاړو چرته چې فرقوی شدت تشدد اختیار کړی دی.	د پاکستان دولسي جرگې مشر کراچی ته ولاړ چې گروهیز تاوتریخوالی پکې سخت شوی دی.
د وزیر خارجہ پاکستان په مشرۍ کې یو وفد جوړېدلی شي.	د پاکستان د بهرنیو چارو وزیر په مشرۍ یو پلاوی جوړېږي.
په یکم مئی د مزدور کسان پارټی پاکستان جلوس ایستلی شي.	د مې پر لومړۍ د پاکستان د مزدورانو د گوند لاریون تر سره کېږي.
په ضلع مردان کې بجلی چالو کېدلې شي.	په مردان ولسوالۍ (ضلع) کې برېښنا چالانېږي.
زه هېڅوک په اعتماد کې اخستل نه غواړم.	زه پر هېچا باور (ویسا) نه کوم.
یوه شاندار دستوره به جوړېدلی شي.	یوه پرمینه غونډه به جوړېږي.
... د پاکستان صدر جوړ کړی شو.	... د پاکستان هېواد مشر وټاکل شو.
بېنظیره په انگلینډ کې پاتې کېدلې شي.	بېنظیره په انگلستان کې اوسېږي، یا استوگنه لري.
بدعنوانه بیرو کرېټ نااهله وگرځولی شو.	بدنام کارمند (له ټاکنو) بې برخې کړ شو.
یوه زنانه گلوکاره نوې گانې (گانيانې) پېش کوي.	یوه سندرغاړې نوې سندرې وړاندې کوي.
یو کس د غلا په الزام کې گرفتار کړی شو.	یو څوک د غلا په تور ونيول شو.
د پارټۍ یوه کارکنه د خپلې حلقې امېدواره ده.	یوه گوندي غړې د خپلې سیمې نومولې (کاندیده) ده.

ستا له مرستي مننه كوم، يا: ستاد مرستي مننه كوم. د پاکستان دوگرېمېشتي (نفوسو) پروژه ومنل شوه. د ټينگار (مقاومت) غورځنگ پر مخ درومي. كشميريان د هند تېري زغملای نه شي. د پرېكړې د منښتې (نمښتې) په اړه وينا كېږي. د لاسوندو له مخې به پر كورنيو رېږو هرومرو چارياغور كېږي. تر هگري به ورو ورو له هېواده ورکه شي. د هغه ستاينه به كېږي. هغه د ستاينې وړ وگرځېد. نوي ټولنيزې ژمنې منلای نه شم. پانگواكي (امپريالېستي) زېښناك او بنكېلاك دې برباد وي! د اوبه خور (اوبلگونې) څانگه (داره) د پانگې (بودجې) له ستونزې سره سره خپلې دندې پر مخ وړي. بنوونځي د ناروغيو د ډېرښت له كبله وتړل شو. د عامه (ټولوال) روغتون د ډاكټرانو كار بندي پای ته ورسېده. بنديانو د بيا غور (استيناف) غوښتنه وكړه. هغه ته يې خواخوږي څرگنده كړه.	ستا د مدد شكريه ادا كوم. د پاکستان د آبادي خانداني منصوبه بندي پاس كړي شوه. د مزاحمت تحريك په بره روان دی. د بهارت جارحيت كشميريان نه شي برداشت كولی. د فيصلې په حق (مخالفت) كې تقرير پېش كېدلی شي. د دستاويزاتو تر مخه به په اندروني مسايلو ضرور عمل درآمد كېدلی شي. د هشتگردي به په مزه مزه د ملك نه ورکه شي. هغه ته به خراج تحسین پېش كېدلی شي. هغه قابل تحسین وگرځولی شو. جديدې سماجي (معاشرتي) زمه واريانې تسليم كولی نه شم. سامراجي استحصال او نواديت دې مړده باد وي! د آبپاشۍ محكمه د بجې د مشكل باوجود خپلې ډېو ټياني په مخ بوزي. سكول د بېمارو د سواكېدو په وجه بند كړی شو. د جنرل هسپتال د ډاكټرانو هرتال ختم كړی شو. قيديانو د اپيل خواست وكړلو. هغه ته يې د غمرازی اظهار وكړلو.
--	--

زه په سماجي اقدارو (قدرونو) بحث
 کول نه غواړم.

زه پر ټولنيزو ارزښتونو نه غږېږم يا:
 زه نه غواړم، پر ټولنيزو ارزښتونو
 وغږېږم [پاکستان پښتو ليکوال
 داردو - انگرېزي په اغيزمنۍ دغه آر
 کړل (غوبنل) د مرستيالکړ په توگه
 هسې سرباري کاروي].¹

د ملازمانو د بحالۍ دپاره کوششونه
 جاري ساتلی شي.

د حريت پسندو جنگريز (جدو جهد)
 نور هم سوا کېدالی شي.

د انتها پسندو اسلامي جماعتونو
 سربراهان گرفتار کړی شو.

اغواکړی شوی ټيچر رهاکړی شو.

زمينداران نور پرست وغيره روغندار
 نباتاتي خيزونه پسندېږي.

د نهې په ورځ به دوکانونه کولاو کړي
 شي او هر به خيز به ميلا و شي.

دلته کې سرمايه کاري سرگرمياني
 چندانې نښتې.

تانه دارد زور دارو جانبداري کوي.

د ذرائع عامه تر مخه اهمې کارواياني
 کېدلې شي.

د زرعي سکيم په حقله تجويز منظور
 کړی شو.

د حکومت پاکستان په حواله دعوام
 پسندی څه بحث نه شي کيدلی.

وزير خارجه پاکستان په عالمي مسلو
 کې دلچسپي نه اخلي.

اقوام متحده په مشرق وسطی کې اهم
 کردار ادا کوي.

بن لادن د گردود بيمارۍ په وجه

د پاکستان پر ټولمنلتيا (وگړنيتوب)
 څه خبرې نه شي کېدای.

د پاکستان د بهرنيو چارو وزير له
 نړيوالو سکالوو سره لېوالتيا نه لري.

ملگري ملتونه په منځني ختيځ کې
 غوره نقش تر سره کوي.

بن لادن د پښتورگو (بدوډو) د ناروغۍ

مشکل سره مخ شوی دی.	له کبله له ستونزې سره مخ شوی دی.
په بنیادی طور باندې د ستونزمنتیاو	له شاگردانو (زده کړیانو) سره له آره ښه
سره ښه سلوک نه کېږي.	(سم) چلند نه کېږي.
ملا عمر د پټې د خپل ځای نه لا درکه	ملا عمر له خپل پټوني څخه تری تم
(لاپته) شوی دی.	شوی دی.
وزیر صحت پاکستان د رېډیو اسلام	د پاکستان د روعتیا وزیر د اسلام
آباد نه براه راست یو ضروري پیغام	آباد له رادیو څخه یو اړین پیغام ښخ
نثروي.	پر ښخه خپروي.
د تعلیمي محکمو کې تحفظ نه	په ښوونیزو څانگو (ادارو) کې
مېلاوېږي.	خوند ښه نشته.
د وزیر ثقافت اهلېه (تېر، کور، بېگم)	د فرهنگ (کولتور) وزیر مېرمن مړه
په حق اورسېده.	شوه (له نړۍ سترگې پټې کړې).
کابل ته ورغلي د استرالیا د پلومېټان	کابل ته ورغلي استرالیایي دېپلوماتان
اسلام آباد ته واپس شو.	(بیرته) اسلام آباد ته ستانه شول.
د یوولسم ستمبر د بریدونو سره تړاو	د سېتمبر د یوولسمې د بریدونو
لرونکی یو دهشتگرد گرفتار کړی شو.	اړوند ترهگر و نیول شو.
د پره لرونکو کسانو د عدالت قرارداد	گرمو کسانو دنیاوتون پرېکړه ونه
تسلیم نه کړلو.	منله.
د زلزلې کور پڼگونکې غمېزه ختمه شوه.	د رېږدلې کور گډې بخوله پای ته ورسېده.
د لویديځ ښاریان په کابل کې نیولي	د لویديځ هېواد وندان (تبعه) په کابل
شوي دي.	کې نیول شوي دي.
د ملک صدر یوه خوشخبري پېش کړه.	هېواد مشر (ولسمشر) یوزیری وړاندی
	کې.
هغه په رېډیو او ټي وي یواهم بیان	هغه په رادیو او تلویزیون کې یوه
جاري کوي.	ارزښتمنه وینا کوي.

[کښېني لیکوال او ژورنالېستان او د دوی په لاروی نور ټولیز پښتانه د انگرېزي «on» په پېښو په تېلفون، تېلوېزیون، راډیو... کې د غږېدلو لپاره د (په - کې) پر ځای "په" کاروي او په سرچپه ډول "په مشری یا صدارت کې"، "په تعداد یا شمېر کې" هسې بېځایه "کې" سرباري کوي چې د نورو بېخرته پېښو په څېر په لره بره گړنۍ پښتو کې کوم بنسټ نه لري].

دویم - په غږپوهیزه مورفولوجیکي (صرفي) برخه کې:

۱۶- استل د دویم ډېرگړي پایله - است یا - ست او - واست باید د - یی، استی، یاستی اوویي پر وړاندې معیاري گڼل په کار دي.

۱۷- د تېرمهال کړ د درېیم یوگړي نړینه پایله باید صفر او زورکی غوره وگڼل شي، لکه: خوږ، ولیکه. دغه راز (وبله)، (وگڼه)، (وپيژند)، تر (وباله)، (وگاڼه)، (وپيژاند یا وپیژانده)... کره راځي.

۱۸- (دی) «په زور والا» ی «باید د «د» او «دی» پر وړاندې د درېیم نړینه وگړي معیاري روستاږي وگڼل شي، لکه: زلمی راغلی دی، دی زلمی دی، دغه راز د ختیزې پښتو دواړو خپلواک (é) پر وړاندې هم.

۱۹- وو (په اوږد - و) د لر تېرمهالکړ د درېیم نړینه وگړي او (وه) یا (ول) د درېیم جمع نږېنه وگړي لپاره باید معیاري وگڼل شي.

۲۰- نا بشپړ تېرمهالکړ د درېیم نړینه وگړي روستاږي باید د بشپړې هغې په څېر صفر او زورکی اوسي، البته بې له کوم مختاږي «و» لکه: زلمي ناک خوږ. سنک راته، د خوږې، خوږلو، خوږو، راتلې، راتلو او داسې نورو پر وړاندې.

۲۱- «خوږلای» باید په بشپړ او نابشپړ تېرمهال کې د تواني او ارمني اړخ یوه معیاري بیلگه ومنل شي، لکه ومې خوږلای شو. کاشکی مې وخوږلای، خوږلای می شو، کاشکی مې خوږلای یا دل) په غورځونه (خوږای).

۲۲- (خوږل) باید په ټولو بېچارو کړو کې یوه معیاري بیلگه وگڼل شي، لکه وخوږل شو (شول، شوه، شوی...، خوږل شوی دی (دي، ده، دي)، خوږل شوي ول (شوې وه شوې وي...) خوږل کېده (کېدل، کېده، کېدی...).

خوږل کېدای شو (شول، شوه، شوې...)، یا خوږل کېږي. و به خوږل شي او نور.

۲۳- (زور) باید د (زورکی) پر وړاندې معیاري بنځینه روستاږي ومنو او ډېرگړی یې اوږده -ې، چې تیاره، خوله، ویاله،... په بیدودو (استشناوو) کې راځي، زورکی به په ټولیز ډول یو نړینه روستاږي وي، لکه پسه، زړه، تره، وراره. همداراز باید مفرد بنځینه نومونه، لکه وله، ونه، غنه، ستنه د اوږدې «ې» په روستاږي ومنل شي.

۲۴- هر (زور روستاړی والا) بنځینه نوم باید په اوږده (ې) جمع او مغیره کړو، لکه دوی بنځې، د یوې بنځې. داسې نه، لکه په کندهاري گړدود کې چې د ناخجنۍ په ترڅ کې یو دا راز بنځینه نوم په لنډه (ي) جمع یا مغیره کوي او د خجنتیا په ترڅ کې یې بیا په اوږده (ې)، لکه لاري (راه ها) او لاري (نغمه ها).

۲۵- زور کی واله ((ی) باید یوازې معیاري بنځینه روستاړی وگڼو، نه نرینه، لکه په کندهاري گړدود کې لیکونکی د نرینه لپاره زورکی والا «ی» او د بنځینه لپاره په لنډه «ي» او دغه راز د (راغلئ دئ) دواړې (یاوې) زورکي والې وایي او لیکي.

۲۶- هره زور واله (ی) نرینه روستاړی وگڼو او ډېرگړې او اوبستې بڼه یې بیا په لنډه (ي)، لکه: سړی - سړي اولبنتی - لبنتي نه سړی، سړيان اولبنتی، لبنتيان.
«غویی»، «خوری» او «ویی» کېدای شي، دوی او درې ډېرگړې بڼې ولري، لکه: غویی یا غویان، خوربي یا خوریونه او کله هم خوریان، ویی - ویي یا وییونه.

۲۷- په پارسي یا عربي پېښو پښتو شمېر نومونه جمع کول نامعیاري دي، لکه: سلها، زر ها، په سلهاو و، په زرهاوو، د (سلونه، زرونه یا سلگونه، زرگونه...) پرځای یا سرحدات (سرحدونه)، رودات (رودونه)، جنگلات (ځنگلونه)، چتیات (اپلتي) او داسې نور.

۲۸- (پاته)، (ټول)، (لږ)، (بڼه) او داسې نور صفتونه باید د وگړي، گڼې او نوږي له مخې له موصوف سره سم گردان شي، نه لکه لږ اوبه، ټوله خلک، پاته هلکان، بڼه (په زور) بڼځه، بڼه (په زورکي) سړی... همدارنگه (دواړه) او (واړه) باید د ځینو گړدودو په لاسوند د نوږي او پېر له پلوه سم گردان شي.

۲۹- اوږد «و» باید د مغیره جمع روستاړی اوسي، لکه د خلکو، چې کندهاريان یې په لنډ (و) وایي. دا راز (اوږد) مغیره «و» باید د «نوم» په سټې پورې سیده ونه نښلي، لکه له (سړی) څخه (سړو)، له (کورنۍ) څخه (کورنو)، له (پېړۍ) څخه (پېړو)، له (پیۍ) څخه (پو) ... چې یې له نورو وییو سره گډون راځي. البته که د گډون ویره نه وي او رواني پېښوي، نو (ی) غور څول دومره نادوده نه برېښي، په تېره په شعر او وینا کې.

۳۰- هر نوم یا صفت چې له فعلی بنسټ سره یوځای کېږي، باید په وسمهال کې د ځوانېدل، ځوانېږي او ځوانول، ځوانوي په بېلگه گردان شي، نه د ځوان کیدل، ځوان کېږي او ځوان کول، ځوان کوي په بېلگه. په دې ډول ورسره باید پیلېدل، پیلېږي او پیلوي یا مخامخېدل او مخامخول هم قیاس کړو، په

بله وینا، د (کېدل) او (کول) پرځای (ېدل) او (شول) معیاری وگڼو. یوازې په هغو برخو کې له داسې لنډیزه کار وانه خلو چې مانا بدلوي، لکه له اړخه اړول چې مانیز بدلون پېښوي. دغه راز له کونډ او کونډې څخه (کونډېدل) او (کونډول) جوړولای شو، مگر له ډېره یا تیره څخه ډېرېدل او تیرېدل نه. له همدې کبله تر (پاتې کېدل) څخه د (پاتېدل) گړدود معیاري ارزښت لري. هرگوره، د وردگو او ځېنو نورو کرلانیو خوشې - خوشیول، ستړی - سترېدل ... ټولیزېدای نه شي.

۳۱- ځانگړي- ټولنومخري، لکه: (زما دا) د وگړي، گڼې نوږي او پېر (شخص عدد، جنس او حالت) له مخې باید پوره گردان ولري او هغه هم د دواړو توکونو په پام کې نیولو سره. په دې توگه به یوازې (زما دا) نه، بلکې زما دوی. زما هغوی... ستا دا. ستا دی ستا دوی، ستا هغوی... هم لیکلای شو، ځکه دا یوه ژبنۍ سپمایی ځانگړتیا ده.

۳۲- د ملتیا او اشتراکیت یا ټولوال ضمیر باید په څو ډولونو کې لږ تر لږه یو دا معیاری وگڼل شي، لکه: زلمي دوی، زلمي ډلې - ډلې، زلمي گلې....

درېیم - غږپوهیز (فونولوجیکي) معیاري اړخونه:

۳۳- معیاری پښتو ټول ۳۶ غږونه لري. (ء) او (ق) چې په ځېنو ختیزو گړدودو کې دود لري او د پردي اغېز ښکارندويي کوي، ورسره معیاري ونه گڼل شي. په دې توگه باید (چکړې)، (کلا)، (وکړه) ولوستل او ولیکل شي، نه (چقړې)، (قلا) (اوکړه) یا (ؤکړه) او داسې نور. دغه راز د څ، ځ، ښ، ژ او (ږ) غږونه پر، س ز، خ، زیا ج او گ وانه ډول شي. په سرچپه ډول د (ز) پرځای (ځ) کارول، لکه ځوی - ځما - ځمور... هم کره نه برېښي.

۳۴- په معیاری پښتو کې باید «ښ» او «ز» د منځنیو گړدودو (لکه د وردگو یا اندړو) په وینګ او تلفظ ومنل شي. ځکه یو څه زیاتوالی لري او بل په را دیوېي خپرونو کې لږ تر لږه د «ښ» دا همداسې دود شوی دی. د ساري په ډول هلته له کندهاریا نو پرته نور ټول خبرلوڅان (ښ) له همدغه منځني وینګ سره سم د (ش) او (خ) تر منځ تلفظوي.

۳۵- په سوېل - ختیزو گړدودو کې چې الف پر اوږده (و) یا لنډه (و) او هغه پر اوږده (ې) یا لنډه (ي) اوږي، باید معیاري ونه گڼل شي، لکه ځدران چې وایی: میږ په کېر کې کور کړي (موږ په کور کې کار

کړو.

۳۶- یولې وییونه چې په ځینو ګړدودو کې یې د غږو نو اوډون یو راز او په ځینو کې بل راز دی، باید هماغه ډول ته معیاري ارزښت ورکړو چې یا یې تاریخي لرغونتوب زیات وي. لکه کښل تر ښکل، کښته تر ښکته، خسا (خوسا) تر سخا، خسی (خوسی) تر سخی، خسر تر سخر، ځمکه تر مخکه، اسویلی تر اوسیلی، زولنه تر زلونه، پسرلی تر سپرلی، پښه تر ښپه، پښېمان تر ښېپمان، انگازه تر ازانګه، ولېشت تر لوېشت... او یا خو یې ویونکي زیات وي، لکه زمري د مزي یا امزي، غږ د ريغ، ورغ د روغ، اورېدل د ارویدل... پروړاندې.

۳۷- اوږد، ارت، اړخ، بوخت باید په یو څپیز ډول، معیاري وګڼل شي، نه په دوه څپیز ډول، لکه څنګه چې په لویدیزو ګړدودو کې دود لري.

۳۸- چې، پورې، لاندې، باندې، وړاندې، غوندې، کې، هسې، داسې، دغسې، چیرې، پرې، ترې، یوازې، همدا راز نومخړي تاسې، دې، یې... او دا راز نور وییکی باید د ګړدودي زیاتوالي له کبله په اوږده (ې) ولیکل شي او ولوستل شي، نه په لنډه (ي).

۳۹- (موږ) باید د ګړدودي زیاتوالي له کبله د (مونږ) په وړاندې معیاري وبلل شي.

۴۰- (زما) او (زمونږ) دې دویونکو د زیاتوالي په لاسوند په دوه څپیز ډول معیاري وګڼل شي، نه به یو څپیز ډول. په شعر کې یې دواړه ښې جواز لري، ان (زمونږ) درې څپیز (زمونږه) هم راتلای شي.

۴۱- نمسی یا نوی، نمانځل، نمانځنه، نماړی یا نواری، نماړل... د لرغونوالي له کبله د لمسي، لمانځل، لمانځنه، لمانځه، لماري، لمارل... پر وړاندې معیاري ارزښت لري. مګر ماسپښین، مازیګر، ماښام او ماسخوتن همداسې (مفغن) د اسانتیا له کبله معیاري پاتې شي. لمونځ او لمر دې بیا تر نمونځ او نمر، نور، مریا مېر د ویونکو د زیاتوالي او دودوالي له لامله غوره وګڼل شي.

۴۲- هغه، هسی، هغې، هماغه، هغومره... ترهاغه، هاسې، هاغسې، همغه، هاغومره... اسان او روان برېښي او په کار دي معیاري وبلل شي.

۴۳- «ته» خو د «له» يا «لره» پر وړاندې له وخته بيا معياري منل شوی او کارول کېږي. (له) يا (لره) بايد گړنۍ او شعري ژبې ته پرېښوول شي، لکه څله يا څه لره.

۴۴- ولېدل تر لوبدل يا ولېږي تر لوبېږي د عام منښت وړ برېښي او بايد معياري يې وگڼو.

۴۵- درول د ودرول پر وړاندې زيات ټوليز والی لري او د معياريتوب پر آبر برابر دي.

۴۶- موندل او بيا موندل بايد د ميندل او بيا ميندل پر وړاندې معياري وټاکل شي، او وسمهال گردان يې مومم، بيا مومم، د ميمم، بيا ميمم پر وړاندې.

۴۷- اوبدل يا اوبل تر اودل هم تاريخي مخکيوالی لري او هم گړدودي زياتوالی، نو يې معياري منل غوره دي. هرگوره، اودل يې تېرمهال انډول دی.

۴۸- (ژر، ژرنده، ژړل...) خود (زر، زرنده، اوزړل...) يا (زر، جرنده، جرل...) پر وړاندې لږو ډير معياري منل شوی او په کار ده همداسې منل شوي پاتې شي. همداسې ژامه د زامه پر وړاندې، که څه هم گړدودي ډيروالی يې دومره نه دی.

۴۹- يوازې د يواځې او بيا ځې پر وړاندې زيات معياري لاسوند لري، ځکه پر دې سربيره چې لږو ډير گړدودي دود لري، په اوسني ليکدود کې هم اسان او بې گډونه راتلای شي.

۵۰- ځينې پور ويي چې د زياترو پښتنو له خوا يې په څپو کې لنډون راځي، بايد همغسې تلفظ شي، لکه نياز يو څپيز، اختيار دوه څپيز او داسې نور. مگر داسې نه چې په سرچپه ډول لږ څپيز پر ډير څپيز وواړول شي، لکه پلان چې له آره يو څپيز دی او بايد همداسې د معياري پښتو ټوک وگرځي، يو څپيز عربي او پارسي درې کانسوننته ويي بيا په سرچپه ډول په پښتو کې دوه څپيز کېږي، لکه شعر، جرم، علم، شرم، رزم، بزم، قدر، نذر، فضل، صدق، صبر، او داسې نور.

۵۱- هر راز پور ويی بايد تر وسې وسې په ليک ولوست کې د معياري پښتو تر دود لاندې راشي. دلته به يوازې قرآن او حديث مستثنا وبلل شي يا ځينې ډير دود ځانگړي نومونه، لکه افغان يا افغانستان چې له آره د "اوگان" او "او گانستان" معرب بلل کېږي. د ځينو ژبو پورويونو ته بايد پام ولرو چې کېږي، يو نيم غږ يې د پښتو له غږونو سره سمون يا نژدېوالی ولري او خوندي يې وساتو، لکه الماني او روسي (بن) او (خ) چې له پښتو سره گډون لري. په دې توگه بايد (مونشن) ميونيخ - (مونښن)، (زوريخ) - (خوريښ) يا خوږينښ، (بارزل) - (بارخل)، (زرابکين) - (خرابکين)، (تزار يازار) - (خار...) ولولو

او وليکو. دا چې ځينې په تېره کښينې پښتانه انگرېزي پوروييونه زياتره په هندي وينگ وايي، ت پر ت د پر د... اړوي، بايد يو مخيز معياري و نه منل شي، لکه ډاکټر چې آر لاتيني وينگ يې (دوکتور) دی او په کار دي، دوکتور يې غوره وگڼو، او په دې ډول نور ارويايي وييونه هم همدا يو راز راپور شي، لکه د کلچر پر ځای کولتور زيات دود موندلی دی. کوټ، بوټ او دا راز نوروييونه خو بيا زياتره د پښتو غږپوهې تر اغيز لاندې راغلي او مستثنا گڼل کېدای شي. همدارنگه اړ نه يو چې پارسی پر فارسی، پارسي يا پارسو، واړوو. جور د ځور، چراغ د څراغ په بڼه معياري راځي «ځواب» چې زياتره له سوال سره يوځای يو څپيز ويل کېږي، نو که همداسې په پښتو شوې بڼه معياري ومنل شي، دومره به نادوده ونه ايسي. (زنجير) بايد د دود له مخې په (زنځير) پښتو شي او د ورته غږو د گاونډيتوب په اغيز سره (ځنځير) ونه ليکل شي.

۵۲- ځينې پښتو شوي (مفغن) عربي پور ويي، لکه ميراث، متل، مخنت، اتمان (عثمان...) دا کيلي پر لاس راکوي چې عربي، ص، پر، س واړوو او ث، پر، ت، خو بيا هم اړنه يو، دومره يې له پښتو (س) سره اړه ول کړو چې د ټکر لامل شي. همداسې پر (ز) د (ض) او (ظ) اړول درواخله.

۵۳- د پوروييو خجونه هم بايد زياتره د پښتو د خج پوهنې اړوند شي او هغه دا چې د نورو ډېرو ختيزو ژبو غوندې پښتو دې ته ډيره هڅه لري چې داروپايي يا نورو پوروييو پر وروستۍ څپې ياله وروستۍ څپې څخه پر مخکې څپه باندې خج راوړو، لکه لندن، واشينگټن، مکسيکو، کاناډا، يورپ، اتلانتيک چې په خپل ژبني قلمرو کې زياتره په لومړي خج ويل کېږي، نه لکه د لرو پښتنو غوندې چې هماغه اردو او انگرېزي وينگ او خج يې راتينگ کړي دي.

لويديزيان هم زموږ ختيز وييونه او نومونه د خپلو ژبو له دود سره سم په لومړي او يا دويم خج تلفظوي، لکه کابل او افغانستان. مگر که هغوی زموږ وييونه زموږ په خج ووايي او موږ د هغوی وييونه د هغو په خج، لابه ښه وي.

۵۴- د درېيم وگړي نژدې جمع ضمير (دوی) بايد په لنډ (و) معياري وگڼل شي، که نه له يوه بل ويي (دوی) سره يې گډون راځي چې په پښتو قاموس کې په دستور، قانون او آئين مانا شوی دی.

۵۵- کښېناستل د کښېنوستل او کښېناستيدل پر وړاندې د معياري کېدو وړ بريښي.

۵۶- ځينې پښتانه چې په بخښل کې د بخشيدن (خ) نه غور ځوي او په همدې اغيز نڅښه وايي چې له پارسي نشان سره اړيکې لري او پښتو شوې بڼه يې ښان دی، نو بخښل د ښه په اغېز ښل هم اسان

دی او هم زیات دود لري، په کار دي، نښه او بڼل معیاري وگڼل شي. همدا راز تر خوښینه، ښینه زیات معیاری ارزښت درلودای شي.

۵۷- ښوول، کښوول، پرېښوول... باید د ښودل، کښودل، پرېښودل... کښووستل، پرېښووستل یا ښل، کښل، پرېښل... پروړاندې معیاري ومنل شي.

۵۸- ښوونځی او پوهنځی د ښځینه ښې ښوونځۍ او پوهنځۍ په پرتله زیات معیاری ارزښت لري، ځکه ارواښاد الفت خبره زموږ په کولتور کې نارینه تر ښځې له مخه ځي، په دغه لړ کې ټولی او ټولگی هم همداسې نرینه کره راځي.

۵۹- دا چې په پښتو غږ پوهه کې په ټولیز ډول تر پېښ، زورکي او تر زېر زور اسان ویل کېږي، نو باید په معیاری پښتو کې هم دا آر په پام کې ونیول شي. تر هغې چې گډون نه راشي. او د ټکر ډار نه وي. د ساري په ډول که په پندانه کې د زورکي پرځای د لنډ (و) په گړدود معیاري وگڼو، اساني به ولري، بې له دې چې له بلې کلمې سره یې گډون راشي. خو که یې په زورکي پیل کړو، بیا «ښه دانه» نه، بلکه (میرگن) مانا ورکوي.

۶۰- د ځينو فعلی اوږدونو (گردانونو) په وسمهال برخه کې د فعلي ولی وروستی (ت) په (خ) ښوول معیاری گڼل کېدای شي، نه په (ز). ځکه گړدودي استناد یې په هر ډول، مگر اوسنی دودوالی یې هم ارزښت لري، لکه وځي د وزي، پریوځي د پرېوزي، پرځي د پرزي، غورځي د غورزي... پروړاندې.

نو د دې لپاره چې رښتیا یوه قاعده مو ترلاسه کړي وي او په دې توگه مو د یوې گرامرۍ گډوډتیا مخه نیولې وي، نو په کار دي، په داسې فعلونو کې د (ز) پرځای (خ) وکاروو، لکه له (تلل) څخه (ځي) له (پرانستل) څخه (پرانځي)، له (پرېمیتل) څخه (پرېمینځي) او نور په ساتل، نتل، کتل... کې خو بیا بېخي د (ز) او (خ) پوښتنه نه راپورته کېږي. هرگوره (ختل) پر (خېژي) او (کوتل) پر (کوژی) اوږي. گرځېدل هم تر گرزېدل ډېر لیکنی دود لري.

۶۱- په (وکړي او وکي) کې فونولوجیکي پوښتنه نه راځي، بلکه په دوو بیلابیلو لیکزیکي (لغوي) ډولونو پورې اړه لري، یو له (کړل) فعل سره اړه لري او دا بل یې له (کول) یا (کلل) سره. که په ویي پانگه کې (کړل) غوره وگڼل شول، نو (کړي) به غوره وي او که (کول) یا (کلل) غوره وگڼل شول، نو (وکي) به غوره وي او که (کړل) او (کول) یا (کلل) دواړه معیاري ومنل شول، نو وکړي او وکي به هم ورسره غبرگ معیاری منل کېږي. کاندې یا کانه یې لا نور گړدودي ځپلونه بلل کېږي، خو د معیاری کېدنگ ارزښت

يې لږ ښکاري. که موږ په رښتيا سره يووالی د معياري والي بنسټ بولو، بايد له دغو څو ډولونو څخه يو وامرو او په ټولو زمانو کې يې بشپړ گردان کړو، يا لږ تر لږه د سويلاتيف په ډول يو تېرمهال ته پريږدو او بل يې وسمهال، په بله وينا، يو بشپړ او بل نابشپړ مهال ته، بيا نو پخپله دې پرېکړې ته رسېږو چې (وکړي) ووايو او که (وکي).

۶۲- (زما، زموږ، ستا، ستاسې) د دما، يما، دموږ، دتا، يتا، يا د ستا د تاسې يېتاسې يا دستاسې) پر وړاندې ارزښت لري او لکه څنگه چې يې تر اوسه دود هم موندلی دی. البته، لکه له مخه چې وويل شول، له ستا پرته دا نور بايد يو څپيز نه، بلکې دوه څپيز وويل شي، په شعر کې البته د دواړو ډولو جواز شته.

۶۳- اېستل تر اېستل او ويستل نه زيات دود لري او بايد غوره وگڼل شي.

۶۴- چونگېنه په لنډ (و) د چينډ څه او څينگېنه پر وړاندې تاريخي لرغونتوب ښيي، نو بايد په معياري پښتو کې ونيول شي. همدا راز د ورسره د چونگانس او البته چونگېن (بقه کلان) گډ آری بللای شو چې ښايي د چونگ له اواز نه يې سرچينه اخېستې وي.

څلورم - د ليک دود معياري اړخونه:

۶۵- ليک د ژبې کوم ټوک او جزء نه چې تش يو انځور دی. د ژبې اومه توکي غږونه دي او د ليک دا توري، يا په غونډ نوم ابيتي يا ابيخي. بشپړ ليک هماغه دی چې د يوې ژبې د هر يوو ستوي غږ لپاره يوه نښه (توری) ولري. داسې ليک ته غږ ليک يا فونيمیک ليک يا ابيخي (الفبا) ويل کېږي. مگر د نړۍ په ژبو کې يوه دا هم هېڅ دا راز ليک نه لري. لاتيني يوناني، الماني، روسي يا تورکي ليکونه ورته په پرتليز ډول يو څه ورته دي، که نه د نړۍ زياتره ليک دودونه نيمگړي دي. د دې پرځای چې د هر غږ يا اواز لپاره يو توری ولري. يوې څپې (هجا) يا کلمې لپاره يوه نښه يا توری لري. پښتو ليک چې له آره عربي ليک دی او يو څه لاس پکې وهل شوی دی، له نيمگړو ليکونو څخه گڼل کېږي. په دې چې له (الف-و-ی) نه پرته نورو خپلواکو (واولو) غږونو لپاره پکې نښې نښانې يا توري نشته او هغه هم په هرځای کې نه کارول کېږي. د ساری په ډول (لور) د (دختر، داس او رحم) په مانا يو راز ليکل کېږي.

له دې کبله زموږ اوسنی ليک ريفورم لا څه چې بيخي يوه اوښتون ته اړتيا لري. هغه دا چې يې بيخي ابيخي واورې او د عربي تورو پرځای نړيواله فونيمیکي الفباء رامنځ ته شي چې که څه هم بنسټ يې لاتيني الفباء ده مگر لږ ډير له نورو ليکودونو او ځينو نورو نښو نښانو څخه پکې کار اخېستل

شوی دی، لکه (خ) او (غ) دا یې یوناني توري دي او د ډ، ټ، پ، ن او داسی نورو لپاره تر لاتیني (n, r, t, d) لاندې ټکي ایښوول کېږي.

په دې توگه د اوسنۍ پښتو الفباء په چوکاټ کې مو پر لیکدود باندې هر راز ویینې (بحثونه) او څیړنې تل یو سر خوږ دی. ځکه دلته باید د توپیر آر و پالل شي او په دې ډول هېڅ ویي سره یو راز ونه لیکل شي، حال دا چې د الفبا له نیمگړتیا سره دا خبره کیدون نه لري. د ساري په ډول څنگه کولای شو، (سره) د (مع، سرخ، سره زراو کود) درې واړو مانا وو لپاره راز راز و کارو.

خو دا چې زموږ د لیک ریفورم یا اوښتون د هوسی په ښکر کې دی او یو وخت غواړي، لومړی ورته پخپله پښتانه راوڅکېږي او بیا ورته لارې چارې وپلټل شي، نو سم له لاسه اړیو، د همدې اوسنۍ ابېڅې (الفبا) په چوکاټ کې یې پر معیاري لیکدود باندې یو څه رڼا واچوو، چې که د معیاري پښتو پوره انځور ونه شي کړای، د یووالي، یورنگوالي او اسانوالي، او له دې سره څه نا څه د التباس د مخنیوي د آر او اصل سلنه (فیصدي) خو لږه لږه یو ورپلای شي. له بلې خوا مو څنگه چې د معیاري پښتو د اختلاف وړ گرامري او نور اړخونه تروسي و سې پورې نښه کړل او په دې توگه ورسره ډیر لیکدودي معیاري اړخونه هم په ترڅ کې وښوول شول، نو دلته یوازې په هماغه رښتینو لیکدودي هغو بس راوړو. د ساري په ډول پر (چې - چه) او (کښې - کې) غوندې د غږپوهنې په برخه کې خبرې شوې دي او بیا اړنه یو، چې د ارواښاد خادم غوندې پرې د لیکدود یا «پښتو تصیفی» تر نامه لاندې کلونه کلونه د څیړونو مخونه ډک کړو، بلکه زیات هاند به مو دا وي چې په کوم جادو او چل ول سره کولای شو، څه مو چې په غږپوهنه کې معیاري ښوولې او ټاکلې دي، په لیکدود کې راښکاره کړو. په دې ډول به تر هر څه له مخه د پته ټینګ پام ولرو چې څنگه له دوه درو خپلواکي ښو (و-ای) څخه ښه ترا او ډیر ترا گټه واخېستلای شو.

۶۶- په پښتو کې د پارسي، اردو، انگرېزي... ژبو پر خلاف د عربي پېښ، زېر، ء او اوږد الف (ممدوده آ) فونولوجیک اندول نشته او پښتانه یې اړوند گڼي یا پورویيونه هم له خپل پښتو وینګ سره برابر وي او پر «اوږد» و، «اوږده» ې یا «لنډه» ې، لنډ الف... یې اړوي، لکه: گمان- گومان، دکان- دوکان، کنر- کونړ، کندز- کوندز یا کوندوز، بن- بون، کلتور- کولتور، ارگان- اورگان، رمان- رومان، فلم- فېلم، فزیک- فېزیک، گله- گېله یا گیله، ریالست- ریالېست، آزادي- آزادي، افسر- افسر، لائق- لایق... په دې توگه دا وروستی لیکدود یې بېلگې کره بلل کېږي:

- [د پېښ پرځای «و»]: خوله، لومړی، غونچه، گوندې، گومارل، گوربت، گورت، اوشنل، کومک، کولمه، دورمه، پوخلا، گورگورې، اوتاګ (اتاق یا اطاق)، بوگانې، اوتمانزی، اوتمانخېل، اخون، پومبه، پوندانه، کونړ، کوندوز...، خوځېنې دیني او ډېر دود ویيونه استثنا گڼل کېږي، لکه: خدای،

بنیاد، استاد، گناه، گل، گلاب، گلالی، گلورین، گلباغ، سوروتال، سورنی، اردو...، که له دیني نومونو پرته نور له «و» سره ولیکو، خپل لیکدود به مو نور هم کره کړی اوسي، لکه: ذره - دوره - خم - خوم، تخم - توخم، خرما - خورما، ارزگان - اوروزگان، ارگون - اورگون، ختن - خوتن، ترک - تورک، مغل - مغول او داسې پسې نور.

- [د زېر پرځای «ې» یا «ي»]: اېزگی، اېنځر، پېنځه، پېنځوس، برېښنا، څېرمه، هېنداره، هېنده، اېنده، امېد، پېیل، پتېیل، تېیل، ټوکریل، څوکریل...

- همداراز په ښویدل، توییدل، لوییدل او داسې ورته وییونو کې د کنسوننټي (ي) او واوېلي اوږدې (ې) یا لنډې (ي) توپیرو له کار دي، بلکې...، ټېکېټ، ټېلېفون یا ټېلېفون (لرغون)، ټېلوېزیون (لروینون)، اېمپراتور، اېتالیا، دېموکراسي یا دېموکراسي، رېکارډ، انټرنېټ، دېټا، وېب سایټ... افغانستان، پاکستان... هرات، هند و سند او داسې نور له ډېرې دودتیا او نومورتیا استثناء بلل کېږي. په (- ستان) وال نومونو کې تاجیکستان، وزبېکستان، تورکمنستان، قرغېزستان، قزاقستان، انګلیستان... هم همداسې لږو ډېر تازه رادود شوي دي. برلین هم د پارسي یا انګلیسي وینګ تر اغېز لاندې (برلن) لیکل په کار نه دي.

- [د آ پرځای ا]: ازاد، ازادي، ارام، ارامي، اسوده، اسان، ارمان، ازار، ازمون، اشنا، اواز، اوازه، اباد، ابادي، اخور، ادم، ارزو، اسيا، اسمان، اغا، اگاه، الو، الوبالو، اینه، اهنګر، ارتېست، اژانس، انتن... دا چې په کره پښتو کې آس، آر، آره، آږ، آږه، یا آریا، آریانا... په مد کښل کېږي، د عربي، پارسي، انګرېزي د مد هومره لوړ نه ویل کېږي، بلکې له نورو الفونو سره د توپیر له مخې لیکل کېږي، نور ټول پښتو سرفونونه د زور یا فتحې هومره وینګ لري او په دې توګه یې «لنډ الف» نومول په کار نه دي.

۶۷- ځانتني عربي توري (ث، ح، ص، ض، ط، ظ، ف، ق) باید له قرآن و حدیث او نورو سپېڅلو دیني دخیلو وییونو پرته د پښتو فونولوجۍ تابع شي او له پښتو وینګ سره سم به پکې ص او ث پر- س، ض او ظ پر- ز، ف پر- پ، ق پر- ک، ح، ع او همزه پر یوه خپلواک (a) اوږي او یا به بیخي غورځول کېږي، لکه سوله، سلا، تمه، شمه، او سون، خلك... چې آرې ښې یې صلح، صلاح، طمع، شمع، افسون، خلق... دي. تورخم - طورخم، توپان - طوفان، کلا - قلا یا قلعه، دوتر - دفتر، کوندوز یا کندوز - قندز، او زار - افزار یا ابزار، کندهار - قندهار، پارسی - فارسی، مانا - معنی... لیکل خو ځکه بېخایه دي چې آره یې آریاني، په بله وینا، پښتو جوته شوې ده.

۶۸- د (ڼ) غږ یو یووستوی غږ دی او باید د (ڼي) په ښه چې دوه توري دي، ونه لیکل شي، که نه (کون) له (کونې)، خونی له (خونې) او داسې نورو وییو سره هرومرو ټکر راولي. همداراز د نورو غبرګونو،

لکه ټ، ډ، ړ توري همداسې يوو ستوی معياري وگڼل شي، نه د اردو په پېښو پرت، د، ر باندې (ط) په سر باري کولو.

۶۹- د (گ) غږ د پارسي او پښتو ترمنځ ګډ دي، نو که همداسې وليکل شي، څه پروا به ونه لری. دا چې ځينې يې د غبرګڼو غږونو توريو غونډې د (ک) په کړۍ (گ) کولو غوره ګڼي، يو بی سرو بوله کار دی، ځکه (گ) د (ب) غونډی يو ساده غږن تم (انسدادی) غږ دی. هو که هسې په نومونو، سرليکوکې د ډول او رنګارنګۍ لپاره کله په کړۍ (کونډه) وکښل شی او کله د پارسي غونډې، دومره به يې دوده نه وي، خو په ټوليز ډول په هر راز لاسي يا ماشيني (کمپيوټري...) ليکني سېستمونو کې ګ هم کره او هم ارزان او اسان راځي.

۷۱- ځينې پردي ځانګړي نومونه، لکه څنګه چې د غږپوهنې په برخه کې ورته نغوته وشوه، ترکومه ځايه چې خپله پښتو غږپوهه اجازه راکوي، بايد له اصل سره سم وويل شي او هماغسې وليکل شي. د ساري په ډول چارلس او په همدې يوه ښه دودلري، په ورځپاڼو کې چاپېري او له راډيو ټلويزيون نه اورول کېږي، بې له دې چې پر آره يې سوچ وشي. همدارنګه ريچارد چې په الماني، انګريزي، پرانسي او نورو اروپايي ژبو کې يې ليک دود يوراز دی، مګر وينګ يې بيلابيل لکه مېکاييل په روسۍ او الماني کې (مېخاييل) ويل کېږي، په پرانسي کې مېشل او په انګرېزي کې مايکل يا يوسف په روسۍ او الماني کې يوزف، په پرانسي کې ژوزف، په انګرېزي کې جوزف او په اسپاني کې خوسف. په دې لړ کې د ګاډي ځغلونې الماني اتل «شومخر» په کارنه دی، په انګرېزي پېښو «شومکر» وويل شي او وليکل شي.

۷۲- د (ونکی) روستاري والا ويیونه بايد له معياري وينګ سره سم وليکل شي. که څوک يې په ليکلو کې ټکنې کېږي چې چېرې يې يو (و) راځي او چېرې دوه واوه، نو د داسې ويیو کړسته دې په پام کې نيسي، په بله وينا، له مصدري ښې يې (ل) وغورځوي، له پاتې کړستې سره (ونکی) وښلوي چې که هلته هيڅ (و) نه وو، له مخه بل (و) نه راځي. لکه له (ليکل) نه (ليکونکی)، له (ختل) نه (ختونکی) له (وېرېدل) نه (وېرېدونکی). که کړستې له ځايه يو (و) درلود، نو بيا په دوه (واوو) راځي، لکه : له (خپرول) نه (خپروونکی)، له (ټولول) نه (ټولوونکی) له (خرڅول) نه (خرڅوونکی). په دې لړ کې داسې کړونه (فعلونه) هم شته چې تر مصدري روستاري (ل) له مخه دوه (واوه) له ځايه لري، نو د (ونکی) روستاري په ښلولو سره يې بايد اړوند فاعلي صفت په منځ کې درې (واوه) ولري، لکه له (ښوول) نه (ښوونکی) او له (پوول) نه (پوونکی). مګر دا چې دويم (واو) پکې دومره څرګند نه ويل کېږي او څوک يې نه تلفظوي، نو ليکل يې هم اړين نه دي او بايد په دوو واوو (ښوونکی) او پوونکی ليکل يې معياري ومنل شي، کېښوونکی او پرېښوونکی هم همداسې درواخله.

۷۳- د ووت، ووت يا پريووت، پريووت يا پريوت تر منځ پريکړه بايد لومړۍ په صوتي او صرفي برخه کې وشي او هغه دا چې هرڅنگه په گردان کې معياري ومنل شي، نو هله به څرگنده شي چې په پورتنیو ويونوکې څوڅو (واوه) وليکل شي. د ليکو نكي پر وړاندې خو (ووت) او پريوت زيات معياري ارزښت درلودای شي، ځکه دا يو له فعلي ريښې وټ او مطلقې ماضي مختارې (و-) څخه منځ ته راځي او په دې ډول په دوو (واوو) ټيک راځي او دا بل له فعلي ريښې (وت) څخه د يوه مخکې يا فعلي مختارې (پرې) په ملگرتيا جوړېږي او په هيڅ کوم گړدود کې يې د بشپړ تېرمهال (مطلقې ماضي) د مختارې (واو) څرک نه لگېږي، په بله وينا، په هماغو فعلو کې راځي چې داسې مختارې ته هډو اړتيا نه لري، نو بايد صرفي جوله يې پريوت معياري وگڼل شي او ليکدود يې هم همداسې معياري راشي.

۷۴- يوځای يا جلا ليکل نن سبا دا هم يوه ليکدودي رېږه (پرابلم) گرځيدلی دی چې کوم ويي سره يوځای وليکل شي او کوم سره بېلابېل په دې برخه کې بايد لږ تر لږه درې آره او اصله له پامه ونه غورځوو: يو دوینگ او کښنگ تر منځ نژديوالی، دويم د التباس مخنيوی او درېيم لاسي او تخنيکي اسانوالی دی چې کله د همدې درو آرو تر منځ ټکر هم پېښېږي، د ساري په ډول (پخپله) د ټينگار کړول او بيا ناوړونې ويي په توگه يوځای ليکل کېږي. پر وړاندې يې (په خپله) لکه (په خپله خوښه) يا (په خپل کور کې) دغه آرونه نه پرځای کوي، نو جلا ليکل يې په کار دي. همداسې (پخوا)، (ځانته)، (مخکې)، (پکې)، (لپاره)، (خپلاسی)، (خپلمنځي)، (خپل خوښی)، (لاسليک)، (نومليک)... درواخله. په دې لړکې (مه)، (نه) له (خدای مکره) او (خدای دې نکړي) پرته له کړستې سره نښلول پر دروگونو آرونو سم نه څېږي، خو مخکړونه (پرې، پورې...) بيا ورسره معياري راځي، لکه په پرېوتل، پورېوتل، کېښناستل... کې.

۷۶- ځينی پښتانه په خپل دې گومان چې وينگ او کښنگ يې سره نژدې کړی اوسي، اوچتوی - او چته وی، گرځوی - گرځه وی، وکړی - وه کړی او داسې نور ليکي او دېته يې سوچ نشته چې همدغه زياته کړې نښه يوازې د زور يا زورکي تر منځ گډه نه، چې له کا نسوننتي (ه) سره هم گډون لري. نو له دې پرته چې دود شوې ليکدود نور هم په شخړه کې واچوي، کوم ليکدودي ريفورم ورته ويلای نه شو. البته د (سوچه والي) غوندې وييو کې چې د "چه" او "و" يو ځای کول، نه يوازې دود نه لري، چې د التباس مخنيوی هم کوي. د (سوچه) ترڅنگ (سوچ) يو بل ويی دی چې (قاطع) مانا لري.

يادښت:

داهم د هغو سلگونو ليکونو يوه تازه بېلگه چې ليکوال د يوې پښتو- کره ليکنې پښتو په اړه له درو لسيزو راهيسې بېلابېلو ليکوالو، خپرنديوانو او چارواکو ته استولي او يو مهال به په «سپين ليکونه» ټولگه کې خپاره شي (اکسفورډ، اپرېل 2006):

اکسفورډ، اپرېل 2006

د پښتو ژبې او فرهنگ رښتيني خدايي خد متگار امام الدين ساپي صاحب او منلی فرهنگيالي قتيل صاحب،

تر مينه وړو پېرزوينو وروسته:

د نورو ډېرو غونډې ماته هم د لمر په خپر خرگنده ده چې ستاسې مرکز د هېواد او سيمې پرکچ د يوې رغنده فرهنگي سيالۍ لپاره را منځته شوی او تر هرڅه له مخه په دې مخه او موخه چې د نړۍ له کاروانه په کروړونو کروړه وروسته پاتې پښتو ژبې او پښتني ټولنې په اړه تروسي وسې نوي او گټور څه وړاندې کړي.

په دې لړ کې له دوه مياشتنۍ «ورځ» څخه دا هيله ډېره کېږي چې رامخته کړي ارمان لا ښه ترا تر سره کړای شي. خو له بده مرغه، لکه څنگه چې ليدل کېږي، ددغه ښکلي نامه زياتره تشه جوله (لفظ) په پام کې نيول شوې، نه مانا. بېلگه يې داچې ځای او نا ځای «ځ» وکاروي، لکه: ځوی، ځېږېدل، ځېږېدنه، ځېږېدنه، ځېږون، ځما، ځمونږ، ځانگو، ځانگل، ځمری، ستونځه... او بيا چې په يوه کورنۍ کې د سرورزوي تر څنگه سرورځوی او قتيل ځوی کښل کېږي... په پای کې به دا په زرگونو ټبرونه، هم د - زي پرځای په - ځي دود ومومي!

زه وایم، ولې يې جاج و مانا په پام کې و نه نيول شي او په دې توگه پکې د وسمهالي څېړندود (مېتادولوجۍ) پر بنسټ د نوې پوهې، فرهنگ او بيا په ځانگړي ډول د نوې پښتو ژبپوهنې او رښتيني پښتني تاريخ په اړه هغه څه خپاره کړي چې د رحمان بابا خبره، منکر پرې اعتراض و نه شي کړای!

موږ بايد ځوان کمپيوټري پښتني پښت ته نور د وريځو او ښان جوړ نه کړواو د رښتيني مېتودیک افغاني - پښتني تاريخ پر ځای ورته بېځايه وياړنې او ستاينې په غوږو کې ور پو نه کړو. همدارنگه پردي مذهبونه، ژبې، فرهنگونه او تمدنونه را خپلونه پرمختللي علمي نړۍ په ځان پورې له خندونې

پرته بله څه گټه او پايله نه لري او بيا لا دا گيله هم کوي چې ختيځپوهانو يې پر دغو ايلتو ولې ځانونه ناگاره کړي دي! پر دغو داوو او دنگلو خداى بښلو دوديزو پوهانو پوره ځانونه ستړي کړي او بوجۍ بوجۍ کتابونه يې را پرې اېښي، نو بيا بيا راغبرگول او لا پرسول يې څه په کار دي! نومهالي پوهنيز دود و مېتود دادى چې هرڅوک يوه سکالو ترليکنى څېړنې لاندې نيسي، بايد مخکې له مخکې يې مخينه په پوره غور تر څيړنې او کړونې تېره کړي، کره ترې راواخلي او کوره کوته يې ور پرېږدي او خپل نوي زوي پرې ورزيات کاندې.

ما چې پېنځه دېرش کاله مخکې له اروپا څخه د نوې ژبپوهنې له رالېږدولو سره د خپل پوهنځي پېر استادانو لوستليکي، لکه د علامه حبيبي پښتو ادب تاريخ، د استاد رښتين پښتو گرامر يا د استاد رشاد ادبي فنون، په تېره پښتو عروض و قافيه يومخيز و ننگول، د کومې تربگنۍ له مخې نه وه، بلکې زماله ځانگيزې پاڼې يې اړه اخېسته او د زړه له کومې مې غوښل چې نوي پښتني پښت ته نوي څه وړاندې کړم. له هغو نه يوازې استاد حبيبي وو چې د ۱۳۵۴ ل. کال په نړيواله پښتو پوهنغونډه کې يې په ټوله پښتني مېړانه دا منښته وکړه: «موږ له خپل واک و وس سره تر دې مهاله راوړسوله، نور نوى اکاډميک پښت پوه شه او نوې لاره روده يې! او بيا هم همدا استاد وو چې د «يوې- کره پښتو ليکلارې» په اړه يې راسره لاسليک کړې چلند لار (پروسېجر) بېرته وانخېست، که څه هم په کړن کې تر ډېره پر هماغه خپله کندهارۍ ليکلار تينگ و ترينگ پاتې شو. مولانا خادم چې کړى لاسليک يې په کړن کې پر خپل خورمنځ برابر و نه ليد، د داود خان تر دوتره يې پلپوټ (شکايت) ورسېد!

داچې په ورځ کې زيات زور پر هماغه زړو دوديزو ما ويلو تا ويلو اچول کېږي او بيا پکې بشپړ کتابونه راغبرگېږي، بنايي کوم دک و دليل يې تر شا ټيکاو ولري، خو زه د مرکز او ددغې مهالنۍ د همکار په توگه د گوټنيوي پرځاى دا رغنده وړاندیز کوم چې د هغو ترڅنگه د نوې ژبپوهنې په رڼاکې زما پښتو پښويه او همستاسې له خوا چاپ شوى کتاب «پښتو او پښتانه» هم پرله پسې ټوک ټوک خپور کړئ. له دې سره به نوى پښت دا کابو ومومي چې تر دغه منځ يوه پرتله وکړي او يوه پايلنښوي ته پخپله ورسې!

دغه راز له گران گړندي صاحب نه هم هيله لرم، د پښتو ليکدود او ليکلارې په برخه کې د پښتو استادۍ پر ځانگړو ازمېښتو، زړو پرېکړو او کتابونو بسيا پاتې نه شي او نوې پښتو ژبپوهنه او په تېره ليکلار هم تر کتنې او څېړنې لاندې هم ونيسي چې له درې نيمو لسيزو او بيا د ياد شوې چلند لارې لاسليک راهيسې يې په څه له پاسه دوه سوو توکو (مادو) سره ليکنى پښتو ته لار موندلې او بنايسته ډېره دود شوې ده. داسې هم نه چې گوندې زه دا دومره مهال ارام ناست يم، بلکې له نورو

لوستلیکیو سره یې په ژبپوهنه کې له نویو نویو بریاووسره پرله پسې کړوم او بشپړوم او دا دي په همدې نژدې کې به یې له پروسېزې ژمنې سره سمه د «لیکلارښود په نامه لاکره او کېنکلی جیبي بڼه د چاپ لپاره همتاسې ته دروسپارم.

دا به څومره بڼه وي، گړندی صاحب یې د دغه نوي لارښود په رڼا کې له همدې دوه میاشتنۍ را پیل کړي چې ولې پرځ دوه زور اچول کېږي، هغه هم د ننگرهاریا نو له خوا چې په «ځیگر» کې یې گرد سره ځ نشته. یا د کابلۍ پښتو «څو، ترڅو، ترڅوچې...» او د پېښورۍ پښتو «څوک چې، کوم چې...» مخنیوی چې ان د مرکز په شپږم توک یا ماده کې پېښورۍ ډوله «کومه چې» راغلې ده. همدارنگه د (د - له) او (په - پر) یو د بل پرځای لیکل، لکه: پرتوگي «په توگه»، پرهکلي «په اړه»، پر ټوليزې توگې «په ټوليزه توگه»، دوه یم، دوه دېرش، دوه څلوېښت... چې ډېری پښتانه یې بې (ه) ادا کوي او ارواښاد وزیرصاحب به د خلکو په خولو کې ور سموله. همداراز د ننگرهارۍ او ټوليزې شمال ختيزې پښتو نور له ارو معیاره غورځول شوي - مونږ، زمونږ، ما خوږو، خوږلو د «خوږ» پرځای، یا ولیکلود «ولیکه» پرځای او داسې نور درواخله!

دا دی، له همدې لیک سره د اوو غزوال او گړندي صاحب ترمنځ د پوځلاينې په موخه د کره پښتو لیکدود یوه برخه د چاپ لپاره دربرېښلیکوم.

په ټوله پښتني - افغاني مینه او لورپینه

پوهاند دوکتور م. ا. زیار

د یوې - کره پښتو لیکلارې اړوند لیکدود (Orthography)

۱- یوه کره لیکنۍ پښتو ۳۶ غږونه (sounds)، خو ابېڅې (الفبې) له دېرشو نښو (توریو) تېری نه کوي. له ۷ خپلواکو (واوېلو) څخه یوازې درې دا لیکنۍ نښې یا توري (واى) لري. د زور (فتحي) او زورکي لپاره (ه) یا (ء) او یا چرگۍ (هه) کارونک د ژبپوهنیز قانون «توپیر» تر ډېر ځایه زیانمنوي او له لوستونکي لار لودن ورکوي. یوازې د «ی» د څلورگونو ډولونو له رامنځته کولو سره یو څه لیکدودي سمون راغلی دی چې له ښه مرغه پېښور اکېډیمۍ هم هوکې کړي، که څه هم د اردو په پېښو (ے) او دغه راز (۴) بېخړته کارونې کوزنې لیکدود ډېر کړکېچن او کرغېړن کړی دی!

۲- څلورگونې «ی» گانې له خپلو بېلگوسره:

- اوږده (ې)، لکه: خدای دې ادې له دې ناوړې پېښې لرې لري.

- لنډه (ي)، لکه: ښادي، خپلوي، وداني.

- نرمه (ى)، لکه: نړۍ سړى، ځاى، خدای، وړى، وږى.

- درنه (ی، ئ)، لکه: نړۍ، کړۍ، ډوډۍ، څوکۍ...

- په کړ (فعل) کې، لکه: ډوډۍ وخورئ، ښه کوئ، بد مه کوئ.

۳- د واوېلي (غیرملفوظه) او کنسوننټي (ملفوظه) «ه» توپیرول په کار دي. په دې ډول:

په (دویم) کې د واوېل (فتحي) په توگه غورځي او په (نهم) کې د کنسوننټ (ملفوظه ه) په توگه پاتې کېږي. د (نهم) بنسټ (نه-دی)، مانا دا چې روميۍ (ه) کنسوننټ (حرف صحیح) دی او دویمه هغه یو واوېل (حرف علت) دی. (اووه - اووم، پېنځه - پېنځم، یو - یوم...) هم په همدې لړ کې راځي. نور واوېل پای یا خپلواکپای شمېر نومونه (-ي - غواړي، لکه:

درې- درېیم، اويا- اویایم، اتیایم، نوي- نوي یم یا نوییم؛ «خویم» هم تر ورته دوی یا قاعدې لاندې راځي. کنسوننټ پای هغه خو په هر ډول اړونده پایله (-م) سیده په ځان پسې نښلوي، لکه:

څلورم، پنځم، شپږم، اتم، لسم... سلم، زرم، میلیونم... پر کنسوننټي یا معدوله (و) پایته رسېدونکي شمېرې هم په دې لړ کې راځي، لکه:

یوم (یوسل ویوم)، دوه سوم...

زور- پای او زورکي پای هم د دغو واوېلو تر غورځونې وروسته تر ورته قانون لاندې راځي.

۴- په (-ونکي) رغېدونکي کړنومونه همدا یو «و» غواړي، لکه:

لیکونکی، خپرونکی، ژباړونکی، گډونکی، خوړونکی، خښونکی، تلونکی، ویونکی، وهونکی...، خو که له فعلي مصدره (-ل) لرې شي او پاتې بنسټ یو «و» ولري، نو (ونکی) بیا (وونکی) کېږي، لکه: کاروونکی، خپروونکی، څرگندوونکی، اړوونکی، ټولوونکی...، له (ښوول) او (پوول) څخه چې (-ل) لرې کړې، نو (وو) پاتې کېږي او په کارده، اړوندستاينومونه یې (ښووونکی) او (پووونکی) ولیکل شي، خو د دود وینګ له مخې ترې یو «و» غورځي.

۵- غبرګڼیز توري (ټ، ډ، ږ، ښ) چې غږونه یې له غږبو هیڅ پلوه پښتو ډېر پخوا له هندي (پراکړېتو) را پور کړي دي، په اروپایي ژبو کې هېڅ نه ویل کېږي. کوم انګرېزي ټکي چې په لره پښتو کې ویل کېږي او کارول کېږي، بیا هم هماغه هندي او بیا اردو- انګرېزي اغېز دی، لکه: ډاکټر، ماسټر، تهئټر، سپنېټر، ډېموکریټ، ډېماکراسي، ډېکټېټر، کلېنټن، رامسفېلډ، ټوني بلېر، اکسفورډ.

که څه هم بره خوا تر پارسي او بیا لاتین آرې پرانسي اغېز لاندې دغه غبرګڼیزوالی له وینګ او لیکنګ دواړو وتلی وو، لکه: دوکتور، ماسټر، تیاتر (ندارې)، سناتور، ډېموکرات، ډېموکراسي، ډېکټاتور...، خو زموږ د برنیو له کډوالۍ سره د لرنيو غبرګڼیزوالی پر ټوله پښتو واکمن شو او هغه هم زیاتره د انګرېزي پورویوونو په برخه کې، نه د نورو اروپایي ژبو (جرمني، پرانسي، ایټالیا، اسپا نیي...) په برخه کې، لکه:

فیدل کاسترو- فیدل کاسترو، شورایدر- شورایدر، هېلموت- هلموت، دوګول- ډګل... مانا دا چې دومره بنډه (زیاده روی) هېڅ په کار نه ده!

۶- جغرافیایي نومونه، لکه: اسیا، افریقا، اروپا، امریکا، استرالیا، انترکټیکا، کاناډا، برتانيا، ایټالیا، البانيا، انتونیا، استونیا، مکدونیا، کروشیا، کولمبیا، لیبیا، سوریا، چېچنیا، سومالیا، اېتوپیا، مالیزیا، اندونیزیا... زموږ د لرغونو آریایي نومونو (آریانا، سوغدیانا، لودیانا، باکتریا، پښتونخوا...) په بېلګه په الف کره راځي، نه د عربي او اردو په پېښو اسیه، افریقه... هرګوره، روسیه، تورکیه، فرانسه، اتریش- اتریش یا اطریش، پولېنډ- پولنډ، انګلیستان- انګلېنډ یا انګلنډ... کې لومړۍ بڼې غوره او کره دي.

۷- پښتو ویاند ته په کار ده، د هر چا او هر ځای نوم د اړوندې ژبې له وینګ سره سم ولیکي او ووايي، لکه: پرانسي (مېشل)، روسی او جرمني (میخاییل)، انګرېزي (مایکل)، عربي- اسلامي (مېکا ئیل- مېکاییل)، یا د جرمني (یوزف)، انګرېزي (جوزف)، اسپانیې (خوسف)، د جرمني پخواني بهرني وزیر نوم (یوشکا) چې له آره د (یوزف) کوشیننوم (مصغرنوم) دی، هم همداسې درواخله چې زیاتره

پېښوري او کوټه وال وياندان يې «جوشکا» ليکي او وايي روسي «څار» يا جرمني څویرينس... هم بويه د پارسي يا نورو ژبو په پېښو (تزار، زوريځ يا زوريک...) ونه ويل شي او ونه ليکل شي.

۸- پښتو او آرياني يا نا عربي ويیونه، ځاینومونه، تېرنومونه او وگړنومونه بايد تر وسې وسې له وينگ سره سم په پښتو تورو او ليکدود و ليکل شي، لکه:
توره باز (طوره باز)، تورخم (طورخم)، تورو (طورو)، توتو (طوطو)، توتي، توتا، توتاخېل (طوطاخېل)، تهران (طهران)، اناتوليا (اناطوليه)، توپان (طوفان)، پرېسته (فرشته)، خپه (خفه)، اپلاتون (افلاطون)، الينگار (علينگار)، اليشنگ (عليشنگ)، لال و سرځنگل (لعل و سر جنگل)، اسلام کلا (اسلام قلعه)، کلاي نو يا نوې کلا (قلعه نو)، کندهار (قندهار)، کندوز يا کوندوز (قندز يا قندوز)، ساکزی (اسحاق زی)، اليزی (عليزی)، دوتر (دفتر)، ساپی (صافی)، اپريدي (آفريدي)، گدون (جدون)....

۹- يوځای ليکل او جلا ليکل:

د ژبپوهنيز دوی (قاعدې) له مخې ټول ژبني توکي يا يوونونه (واحدونه) سره بېل بېل ليکل، په بله وينا، د اړوند ليک سېستم له شونتيا سره سم، تر وسې وسې جوليز يووالی له مانيز يووالی سره غاړه غړی کول په کار دي. که هغه ازاد وييکي وي، لکه: سربلونه، وستربلونه او اړيوبيکي (په، پر، تر، د، له، سره، کې، پورې، ته... چې، که، او، هم...)، که ساده ويیونه وي، لکه: نومونه (کور، لوی، زه، ته، دی، دا، هغه، یو، دوه...)، ياکړونه (تلل، خوړل، ځي، خوري...) او يا ترېښتي (ترکيبي) او بېلېښتي (اشتقاقی) ويیونه وي، لکه: کټمل، پوهنمل، پوهنتون، مرستون، خپلمنځي، خپلچاری، خپلخوښی، ځانساتی، تلپاتې، پښتونولي، پښتونخوا، ولسمشر يا هېوادمشر، بنسټپال، بېلتونپال، منځلاری، ترهگر، کتابتون، ټولپوښتنه، ټولورژنه، ځانورژنه، بلورژنه، ليکلې، نومليک، برخليک، برخوال، پانگوال، پانگواکي، ځمکوال، ځمکواکي، ځمکسمون، ژبپوهنه، ټولنپوهنه، لرغونپوهنه، وييپوهنه، وييپانگه، وييزېرمه، سونتوکي، لرغونتوکي، مخنيوی، مخکتنه، کتنپلاوی، لاسليک، لاسليکول، لوستليکی (درسي کتاب)، مخامخول، مخامخېدل، مخبېلگه، وړاندیز، وړاندوينه، وړاندېينه، ترينکوټ، لوبغالی، لوبغاړی، لوبډله.

په دې لړ کې له دوو وروستيو توکيو (نومونو او کړونو) سره د رومبيو هغو (ازادو توکيو) يوځای ليکل کره نه دي، لکه:

لخوا، لما، پکور (کې)، پخپل (هېواد کې)، غزنيته (ځم)، نخورم، نکوم، نلرم، مخوره، مکوه....

پخوا (قبل، قبل)، پخپله (شخصاً) ځکه سم راځي چې خپلواک ويیونه (قیدونه) دي، ځانته - ځان ته او مخکې - (په) مخ کې سره هم په ورته دلیل توپیر پرې. «بلخوا» له «یوخوا» سره د اړیکو ییکو په توګه همداسې یوځای دود موندلی دی.

یو لړ وییکی سره په خپلو منځو کې یا له خپلواکو توکیو سره ځکه یوځای لیکل کېږي چې د یو یوازېني چار یا مانا لپاره سره په غونډله (جمله) کې تل پرله پرله پېیلې راځي، لکه: پکې (درآن)، همدا، همدغه، همدی، همده، همدې، هماغه، همداسې، هماغسې یا همغسې، همدارنګه، منځته راوړل، منځته راتګ، رامخته کول، لاسته راوړل، لاسته راوړنه، پایته رسول، لپاره، نشته، یا په (سترې مشي، خدای مکره یا خدای دې نکړي) غوندې ګړنو او څرګند نو کې وییکی (مه، نه) له ګړنو سره یوځای لیکل هم همداسې درواخله!

که نه، د ټولیز دوی یا قاعدې له مخې د غه دوه توکه له ګړ سره نښلول سم نه دي اوباید جلا ولیکل شي، لکه:

نه خورم، نه خورو، نه کوم، نه کوو، نه لرم، نه لرم، نه شم کولای، یا کولای نه شم، ونه شم کولای، را به نه شم، وابه نه وړم... دلته کېدای شي، د لیک اسانتیا لپاره یوه نیمه بېدويي یا استثنا ومني، لکه پاس په یاد شویو، او یا په (وانخلم، رانغم، رانغی) غوندې دودو بېلګو کې.

له اوسنیو کمپیوټري اسانتیاوو او بیا د «یوې- کره پښتولیکلارې» دننه د کره ټولمنلې پښتو ابېڅې پر بنسټ رامنځته شویو کیبورډو سره په کارده، په یو یو وت (space) سره د هرې کرښې یا غونډلې دننه په یو یو وت (space) سره د بېلابېلو لویو او کوچنیو توکو تر منځ لیکنې بېلوالی او خپلواکي ښه ترا سمباله کړو.

۱۰- په پښتو کې د نورو ژبو پورویيونه له ژبپوهنیز او نړیوال دود و دوی پر بنسټ تر کېدونه له پښتو وینګ او لږوډېر مانیز اړونګ سره راخپلول په کار دي، لکه: ګاډی (ګاړی)، ماشوم (معصوم)، شمه (شمع)، تمه (طمع)، کیسه (قصه)، پوځ (فوج)، سبا (صباح)، میرات (میراث) د تباہ او برباد په مانا، کرار (قرار)، سهار (سحر)... پیل، توپان، ایت، تم، تپوس، پرښته، پراخ، خپه، خپګان، کمیښ یا کمیز، مانا، دین، شېر (شعر) او یو لړ نور داسې وییونه د ډېرو آړپوهانو (اېټېمولوګېستانو) د څېړنو له مخې نا عربي یا عربي شوي (معرب) ګڼل شوي او یا هم ټکروبي (تصادفي لغات) زباد شوي دي.

۱۱- «څ» د پښتو په څلورګونو ګړدودي ډلو کې (ښ، خ، ږ، ژ) تر څنګه له شمال ختیځې هغې څخه تری تم شوې او له همدې کبله یې اړوند لیکوال په لیکدود کې زیاتره ټکنې کېږي:

هغلته چې بايد غ وليکل شي، ز ليکي او چېرې چې ز ته اړتيا وي، هلته غ کارې، د غ پر خای ز، لکه په: غزېدل، خوزېدل، وزې، زلېدل، زیرک... کې؛ د ز پر خای غ، لکه په: خوی، خوی خات یا خوځات، خېرېدل، ځانگو، ځانگل یا ځنگل، ځنگول، ځنگېدل، یواځې، ځما، ځمور، ځگېروى (زېږگى هم ناکره دی)، سلېمانځی، قتيل خوی... که څه هم په یو لړمنځنیو گړدودو، لکه د خروټو، اندړو او وردگو په هغو کې یې څه ناڅه وینګ هم شته، خو د لږه کیوالي له کبله له آرومعیاره غورځي.

د ارواښاد استاد الفت دا خبره، که څه هم پر ژبپوهنه برابره نه ده چې: «غ څوک په خوله نه وايي، نو لیکل یې څه په کار دي!»، خو دومره بېځایه لیکل یې هم په کار نه دي، لکه څومره چې د ساپي پښتو مرکز «خوږیاني ورونو او ورېرونو» او قلمي همکارانو تازه رادود کړې ده! د دې لپاره د «یوې- کره پښتو لیکلارې» پر بنسټ د «غ» کارونځایونه په لاندې ډول لنډیز مومي:

- د تلل، وتل، راوتل، ننوتل، پرېوتل، پورېوتل، کښېوتل، پرېتل، پرانېستل یا پرانېتل... «ت» په وسمهال کې پر غ اوړي، لکه په:

ځم، وځم، راوځم، ننوځم، پرېوځم، پورېوځم، کښېوځم، پرځم، پرانېځم... کې.
هرگوره ټول (- ت -) والا کړونه دا مهالي بدلون نه مومي، لکه: نتل، کتل... ختل پر خېژي، کوتل پر کوژي، نغوتل پر نغوژي... اوړي. دغه راز د «غ» لرونکي گړدود والا کندهاري لیکوال هم په پاسنیو کړونو کې یونیم په «ز» کارې، لکه: وزې، پرانيزي!

- له خپلوانو ژبو سره د همربښه وییونو د «ج» پروړاندې پښتو «غ» راځي، لکه په:

- ځمکه (هندي جماکه، پارسي زمین، ځنگل (هندي، پارسي او انگلیسي جنگل)، گاڅره (هندي گاجر)، خای (جا، جای)، ځوان، ځلمی، ځک (جک)، ځښت (زشت)، ځښل (جنابندن)، ځولی- (جولی)، ځور (جور)، ځلېدل، ځل، ځلا (جلا)، ځلوبی- (جلبي)، ځوږ (جوش)، ځیگر، ځنکدن، زنځیر یا ځنځیر...
دا هم هېرول په کار نه دي چې هره پښتو غ د پارسي له ج سره یو مخیزه اېتېمولوژیکي مخامختیا نه لري، بلکې لږوږ پر له نورو فونیمونو سره هم اندولتیا مومي، لکه په: نمونځ یا لمونځ - نماز، ځیرک- زیرک، ځمکه- زمین، روغ یا ورغ- روز... کې. د «د» پروړاندې، لکه په گردیدن- گرځېدل کې. ځواب له عربي جواب څخه کېدای شي، پښتو له پارسي لارې راخپل کړی اوسي.

- د تونروستاري (مکانی لاحقې)، په بله وینا، د - خای، - ځی او یا - غ په توګه، لکه په:

رغځی، دمه ځی، مېله ځای، پخلنځی، دریځ، ختیځ، لویدیځ، اوریځ، مینځ یا منځ، اخځ، ترځ، چورلیځ (محور)، گهیځ (د مهالروستاري په توګه)؛ ربېځ یا ریځ (جاروب، برس) هم د دغې لړۍ اړوند برېښي.

- په گړدودي ځېلونو (وارینتونو) د «ز» او «ج» پروړاندې «غ» کره راځي، لکه په:

جاله- خاله، زلمی- ځلمی، گونجې- گونځې یا غونځې، نا نرږه - نانځړه، جار- څار، جرنده - څړنده یا ژړنده، جندره- ځندره یا ژندره، زمکه - ځمکه (نه مزکه او مخکه)...کې. ختیز او لویډیز له آره د ختیځ او لویډیځ د ستاینومونو (ختیځیزاو لویډیځیز) لنډیزونه دي او په کار ده، لیکوال د دغه لیکدودي توپیر خیال وساتي!

۱۲- په ډېرو خپلو او پرديو ويونو کې ترچ، څ د کره لیکلارې او لیکدود بنکارندويي کوي، لکه په: ځنبل (چنبل) ځنباک، خټک، څگ (گورډه)، څوکی، څپلی، څله (د ژمي يا واده)، څمخه، څمڅی، څمڅوکی (کاشوغه)، څرخ (خرچ، خرچه)، څخی (ناوه)، څرمه (چرمه)، څرم، څرمن، څرمي، څرمي، څرمي (پس) کوڅه، نخور، نخول، سمخ یا څمخ، څرمبکی، څمخاره، څنی (نه سنی)، څوبارې (نه سوبارې)، څېره (نه چېره یا چهره او خهره)، څیرل، څیرې، څیرله (ریتاره، پرزه)، اڅکزی

۱۳- «چې» د (چه، چي، څې) او «کې» د (کښ، کښې، کښي، کي) پرځای کره منل شوې دي.

۱۴- ځینې د (بعضي) او ځنې د (خخه، ورخخه، ترې) په مانا توپیرول په کار دي.

۱۵- یو لړ وییونه او نومونې چې لرو پښتو لیکوالو زیاتره له انگرېزي او څه ناڅه (د اردو له لارې) له پارسي او عربي، او برو له بېلابېلو ژبو په بېلابېلو بڼو راخپل کړي او راخپلوي، یوازېنۍ هواری به یې دا وي چې پښتو نوې رغاوې (نیولو جهز مونه) یې ځای ونیسي، لکه: بیالوجي، بیولوجی، بیولوژي، بیولوگي (ژوند پوهنه)، لنگویستیکز، فلالوجي، لسانیات (ژبپوهنه)، سوسیالوجي، سوسیولوجي، سوسیولوژي، سوسیولوگي، اجتماعیات (ټولنپوهنه)، سوسیاتي، سوسیتي، جامعه، معاشره (ټولنه)، ډیماکراسي، ډېموکراسی، د موکراسي، جمهوریت (ولسواکي)، کلچر، کلتور، کولتور (فرهنگ، هڅوب)، موومنټ، تحریک، حرکت، جنبش (غورځنگ)، نښلېزم، نېشلېزم، ناسیونالېزم (ولسواله).

۱۶- «گ» چې له بده مرغه کوزه خوا دود لري او زموږ کمپیوتر پوه نورحمان لېوال هم د یوې بې سروبوله انگرېزي له مخې د خپل «ایشیا سافت» پر پښتو ابېڅې را ټپلی دی، نه یوازې له تخنیکي-اقتصادي، بلکې له ژبپوهنیز پلوه یو خورا ناسم کار دی. ځکه «کړی» یا د پېښوریو په نومونه «کونډه» د غبرگژیروالي بنکارندویه ده او زموږ پخوانیو، اگاهانه یا نا گاهانه د څلورگونو پښتو غبرگژیرو غبرونو (ت، ډ، پ، ن) لپاره رامنځته کړې ده چې له وینګ سره یې رښتیا هم ژبه په خوله کې راکړې کېږي. دا ښه شوه چې تر څنګه یې د اجمل حمزه، اېمل پسرلي او نورو نوښتګرو د ښاغلي

لېوال ټيکه والي نوره ننگولې او د پارسي او اردو په گډون يې هماغه پخوانۍ «برنی» هغه «ک» پښتو پروگرام ته راتنه اېستی دی او ورځ پر ورځ دودېدنه مومي. اېمل، هرگوره، بياهم د کوزنيو په پېښو د زورکي (همزه) ټينگ ساتلی دی!

۱۷- د کابل پښتو ټولنې د ناسمو ليکدودي پرېکړو يوه بېلگه دا وه چې د پارسي (بود- بودند، بوديم) پښتو انډولونه (و- وو- و) وکښل شي او په دې توگه يې ما هم د ډېريو برنيو ليکوالو په لاروۍ د دودوالي او يووالي پر بنسټ په خپلو لوستليکيو او بيا کره پښتو ليکلار او ليکدود کې دا درې لسيزې همداسې خيال ساتلی وو. خو په دې وروستيو کې چې دغه کتابونه مې د بيا چاپ لپاره تر نوې کتنې، کرونې او بشپړونې لاندې ونيول، د نوې پښتو غږپوهنې له آرو معيار سره سم مې د يوگړي درېيم وگړي، يا په دوديزه - ملايي نومونه (مفرد غائب) «وو»، ډېرگړي يې «ول»، يا د (ل) په غورځونه «وه» او ډېرگړي لومړي وگړي (جمع متکلم) پر هماغه زړه بڼه «وو»، يا د (ول) په آره گرداني بڼه «ولو» کړ.

«ول» د پارسي «بودن» د انډول په توگه يو ژوندی کړ (فعل)، دی او د نورو کړونو په څېر يې گردانول په کار دي، لکه له تلل څخه:

تلو (لنډيز: ته)، تلل يا تله او تلو... رومبی اوږد - و (o) او دويم (لنډ - و u) وگړيزې پايلې (personal endings) بلل کېږي چې په ملايي ژبپوهنه کې ورته هسې بېځايه «متصل ضميرونه» وايي. د (بود) انډول هم په دې (وو) کره راځي چې رومبی (و) د کرېنسټ په توگه يو کنسوننټ يا معدوله و (w) دی او دويم د يوگړي د پايلې په توگه يو واوېل (اوږد و o) دی او بې له دې رومبی کنسوننټي هغه هېڅ ويل کېدای نه شي. د (بوديم) انډول (وو) ورسره په وينگ او غږيزليک توپيرېدای شي، رومبی (و) د کرېنسټ په توگه کنسوننټ (w) دی او دويم د ډېرگړي لومړي وگړي پايله يو واوېل (لنډ و u) دی. په هره توگه، زموږ په نيمگړي عربي آري ليک سېستم کې له دې نوي ليکدودي سمون سره بيا هم لوستونکی اړ وځي، د وړاندې وروسته توکيو له مخې يې سم ولوستلای شي.

۱۸- شو (شد) او شول (شدند) په لړ کې چې د ويونکيو د ډېري د آر پر بنسټ د (سو) او (سول) پر وړاندې کره ارزول شوی دی، شوو د (شديم) يا (شدند) د انډول په توگه له دوو (وو) سره کښل، بېځايه دي، ځکه، لکه چې پاس وويل شول، هماغه رومبني لنډ - و وگړيزه پايله رغوي، دويم ته هېڅ اړتيا نشته. که په دې موخه پښتو ټولنې يا بل چا رادود کړی چې له يوگړي اوږد - و سره يې توپير وشي، هم کوم آرنه شي گڼل کېدای، که نه، په کار ده چې هرچېرې د لنډ - و لپاره غبرگ (وو) وليکل شي، لکه په (يو، څو، رېښو...) يا په نومونو (ټټو، لاتو، ډپيو، لاهو...) کې.

۱۹- د لرې پښتونخوا لیکوال او ویاندان باید د (ډ-گ)، (ښ-خ)، (څ-س)، (ژ-ج) او (ځ-ز) توپیر سره وکړي: نه سترگې (سترډې) ولیکي، نه کېږي (کېگي) او داسې نور، که څه هم په گړدودو کې یې د څلور واړو (ډ، ښ، ځ، څ) وینګ له منځه تللی او له لیکوالو او ویاندویانو یې هم د اداینې تمه نه شي کېدای، خو د «یوې-کره پښتو» په پار یې باید تاریخي آروالی په لیک کې خوندي وساتي.

۲۰- که پردي او په تېره، عربي وییونه څوک له کره پښتو «شوي» وینګ او لیکدود سره سم لیکل غواړي، ورته اړینه ده چې یو مخیز یې را پښتو کړي، لکه: فوج د فوځ او فوز پرځای (پوځ)، فرشته د فرښته پرځای (پرنښته)، قصه د قیصه پرځای (کیسه)، شمع د شمعۀ پرځای (شمه) ... همدارنګه که (صا حب) اله ماله کارول کېږي، نو د (صیب) منځغړوپ وینګ او لیکدود څه په کار! څه مهال له مخه یوه ویاند (صاحب منصب) کښلی وو او بنا یې همداسې یې اورولی هم وي، نو ولې یې اسان او ساده انډول «افسر» و نه کارول شي چې د (تاج) په مانا هم آریا نی بنسټ لري او هم له انګرېزي (آفسر) سره اړخ لگوي. بره خوا کلونه کلونه مخکې له سرتېري (عسکر) او کارمن (مامور) سره یوځای رادود کړ شوی وو، خو اوس ورسره د بي بي سي پارسي خپلو پښتو ویاندانو په پېښو دا نور دوه وییونه هم بیرته عربي انډولو ته اړول شوي دي.

۲۱- تر ټولو وروسته پر کښېنيو ویاندانو بیا هم ټینګار په کار دی چې د اردو مسخه او مېکسډ ژبې او لیکدود په پېښو پښتو ژبه او لیک په بېخړته (زورونو، زېرونو او همزه ګانو) انجربنجر نه کاندې، بلکې پر لیکه (افقي) اوډون ډېر زور واچوي، په بله وینا، واوېلي توري همداسې ساده او بې خدوخاله (و، ا، ی، ې، ی، ی، ی، وکاري. د (زېر) پرځای (ې) او د (پېښ) پرځای (و) وکاروي، که څه هم ځای ډېر ونیسي او کرښې زیاتې وغځېږي. بره خوا، ان د پښتو ټولنې په دېر شمو لمريزو کلونو کې پر دغه آر ټینګار شوی وو، لکه په دې بېلګو کې:

ګومان، ګومارل، خوله، کوچنی (کوشنی)، غوټی، غونچه، موسکا، موسکی، پوخلا، پوخلاينه، خورما، توند، توکم، توخم، اوتمانخېل، کونړ، اورزګان یا ورزګان (ارزګان)، کوندوز یا کوندز، کولپ...، گيله، خېرمه، گيلاس، اورګان، رومان، کولتور، دوکتور، کلینیک، ټېکېټ، ژورنالېست، ژورنالېزم... (پوره څرګنداوی >پښتو لیکلارښود).

دويم څپرکی

ټکي پر ټکي يې مه راژباړئ!

هره ژبه د يوې ټولنيزې ښکارندې (پديدې) په توگه له خپلې اړوندې ټولنې سره سمه راپيدا کېږي، ورسره پر مختيا مومي او ورسره له منځه ځي. کومې اغيزې چې له نورو ټولنو څخه يوې ټولنې ته لار پيدا کوي، هرومرو پکې ژبنۍ هغه هم راځي. ځکه ژبه يا ژبې د هر راز ټولنيزو اړيکو د ټينگولو تر هر څه غوره وسيله ده او د هغو په سر کې ځای نيسي. پښتو ژبې هم تل د خپلې اړوندې پښتني ټولنې په ټول بشپړتيايي بهير کې په زړه پورې برخه اخېستې او په دې ترڅ کې يې د نورو گاونډيو ټولنو د ژبو اغيزې پر ځان منلې او خپل اغيزې يې هم پر خپل وار پر هغو ښندلې دي. په دې کې څه اړنگ (شک) نشته، ځنگه چې د ټولنو ترمنځ اړيکي او اغيزې د اړوندو ټولنو د پرمختيا او بشپړتيا بهير چټکوي، هماغسې يې د اړوندو ژبو ترمنځ اړيکي او اغيزې تر هغې پورې دغه راز گټې لري چې د اړوندو ټولنو او ژبو اکرووکړ (هويت او ماهيت) له خطر سره مخامخ نه شي. که نه ډيرې ستونزې او ربړې رامنځ ته کوي. تر اوسه لا په بشري نړۍ کې داسې ټولنه نشته چې په خپله خوښه په يو مخيز او بنسټيز ډول د بلې ټولنې ښه ځانته غوره کړي او خپله هيره کړي، هسې خو نوې علمي نړۍ جوته کړې ده چې بشري نړۍ د يو کيدنې خواته ځي او يو وخت به د پرمختيا او بشپړتيا يوه داسې پړاو ته ورسېږي چې هلته به هر راز ټولنو ټيز، سياسي، فرهنگي او ژبنی بريدونه ړنگ وي، خو تر هغې پورې اړينه برېښي چې په دې لړ کې هره ټولنه خپله ژبه و پالي او تر وسې وسې يې د نورو د اغېزو پر وړاندې خپل آروالي او لږ تر لږه ليکنی يووالی خوندي وساتي.

پښتو ژبه په له منځني پېر راهيسې زياتره له هندي فرهنگ او ژبو څخه اغېز منه شوې چې غبرگريز والی (ت - ډ - ږ - ن) يې غوره بيلگه گڼل کېږي او تر هغه راوروسته يې له خپلو نژدې خپلوانو او گاونډيو ژبو (لکه پارسي او - تورک و مغولي) او بيا له عربي او اروپايي ژبو څخه ډير لغوي او گرامري او اصطلاحي رنگونه اخېستي دي چې په ورځينو خبرو اترو، ليکنو او خبرونو کې يې ډيرې بيلگې جوتولای شو. په دې لړ کې ځينو د پښتو ژبې له ښې سره داسې اړخ لگولی دی چې رغاونې ته يې دومره زيان نه دی رسولی، مگر ځينې ورسره داسې نا انډوله او ناباندې برېښي چې ورسره هډو هېڅ د منښت او راخپلونې (اډا پټېشن) وړتيا نه لري. لکه: له ... څخه کتنه کول، له ځانه مېړانه ... ښوول، تصميم نيول، تماس نيول، اخطار ورکول، پاتې کېدل يا کښېناستل (اوسېدل)، په عمل کې پلى کول، صورت

مونډل ، کوم چې، چا چې ... ترڅو چې او داسې نور. له همدې کبله لیکونکي تل زیار اېستلی چې د دغه راز زیانمنو پېښو د مخنیوي لپاره لارښوونې وکړي او داسې انډولونه ورته پیدا کړي چې د پښتو له لوبښې او رغاوونې سره اړخ ولگولای شي، هغه هم د بیلابیلو ګړدودو (لهجو) او زړو متنو په مرسته. د ساري په ډول د (تصمیم نیول) پرځای (پتپیل)، د تماس نیول پرځای اړیکه ټینګول، د (اخطار یا خبرداری ورکول) پرځای (ګواښل، ګواښنه کول) او داسې نور.

په پښتو کې دغه راز ټکي پر ټکي ژباړنې تر بلې هرې ژبې له مخه له دوو نژدې ګاونډو ژبو اردو او پارسي، یا په درغلي نامه «دري» څخه را روانې دي. نه یوازې د ژباړونکو، بلکې د لیکونکیو او ان غږېدونکو او ویاندانو له خوا. د اهم جوتته ده چې زموږ پښتو ژباړونکي او پښتو لیکونکي زیاتره، نه پر خپله کره ژبه دومره لاسبری لري او نه پر اړوندو همغاړو ژبو او زیاتره د ژبنيو توکونو یوه مانا په پام کې نیسي، نه څو ماناوې، لکه زدن پروهل، شاندن پر کښېنول، بردن پر وړل او داسې نور راژباړي.

دلته په دغه لړ کې غواړم، ګران ژباړونکي او یا لیکونکي هغو باریکیو ته ځیر کړم چې د لیکنې او ژباړنې پر وخت یې په پام کې ولري. د دې کار لپاره مې تر هر څه پومبې دا غوره وگڼله، د پښتو - پارسي او په ترڅ ترڅ کې پښتو - اردو ترمنځ د ځینو ورځنیو ډیر پېښو ویونو (لغاتو) او ګړنو (محاورو) بیلګې وړاندې کړم او بیا په ځانګړي ډول د پښتو - پارسي هغه له یو لړ زیاتو بیلګو سره د درنو مینه والو مخې ته کښېږدم. او دا وروښیم چې کومې یې سره یو له بله انډول کېدای شي او کومې نه.

دا دی ، په وروسته ډول د راز راز پارسي ویونو او نومونو پر وړاندې لومړی ناسم او بیا سم وکره پښتوانډولونه وړاندې کېږي :

۱- (- دار) والا پارسي جوړښتونه چې په پښتو کې زیاتره پر «لرونکی» اړول کېږي، خو د تېرو آرونو له مخې دومره کره نه برېښي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زمیندار	ځمکه لرونکی	ځمکوال
سرمایدار، پولدار	پانګه لرونکی	پانګوال
سردار	سردار	سروال، سردار
پاسدار	ساتونکی	پاسوال
شهردار (شهرداری)	د بلدیې رئیس	ښاروال (ښاروالي)

چوکیدار (پهره دار)	پیره دار	خوکیوال
مشعل دار	مشال لرونکی	ډیوه وال، بلینډه وال
گرویدار	گروي لرونکی	گانه وال
باغدار	بني لرونکی	بڼوال
مرغدار	چرگان ساتونکی	چرگان روزی
وطندار	وطنوال	هیوادوال
دامدار (مالدار)	مالدار	خاروي ساتی، پوونده
علاقه دار	علاقه دار	سیمه وال
آبدار	اوبه لرونکی	اوبلن، اوبه والا، خوندور
وظیفه دار	وظیفه لرونکی	پازوال
عکس دار (مصور)	تصویری	انځوریز
بالدار	وزر لرونکی	خانگور
برخوردار	برخه لرونکی	برخمن
فرماندار	د پولیسو قوماندان	پولیس بولندوی
پشت کار دار	کوششی	هڅاند، زیارکنس
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
رشته دار	رشته دار (پښتونخوا)	خانگوال
	= خپلوان	
سرشته دار	لوژستیکي افسر	کار ساز، پرپنی
شاخدار	ښکر لرونکی	ښکرور
طرفدار (جانبدار)	طرفدار	پلوي
ساقدار	کری بلند	اوږد پوندي (بوټ)
ریشدار	ډیره لرونکی	ډیرور
نمره دار	نمرې والا	شمېره بییز
باردار	بار لرونکی	باري
زمامدار	واکدار	واکمن، چارواک
جهاندار	د جهان څښتن	نړیواک
بهره دار – برخوردار	گټه اخېستونکی	گټه من، برخمن
پنجه دار	پنجاوو	منگولور، ښنور
گوشته دار	غوښه لرونکی	غوښن، غوښور
استخواندار	هډوکی لرونکی	هډن، هډور
نشاندار	نښاندار	نښه (شوی) نښاني

پهلودار	اړخ لرونکی	اړخن، اړخیز
بردار	عریض	پسورور
منصبدار/صاحب منصب	منصبدار	افسر، پوځي
مهماندار	مېلمه لرونکی	مېلمه پال
لعاب دار	لعاب لرونکی	زومنمن، لېږن
مردم دار	مردم دوست	وگړپال، ولسپال
لبه دار	حاشیه لرونکی	څنډن، څنډیز
خانه دار	کور لرونکی	کوروالا، کپوال، کډن
حامله دار	حامله داره	بلاربه، دوه ځانې
زن دار	متاهل	واده والا، کوروالا، بښځی والا
میوه دار	میوه لرونکی	مېوه یي، خولخوندی
موتر دار	موټر لرونکی	موټر والا، گاډي والا
تفنگدار	ټوپک لرونکی	ټوپک والا، ټوپکوال
عزادار (سوگوار)	ماتم کوونکی	ویرمن، ویرجن، ویرژلی
پیسسه دار	پیسسه لرونکی	پیسسه والا، شتمن
نمدار	نم لرونکی	نمجن، وسجن
مالدار	مالدار	پوونده، څارویوال، څارویروزی
پشم دار	وړی لرونکی	وړین، وړن
مو دار	وېښته لرونکی	بیر (وېښتی)
روزه دار	روژه لرونکی	روژه تی
شب زنده دار	شوگیر کوونکی	شپه وینبی (روبی)
گلدار	گلدار	گلالی
کینه دار (کینه توز، کینه جو، کینه خواه)	کینه کښ	گرجن، رخن، کینه ناک
خالداری (نقطه دار)	خالداری	ټکیالی، ټکن، ټکی ټکی
مزه دار	مزې دار (پ)	خوندور
روغندار	روغن دار (پ)	غوړ (بوټي، خوراک)
پرچمدار (علمدار)	بیړغ والا	سرغندوی، مخکښ
دیندار	دیندار	دین دوست
امانت دار	امانت دار	امانت گر

پایدار	دوامدار	پاینده، پایبندی، تینگ
نادار	نادار	نپستمن، نشتمن
گره دار	غوته لرونکی	غوټن، غوټیالی
زاویه دار	گوټ لرونکی	گوټن
جریحه دار	ټپي	زخمي زړی، ژوبل
شکمدار	خپټه لرونکی	بلاربه، دوه ځانې
حواله دار	اولدار	کوټوال
کیسه دار	کیسه والا	بټوه والا، تیور یا غولانخور (ژوی)
تحویلدار	تحویلدار	زېرمه وال
خزانه دار	خزانه دار	خزانه چي
قرضدار	قرضدار	پوروړی
وادار (کردن)	مجبورول	اړېستل
نامدار	نوم لرونکی	نومور، نومړ، نومیالی، نامتو
واگیردار (فراگیر)	ساري	پمند، پمگر (رنځ)
مریضدار	ناروغ لرونکی	ناروغ والا، ناروغوال
اجاره دار	اجاره لرونکی	اجاره والا
هوشدار	اخطار	گوانس، گوانبښه
شاندار، شکوهمند، پرشکوه	شاندار	پرتمین، برمیال
لحاظدار	لحاظ لرونکی	مخ ماتی
کوهاندار	کوهان لرونکی	کوهانی، کوپانی، ډاگیز
نگهدار	ساتونکی	ساتونکی، ساتندوی
معلومدار	معلومدار	څرگند، ښکاره، جوت، اوڅار، ډاگیز
مخزن دار	ټانکر	زېرمه گاډی
دارومدار	دارمدار	ناسته ولاړه، ناسته پاسته، چال چلند
زهردار	زهر لرونکی	زهرجن، زهرژلی
کاردار	مامور	کارمن
رازدار	راز لرونکی	خوالو، خوالگر

دلدار	زړه لرونکی - زړه	مین، مینه وړی، زړه
	ساتونکی	ساتی
رویدار	رویدار	مخور
لکه دار	لکه لرونکی	رتن، رته
دمدار	لکی لرونکی	لکیور
دمدار	سا لرونکی	ژوندی، ساکنی
دوامدار	دوامدار	پرله پسې، پایند
خود دار (خودداری)	خانساتونکی	خان پامی، خانخاری (خانخارنه)
خویشتن دار (خویشتن داری)	-	خان پامی، خانخاری (خانخارنه)
خط دار	خط والا	کرنې کرنې، کرنې
دوستدار (هوادار)	طرفدار	مینه وال، لېوال، دوست
عهده دار	ذمه وار	ژمن، پازوال
بیدار	بیدار	وینې، وینیار
دامنه دار	دامنه دار	لمنیز، ارت ویرت، پاینده
کتابدار	کتاب لرونکی	کتاب والا، لیکوال
واره دار	واره لرونکی	واره یی، واره ییز
خاردار	اغزی لرونکی	اغزن، اغزین
معامله دار	معامله لرونکی	پالونکی، انډیوال
سرایدار	د سرای خاوند	سرایوان، سرای والا
دکاندار	دوکاندار	هتیوال
مغازه دار	د مغازې لرونکی یا خبستن	مغازه والا
برده دار	مړی لرونکی	مړی وال، بادار
پرده دار	پرده لرونکی	پرده پوښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
سابقه دار	سابقه لرونکی	مخینه وال
هوادار (هواگیر، هواخواه)	هوادار، هواگیر	تاند هوا، مینه وال

-گر که څه هم د جولې له مخې د پارسي او پښتو تر منځ گډون لري او يو فاعلي (چارنوميز) روستاړی دی، مگر دېته هم پاملرنه په کار ده چې پښتو لږ و ډير د پارسي - گر، په تېره د ايراني پارسي د نوو هغو پر وړاندې نور خپل ځانگړي روستاړي هم لري، لکه د کمایي گر په وړاندې گتپالی، د شیشه گر پر وړاندې ښيښه ساز، د غمگر پر وړاندې غمجن او غمگين، د بازیگر پر وړاندې لوبغاړی، د تماشاگر پر وړاندې نندار چي، د نمایانگر - نمایشگر، بیانگر او نشانگر پر وړاندې ښکارندوی او خرگندوی، د یاری گر پر وړاندې مرستیال، مرستندوی یا مرستی او یاد آهنگر پر وړاندې پښ او داسې نور. بزگر د کشاور زاو دهقان په مانا په بزگر پښتو کول دومره سم نه راځي، ددې لپاره نږه پښتو انډولونه ډير دي، لکه: کرگر، کروندگر، کښتگر، کړندوی، کړوی، کښندی، کښی او داسې نور. دادی، د پوره خبرتیا لپاره دا وروسته لیکلې و گورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروگر	رېبونکی	لوگر، لوگری
کوزه گر	کلال	کمباړ، کولال
کارگر	کاریگر	کارگر
سرکار گر	د کارگرومشر	سرکارگر
بازیگر (ممثل)	نخېدونکی	لوبغاړی، نڅاگر
نمایانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
نمایشگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
بیانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
نشانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
تماشاگر	تماشاچي	نندار چي
ایجادگر	ایجادوونکی	زیږندوی، پنځگر
عصيانگر	ياغي	سرغاړی، سرکښ، اورگډی
گزارشگر	رپوټ چي	خبريال
آرایشگر	سینگارونکی	ښکلونکی، ډمگی، ناینه
نظامیگر	نظامي گر	پوځيوال
پرخاشگر	پرخاش کوونکی	جگړه مار، لانجه مار
آهنگر	اهنگر	پښ
زرگر	-	زرپښ، زرگر
مسگر	مسگر	تتار، سره ولېښکار

درمانگر، درملگر	معالج	درمانگر
ژراند، ساندو	فریاد کوونکی	نوحه گر (مریه گر)
لوټمار، تالانگر	لوټوونکی	غار تگر/ تاراج گر
تارا کگر	چپاولگر	چپاولگر
یرغلگر	حمله کوونکی	یورشگر
تپرو، بلوسگر	تبری کوونکی	تجاوز گر
جنگیالی، جنگیال	جگړه مار	پیکارگر
اورپکی، اورگپی،	-	آشوبگر
سرکښ	-	طلسم گر
ټوټگر (درملگر)	-	استعمارگر
کوډگر، بنکیلا کگر	استعمارچي	استعمارگر
زېښاکگر	استثمارچي	استثمارگر
انځورگر، پڅگر	صورتگر	صورتگر
انځورگر	رسام	نگارگر (رسام، نقاش)
ورانکاری، پتنه گر	توطیه کوونکی	توطیه گر
پتنه گر، پتنه	فتنه اچوونکی	فتنه گر
روښاندوی	روشنگر	روشنگر
جگړه مار	جنگره	ستیز گر (ستیزه جو)
ورځپاری، چنه گر	معامله کوونکی	معامله گر
دمگری، پاړوگر، جادوگر،	افسونگر	افسونگر
کوډگر	-	-
سازي	سازغږوونکی	رامشگر (نوازنده، سازنده)
پالنگر، پالندوی، پالوال	پالونکی	پرورشگر
نمانځونکی، پرښتونکی،	عبادت کوونکی	نیایشگر
پرښتگر	-	-
خپړاند، خپړونکی،	خپړونکی	پژوهشگر
خپړندوی	-	-
پلټنګر، پلټند	سروې کوونکی	کاوشگر
سمونگر	سموونکی	ویرایشگر، ایډېټر
پاک کار، چانګر	تصفیه کوونکی	پالایش گر
دوکمار، دروهجن،	اغواکوونکی	اغواگر
مارغیتل، درغلگر	-	-

بخشایشگر	بخشنونکی	بخشونکی، بنسند
نوازشگر	نازوونکی	پالند
ستایشگر (مداح)	ستایونکی	ستایوال
رفوگر	رفوکوونکی	پېزونکی، پېزگر
جادوگر	جادوگر	کوډگر، جادوگر
تصویرگر	ممثل	انځورگر، انځوراند، څرگندوی
اخلال گر	اخلال کوونکی	اورگډی، وړانکاری، منځپوښی
استیلاگر	تېری کوونکی	نیواکگر، بلوسگر
یورشگر (چپاولگر)	یرغل کوونکی	یرغلگر
یغماگر	چپاولگر	تالانگر، لوټمار
خیانت گر (خیانت کار)	–	ناامانتگر
اشغالگر	اشغالوونکی	نیواکگر
آغازگر	پیل کوونکی	پیلگر، پیلامگر
اعتصابگر	اعتصاب کوونکی	کاربندی، کاربندگر
پالیزگر	پالیز ساتونکی	پالېزوان
پرداختگر	صیقل کوونکی	سوان کار، پالشکار
تمثالگر	رسام	څېره کښ، انځورگر
توانگر	شتمن	شتمن، موړ، بډای
تیزگر	تېره کوونکی	باتگر
جلوه گر	جلوه گر	څرگند، جوله گر
چرمگر	خرمن جوړوونکی	خرمن ساز
چلینگر (قفل ساز)	کلپ جوړوونکی	جندره گر
حسابگر (راستگو)	حسابوونکی، محاسب	پاک زړی، گڼگر
حیله گر	چلباز	ټگ، ټگمار، چلي
دادگر (دادگستر)	عدل پالونکی	نیاومن، نیاووال
دیباجر (ابريشم باف)	وړېنم او بدونکی	وړېنمگر
رویگر (مسگر)	مسگر	ټټار
ریخته گر	تویوونکی	تویاند، کالب ساز
زین گر (زین ساز)	زین جوړونکی	زین ساز
سفتگر	امېل جوړونکی	پېیونکی، پیاند

تهمت گر	تور لگوونکی	تورلگاو، توراند، تورگر
عشوه گر	ناز کوونکی	نبوه گر
دژمگر (دلتنګ)	ډیپرېسډ (پ)	خولجن، گرومجن، زړه
		تنګی
لواطگر (بچه بان)	-	(هلك) ډاګی
داشگر	خښتې پخوونکی	بتوان، بتی- وال
افشاگر	افشا کوونکی	اشواگر
امحاگر	امحا کوونکی	نشتاند
خنياگر	-	سندر غاړی، سرورگر

۳- په - کار - روستاړی پارسي بیلنگونه (اشتقاقونه) له - گراو - گاروالا هغو سره دومره توپیر نه لري . له تاریخي پلوه دغه درې واړه روستاړي د پښتو او پارسی- ترمنځ په یوې ګډې آرې (منشا) پسې ځي او لا اوس هم درېواړه چارنو میزه (فاعلي) پازه تر سره کوي، هم دومره چې تر پښتو یې په پارسی- کې کارونه ډیره ده او د ځینو پر وړاندې یې پښتو نور ځانګړي اندولونه (لکه چار...) لري. پښتو زیاتره تر- کار-گر- ډیر کاروي او له دواړو سره لږو ډیر پایله (-ی) هم ملګرې کوي. دې ته هم پاملرنه پکار ده چې پارسي- کارد (کړن) پر ما ناسر بیره ډکر او کښت هغه هم لري، لکه په پخته کار، پنبه کار او کشتکار کې. په ایرانی پارسی- کې یې د - گر غوندې په لومړنۍ مانا کارونه بیخي زیاته ده او کله مانانو میز چار هم څرګندوي ، لکه په ریسمان کار (موازنه - رجه) یا شاهکار کې. پښتو ژباړونکي دواړه روستاړی پارسي انګیري او په ناسمه او ګرانه توګه یې پر- ونکی اړوي!

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
تجاوزکار	تجاوز کوونکی	بلوسگر، تېرو
جنايتکار	جنايت کوونکی	جنايت کار، بدکاری
خيانت کار (سگر)	خيانت کوونکی، خاین	نامانتگر
ورزشکار	ورزش کوونکی	ورزش کار، لوبغاړی
جفاکار	ظالم	گرگر
محافظة کار	محافظة کار، زاړه پال	ځانساتی، کاغ
احتياط کار	احتياط کوونکی	ځانساتی، پامیالی
بيکار	بې روزگار (پ)	بېکار، وزگار

شب کار (شوکار)	–	شپه کاری
سردمدار	–	سرکبن، سروال
سنگ کار	–	پبرکار
سیمان کار	–	سپمپنت کار
بدکار	بدکار	بدکاری، بدوردی
نیکو کار (درستکار)	نپکی کوونکی	نپککاری، نپکچاری
شاهکار (شهکار)	کارنامه	شاهکار
گناهکار	ملزم	گناهگار
خامکار	–	خامکاری
تازه کار	–	تازه کار، نوکار (ی)
نوبت کار	–	وارگر (کارگر)
نوکار	–	نوکاری، تازه کار
فراموشکار	هپروونکی	هپرزپی
کشتکار	دهقان	کبستگر، کرگر، کروندگر
هنرکار	تکنیشن	تخنیکر
پخته کار (پنبه کار)	پومبه کروونکی	پومبه کار
مزدورکار	زیار اپستونکی	مزدورکار، زیارکبن
غریبکار	غریبکار	مزدور، خواری کبن، مزدورکار
فداکار	فداکار	سرتپر، سربندوی، نیکچاری
راست کار	نیک کار	ربتین، ربتینی، ربتیانی، نپکچاری
خلافکار	–	ورانکار
افسونکار	–	جادوگر، افسونگر، کوډگر
رضاکار	رضاکار	خوبنچاری، خپلخوبنکاری
سرکار	دولت، حکومت، رسمیات	سرکار
زناکار	زناکوونکی	زناکار
فریبکار	غوولونکی	تگمار، دروهجن، مارغیتل
جعلکار (ساخته کار)	–	درغلگر

دست اندر کار (دست در کار)	-	بوخت، بوختی
سیاه کار	بدفعله	تورکار، بدورد
استکار (دستکار)	-	وستاکار، ورهنگر
پیشکار	ناظر	مخکاری
تباہکار (تبہکار)	تباہ کوونکی	اورگپی
زیانکار مضر - ضرر	زیانکار	ورانکاری
رسوونکی		
خرابکار	خرابکاری	ورانکار، ورانکاری
خطاکار	خطاکوونکی	بدکاری
تمیزکار	-	پاک کاری، سپیناوو، خیرمن
پشت کار	زحمت - کوشش	کاروزیار، هاندوهشه
جعلکار (تقلب کار)	جعل کار	دروہجن، درغلند، درغلگر
کسبہ کار	کسب کار	کسبگر، ورهنگر
خرده کار	در	در
کهنہ کار	زاہہ پال	زوپکاری، زوپچاری، زوپپال
طلاکار	طلا کاری	زرگر
فضول کار	خرابکار	بدکار، سپک وړک، بدورد
کلانکار	کلانکار	سترچاری، لوی چاری
وجین کار	للون کوونکی	گوډگر، للونکار، للونگر
پرکار	-	ډیرکاری، کارند
پرکار	پرکار	پرکال
خرکار	خرچلوونکی	خرکار، خروالا
چاریکار	دهقان	کروی
پایکار (پاکار)	-	مرستی، مرستندوی، مرستیال
آشکار	اوربلوونکی	اورگپی، تودوونکی
بیکار	-	وزگار، بیکار
گلکار	گلکار	ختگر، اخپرگر
خودکار	خودکار	خپل چاری، خپل کاری

(اتوماتیک)		
دروغجن	–	کاستکار
ازمبنتکار، پوخ ازمبنتی	–	کهنه کار
فبلزکار	–	فلزکار (فلزگر)
ماشین کار	ماشین چلوونکی	ماشینکار
بسته کار (تاجیکی: اهنگسان)	–	بسته کار
ویلگر	وېلد پنگکار	ولدنگ کار (جوشکار)
تتھار	سپینوونکی	سفید کار (گر)
برمه کار، تېخاند	–	برمه کار
جگره	پیکار	پیکار
هلی خلی، هاندوهه	کاروپیکار	کاروپیکار
بدکاری، بد چاری،	ناھله	نابکار (خطاکار)
ناکاره، بدورد		
ناکاره)	–	ناکار
ناغېری		غفلت کار (مسامحه
		کار، سهل انگار)
تېز کاری، خرخ گر، باتگر	تېره کوونکی	تیزکار
ریاکار	ریاکوونکی	ریاکار
ورانکاری	–	ویرانکار (بیران کار)
شپه کاری	شوکار	شبکار
ورخکاری	–	روزکار
اورگپی، پتنه گر	فتنه کار	فتنه کار
رغاوگر	–	صنعتکار
سپور، سپرلو	سوار کار	سوارکار
همکار	مرستیال	همکار
سوانکار	–	سوهان کار
دسیسه کار، تگ و برگ	دسیسه کوونکی	دسیسه کار
مینا کاری	–	مینا کار (گر)
سست کاری	تنبل	کند کار
توړاند	–	کنده کار (کندن کار)
خیر	دقیق	ریزه کار
کارساز	سرشته کوونکی	سرشته کار

رویکار	-	ترکارلاندې، دود
هوسکار	هوسباز	هوسناک، هوسی
اجاره کار	اجاره کار	اجاره گر، اجاره والا،
		ټیکه وال
اجوره کار	-	مزدکار، مزدورکار
دستمزدکار	-	لاسپاری، مزدکار
نیلکار	رنگریز	(شین) چمبی
تجربه کار	تجربه لرونکی	ازمېښتي، ازمېښتکار
آزمایش کار	رر	رر
نهران کار	-	پټ کاری، پټ چاری
اندود کار (اندودگر)	-	پاک کاری،
اهمال کار	-	لټ، ناغېړي، سستکاری
خیانتکار	خیانتکوونکی	خیانتکار
امانت کار	امانت ساتونکی	امانت کار، امانت گر
توبه کار	توبه کوونکی	توبه گار
تلف کار	تلفکوونکی	اورگډی، ورانکاری
تخریبکار	تخریبکار	ورانکاری
مرصع کار	-	چراوو
صلاح کار	-	سلا کار
ستمکار	ستمگر	گرگر
سازش کار	سازش کوونکی	سازښتي، سازښتکاری
ساخته کار	ساخته کاری	درغلگر
مسالمت کار	مسالمت کوونکی	روغه وال، سوله ییز
مسامحه	-	ناغېړي، لټي، سستکاري
مشتبه کار	اشتباه کوونکی	ختاکار، ورانکاری
هیچکاره	هیچکاره	هیچکاره، بېکاره

۴ - په - گار روستاړی پارسي بېلنگونه ، لکه چې د (۳-کار) په برخه کې وویل شول ، هماغه ډول جوړښتونه رااخلي چې په -گراو- کار روستاړي کېږي. پښتو ښايي له (وزگار) او (ناگار) نه پرته بل داسې بېلنگ ونه پیژني، نو له دې کبله یې پر- گراو نورو ورته (چارنومیز) روستاړواپوي. دا دی ، نوموړي بېلنگونه په دې وروسته لیکل کې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خداوندگار	-	خداوند
ماندگار	باقي	تليپاتی، پايڼد
ستمگار	ظالم	گرگر
افگار	زخمی	خوږ، ټپي، ژوبل، غوڅ
دل افگار (دل فگار)	زخمی	زخمي زړی، ځانگړوڅ
تنفگار	زخمي	خوږ، ژوبل
روزگار	روزگار	ژوند، مهال، ورځې شپې
سازگار	موافق	سازکار، (سره) جوړ
ناسازگار	ناموافق	ناباندې
مددگار	-	مرستيال، مرستندوی، مرستی
کامگار (کامیار_کامیاب)	کامیاب	بريالی، بختور، ښکمرغه
یادگار	یادونه	یادگار
آموزگار	ښوونکی	ښوونکی، استاد، ښوواند
آمرزگار	ښوونکی	ښاند
آفریده گار	خالق	پنځگر، پنځاند، پنځوال
کردگار	کردگار	کړاند، کارندوی، کارواک
پروردگار	پروردگار	پالپال
توبه گار (توبه کار)	-	توبه گار
خواستگار	-	مرکچي، بلوني، غږښتونکی
بیگار	-	بېگار
رستگار	خلاص	ژغورلی، ازاد، پخشو، زغړ
سپوزگار	تنبل	لټ، ناغیري، سستکاری
خدمتگار	خدمتگار	خدمتگار
پرهیزگار	پرهېزگار	نمنځچار، پالوال

۵ - په - ساز روستاړی پارسي بېلنگونه (اشتقاقونه) کېدای شي، لږو ډېر په پښتو کې هم پر - ساز روستاړي بېلنگو نووا وړي. ځينې پښتو ليکوال او ژباړن هغه د پارسي او پښتو گډ مال نه بولي او هڅه کوي، پر (جوړوونکی) يې واړوي او په دې توگه پښتو انډول تر پارسي هغه اوږد او گران کړي، لکه دوران جوړوونکی، ساعت جوړوونکی، جهان جوړوونکی، سرنوشت يا برخليک جوړوونکی... چې

باید دورانسازی یا دورانسازی، ساعت سازی یا ساعت سازی او داسې نور يې وژباړي. ځکه سازېدل او سازول له پښتو کړو (فعلونو) څخه شمېرل کېږي. دادی دلته يې څو بیلگې په لیکل کې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خود ساز	-	ځانجوړی، ځانسازی، غاور
اسلحه ساز	-	وسله ساز، درسته ساز
دورانساز	دوران جوړوونکی	دوران سازی
تاریخ ساز	تاریخ جوړوونکی	تاریخ سازی
قفل ساز	کولپ ساز	ژنډره گر
کلید ساز	کیلي جوړوونکی	کیلي ساز
دواساز	-	داروساز، درملساز
زمینه ساز	زمینه جوړوونکی	لارهواری
جهانساز	جهان جوړوونکی	جهانسازی
ساعت ساز	ساعت جوړوونکی	گړیوال، گړی ساز
صحنه ساز	صحنه جوړوونکی	نندار ښود
سرنوشت ساز	سرنوشت جوړوونکی	برخلیک سازی
بهبانه ساز	پلمه جوړوونکی	پلمه ساز، پلمه گر
زندگی ساز	ژوند جوړوونکی	ژوند سازی
دندان ساز	غابښ جوړوونکی	غابښ سازی، غابښ رغاند
شانه ساز	-	ږمنځ سازی
شمع ساز (شمع ریز)	-	شم رغاند
حماسه ساز	حماسه جوړوونکی	میړنی، توریالی، بولنبول
باز ساز	سوخت و ساز، مېټابولېزم	بیارغاند
چاره ساز	-	چاره ساز، کارساز، چاره گر
شمشیر ساز	-	تورپښ
چاقو ساز	-	چاکوگر، چاره ساز
مبل (موبل) ساز	-	وتری ساز، ترکانی
آهنگ ساز	کمپونېست	سندر ساز
لانه ساز	-	ځاله، رگی
بسیار خوار (پر خور)	-	نسو، نسور، خېټو، خېټور، ډېر خور
مرده خوار (لاشخور)	-	گورگټی، درنگه خور

مردم خوار

سړيخور

-

۶ - په خوار - او - خور روستارو پارسي بېلنگونه بې استشنا په (- خور) پښتو کېدای شي، ځکه د سړيخور - سودخور، بډيخور، ځیره خور غوندي بېلگې مخکې له مخکې تيارې په گړنۍ پښتو کې لرو، پراختيا موندلې بڼه يې، لکه په رشوت خور او خويش خور کې پر (بډي خوري) او (خپل پالنه) ژباړل کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گياه خوار	گياه خوړونکی	گياخور
گوشتخوار	غوښه خوړونکی	غوښخور
جهانخوار	نړی خوړونکی	نړيخور
مفتخوار	مفتخور	تیار خور
انسان يا آدم خوار	سړی خوړونکی	سړيخور
نشخوار	-	شخوند
ميخوار	شرابخور	شرابي
قسم خور	قسم خوړونکی	قسم خور، سوگند خور، لوړی
سرخور	سرخوړوونکی، سرخوړلی	پس مرگي (زېږېدلی)
رشوه خوار (رشوه ستان)	بډيخوړونکی	بډيخور
جیره خوار	جیره خور	ځیره خور
سود خوار (سود خور)	سود خوړونکی	سودخور
غصه خور	غمېدونکی، زړه خوړینی، غمزغمی	
معاش خوار (-خور)	معاش خور	تنخا خور
شیرخوار	شودې خوړونکی	تیروی، شودېخور
ماهیخور (-خوار)	-	ماهی خورک

۷ - په - سوز روستارې پارسي بېلنگو نه هم په همدې روستارې پښتو کېدای شي، ځکه - سوز - سوځ پښتو کېرولۍ هم بلل کېږي، په بله وينا، د دواړو نژدې خپلوانو ژبو تر منځ تاريخي تړاو لري.

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خانمانسوز	کورنۍ سوزوونکی	اورگړی، کورگړی
آتشسوز	اورېلوونکی	اورگړی

جگر سوز	ځيگر سوزوونکی	ځيگر سوز
دل سوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند، خواخوږی
خود سوز (جانسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسواند، ځانويجاړی، ځانسوز
هستی سوز	ژوند سوزوونکی	هستی سوز، ژوند سوز
زندگی سوز	-	-
جهانسوز	نړۍ سوزوونکی	نړۍ سوز، جهانسوز
دل سوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند، خواخوږی
ناسوز (نسوز)	نه سوزېدونکی	ناسوند
خرمن سوز	درمند سوزوونکی	درمن سوز
جانسوز (خود سوز)	ځان سوزوونکی	ځانسوز
خام سوز	خام سوځلی	اوم سوی

۸ - په - کن او - کونده روستاړي (پارسي) بېلگونه له هماغې ډلې څخه دي چې هم ډېر دي او هم يې پښتو انډولونه ډير لږ پر نورو روستاړو بدلېدای شي. که څه هم له تاريخي پلوه ټولې اريايي ژبې د عربي (فعل) پر وړاندې دوې کړولۍ يا بنسټونه لري. کن (کول) او کر (کړل)، مگر، لکه څنگه چې له مخه وويل شول، يوازې پارسي ژبه ده چې هغه د روستاړي په بڼه هم کاروي او د نورو ژبو غوندې پښتو هم اړ وځي چې هغه پر کوونکی يا - ونکی يا نورو کړنو ميزو روستاړو (فعلې پسوندو) واړوي، په ليکلې کې يې وگورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارکن (فعال)	فعال، کارکن (پ)	کارنده، تکړه، کارمن
بازی کن	لوبی کوونکی	لوبغاړی
اشتراک کننده	گډون کوونکی -	برخه اخېستونکی، برخوال، گډونوال
وانمود کننده (نمود دار)		ښکارندوی
رهبری کننده	رهبری کوونکی	لارښود
خفه کن	خپه کوونکی	زندۍ کوونکی، سابندی
گمراه کن - کننده	گمراه کوونکی	بيلاړې کوونکی
تهيه کننده	تهيه کوونکی	تیاروونکی، برابر وونکی
خورد کننده	وړوکی کوونکی	ماتوونکی، ډرې وړې کوونکی
کارکن	کارکن (پښتونخوا)	کارندوی (اکتېوېست)

۹ - په - ده او - دهنده روستاړو پارسي بيلنگو نه له پخوا نه هم ډير وه او نن پسي نور هم مخ پر زياتېدو دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرمانده	قوماندان	بولندوی
مداد پاکن	پنسل پاک	وچکښپاک
بهره ده	استثمار شوی	زبېښلی
سازمان ده (دهنده)	سازمان ورکوونکی	سازمانوونکی
سمتده (دهنده)	لوری ورکوونکی	لورسیخی، لورښود
وام ده (دهنده)	پور ورکوونکی	پوروړی
خاتمه - پایان دهنده	خاتمه ورکوونکی	پای ورکوونکی
ضربه دهنده	ضربه ورکوونکی	گوزارورکوونکی، ځېند
عبرت دهنده	عبر ورکوونکی	لوستندوی
اخطار دهنده	خبرداری ورکوونکی	گواښنده، گواښگر، گواښگرندی
بیانیه دهنده	ویناکوونکی	ویناوال
ازار دهنده	ازارورکوونکی	ازاروونکی، ځوراند
زجر دهنده	زجرورکوونکی	ازاروونکی، ځوراند
شکنجه دهنده	شکنجه ورکوونکی	شکنجه مار، سپېتاند

۱۰ - په - جو یا - طلب روستاړي جوړشوي پارسي بېلنگونه هم نن سبا لږو ډير مخ پر زياتېدو دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ستيزه جو (ستيزگر، جنگره)	-	جگړه مار
صرف جو	-	سپماگر
آبجو	ماهي	کب
صلحجو	سوله غوښتونکی	روغه وال، سوله من
کینه جو (کینه توز)	کینه کښ	رخن، گرجن
هنر جو	-	هنرمند
پیکار جو	جنگ غوښتونکی	جنگیالی، مېړنی
رمزجو	-	-

مرکز جو	-	منځي هڅي
دلجو	-	خواخوږي، زړه سواند
فرصت جو	لټوونکي	څوگير
توسعه جو	پراختيا غوښتونکي	پراختيا پال، پراختيا هڅي
برتری جو (تفوق طلب)	لوړتيا غوښتونکي	لوړهڅي
حقيقت جو (حقيقت ياب)	حقيقت لټوونکي	رښتيا پال
ماجرا جو (مخاطره جو)	ماجرا غوښتونکي	غرغره يي، بلا غواړي، بلا پېري، ډانگه يي
نوجو	نوی غوښتونکي	نوهڅي، نوپال
استفاده جو (سود جو)	استفاده کوونکي	شوکار، سود پال
بهره جو	استثمارگر	زېښاکگر
فتنه جو	فتنه غوښتونکي	پتنه گر
دانشجو	محصل	زده کړيال، شاگرد
نامجو	شهرت غوښتونکي	نومپال
پناه جو	پنا غوښتونکي	پناغاړي، شوغاړي
عيب جو	-	ويارسپري، ويارغاړي
بهانه جو (بهانه گير)	پلمه ساز(ی)	

۱۱- پ - انداز - يا - افغن روستاړي پارسي بيلنگونه هم بايد تروسې وسې د لنډوالي او آساني آر
(اصل) ته په پام سره پر نږه انډولونو واړول شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
راه انداز(ی)	پرلاره اچوونکي	رامنځته کوونکي (رامنځته کړن)
خانه بر انداز	کورپنګي	کور گډي، کور وړاني
پس انداز	پس انداز	پاسره، سپما، زېرمه
سر انداز	سرانداز	مخپوښ (غالي)
خاک انداز	خاک انداز	ټټي
راکت انداز	راکت انداز	توغند ارتي
جغله انداز	کريړاچوونکي	کارپارتي
سکه انداز (اتومات)	سکه اچوونکي	سکه يي

شرانداز	شراچوونکی	پتنه گر- اورگدی
نظر انداز (چشم انداز)	نظر انداز (کول، له پامه غورځول- پ)	کتنه، پاملرنه (سترگارت)
چاپ انداز	لوبغاړی	وزلوبغاړی
دهشت افغن (ترورست)	دهشت گرد (پ)	ترهگر
د ژافغن	-	کوټ ماتى
شیر افغن	زمری غورځوونکی	زمرماتى
سایه افغن	-	سیورارتى

۱۲- په - آمیزروستاړي پارسي ستانومیز بېلنگونه (صفتي مشتقات) هم له پښتو ژباړنو لوری لودن ورکوي او پر ډېرو گرانوانه ولونویې راږوي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فاجعه آمیز	د فاجعې ډک	بخولیز، ناتاریز
قهر آمیز	له قهره ډک	قهرژلی
افتضاح آمیز (فضیحت آمیز)	له شرمه ډک	شرمېدلی، رسوا
نصیحت آمیز	-	ورموزمه
صلح آمیز	له سولی نه ډک	سوله ییز، روغه ییز
غرض آمیز	غرضي	موخیز، دښمنانه
مسالمت آمیز	له مسالمته ډک	سوله ییز، روغه ییز
هیجان آمیز	هیجانی	پاروونکی، پارند
محبت آمیز	له مینې ډک	مینه وړی
خصومت آمیز	-	دښمنانه
سحر آمیز	له سحر نه ډک	جادوگرانه
گله آمیز	له گېلې نه ډک	گیله من، مانېجن
شرارت آمیز	-	اورپکوزمه
طنز آمیز	له طنزه ډک	لغازي
طعنه آمیز	له پیغوره ډک	پیغور ډوله
شفاعت آمیز	خیر خواهانه	نرمښتي
شکایت آمیز	له گیلې ډک	پلیپوټه ډوله
شهوت آمیز (انگیز)	-	خارښتي
توهین آمیز (تحقیر آمیز)	له سپکاوي ډک	سپکاوي وزمه، خندنی

انتقاد آمیز	انتقادي	نيوڪڊوله
افتحار آمیز	له وياړه ډك	وياړلی، وياړمن
مبالغه آمیز	-	بنسديز
شگفت آمیز (-انگيز)	اريانوونکی	هېښنده
شتاب آمیز (عجولانه)	-	بېړنوزمه، بېړنی
جنايت آمیز	-	جنايتکارانه
مسخره آمیز	-	خنديوزمه، خندنی
کفر آمیز	-	کفروزمه

۱۳ - په - آور روستاړی پارسي بېلنگونه د نورو چار نوميز بېلنگونو غوندې زياتره پښتو ژباړن او ليکوال د (راوړونکي) په زياتولو پښتو ته رااړوي او هيڅ په دې پسې سر نه گرځوي چې روان، لنډ او اسان انډول ورته پيدا کړي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درد آور	دردوونکی	دردناک
رنج آور	رنځوونکی	ځورند، خواشینی
خوی آور (عرق آور)	-	کوونکی
هیجان آور	پاروونکی	خولن، خوله ماتی
یاد آور	یادوونکی	پارند
زبان آور	زباندار	یادوړی
دلاور (دلیر)	دلاور	ژبور
فراهم آور	-	زپور
اشتها آور	اشتها راوړونکی	تیارگر
شرم آور	شرم راوړونکی	لوهن، خورمنځی
سرسامه آور	-	شرمور، خنگن
خجالت آور	شرم راوړونکی	سرساموونکی، سرساموزمه
سقط آور	-	شرمور، خنگن
سکر آور	مخدر	سپيازور
حمله آور	حمله کوونکی	نشه بییز، نشه بي
بار آور (بارور)	مثمر	یرغلگر
نشاط آور	-	بېبرور
		خوښند

نام آور (نامور)	نامدار	نوماند، نومور
آشک آور	اوبنکی بهوونکی	اوبنکن، اوبنلن
رزم آور	جگره مار	جنگیالی
خنده آور	-	خنداوړ، خندی وړ
زور آور	قوی	زورور
جنگ آور	جگره مار	جنگیالی، جنگیالی
ننگ آور	ننگین	شرمور
پیام آور	پیغام راوړونکی	استوزگر، استازی
شگفتی آور، شگرف آور	اریانوونکی	هېښنده
مژده آور	زېری کوونکی	زیريگر، زیريگرندی
عطش آور (عطشه آور)	تنده راوړونکی	تندوړی، تندغری
اختناق آور	خپگان ډکی	زندۍ گرانه

۱۴- په - شکن روستاړی پارسي بېلنگونه په اسانه کېدای شي، په مات یا ماتی والا پښتو بېلنگونو، په بله وینا، ترنگونو (ترکیبونو) وژباړل شي، نه په - ماتوونکي چې د لنډون او اسانۍ آر له منځه وړي او ویونکی ترې هماغه پارسي انډول زیات خوښوی. حال دا چې په گړنۍ پښتو کې نظرماتی، اودس ماتي، سرماتی او غاښ ماتی، روژه ماتی غوندې انډولونه یې له پخوا دود لری، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زنجیر شکن	زنجیر ماتوونکی	زنجیر ماتی
سنگ شکن	تیرپه ماتوونکی	کانی ټک
دندان شکن	غاښ ماتوونکی	غاښ ماتی
کمر شکن	ملا ماتوونکی	ملا ماتی
سرشکن	سرماتوونکی	سرماتی
لشکر شکن	لښکر ماتوونکی	لښکر ماتی
توبه شکن	توبه ماتوونکی	توبه ماتی
وضو شکن	اودس ماتوونکی	اودس ماتی
دشمن شکن	دښمن ماتوونکی	دښمن ماتی
ناوشکن	کشتۍ ماتوونکی	بېړۍ ماتی
بت شکن	بت ماتوونکی	بوت ماتی
باد شکن	بادماتوونکی	باد ماتی

موج شکن	موج ماتی	خپه ماتی
عهد شکن (پیمان شکن)	وعده خلاف	ژمنماتی
سوگند شکن	-	سوگند ماتی
چوب شکن	دلرگو ماتوونکی	لرگبه
ناشکن	ناماتېدونى	ناماتی
زود شکن	ژرماتېدونى	ژرماتی
استخوان شکن	هېماتوونکی	هېماتی

۱۵ - په - مند روستاړی پارسي بېلنگونه هم ډېر پښتو ژباړونکي او لیکونکي د - لرونکی په ملتیا پښتو کوي. حال دا چې په - وال او - من یا مند غوندې لنډو اسانو بېلنگونو ډېر ښه ژباړل کېدای شی. ځکه - من او - مندد دواړو ژبو ترمنځ ګډون لري، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارمند	مامور	کارمن، کارمند
علاقه مند	علاقه لرونکی	مینه وال، لیوال
غنامند	غني	بډای
دردمند	دردمند	دردمن
هنر مند	-	هنرمند
نیرومند	قوي	ځواکمن، پیاوړی، غښتلی
زورمند	قوي	زورور، ځواکمن
فرهمند	-	ځیرک، وینبیار
هدفمند	هدف لرونکی	موخن
سعادت مند	سعادت مند	نېکمرغه، نېکبخت
آرزو مند	ارزو لرونکی	هیله من
نیاز مند	اړتیا لرونکی	لاس اړی، اړ، اړجن، اړمن
آزمند	حرص لرونکی	سرابښ، کاز من، اسوېلاند
بهره مند	برخه لرونکی	سودمن، برخمن
سودمند	-	سودمن، سودمند
برومند	مثمر	بېبرور، بېبره من
آبرومند	ابرومند	پتیاال، پتوال، پتمن

۱۶ - په - آلود پارسي جوړښتونه هم ټکي پر ټکي پښتو ته راړول اړین نه دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
غرض آلود	له غرض نه ډک	موخيز، غرضانه
گل آلود	په خټو ککړ	په خټو، چکړ، خړ، لبت پېټ
خاک آلود	له خاورو نه ډک	لوغړن، سپېره، گردجن
دود آلود	له لوگي نه ډک	دودجن، لوغړن، لوگن
درد آلود	له درده ډک	دردناک، خوږېند
غم آلود	له غمه ډک	غمجن، غم لړلی، ویرلړلی
قهر آلود	له قهره ډک	قهرزلی - قهروری، ځاځېدلی
چړک آلود	مردار	خیرن، نون
غضب آلود	غضبناک	پرغزي
آشک آلود	له اوښکو ډک	اوښکن، اوښلن
آبر آلود	له ورېځو ډک	وریځ، اوریځ
خواب آلود	له خوبه ډک	خوبولی، خوبوری، خوبجن
خون آلود	په وینو ککړ	وینی ککړ، وینړی
کف آلود	ځگن	ځگلن
زهر آلود (زهر آگین)	له زهرو نه ډک	زهرجن، زهرزلی
خاکستر آلود	ایرن	په ایرو ککړ، لوغړن
گرد آلود	له گردو ډک	گردجن، گرزن، دوړن
غبار آلود	-	-

۱۷ - په - خواه روستاړی پارسي بیلنگونه د - طلب او - جو هغوته ورته دی او په همدې توگه ورته وړ پښتو انډولونه موندلای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودخواه	مغرور	ځانغاړی، غاور
دادخواه	عدل غوښتونکی	غاوچي، پريادي
تجزیه خواه	تجزیه - بیلتون غوښتونکی	بیلتونپال
بشرخواه	بشر غوښتونکی	وگړمین، وگړپال، بشر دوست
وطنخواه	هیواد غوښتونکی	هیوادمین، هېوادپال
ترقیخواه	ترقی پسند (پ)	پرمختگ مینی

هوا خواه	هوا خواه	مینه وال، لېوال، پلوي
جاه طلب	-	پورۍ پال
خير خواه	خير غوښتونکي	نېکپال
نيکخواه	رررر	نېکپال
کينخواه	کينه کوونکي	کينه کښ، گرجن، رخن، کينه ناک، کيخن
بدخواه	بدخواه	بدورد
ملت خواه	ملت غوښتونکي	ولسپال
آزاد يخواه	حریت پسند (پ)	آزاد پيال، آزاد لوبښی، خپلواکي مين
عذرخواه	-	ننواتی

۱۸- په - نورد - پيما او - گرد - روستاړی جوړ شوي پارسي بېلنگونه هم پښتو ژباړونکو ته لږو
ډېر ستونزمن برېښي او په ناسم ډول يې کله په - وهونکي او کله په - گر ځېدونکي والا بېلنگونو
پښتو ته رااړوي. يوازې پرمخ تللې بڼه يې (- نوردی) پر- چلند اړولې، لکه: هوا نوردی (هوايي چلند)
چې د ارواښاد ارسلان سلیمی جوړونه ده:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
رهنورد	لاروهونکي	لاروی
کوهنورد (کوهگرد)	د غره گرځېدونکي	غرگرځی
بيابان نورد (-گرد)	بيديا گرځېدونکي	بيديا گرځی
صحرانورد	-	-
هوانورد (خلبان)	هوا گرځيدونکي	هوا گرځی، پيلوټ، الوتاند
جهان نورد (جهانگرد)	نړۍ گرځېدونکي	نړیگرځی، نړۍ گرځند
فضانورد	ستورمزی	هسک يونی، تشياليونی
کيهان نورد	-	-
دريانور	د سمندر گرځېدونکي	سمندر گرځی، ماڼو

۱۹- په - فروش روستاړی پارسي بېلنگونه هم زیاتره ژباړونکي پر (خر خوونکي) هغو رااړوي او په
لوی لاس يې اوږدوي او گرانوي، حال دا چې پر - پلوري - پلوري - والا او داسې نورو ډېر روان ژباړل
کېدای شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گهر فروش	جوهرې	گوهرې
گلفروش	گل خرڅوونکی	گل والا، گلپلوری
ذغال فروش	سکاره خرڅوونکی	سکاره والا
چوب فروش	لرگي خرڅوونکی	لرگبه، لرگي والا
دستفروش	لاس پر لاس پلورونکی	لا سپلوری
آردفروش	اوړه خرڅوونکی	اوړبه، اوړه والا
سبزی فروش	سبزي خرڅوونکی	ساگ پلوری
برنج فروش	ورېجې پلورونکی	ورېجې والا
نمک فروش	مالگه پلورونکی	مالگه والا
وطنفروش (میهن فروش)	هېواد پلورونکی	هېواد پلوری
وجدان فروش	وجدان خرڅوونکی	وجدان پلوری
خود فروش	ځان خرڅوونکی	ځانښکاری، ځانپلوری
عمده فروش	عمده خرڅوونکی	ټولپلوری
پرچون فروش	پرچون خرڅوونکی	ټوکپلوری
میوه فروش	مېوه خرڅوونکی	مېوه پلوری

۲۰- په، بان او - وان روستاړي پارسي بېلنگونه پر - به او - وان او داسې نورو ډېر ښه اړول کېدای شي. ښاغلي ژباړونکي دې دا وروسته بېلگې په پام کې ونیسي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پاسبان	-	څوکیوال، ساتندوی
سرپاسبان (پولیس)	-	یو پولیسی افسر، سرڅارندوی
ساربان	د کاروان مشر	څاروان، جوپه مشر
زندانبان	د زندان مشر	بندیوان، زندانوان
پادوان	پاده وان	غوبه، گوروان
قلعه بان	-	کلا څاری
شتربان	اوبښ والا	اوبښه
پیلبان	پیل ساتونکی	پیلوان
گله بان	رر	رر
بادبان	بادبان	بادوان

میزبان	-	کوربه
ناوسروان	-	سمندري تورن
آسیابان (آسیاوان)	-	ژرنده گری
دیده بان	ناظر	خارو، خارونکی، کتونکی
شبان (چوپان)	-	شپون
رسد بان	لوراند	خارند (تورن پولیس)
باغبان	باغوان	بنوال
دربان/دروازه بان	دروازه وان	خوکیوال، ورساتی، وره
سایبان	-	کېږدی، چتر
سایه بان	-	چتر، تجیر
مهربان	-	مهربان، مېروان (مروت)
موتیروان	موتیرچلوونکی	چلوونکی - گاډي والا
جهانبان	-	نړیواک، واکمن، خدای
پشتیبان	ملاتړکوونکی	ملا تری
مرزبان	-	برید ساتی، خوکیوال، خارندوی
نرد بان	زینه	بنل
نگهبان	ساتونکی	ساتندوی، خوکیوال
جنگلبان (جنگلدار)	-	ځنگلوان

۲۱- په - گرا او - گرایي، - پرست او - پرستی، - دار او - داری، دغه راز - سالار - سالاری او یا پسند - پسندی چې لاتینې او المانی اندولونه یې ایزموس او انگریزي هغه یې - اېزم او - پست دي، نن سبا په ځانگړې توگه د نوي پرمختللي نړۍ لید او نوې پوهنې د نومونپوهنې (ترمینالوجی) یوه غوره برخه جوړوي. په پښتو کې زیاتره د (پښتونواله) په بېلگه پر - واله او - وال اړول کېږي. لکه پانگواله او پانگه وال چې ناسم ډول یې پانگوالي هم دود شوی دی. ناسم په دې چې په نورو ورته- اېزمونو کې روان نه راځي او دیو رنگوالي له کبله باید تروسې وسې هر ځای- اېزم- پر- واله واپول شي، لکه:

پارسي	انگرېزي	پښتو
اصلاح گرا	رېفورمېست	سمونپال (ناسم): اصلاپال
همگرایي	-	هملاري، همپخي
همگرا	-	هملاری
سرمایه داری	کپیتالېزم	پانگواله

سرمایه دار	کپیتالېست	پانگوال
وطن پرستی	پاتریوتېزم	هېوادواله - هېواد پالنه
وطن پرست	پاتریوت	هېواد پال
ملت پرستی - گرایي	نیشنلېزم	ولسواله، ولسپالنه
ملت پرست - گرا	نیشنلېست	ولسپال
جامعه گرایي	سوسیالېزم	ټولنواله
جامعه گرایي	سوسیالېزم	ټولنواله
جامعه گرا	سوسیالېست	ټولنوال
جامعه گرای تخیلی	-	انگیریزه ټولنواله
- ی تخیلی	اوتوپین	انگیریز ټولنوال
واقع گرایي	ریالېزم	رېستینواله
واقع گرایي نو	نیوریا لېزم	نوی رېستینواله
واقع گرا	ریالېست	رېستینوال
واقع گرا-ی نو	نیو- ریالېست	نوی رېستینوال
گروهه گرایي / مرد مداری	کمونېزم	پرگنواله
گروهه گرا	کمونېست	پرگنوال
مدرس گرایي	سکولاستېزم	بنوونځیواله
کثرت گرایي	پلورالېزم	ډېرواله
کثرت گرا	پلورالېست	ډېروال
کهن گرایي	ارکایېزم (ارخایېزم)	زړواله، زورپالنه
کهن گرا	ارکایېست	زړوال، زورپال
طبیعت گرایي	نیچرالېزم (ناتورالېزم)	پنځواله
طبیعت گرا	نیچرالېست	پنځوال
ذهن گرایي	سېجکټیوېزم (سویېکټیوېزم)	خپل اندواله
ذهن گرا	سېجکټیوېست	- وال
رفتار گرایي	بھیورېزم	چلندواله
رفتار گرا	بھیورېست	چلندوال
خرد گرایي	رېشنالېزم (راسیونالېزم)	سولواله
خرد گرا	راسیونالېست	سولوال
تقدیر گرایي	فتالېزم	برخلیکواله
تقدیر گرا	فتالېست	برخلیکوال
بهره گرایي	اتیلیتاریانېزم	بسیگنواله

بهره گرا	اتيليتاريانپست	بنيگنوال
آينده گرايي	فيتو رېزم	راتلونواله
آينده گرا	فيتو رېست	راتلونوال
جهان گرايي	انترناسيونالېزم	نړيواله
- گرا	انترناسيونالېست	نړيوال
خود گرايي	اېگوېېزم	ځانواله، ځانځاني
خود گرا	اېگوېېست	ځانوال
جمع گرايي	کولکتيوېزم	غونډواله
جمع گرا	کولکتيوېست	غونډوال
اراده گرايي	والنترېزم	وبلاړواله
اراده گرا	والنترېست	وبلاړوال
الحاد گرايي	اتايېزم	بيديني - بيدينواله
الحاد گرا	اتايېست	بيدينه
قوم گرايي	-	تېرواله، کامولي
قوم گرا	-	تېروال - پال
سمت گرايي	-	سيمه واله
اسلامگرايي	اسلامېزم	اسلامپالنه، اسلام پالي
اسلام گرا	اسلامېست	اسلامپال
چپ گرا	-	کينوال، چپي
راست گرايي	-	بني اړخي، بنيواله، بنيلاسي
راست گرا	-	بنيوال، بني لاسي
بنیاد گرايي	فندا مېنتالېزم	بنستېواله، بنستېپالي
بنیاد گرا	-	بنستېپال
شخصيت پرستي	(کيش شخصيت)	وگره پالي
بيگانه پرستي	-	پردی پالي
خود پرستي	-	ځانپالي
عقب گرايي	رېکشنري	شاتگواله - شاتگ
عقب گرا	ريکشنير	شاتگپال، شاتگي
موقع شناسي	اپورچونيزم (اپورتونيزم)	ورځچاري
موقع شناس	اپورچونېست	ورځچاري
(اپورتونيست)		

نماد گرایي	سېمبولېزم	انځورواله، ښارمه واله
نمادگرا	سېمبولېست	پيلا مپال، ښارمه وال
شکل گرايي	فورماليزم	جوليزواله
شکل گرا	فورمالېست	جوليزوال
انسانگرايي	هومانېزم	بشرواله، وگړواله
انسانگرا	هومانېست	بشروال، وگړوال
فردگرايي	انډيويدوالېزم	ځانگړواله
فردگرا	انډيويدوالېست	ځانگړوال
پندار-انگار-گرايي	ايديالېزم	انگېرواله
پندار-انگار-گرا	ايديالېست	انگېروال
ماده گرايي	ماتريالېزم	توکيزواله
ماده گرا	ماتريالېست	توکيزوال
پدیده گرايي	فېنومينالېزم	پدیده پالي
پدیده گرا	فېنومينالېست	پدیده پال
شتاب گرايي	تاچېزم	تلوارواله، بېړنواله
شتاب گرا	تاچېست	تلواروال، بېړنوال
سبک گرايي	ستاييلېزم	سبکواله، لېلپالي
سبک گرا	ستاييلېست	لېلپال
نفس گرايي	سوليپسېزم	ځانواله
نفس گرا	سوليپېست	ځانوال
تعالی گرايي	سو پريما تېزم	پورتواله
تعالی گرا	سو پريما تېست	پورتوال
جامعه شناسی گرايي	سوسيولو جېزم	ټولنپوهواله
جامعه شناسی گرا	سوسيولو جېست	ټولنپوهوال
روانشناسی گرايي	پسيولو جېزم	ساپوهنواله
روانشناسی گرا	پسيولو جېست	ساپوهنوال
نسبی گرايي	ريالتيوېزم	پرتلواله
نسبی گرا	ريالتيوېست	پرتلوال
نيستی گرايي	نېهیلېزم	نشتواله
نيستی گرا	نېهیلېست	نشتوال، نشتاند
عینی گرايي	ابجکتیوېزم	رښتياواله
عینی گرا	ابجکتیوېست	رښتياوال

مصلحت گرایي	پرگماتېزم	سازښتواله
مصلحت گرا	پرگماتېست	سازښتوال
بدوی گرایي	پرېمیتيوېزم	بیديایي واله
بدوی گرا	پرېمیتيوېست	بېدياييوال
عنعنه گرایي (سنت گرایي)	تراديسیو نالېزم	دوديزواله
عنعنه گرا (سنت گرا)	تراديسیو نالېست	دودپال، دوديزوال
تاریخ گرایي	هېستورېزم	تاریخواله، پېښليکواله
تاریخ گرا	هېستورېست	تاریخپال، پېښليکپال
وجود گرایي	اکزیستنسېالېزم	هستیواله، هستیپال
وجود گرا	اکزیستنسېالېست	هستیوال
برتری گرایي (جویي)	هژمونېزم	لوړتیاواله
برتری گرا	هژمونېست	لوړتیاوال، لوړتیاپال
انتقام گرایي (جویي)	رېوانشېزم	غچواله
انتقام گرا	رېوانشېست	غچوال
تصفیه گرایي	پیورېزم	سپېڅانه، سپېڅلواله
تصفیه گرا	پیورېست	سپېڅلوال، سپېڅاند
همنوا گرایي	کونفورمېزم	یورنگواله
همنوا گرا	کونفورمېست	یورنگوال
جهان وطن گرایي	کوسموپولیتېزم	نړې هیواد واله
جهان وطن گرا	کوسموپولیتېست	نړۍ هیواد وال
نقد گرایي (انتقاد)	کریټېسېزم	کره کتنپالي
نقد گرا	کریټېسېست	کره کتنپال
واپس گرایي	دېکادېنس	وسترواله
واپس گرا	دېکادېنست	وستروال
جزمی گرایي	دوگما تېزم	ټینګواله
جزمی گرا	دوگما تېست	ټینګوال
آموز شگرایي	ایجو کشنالېزم	ښوونواله
آموز شگرا	ایجو کشنالېست	ښوونوال
گریز گرایي	ابسکاپېزم	تینښته واله
گریز گرا	ابسکاپېست	تینښته وال
اروپا گرایي	یوروپانېزم	اروپايي واله

اروپا گرا (اروپا مشرب)	یوروپا نہیست	اروپایی وال (-گروھی)
تعصب گرای	فنا تہزم	تنگلیدی
تعصب گرا	فنا تہست	تنگلیدی
اوج گرای	اسما یہزم	ہسکوالہ
اوج گرا	اسما یہست	ہسکوال
ہرج و مرج گرای	انار شہزم	اڀدوڀوالہ
ہرج و مرج گرا	انار شہست	اڀدوڀوال
مطلق گرای	ابسولوتہزم	جو توالہ (بشپروالہ)
مطلق گرا	ابسولوتہست	جو توال (بشپروال)
تجرید گرای	ابستر کشنہزم	گونہیوالہ
تجرید گرا	ابستر کشنہست	گونہیوال
زیبایی گرای	استتہزم	ہنکلا ییزوالہ
زیبایی گرا	استتہست	ہنکلا ییزوال
ذره گرای	اتومہزم	ککوالہ
ذره گرا	اتومہست	ککوال
قہرمان گرای	ہیرو یہزم	اتلیوالہ، اتلپالہ
قہرمان گرا	ہیرو ہست	اتلیوال، اتلپال
توہم گرای	الوشہزم	ترہوالہ
توہم گرا	الوشہست	ترہوال
تصویر گرای	اہما جہزم، اہما ژیم	انخو ریزوالہ
تصویر گرا	اہما جہست	انخو ریزوال
دور نما گرای	لندسکایہزم	لرلیدو والہ
دور نما گرا	لندسکایہست	لرلیدوال
شیوہ گرای	منر لہزم	خاندو دوالہ، لہلہ والہ
(سبک) شیوا گرا	منر لہست	خاندو دوال، لہلہ وال
مثبت گرای	پوزیتیوہزم	شتوالہ
مثبت گرا	پوزیتیوہست	شتوال
مثبت گرای نو	نیو، پوزیتیوہزم	نو شتوالہ
مثبت گرای نو	نیو، پوزیتیوہست	نو شتوال
شہری گرای	اوربانہزم	ہناریوالہ
شہرگرا	اوربانہست	ہناریوال
خیالی - انگار گرای	اوتوپانہزم	انگہریالہ

خیالی - انگارگرا	اوتوپانپست	انگبر یال
جدایی گرایي	اپارتاید	بیلواله
جدایی گرا	-	بیلوال
نژاد پرستی	راسپزم	نژاد پالنه نژاد پاله،
نژاد پرست	راسپست	توکمپالی
		نژاد پال، توکمپال

۲۲- په - سالار - سالاری روستاړی پارسي بېلنگونه هم د - گرا او - گرایي یا- دار او داري ترڅنگه په ورته مانا ورځ پر ورځ مخ پر ډېرېدو دي چی پښتو یې پر وړاندې-واله -او-واکي هغه دود کړي دی، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پدرسالاری (مردسالاری)، پدرسالار	پاتیرکال	پلارواکي، پلرواکي (نرواکي)، پلارواک (پلارواکې ټولنه)
مادرسالاری (زن سالاری) مادرسالار	ماتیرکات ماتیرکال	مورواکي (ښځواکي) مورواک (مورواکې ټولنه)
ارباب - خانسالاری	فیودالیزم	خانخاني، ځمکواکي
دیوانسالاری	بیروکراسي	میرزایواله
قبیله سالاری	تراپالیزم	تېرواکي، تېرواله
جنگ سالاری	جنگ سالاري	جگړه ماري
زمین سالاری، جاگیرداری (پ)	فیودالیزم	ځمکواکي
پاتک سالاری		پاتکواکي
تفنگ سالاری	توپک سالاري	توپکواکي، توپکماري
تنظیم سالاری	تنظیم سالاری	تنظیمواکي، گوندواکي
شایسته سالاری	-	وړتیا واکي
سرمایه سالاری (سرمایه سالار)	امپریالیزم	پانگواکی (پانگواک)
ارتش سالاری (نظامیگری)	ملیتاریزم	لښکرواله، پوځیواله
نظام سالاری	-	-
ارباب سالاری	ارپستو کراسی	برواله - برواکي

مردم سالاری	دېموکراسي	وگړواکي، ولسواکي
جهان سالاری (جهانبانی)	-	نړیواکي
خوان سالار	-	کورمشر، کالخواي
کاروان سالاری	-	خارواني، جوپه مشري
کاروانسالار	-	خاروان، جوپه مشر
سپه سالار (سپهبد)	فول جنرال	ستر جنرال
سپه سالاري	-	ستر جنرالي

۲۳- په - گاه - گه - گاهان او - کده روستاړو رغېدلي پارسي بېلنگونه (اشتقاقونه) ډېرې زړې او نوې بېلگې لري چې پښتو اېټېمولوجيک او لرغوني انډولونه يې گت - دک - غالی - غاله - غل - غه - اوخل دي. مگر هرومرو يې يوازې همدغه توني (مکانی) او مهالي روستاړي ځای نيولای نه شي، بلکې - تون، - ستون، - ځ، ځای، - ځی، - جل، - چل او داسې نورې هم انډول کېدای شي او يو نيم هم بېخي په يوه ساده ويي پښتو کېدای شي، لکه پرتگاه (گړنگ). کله کله هم په هماغه پارسي بڼه منل کېږي. بشپړ ليکلې په دې وروسته ډول وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
صبحگاه، صبحگاهان	سهار	سباوون
سحرگاه (گه)	سحرگه	شین گهيځ، سباوون
بيگاه	بيگاه	بېگا
بنگاه	موسسه	سازمان
شامگاه	د ماښام وخت	ماښام مهال، لړمل
شامگاهی	-	ماښامي
بارگاه	بارگاه	دربار، درشل
ارگاه و بارگاه	جاه و جلال	برم و پرتم
پيشگاه	حضور	پروړاندې، په مخ کې
شهادتگاه	-	شهادت ځای، بلهارځی
جولانگاه	ميدان	(ځغل) ډگر
پايگاه	هډه	اډه
خوابگاه	ليليه	شپېځای / شپېځی
شبانگاه (شبانگاهی)	-	شومه دم (د شپې)
شب هنگام	-	شومه دم، په شپه کې، د شپې

گاه و بیگاه	عبادتگاه (مزگت)	عبادت‌خای	مزدك	وخت ناوخت، گهیخ ومانبام
پرستشگاه	آزمونگاه	عبادت‌خای	مزدك	
آزمایشگاه	خلوتگاه	د ازموینی‌خای	ازموینی‌خای	
خلوتگاه	بازارگاه	لابراتوار	ازمبست‌خای	
بازارگاه	بزمگاه	خلوتگاه	گونبه (خی)	
بزمگاه	درگاه	د بازار‌خای	بازار	
درگاه	رزمگاه (نبردگاه)	د خوب‌خای	بندار‌خای	
مخفیگاه	کمینگاه	درگاه	ور، درشل	
آرامگاه	کشتارگاه (قتل‌گاه)	د جنگ میدان	جگره‌خای، جنگ‌غالی	
شکنجه‌گاه	ایستگاه (ایستادگاه)	د پتیدو‌خای	پتیونی، پیشونی	
خرمنگاه	اقامتگاه (مقر)	د درمند‌خای	درمند‌خای، تلی	
اردوگاه (کمپ)	تعمیرگاه	د هستوگنی‌خای	هوساین‌خای، مپشت‌خای، استوگن‌خای	
تفرجگاه	تفریحگاه	کمپ	پند‌غالی	
تفریحگاه	رهایشگاه (استراحتگاه)	د ترمیم‌خای	سمون‌خای	
استراحتگاه	رهایشگاه (استراحتگاه)	استراحت‌خای	هوساین‌خای، مبله‌خای	
رهبانگاه	بازداشتگاه	رر	رر	
نظرگاه	خرگاه	رر	رر	
باشگاه	شیرخوارگاه	رر	رر	
شیرخوارگاه	شید‌بخور	رر	رر	
شیرخوارگاه	شید‌بخور	صومعه	سمخ، مزدك، دیر	
شیرخوارگاه	شید‌بخور	توقیف‌خای	اړیخی - اړتون، ستن‌خای	
شیرخوارگاه	شید‌بخور	-	لید‌تکی، لید‌توگه	
شیرخوارگاه	شید‌بخور	خرگاه	کپ‌دی، خم‌بلی	
شیرخوارگاه	شید‌بخور	نایت‌کلب	شپه‌غالی، بندار‌غالی	
شیرخوارگاه	شید‌بخور	شید‌بخور	روتون	

فروډگاه	د كښته كېدو ميدان	هوایی ډگر
فروشگاه	فروشگاه	پلورنځی، پلورځای، پلورځی
شکارگاه	ښکارگاه	ښکارځی، ښکار غلی
دانشگاه	–	پوهنتون
درمانگاه	درملځی	درملځی
دادگاه	محکمه	نیاوځی، نیاوتون، نیاووالي
پرورشگاه	روزنځی	پالنځی
آموزشگاه	د زده کړې ځای، کورس	زده کړوځی
دستگاه	–	دستگاه، کارلوبي
لشکرگاه	لښکرگاه	لښکرکوټ
گره گاه	مقطع	منځی، څلاري
شبانگاه	شپه	شومه دم، شپې مهال
بازیگاه	ستودیم	لوبغالی
پالشگاه	تصفیه خانه	چانځی
قرارگاه (گارنیزون)	قرارگاه	بولنتون
فراهمگاه	د تولیدو ځای	پنډه غالی، ټولنځی
کارگاه	کارځی	کارگاه
گذرگاه	گذرگاه	روده، لار، گودر
نمایشگاه	–	ندارتون
آرایشگاه	–	سینگارځی
گردشگاه	پارک	هوساځای، چکر ځای
گیچگاه	شقیقه	ټپک، ولېړنده
پرشگاه	–	ټوپ ځای، الوتځی
بتکده	بتخانه	بودتون
آتشکده	اتشکده	اورتون
خلوتکده	خلوتگاه	گوښه ځی
عشرتکده	د عشرت ځای	چرچه ځی، بندارځی
ماتمکده	د غم ځای	ویرتون
جنون کده	دارالمجانین	لیونتون
دانشکده	–	پوهنځی

پژوهشکده	د څیړنې ځای	څیړنتون
مزگت	جومات	مزدك
محنتکده	–	زیارتون
امیدگاه	د امید ځای	هیله ځای
پیشه گاه (کارگاه)	ورکشاپ	کار ځای
هیچگاه	هېڅ وخت	هېڅکله
زیارتگاه	زیارتگاه	زیارت – زیارت ځی

۲۴ - «-زار» یو بل پارسي توني روستا دی چې زیاتره یولې پخواني بېلنگونه ور پوری اړه لري، خو نوې بېلگې یې نه لیدل کېږي. پښتو انډولونه یې هر گوره راز راز راځي. کله ساده، مشتق، کله مرکب او کله په پور بڼه، لکه: بازار، پیزار، پایزار، خو په هر ډول له آره پا افزار دی او پڼه، یا گاولې او موچنې مانا لري :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارزار	کارځی	جنگ ډگر، جنگغالی، مبارزه
لجنزار (دلدلزار)	لجنزار	پلنډی، بونسته، تمبنی
گلزار	گلزار	گلبنی
کشتزار	پتی، فارم	کرونده
علفزار	دوبسو پتی	وښپانه
شنزار	–	شگلنیزه، شگلورپه
سنگزار	–	کانیزه
شلنگزار	–	بوټپانه، ژاخ
بته زار	د بوټو پتی	بوټپانه، ژاخ
خارزار	د اغزو پتی	اغزیانه، ځوزیانه
مرغزار	مرغزار	مرغه، ورشو
چمنزار	چمنزار	چمن
گندمزار	د غنمو پتی	غنمگره
شالیزار (برنج زار)	د شولو پتی	شولگره
نیزار	نیزار	درکه
ریگزار (شنزار)	ریگزار	شگلنه ځمکه، شگلورپه
جنگلزار	ځنگلزار	ځنگل (سیمه)، خاوری

شوره زار	شوره زار	شوره ماغه، خلوبی
بازار	-	بازار
بیزار	-	بیزار
گندنا زار (گندنه زار)	د گندنې پتی	گندنګره، پیازکګره
سبزه زار	کبل زار	مرغه، چمن، ورشو
لاله زار	لاله زار	غاتویانه

۲۵ - د «پر» په مختاری پارسي بېلنگونه د نورو ډېرو وییونو غوندې ټکي پر ټکي او روان پښتو کېدای نه شي، بلکې پښتو یې پر وړاندې زیاتره روستاري والا بېلنگونه لري، د ساري په توګه له «درکوه های پر برف زندگی مشکل است» «له واورو نه په ډکو غرونو کې ژوند گران دی» وژباړو، له پښتو سره اړخ نه لګوي او که یې (په واورینو غرونو کې ژوند گران دی) وژباړو، نو سمه روانه پښتو ترې جوړېږي. یا «له برکت خخه په ډک کال کې» او «په برکتی کال کې»:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پرېرف	له واورو نه ډک	واورین
پر شکوه	له پرتمه ډک	پرتمین
پر کیف	له کیفه ډک	خوندور، په زړه پورې
پر تلاش	کوششي	هڅاند، زیارکښ
پر صدا	-	خوږن، اوڅار
پرسرو صدا	له غږو غوږه ډک	خوږور
پر آوازه (بلند آوازه)	-	نومور، نومانده، نومیال
پرمزه	له خوند ډک	خوندور
پر نیرو (پرقوت)	له قوته ډک	خواکمن، پیاوړی، غښتلی
پر دل	شجاع	زړور
پر شور	له شوره ډک	خوږور، خوږند
پر کار (پرزحمت)	فعال	ډېرکاری، زیارکښ، هڅاند
پر مسئولیت	له مسؤلیته ډک	ډېر پازیز، ډېر پازوال
پر گل	له ختو خخه ډک	ککړ، چکړ، ختین
پر گل	له گلو خخه ډک	گلالی، گلبنی، گلورین
پراشک	له اوښکو ډک	اوښلن
پر غرور	له غروره ډک	ویارن، ښاخن
پر جوش	له جوشه ډک	مست، اېشنده

پرخروش	له خروشه ډك	خوږور، خوږېند
پر جوش و خروش	له جوش و خروش نه ډك	خوږېنده او خروېننده
پر زرق و برق	له جل و بله ډك	ځلېلي، جلبلي
پر فیض (پر منفعت)	له گټې نه ډك	گټور - سودمن
پر نفوس (شهر)	له نفوسو نه ډك	گنې يا ډېر مېشتې (ښار)
پر خور (پر خوار)	ډېر خوړونكی	ډېر خور، نسور، نسواند، خوراند
پر خوری	ډېر خوړل	ډېر خوري، نسواندي
پر گو (ی)	ډېر غړېدونكی	خبرلوخ، ویند، گپاوو
پر گویی	ډېر غړېدا	خبرلوخي
پر حرف	ډېر غړېدونكی	خبرلوخ، اپلتند
پر حرفی	ډېری خبرې	خبرلوخي
پر چین	له گونځو ډك	گونځن، كوت، گونځې گونځې
پر جفا	له جفا ډك	گرگر، زورگر، سرزور (ی)
پر دل	-	زړور، زړن
پر گر	پاراگراف	ټوكړ (ليك)
پر چانه	ډېر غړېدونكی	اپلتند، گپاوو
پر دماغ	كبرجن	پېسمن، دماغي، غاور
پر دور	لرې (ډېر)	لرې، لرواټی
پر درد سر	له سر خوړه ډك	ستونزمن، سرخوړن
پر دوام	دوام دار	پاینده، پایښتي، ډېر پایه
پر آب	له اوبو څخه ډك	لونډ خيشت، اوبلن
پر افتخار (افتخار آمېز)	له ویاړه ډك	ویارن، ویاړلی
پر باد	له بادو ډك	بادگین
پر بار	له باره ډك	باري، یېبرور، ښېراز
پر میوه	له مېوو نه ډك	مېوه وړ، خولخوندور، خولخوندی
پر برکت	له برکته نه ډك	برکتي
پر جنجال	له جنجاله ډك	جنجالي، شخړيز
پر بهره	له گټې نه ډك	گټور، سودمن
پر تپش	له تپشه ډك	هڅند، هڅاند
پر تجربه	له تجربې نه ډك	ازمایلی، از مېښتكار، از مېښتوالا
پر خواب	له خوابه نه ډك	خوبي، خوین، خوبجن
پر درد	له درده ډك	دردوونكی

پررنگ	له رنگه ډك	ډپررنگی
پررو	له مخه ډك	سپین سترگی
پر زور	له زور نه ډك	زورور، سرزوری
رشیږ	له شودو نه ډك	پیوره (غوا)
پرشیب	-	ناهوار
پرغوغا	له غوغا نه ډك	نارام، غوغایی، ځوږن
پرمدعا	-	باتور، لوړ رپی
پرمعنی	معنادار	ماناوال
پرفسون	له افسونه ډك	اوسونگر، كوډگر
پرفشار	له فشار نه ډك	ترینگلی، ترینگ
پرکین	له کینې نه ډك	رخن، اوبسکینی
پرمايه	له ارزښته ډك	ارزښتناك، ارزښتمن، بډای
پرمغز	له مغزو نه ډك	ډپر مغزی
پرنگار	له نقشه ډك	انځورن، انځوریز
پر نقش	در	در در
پرواضح	له څرگند تیا نه ډك	څرگند، جوت، اوڅار، ډاگیز
پروسعت	له پراختیا ډك	پراخ، وېر، ارت و بیرت
پر تحرك	له تحركه ډك	خوځند
پرنور	له نوره ډك	روښان، رڼا، روڼ
پرطنین	له طنینه ډك	ځوږور، ځوږند، انگازور
پر آوازه	له اوازی نه ډك	در در در
پرماجرا	له ماجرا نه ډك	ماجرايي، غر غره يي، لنډغر
پر تلاش	له تلاش څخه ډك	هڅند، هڅاند
پراز قهرمانی	له قهرمانی نه ډك	ستراتل

۲۶- په - پيش مختاری پارسي بېلنگونه (مشتقات) هم کله کله پښتو ژباړونکی له ستونزو سره مخامخوي او سم انډولونه ورته پیدا کولای نه شي. ځکه په ښکاره ډول د - پيش پښتو انډول (وړاندی) دی، مگر کېدای شي (مخ) یې هم تشه ډکه کړي او یا یې بل راز یا ساده انډولونه ځای ونیسي، که نه بیا یې په پور بڼه را اخیستل هم کومه گناه نه بلل کېږي :

پارسي ناکره پښتو کره پښتو

پیش نهاد	تجویز (پ)	وړاندیز
پیشکی	-	پیشکي
پیش پا افتاده	خوشي، بېکاره	ناپامور، پاموتی
پیشدا من		خوانبې
پیشوند (پیشاوند)	شاوندی	مختاری
پیشرو	مخکې تلونکی	مخکښ، سرغندوی، سرلاری
پیش آهنگ (پیش قراول)	پیش آهنگ	رر رر
پیشوا	پیشوا	بومیا، سرغندوی
(در) پیشواز	-	(د-په) هرکلي، درشل (کې)
پیشتاز	-	مخکښ، سرکښ،
		پرمخیونی، سرلاری
پیش آمد	رفتار	چلند
پیش قدم	پیش قدم	مخکښ
پیش قدمی	-	مخکېوالی
پیش خور	پیشخور	مخور، مهینه خوری
پیش خوری	-	مخوري
پیش قبض	پیش قبضه	ستوه (لکه کتوه)
پیش کش	پیشکش	وړاندیز
پیشدستی	پیشدستي	مخکېوالی، وړاندېوالی
پیشانی	وچولی	تندی، ټنډه، وچولی
پیشاب	-	متیازې، مېتیازې
پیشتاز	-	رر رر
پیشاپیش	-	مخکې مخکې، ترټولو مخکې
پیش اطاقی (پیش خانه)	-	مخ کوټه، مخنی کوټه
پیش آمد	برخورد	(چال) چلند
پیشآمده گی	-	مخکېوالی - وړاندېوالی،
		مخ ډډون
پیش انداز (دسترخوان)	-	کوندري، کوبی، خمې، خمې
پیش بند (-گیر)	پیش بند	مخبند
پیشقاب	پیشکاب	غاب، کاب
پیشباز	-	هرکلی
پیشبرد	پیشبرد	پرمخ وړنه

پیش برگ (نو)	–	غوتی
پیش بها	بیعانه	بیانه
پیش بین	پیشبین	مخوینی
پیشبینی	پیشبینی	مخوینی
پیش پاس (نو)	–	مخنیو
پیش پرداخت	–	پیشکی
پیشتاب	تفنگچه	توپکی، تمانچه
پیش تخته	–	خنباک مېز، خنباک ونج
پیشتر	–	مخکی، له مخه
پیش جنگ	–	مخجنگی، سرجنگیالی
پیش خدمت	پیش خدمت	نوکر، مزدور، چوپری، چپراسی
پیش خوان	–	خنباک مېز، خنباکونج
پیشداد	–	قانون ساز
پیشداد یان	–	مخینان (لومړنی آریانی
		شاهی کورنی او شاهان
پیشداوړي	پیش قضاوت	مخورمند
پیش دار	مقدمة الجیش	سرلبنکر
پیش درآمد	ساخني (پ)	مخکنی ساز، اوور تیورې
پیش رس	مخکی رسېدونکی	مهینه (مینه...)
پیشرفت	–	پرمختگ
پیشرو	مخکی تلونکی	مخکنس، مخیونی
پیش رونده	وړاندې تلونکی	پرمختلونی
پیش روی	پیش روی	وړاندې تگ، پرمختگ
پیش سینه	–	تیر (د کمیس د تیر برخه)
پیش فروش	–	سلم، مخپلور
پیش فنگ	–	تویک تیار!
پیش قراول	–	سرلبنکر، نظام قراول
پیش قطار	مخکی قطار	سرلبنکر
پیش کار	–	لارنود، مشر
پیش کرایه	–	پیشکی کرایه
پیشگام	پیشقدم	مخکنس، سرکنس، مخیونی
پیش گفتار	مقدمه	مخنی خبرې، سریزه، پیلیزه

پیش گفته	مخکې ویل شوی	نوموړی، یاد شوی
پیشگو	اټکل کوونکی	مخویند، وړاندویاند
پیش گوئی پیش گوئی (پ)	-	وړاندوینه، اټکل
پیشگیری (جلوگیری)	-	مخنیوی
پیش لنګی (پیش دامن)	-	پیشبند، مخبند
پیش مزد	-	پیشکې لاسپاره
پیش نرفتنی	ناممکن	ناشونی
پیش نما (پیش امام)	پیش امام	امام
پیش نویس (مسوده)	مسوده	لمبسه
پیشه	کسب دنده	ورهنه
پیشه ور	کسبکار	لاسکاری، کسبگر، ورهنګر
پیشی	سبقت	مخکېوالی
پیشیاب	-	مختیاری، چمتو
پیشیار	-	متیازې، مبتیازنی
پیشیاره	-	پتنوس
پیشین	قبلې	پخوانی، مخکینی
پیشینه	سابقه	مخکینی، سربل، مخینه
پیشینه دار	سابقه دار (جرمی)	مخینه وال
پیشیان	اسلاف	مخینان، پخواني (پلرونه او نیکونه)
پیش از پیش	-	مخکې له مخکې، وار له واره
پیش برآمده	-	مخ (ته را) وتی
پیش برآمده گی	-	مخ (ته را) وتنه

۲۷- په - با ، مختاری پارسي ستاینومونه او کړولونه (صفات او قیود) ځینې پښتو ژباړونکي په هماغه آره بڼه را پوروي او کله یې ډېر بې خونده را ژباړي، بې له دې چې له گړنۍ پښتو مرسته وغواړي او روستاري والا انډولونه ورته پیدا کړي، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
با ایمان	ایماندار	مېړه، میرنی
با ابتکار	ابتکار لرونکی	نوچاری، نوښتگر

بآب ورنګ	-	ځلېلي، ځلاند، پسروللی،
بآب وتاب	-	بنکلی، گلالی
باراده	اراده لرونکی	پتمن، په زړه پورې، په
باساس	اساسی	پت و عزت
با اطلاع (با خبر)	خبر لرونکی	هوډمن
با انضباط	-	بنسټیز
با برکت	برکت لرونکی	خبر، خبراتر
با پشتکار	-	ټینگ موټی
باحوصله	حوصله لرونکی	برکتی، له برکت سره
باتفاق	اتفاق لرونکی	کارند، زیارکنس، ډبرکاری
با ارزش	ارزښت لرونکی	پېڅیالی، زغمناک
باتجربه	تجربه لرونکی	یو موټی، یو لاسی
با خبر	با خبر	ارزښتمن، ارزښتناک
با خرد	عاقل	ازمېښتکار، ازمېښت والا
بادرد	بادرده	خبردار، خبر
بادرد ورنج	په درد وکړاو	پوه، وینسیار
با اخلاق	خوش اخلاق	دردمن
باسواد	باسواد	دردمن او رنځن
بارحم	رحم لرونکی	نېکخویه
باشرف	شریف	لیکلوستی، لوستی
باشرم	شرم لرونکی	زړه سواند، لورین، لورانده
باحیا	باحیا	پتیاال (-ی)، پتمن
باسرشته	-	شرمناک
باسلیقه	سلیقه والا	حیا ناک، ماتمخی
باشهامت	شهامت لرونکی	سمبالوونکی، پاک کاری
باشکوه	له شوکته ډک	خورزونی، خورمنځی
باصفا	-	مېړنی، مېړه، مېړانې والا
باعاطفه	عاطفه لرونکی	شاندار، پرتمین، برمیال،
باعظمت	شاندار	ستر
		سپېڅلی، پاکزړی
		مهربان، لورین، لورانده
		ستر، پرتمین، برمیال

باغیرت	باغیرته	غیرتی، مېړه، مېړنی
باکروفر	دبدبه لرونکی	په ډب و غپ، له برم و پرتم
باکمال	دکمال خاوند	سره تکړه، کمال والا، رسېدلی، وتلی
بامعرفت	معرفت لرونکی	پوه، پېژندوی
بانقاب	نقاب لرونکی	مخپتی
باوجود	باوجود	له - سره سره، سره له -
باوصف	رررر	رر رر
باوفا	باوفا	وفا لرونکی، پالیال
باوقار	دوقار خاوند	پتمن، درون
باعزت	د عزت خاوند	رر
باهم	(سره) یوځای	گډ، یو له بله، وبله، ځبله
بایکدیگر	رررر	رررر
باهمت	باهمه	مېړنی، همتناک
باهوش	عاقل	وینس، وینیار
باعشق و علاقه	د عشق او علاقې خاوند	لېوال، مینه وال
بانزاکت	بانزاکته	نزاکت والا
بامزه	مزه لرونکی	خوندور، خورمنی
بالذت	رررر	رررر
باتدبیر	دتدبیر خاوند	پوه، ځیرک
باتربیه	د تربیې خاوند	روزلی، پوولی، دودیال

۲۸ - په - گزار او - گذار "د ترسره کولو" او پرېښوولو په جاج جوړ شوي او جوړېدونکي پارسي بېلنگونه په پښتو کې بېخي پر بل ډول بېلنگونو اوږي. دا چې دغه دواړه روستاري يوه مانا او يو راز چار نه لري، نو په کار دي، پښتو ژباړونکي يې هم دغه توپير په پام کې ونيسي. د ساري په توگه نماز گزار لمونځغاړی وژباړي او نماز گذار بيلمانځه. ځينې نو کاري پارسي ژبي ليکوال هم دغه دواړه روستاري سره گډوي او يو د بل پرځای يې کاروي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
قانون گذار	-	دوی رغاند، قانوساز

شرعی قانوساز	شرعی اجرا کوونکی	شریعت گزار
لمونځغاړی	لمونځ کوونکی	نماز گزار
بیلمانځه	لمونځ نه کوونکی	نماز گذار
پاسللی، مندوی	منت بار	سپاسگزار، منت دار
رر رر	رر رر	شکر گزار
رر رر	رر رر	منت گزار
پاسلونی	احسان ایښوونکی	منت گذار
امانت اېږند		امانت گذار
کلنگوړی، خراج وړی	خراج ورکوونکی	خراج گزار
رر رر	باج ورکوونکی	باج گزار
درناوند، درناوگر	احترام کوونکی	احترام گزار
رر رر	ارزښت ورکوونکی	ارج گذار
خول اېږند، خول اېښوونک	تاج ایښونکی	تاجگذار
پېښلیکوال	تاریخ لیکونکی	تاریخ گزار
کارمند، کارکړند	کارکوونکی	کار گزار
وسپنډینگی	د وسپنی ټینگونکی	آهنگذار
بیمه والا	بیمه ورکوونکی	بیمه گزار
بنستیوال، بنسټگر	بنسټ ایښودونکی	پایه - بنیان - اساس گذار
خبريال، خبررساند	خبر رسوونکی	خبر گزار (- رسان)
خبري	خبر رسونه	- ي
دایر - جوړ (ول)	دایر کول	برگزار (کردن)
څارنوال، رښتیا پال	حق ادا کوونکی	حق گزار
ماین اېږند	ماین اېښوونکی	مین (ماین) گذار
له پامه غورځول	پرېښوول	فروگذار
لنډ مهال (پېر)	عبوري (دوره)	دوره گذار
ورپرېښوول، ورلېږدول		واگذار (کردن)
ناغېړي، پرېښنه	پرېښونه	_(فرو گذاشت)
ویناوال	خبری کوونکی	سخن گزار
پانگ اچونه، پانگونه	د پانگی اچونه	سرمایه گذاری
لیکنښه، لیکنښې	ټکي اېښوونه	نقطه گذاری

پورې اړه لري. پښتو د (همزولی) او (همغاري) غوندې هم لږ و ډیر ورته بېلگې لري او په دې توگه ورته په لاسي او قياسي توگه نوره هم پراختيا ورکولای شو. لکه همرنگ يا همرنگی، هم مهالی (همزمان)، هم خېلی (همنوع)... مگر ځينې پارسي هغه کېدای شي، پر نورو انډولونو پښتو شي، لکه همسايه د گاونډي، همزیستی (گډ ژوند)، همنوا (همغاري)، هم آهنگي (همغري)، همراه (مل، ملگری، همدیگر (یوله بله، وبله، خبله)، همدرد (خوا خوږی)، همدست (یولاسی)، همزبان (هم ژبی، یوه خوله)، همدل (یوزړی)، همصنف یا همصنی (ټولگیوال)، هم قلعه (کلیوال)، مگر همشهری پر ښاروال ځکه نه شي اړول کېدای چې یوه اداري نومونه منل شوې ده. نو همښاری یې انډول کېدای شي، نورې بېلگې:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
همسنگر (همرزم) -	همسنگری	سنگر مل، هممورچلی
همواره، هماره	-	تل، همیشه
هم ارز	یوشان ارزښت لرونکی	همارزی
هم آغوش	-	همغاري، غېږ پر غېږ
هم اتاق	هم اتاقی	همکوټه، همخونی
هم خانه	-	همکوری، گډ کوری، همخونی
همانند	یوشان	یو ډول، یورنگ، ورته
هم آواز (همصدا)	-	هم آواز، هم غږی
هم آهنگ	-	همغري
هم باز	-	هم لوبی
همدرد	همدرد (پ)	خوا خوږی
همگام	ملگری	همگامی، همیونی
هم مجلس	هم مجلسی	همبنداری
هم بزم	هم بزم	هم بنواری
هم بستر	-	همبستر (ی)
همبستگی	همبستگی، سره نښتون	پیوستون
همپا	-	مل، همیونی
همپایه (هم ترازو)	همپایه	انډیوال، همپوړی، همپوړی، همخنگ
هم پشت	-	مرستی، ملگری (همکاری)
همپياله (هم پيك)	همپياله	همپياله
هم پیشه	-	همدندی، همپازی

هم پیمان	هم پیمان	همترونی، همژمنی
هم جنس	هم جنس	همنوبی
هموزن	هموزنه	همتولی
همجوار	همسایه	گاونډی، چموال، کنډیوال
هم چشم	-	سیال، جوگه، بد
هم خواب	هم خواب	همبستر(ی)
همدم	همدم	ملگری، انډیوال
همقوم (همتبار)	-	همتبری
همزبان	-	همژی
همدین - همکیش	-	همدینی، همکپتی
همراز	همراز	خوالو، خوالگر
همخون (هم نژاد، هم عرق)	-	هموینی، گډوینی
هم رای (هم فکر)	-	هم سندی، هم اندی
هم رنگ	یوشان	هم رنگ (ی)، یورنگی
همروزگار (همعصر)	معاصر	هم مهالی، همپیری
همزاد	-	همزولی
همسال	-	همزولی
همسان	-	ورته، یورنگ، هم رنگ
همسایه	همسایه، گوانډی	گاونډی، کډوال
همسو (همگرا)	-	هملوری، همموخی
همسود	کامنلویلت	همگتی (هېوادونه)
همزبان، هم نژاد (همتار)	-	همژی، هم توکمی
هم سبق (همدرس)	همصنفی	هملوستی، ټولگیوال
هم سخن	-	یو (ه) خوله، همسندی
هم میهن - هموطن (وطندار)	-	هم هېوادی، هېوادوال
همسر	همسر	مېړه، ښځه، میرمن
همسفر	همسفر	لارمل، ملگری، همیونی
همراه	ملگری	مل، هملاری
هم سن -	همسنه	همزولی، هم منگی
هم سنگ (همتا)	-	همتولی، همپوری، همپوری،
		همخنګ
هم شکل	هم شکل	هم جوله، همډولی، هم رنگی

هم صحبت	همصحبث	هم خبری، همگپی
همشیره	خور	خور، خوری (نرسه)
هم عقیده	هم عقیده	همگروهی
هم قطار	هم قطار، هم مسلکی	انډیوال، همغارې، همخانگی
همکار	-	همکاری
هم کاسه (همخوراک)	-	همکاسه، همکوبی
هم کفو	-	ساری، سیال، گور
هم مکتب	د مکتب ملگري	بنوونځیوال
هم نام	سمنامی	همنامی، همنومی
هم نرخ	-	همنرخ، یونرخ
همنشین	همنشین	انډیوال، گاونډی، سره ناست
		(پاست)
هموار	اوار	هوار

۳۰ - په مختاري يامخکړ- باز پخواني او نوي پارسي بېلنگونه هم کوم کمی نه لري. د دغه مختاري انگرېزي انډول (ري-)، المانی يې (ویدر) او پښتو يې (بیا -) دی. پښتو (بیا موندل) د دری (باز یافتن) ډیر پخوانی انډول بلل کېږي او په دې توگه ورته په نورو کړونو (فعلونو) کې دودور کولای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
باز خواست	باز خاست	پوښتنه، گروېړنه
بازپس	دوباره	له سره، بیرته
باز پرس	پوښتنه	پلټنه، خپړنه
باز رسان	مفتش	پلټونکی، څارونکی
باز ساز	جوړوونکی	بیا رغاند
باز سازی	بیا جوړونه	بیا رغاونه، بیا رغاو
بازگو	-	بیاوینکی، بیاویلی
بازگویی	-	بیاوېینه
باز تاب (بازتابنده)	انعکاس	ځلښت، غبرگون
باز یاب	موندونکی	بیاموندی
بازیابی	موندنه	بیامونده

باز گشت (باز گرد)	بیرته را گر خُبدل	راستنبدنه، (بیرته) راتگ
بازمان	–	شنشوب (رسوب)
باز آورد (ره آورد)	سوغات	پالی، یادنبه
بازبین	تفیش، مفتش	پلتونکی، خارند
باز بینی	تفتیش	پلته، خارنه
بازنگری	تجدید نظر	نوی کتنه، بیا کتنه
باز پسین	آخرین	وروستنی
بازپیچ	–	تال
بازتابش	انعکاس	خلبدنه، بر بنبدنه
بازجو	–	گرویرند
باز خرید	بیا اخیستل	یرغمل بیه، بونگه
بازدار	–	باز لرونکی، باز ساتی
بازداشت، بازداری	گرفتاری	نیونه، نیونگ
بازداشتگاه	حواله جات (پ)، توقیف	اریخی، ستناوخ
بازدم	بیرته سا ایستنه	سا ایستنه، سا اخیستنه، دمه
بازده	–	گتور
بازدید	ملاقات	لیدنه، کتنه، لیده کاته
باز پرداخت	–	بیا اداینه
بازمانده (بازمان)	–	پاتشونی، وروسته پاتی، ژوندی پاتی
بازکرد	–	پرانپسته، (بانکی حساب)
بازگیری	–	غوبنتنه، غوبنلیک
بازرس	–	خارند، پلتونکی
بازرسی	غورسی	خارنه، پلته
بازجو (بازجویی)	–	پلتونکی، (گرویرنه) پلته
بازگونه	–	بد مرغ، بد مرغه، بد بخت
بازنویس	–	بیا لمبسی
بازنشسته	متقاعد	کورناست
بازیافت	بیرته لاس ته راورنه	بیا اخیسته، بیرته اخیستل، بیا موندنه
بازنشسته گی	تقاعد	کورناسته، کورناستی

۳۱- په- ار روستاري رغېدونکي پارسي کړنومونه په اوسنيو ايراني نيولوجيزمونو کې مخ پر زياتېدو دي، لکه:

گرفتار	-	بنکېل، نيولی، بندي
رفتار	رفتار	تگ، يون، کړه وړه، چلند
گفتار	خبرې	وينا، گرهار
ویراستار، پیراستار	سموونکی	سميال
نوشتار	ليکل	ليکنه، کښنه
ساختار	جوړونه	رغاو، رغاونه، جوړښت، اډانه
کشتار	قتل، وژنه	ټولوژنه، ټول وژله، چړاو
کردار	کردار	کړه وړه، کړن
پرستار	پرستار(ه)	وورپال، ناروغپال
جستار	لټونه	لټون، پلټون، پلټنه
خواستار	خواهش کوونکی	غوښتونکی، هيله من
خریدار	اخیستونکی	پېرونکی، پېرند
شنیدار(شنیداری)	اورېدنه(سمعي)	اورېدن(اورين)

۳۱ - په - وش، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
مهوش	-	سپوږوزمه، سپوږمۍ مخی
سیاوش	-	توروزمه، تور ارغوش
پریوش	د بنا پېری غوندې	بناپېری (وزمه)
لاله وش	-	غاتووزمه، لاله رنگ
دیوش(دیوفش)	د دېو غوندې	دېووزمه

۳۲ - په گون، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گندم گون (سبزه)	-	غنمرنگ

لاله گون (لاله رنگ)	د غاټول غونډې	لاله رنگ
سیمگون	-	زرین
قیرگون	د قیر په شان	قیر رنگه، تور تپلی، توتپی
شبگون	د شپې غونډې	توره تیاره، تور تم
میگون	د شرابو په رنگ	می رنگه
همگون (هم مانند)	-	ورته، هم رنگ (ی)
نیلگون (نیلفام)	-	د نیل غونډې شین، نیلي، وودي
لعل گون (لعل فام)	دلال په شان	لال وزمه
گلگون (گلفام)	د گل په رنگ	گلرنگ
آسمانگون	د آسمان په رنگ	شین، آسماني
آبگون	د اوبو په رنگ	شین بخن
سرخ گون (سرخ فام)	تک سور	سور بخن، سور رنگی

۳۳ - په - مانند، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
مار مانند	د مار غونډې	مار ډوله
در مانند	د مرغلی غونډې	مرغلین
موم مانند	د مومو غونډې	موم وزمه
لعل مانند	دلال غونډې	لال وزمه
کر مانند	د کونې غونډې	کني هوڅ، غوږ ډروندی

۳۴ - په - آسا، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دود آسا	د دود په شان	لکه دود، دود وزمه، لوغړن
دل آسا	د لاسا	خواتپولی، پوخلا، هوسا
سیل آسا	د سیلاو غونډی	نیز وزمه
برق آسا	د بریښنا په شان	لکه بریښنا، بریښنا وزمه
نوبت وار (نوبتی، متناوب)	نوبتي	واریز، په واریز ډول

۳۵ - په - وار، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرزانه وار	-	پوهيالانه
پروانه وار	پتنگ	وزمه
خانه وار	-	کورنۍ، کورنيز، کورسر
فصل وار	-	پهرکښت، هرکښته، موسمي
ماهوار	مياشتيز(پ)	مياشتنۍ، مياشتينۍ
پيداوار	-	پيداوار
برادر وار	د ورور په خپر	لکه ورور، ورورگلويز، ورورانه
قهرمان وار	-	اتلانه، اتلوزمه
بزرگوار	-	ستر، پياوړی
هفته وار	هفته يي	اوونيز، هره اوونۍ، اوونۍ
اميدوار	د کانديد په مانا(پ)	پراوونۍ
پريوار	د ښاپيرۍ غوندي	هيله من
مردانه وار	د نارينه په شان	لکه ښاپيرۍ، ښاپيرۍ وزمه
ديوانه وار	د لېوني په شان	په مېړانه، مېړه وزمه
طوطی وار	د طوطي غوندي	لکه لېونۍ، لېونډوله
سراسيمه وار	پرېشان	لکه توتي، توتي وزمه
سوگوار	ماتم کوونکی	ارور ترور
سزاوار	-	ویرن، ویرمن، ویرژلی
سبزه وار	-	وړند(ه)
راهوار	-	شینډنډ
مرده وار	لکه مړی	ارامیونۍ، يرغه
شیروار	شیروار	مړزگه، مړوزمه، غونجا
		مندانو-غږکه-خی(کول-و هل)
شاهوار(شاهانه)	-	شاهانه

۳۶ - په - مرد سره رغېدلي پارسي ترنگونه (ترکيونه)، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ابر مرد	ابر مرد	زبروگره، سترمېړه

شیر مرد	د زمري غوندي سپی	زمریالی، زمریال، زمری
دانشی	مرد پوه	مېړه، پوهیال
دادمرد	سخي	لوی لاسی، بېناوو، پراخلاسی
آزاد مرد	-	ازاد لوښی
جوانمرد	خوانمرد	خوان (لوښی)، ښه خوان، مېړه
دولت مرد (مدار)	دولتي	چارواک

۳۷- په - یار رغېدلي پارسي ترېگونه، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
هوشیار	هونبیار	وینبیار
شهریار	شهریار	ټولواک، واکمن
دستیار	دستیار	مرستیال، مرستی
استاد یار	د استاد مرستیال	پوهندوی، پوهنوال
دانش یار	استاد، پوهنیار	پوهنیار، پوهنمل
هنریار	-	هنرمل
خدایار	-	خدای دوست، خدايمل

۳۸- په - کرد، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
عمل کرد	عمل کول، د کار اجرا	کار کړن، پرځای کړه
کار کرد	رر	رر
یاد کرد	یاد و بود	یادونه، یادمانځنه
باز کرد	افتتاح	پرانیسته
پیکرد	-	پسې کړن
راه کرد	-	کړنلار، کار توگه

۳۹- په - اگین، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درد اگین	له درد ډک	دردناک
زهر اگین	له زهر و ډک	زهرجن، زهرژلی

سهمگین	له بور نه ډک	بودنورې، بودند
شرمگین	له شرمه ډک	شرمناک
غمگین	غمگین	غمجن، خواشینی، ویرژلی
آبگین	-	اوبلن، نری
نمگین (پرڼم)	-	نمجن، زیمجن
خشمگین	قهرکوونکی	قهرژلی، قارجن، خاځمن
میانگین	وسطی	منځنی

۴۰ - په - پذیر، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
امکان پذیر	امکان لرونکی	کېدونکی، کېدونی، شونی
انعطاف پذیر	انعطاف منونکی	نرم، نرمښت منی
آشتی پذیر	-	پوخلا کېدونی، پوخلا ینور
آسیب پذیر	حساس	زیانمنی
تغیر پذیر	تغیر منونکی	اوبستونکی، ونجېدونکی، ونجوړ
تاثیر - اثر پذیر	تاثیر منونکی	اغېزمنی
جبران ناپذیر	نه جبرانېدونکی	ناسکیندی
خلل پذیر	خلل موندونکی	زیانېدونکی
خلل ناپذیر	خلل نه منونکی	زیان نه منونکی، نازیانمنی
برگشت پذیر	-	شاتگی
برگشت ناپذیر	-	نه ستنېدونکی، نا پر شا تلونی
شکست ناپذیر	ماتی نه خوړونکی	ناماتی
انکار ناپذیر	انکار نه منونکی	نا نټی، نانتیور، نانتیاله

۴۱ - په - نما، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
انگشت نما	انگشت نما	گوت لکی، اوڅار، رسوا
خودنما	خود نما	ځانښکاری

زرد نما	-	ژیربخن
مرمر نما	د مرمروغوندي	مرمر وزمه
نخ نما	-	تارښکاری، تاروزمه
قطب نما	قطب نما، قبله نما	شمالنبود، قبله بنود
گندم نما	-	غنمرنگ، غنمبنود
دورنما	دورنما	لرلید
خوشنما	ښه ښکارېدونکی	ښکلی، ښه اېسی
قدنما	قدنما	ځان هېنداره
رونما	برجسته نما، جوت بنود	مخروښی (ناوې)
تمام نما	-	ټول ښکاری
طاق نما	-	تاخچه وزمه
جهان نما	جهان نما	نړۍ بنود
آبنما	-	اوبرنگ، اوبښکاری، شینوبره
مسلمان نما	مسلمان نما	مسلمان ډوله
طوفان نما	-	توپان وزمه
بدنما	بد ښکاره کېدونکی	بدرنگ، بداېسی
آردنما (آردی)	د اوږو په شان	اوږه وزمه
بادنما	د باد په رنگ	توند، گړندی، باد مېچ
شتاب نما	-	هودو گراف، هودو مېتر چټک
شب نما	-	مېچ
پیش نما	پیش امام	بلینډه، بلاند
پیش نما	پیش امام	امام
۴۲- په - بر، چې د وړنگ، کښنگ او لېږد جاج ښندي :		
پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پیغمبر - پیامبر	پیغمبر	استازی، څری
مسافر بر	مساپروړونکی	سپرلی، لېږدی، سپرلیز
		(گاډی، الوتکه)
رهبر	رهبر	سرلاری، لارښود، مشر، سرغندوی
دربر	شامل	رانغښتونکی

رنجبر	رنځ وړونکی	زیار کښ، رپر یالی
باربر	باروړونکی	باري، پنډي، پلنډي
فرمانبر	-	فرمانوړی، ورمندوړی
چایبر	چای بر	چای اېشی، چای جوش
امر بر	-	(دوتري) ډاگی
دلبر	زړه وړونکی	مینه، مینه وړی
سیمین بر	-	سپین غېږی
سیل بر	-	توی، خوږ، لگړ

۴۳- په _ مان، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ساختمان	جوړونه	وداني، رغاونه، جوړښت
خانمان	-	کورنۍ، کهول
دودمان	-	رررر
سازمان	-	سازمان
زایمان	ولادت	لنگوال، لنگون، زېږون

۴۴- په - دان یا - دانی د توني او لوبښي روستاري په توگه، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گلدان، گلدانی	گلدان	کونډاله، کوکنۍ
آتشدان (دیگدان)	-	اورغالی، نغری
قهرمان	قهرمان	اتل
زه دان	زه دان	زبلانځ، گڼی
سنگدان	-	شا ټینگه
قندانی (قندان)	قندانی	خوږنۍ
شکردان	رر	رر
چمدان (جامه دان)	بکس، سوټ کبس (پ)	چمدان
قلم دان	-	قلم دان
جز دان	همیانی	جیبی کتاب، بتوه، مشلیکی
سرمه دانی		رنجرومه
سگرت دانی	سگرت دانی	سگرتنۍ

خاکستردانی	خاکستردانی	ایرنی
خمیر دان (ی)	-	کولپی
بایسکل دانی	-	دو خر خنی
شمعدان (ی)	-	ماردنگی
میوه دانی	میوه دانی	میوه نی
چتری دانی		چترنی
شاشدان		پوکھی، متیازنی
تفدانی	تفدانی	توکھی
تخمدان (شیردان)	-	زبلانخ، گب
یخدان	یخدان	یخنی، لوی و سپنیز بکس
ناوه دان	ناوه	تره، تری، خمخی
آبدان	آبدان	اوبنی
زنخدان	شانه دان	بمنخنی

۴۵ - په - باف، لکه :

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
گلیم باف	تغراو بدونکی	چلگر، کنوال، پښور
پشمینه - پشم باف -	-	وړی اوبی
قالین باف	قالین اوبدونکی	غالی اوبی
بوریا باف	پوزی جوړوونکی	پوزیار
خیال باف	خیال پالونکی	انگېریال، واندیال
دروغ باف	دروغ اوبدونکی	دروغجن، دوړن
تهمت باف	تومت لگوونکی	تور لگای
منفی باف	منفی باف	نشتاند، نهیلپست
زرباف	-	زروبی
جوراب باف	-	پلستر اوبی
مخمل باف	-	بخمل اوبی

۴۶ - په - نشین، لکه :

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
دلنشین	-	زړه راکښونی، په زړه پورې

جانشین (جایگزین)	جانشین	خایناستی
مرز نشین	–	برید مېشتی
صحرا نشین	صحرايي	کوچی، پوونده، بیدیا مېشتی
بادیه نشین	رر	رر
کرایه نشین	کراکېنا ستونکی	کړوال، کرایوالا
خانه نشین	کور کېناستونکی	کورناست، پرکور
شیخ نشین (نشینی)	شیخ نشیني	شیخ مېشتی (هېواد، سیمه)
عرب نشین	–	عرب مېشتی
یهود نشین	–	یهود مېشتی
گوشه نشین (خلوت نشین)	–	گوت ناست (ی)
دهنشین	د کلي اوسېدونکی	کلیوال
شهر نشین	د ښار اوسېدونکی	ښاری، ښاري
همنشین	–	همغاری، گاونډی، انډیوال
ته نشین	رسوب	بېخ، بېخنیو، شنشوب

۴۷ - په _ پراگنی، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروغ پراگنی	دروغ ویل	دروغ بادونه
زهر پراگنی	زهر شیندل	زهر شیندنه
مکروب پراگنی	مکروب شیندل	مکروب شیندنه
تخم پراگنی	تخم پاشي	توخم کره، توخم شیندنه
سخن پراگنی	بروډ کاست	رادیویی خپرونه، خبرلوشي

۴۸ - په - بین، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خود بین	خود بین	ځان وینی
نیکبین	–	ښوینی، نېکوینی
بد بین	بد بین	بدوینی
خوش بین	خوش بین	ښوینی
نزدیک بین	نژدې لیدونکی	لنډوینی
باریک بین	باریک بین	کک وینی، ووپ وینی

سیال بین (تماشاچی)	تماشگر	ندارچی، سیلانی
دور بین	دوربین	لروین، لروینی
ذره بین (خوردبین)	ذره بین	کلك وین
پله بین	پله بین	ورخچاری
کجبین (لوچ)	–	کوږ سترگی، چغر
فالبین	فال لیدونکی	پالي (پ)، پالگر

۴۹ - په - رو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودرو	موټر، گاډی	اډی
راهرو	–	لاروی
پیرو (دنباله رو)	پیرو	پلیونی، لاروی
شېرو	–	شپه یونی، شپه گرځی
میانه رو	–	منځلاری
پیشرو	–	پرمخیونی
موتر رو	سړک	سپره لار
پیاده رو	–	پلې لار

۵۰ - په - خوان، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دستر خوان	دسترخان	کوبی، کوندري
فراخوان	دعوت	بلنه
آواز خوان	گلوکار (پ)	سندرغاړی
خوشخوان	خوش آواز	خوږ غاړی
سرود خوان	–	سرودبول، سندربول
غزلخوان (غزل گو)	–	غزلبول
نعت خوان	نعت ویونکی	نعتبول، ناتبول
قرآن خوان	قرآن لوستونکی	قرآن بول
سوز خوان (نوحه سرا)	–	ساندو، ویرنبول

۵۱ - په - رس، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
بازرس	مفتش	پلټونکی، څارونکی
دسترس	–	لاسرسی
نورس	–	نوررسی
زودرس	–	ژررسی
فريادرس	–	غورسی، غمخور

۵۲- په - گیر او - گیری روستاړی منځته راغلي پارسي بېلنگونه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دمگیر	–	دوږ (لنده تودوخه)
نخگیر	تارنیوونکی	تارنیو (ماشین)
دندان گیر	وړ	وړند، خوندور
سیم گیر	–	سیم نیو
غافلگیر	غافلگیر	ناگار، بنکېلی
همه جا گیر (ساری)	ساري	ټولپیمې، پمخپوری، ډېر خپوری
شماره گیر (تلفون)	شمېر ثبتوونکی	شمېر نیو (لرغېون)
سنباق گیر (سنباق دانی)	–	ستگنۍ
بادگیر	بادگیر	هوا بندۍ
بارانگیر	–	باران نیو، باران پنا، (د باران چتر، څپر
نکته گیر (خرده گیر)	–	گوتنیوونکی، ویارپال
سهیل گیر (سهل انگار)	اسانخوښی	ناغېړی، سرسري
سربازگیری	–	سرتېرنیونه
فراگیری تحصیل	جامعیت زده کړه	ټول نغښتي
ازسرگیری	–	له سره پیلول
سوختگیری	–	سونتوک اخېستنه
اندازه گیری	اندازه اخېستنه	کچ و مېچ
کره گیری	–	کوچ اخېستنه، شاربنه
لکه گیری	رټه نیونه	رټه پاكي
رد پا گیر	پل پلټونکی	پل نیو، منډ نیو، څرکبه
فاصله گیر	–	واټننیو

جنگير	-	پېرياني
کشتي گير	غېړنيوونکي	پالوان، غېړباسي
دشوار گير (سختگير)	-	سخت چاري
وامگير	-	پوروپي، پوروونکي
گلگير	گلگير	ختپاک (گاډي)
درگير	گير	بنکېل
کفگير	کفگير	سمخي، کرنډي
هواگير	هوادار	تاندهوا

۵۳ - په (- انگيز) يا (-برانگيز) روستاري رغېدلي پارسي بېلنگونه په پښتو کې په راز راز روستارو سره انډول کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دل انگيز	زړه خوښوونکي	زړه تاندي
روح انگيز	روح خو شالوونکي	زړه راکنوونکي
حيرت انگيز	اريا نوونکي	هېښنده
گفته انگيز	-	-
وحشت انگيز (هولناک)	وحشت رامنځته کوونکي	بورنورې، سونځ، ترهوپي
هول انگيز (مهيېب)	-	-
فتنه انگيز (فتنه آميز)	پتنه زېروونکي	پتنه پاري، پتنه زېري
سر انگيز (شرارت انگيز)	شراچوونکي	اورپکي، اورگډي
عبرت انگيز	عبرت ورکوونکي	لوستېنود
شهوت انگيز	شهوتي	خاربستي
غم انگيز	غموونکي	ويرلړلي، ويرپاري
طرب انگيز (طربناک)	-	مست، خوښند
عشق انگيز	مينه پيدا کوونکي	مينه پاري
نشاط انگيز	خوښي زېروونکي	خوښند

درېم څپرکی

د یوې - کره پښتو لیکلارې سیندگی ډوله لارښود

دا کوشنی سیندگی (فرهنگوتی) ډوله لارښود چې د اړوندې چلند لارې (پروسیجر) ، آرونو او لاسوندونو پر بنسټ اوډل شوی دی ، د ټولیزې ورځنۍ گټې اخیستنې او لاسرسی لپاره وړاندې کېږي . په دې ترڅ کې دا هڅه شوې چې د کره بڼو د ښه تراوینګ په موخه له غریزلیک یا غریزې ابېڅې (فونیمیکي الفبې) کار واخیستل شي او د یوه نیم نابومه یا گران ویي مانا هم په لینډیو کې ولیکل شي . د غبرګونیزو (ټ، ډ، ږ، ښ) فونیمیک اندولونه (t, d, r, n) ، د (ښ) هغه (x) ، خجنښه (ـَ) ، زورکی (ə) او لږو ډېر اوډون تر کلیوال پاچار او وروسته ځوان اڅکزي سولګرپوه (کمپیوټرپوه) نور هم پسې را بشپړ کړل.

الف "ا" (a, ā, +o, +u, +w)

الف (ا) د پښتو ابېڅې رومبۍ توری دی چې د یوه خپلواک (واوېل) د څرګندوی په توګه د ویي او څپې په سر کې ، له یو څو وییو (آ ، آس ، آر ، آره ، آږ ...) پرته نور په ټولیز ډول د زور یا فتحې (a) هومره لنډ وینګ (تلفظ) لري. د ویي او څپې په پای کې د پوره عربي الف (ā) هومره اوږد ادا کېږي خو د عربي یا هندي (اردو) په پېښو یې د همزې (ه) ښه او وینګ راخپلول کره نه دي. د پورتنیو دروگونو سر الفونو پر سر پرته لیکه یا مد تش د همدې لپاره کښل کېږي چې له ټولیزو سر الفونو یا زورونو (فتحو) سره یې بېلتون راشي . له پارسي سره ګډ سر الف او مد لرونکی سر الف هم د زور (a) ښوونې لپاره بې له مد ، همزې ، پېښ یا بلې ښې ښانې لیکل په کار دي ، لکه څنګه چې په همدغه پټۍ کې کښل شوي دي ، تر اوږده (مجهول) او لنډ (معروف) "و" له مخه تش د دې لپاره لیکل کېږي چې له زورکیوال بېواک یا معدوله و (wa) سره یې توپیر راشي ، لکه په (اور) او (اوږد) کې ، او په دې توګه یې تر دغه بل و (wa) له مخه لیکل بېځایه او ناکره ګڼل کېږي ، لکه په وربل ، وربوی ، ولس ، وزگار ، وسپنه ... کې او دا په دې مانا چې په دغه لږ وییونو کې د خپلواک و (o) په پرتله زورکیوال بېواک و (wa) ډېر ویل کېږي او معیاري ارزښت لري. همداسې یې د (ی) ګانو تر مخه درواخله.

کره	غریزلیک	ناکره
ابا	abā	آبا
آباد	abād	آباد
آباسین	abāsín	آباسین ، ابا سیند
آبره < ییبره	yebra	
اپلاتون	aplātún	افلاطون
آجه < اوجه		
آخکزی	acəkHzáy	آچکزی ، آچکزائی
آخپستل	axestəl	آخستل ، آخیستل
آدینه	adíná	آدینه
آده (پایگاه یا ستیشن)	aḏá	آده
آر (اصل)	ār	آر
آرابه	arābá	آرابه ، ایرابه
آرام	arām	آرام
آرام سمندر	arām-samandér	غلی سمندر ، بحر الکاهل
آرت	art	آرت
آرز (- و نه)	arz (-úna)	آسعار
آرزبنت	arzóxt	آهمیت
آرزبنتمن (آرزبنتناک)	arzəxtmén	مهم ، آهم
آرزول	arzəwəl	آرزیابی کول
آرزونه (آرزونگ)	arzewóna	آرزیابی ، آرزشیابی
آرغندی	arɣandáy	آرغندی
آروا پوهنه < سا پوهنه	arwāpohéna	
آروپا	arupá	آروپا ، اروپا ، یورپ
آریانی	āryānī	آریانی (آریایی)
آر (مانع ، شرط)	ār	آر
آرتیا وړ	arɥā- wár	آرتیا وړ
آرخ	arx	آرخ ، آبخ
آپوتی (شرطی)	ārɥətáy	آپوتی

اړیکه (اړیکې)	aṛikáy	اړیکې (اړیکې)
آزاد	azād	ازاد
ازمېښتول ، تجربه کول	azmāyól	ازمايل (ازمويل، ازمېيل)
ازمينه ، ازمېنه	azmeyóna	ازمېينه (ازموينه)
آس	ās	آس
هسپانيه	aspāniā	اسپانيا
استاذ	ostād	استاد
استراليا	astrāliā	استراليا
هستوگنه	astogána	استوگنه (استوگه)
هستوگن	astogán	استوگن
اسلام قلعه	eslām-kalā	اسلام کلا
آسمان	asmān	اسمان
اوسېلی	asweláy	اسوېلی
آسيا ، آسیه	asyā	اسيا
اغيزه	aʔezá	اغېزه (اغېز)
افريقه	afrikā	افريقا
		اگی < هگی
جرمني	almān	المان
آلو	alú	الو
عليخېل	alixél	اليخېل
علي زي ، علي زائي	alizáy	اليزی
عليشنگ	ališáng	اليشنگ
علينگار	alingār	الينگار
آمله	amlá	امله
مرل	amról	امرل (انتخابول)
امريکه	amrikā	امريکا
انځور	anjór	انځور (تصوير)
آند	and	اند (فکر)
غورمه، قورمه	andéy	انډی
ازانگه ، زونگه	angāzá	انگازه
		اوار < هوار
آواز	awāz	اواز

اوبه هوا (اوب هوا)	ob-hawā	سااوبه، آب وهوا، اوبه
اوبې	obé	اوهوا
اوبېشې (آبجوشي)	obešáy	اوبه اېشې
اوپيان	upyān	اوفيان، افيان، هوفيان
		(شريف)
اوتریش	otríš	اطريش، اتریش
اوجاړ < ويجاړ		
اوچکل < وچکل	wəčkál	
اوچن < وچن	wəčən	
اوچوکی < وچوکی	wəčukáy	
اوچولی < وچولی	wəčoláy	
اوچونی < وچونی	wəčonáy	
اوڅنډ	ucénḍ	اووڅنډ
اوخولې	uxúlay	اووخولې
اودرول < درول	dərəwól	
اوده < وېده	wedá	
اولان باتور	ulān-bātúr	الان باتور
اوربل	orbál (د فیر بولی)	وربل
اوربل < وربل	wərbál	
اوربوز < وربوز	wərbúz	
اور بېړۍ (براس بېړۍ)	or-beráy	بخاري بېړۍ یا کشتۍ
اورخاړی < ورخاړی	wərxāray	
اورغۍ	orǵáy	اېرغۍ، ترغۍ
اورگان	orgān	ارگان
اورگاډی	or-gāday	رېل، ترین
اورگون	orgún	ارگون
اورمېږ < ورمېږ	wərméǵ	
اوروزگان	orozgān	ارزگان
اوریغ	uryáz	وریغ
اورېدل یا وورېدل	oredól	ورېدل
اورېدل	awredól	اروېدل

		اوږی < ووی
		اوړکی < وړکی
wərmá	اوږمه (ورځ) < وږمه (ورځ)	
óğd	اوږد	
		اوږه < هوږه
uğá	وږه	
		اوژغونې < وژغونې
awzār	اوزار ، اسباب ، لوبڼي	
wəzgār	اوزگار < وزگار	
wəzlóba	اوزلوبه < وزلوبه	
wəzá	وزه < وزه	
wəlás	اولس < ولس	
os	اوس ، اُس	
		اوستربل < وسترېل
		اوسترمهال < وسترمهال
		اوسمهال < وسمهال
		اوستری < وروستی
awóxtay	اوږېدلی ، اړېدلی ...	اوښتی
úxka	وښکه	اوښکه
		اوشنل < شنل
owə-lás	اولس	اوولس
owém	اوم	اووم
ownóy	اونۍ	اوونۍ
owníz(-a)	اونیز (-ه)	اوونیز (-ه)
owá	اوه	اووه
		اووی < ووی
hóya		اویه < هوپه
eṭalíá	اتالیه ، ایطالیه ، اتلی	اپتالیا
reb		اړب < رېب
heğ		ایږ ، اېږ < هېږ
estál	ایستل ، وېستل ، ویستل	اېستل
esál	ایسل	اېسل

ايشله	ešála	اېشله
ايشنا	ešná	اېشنا
ايشېدل	ešedál	اېشېدل
	héř péř	اينې پيښ < هېښ پيښ
اينسول ، اېنسودل	eřowál	اېنسول
	éγ- béγ	ايغ يېغ
		اينجه < هنجه
اېنخر ، انخر	injár	اينخر
	cənáy	اينخي < خني
	hendāra	اينداره < هېنداره
اينده	énda	اېنده (سا ، دمه)
اينده	éndə	اېنده (ناخصي)
		اينه < ينه
		ايواد < هېواد
		ايواحي < يوازي
	hóya	آيه < هويه

ب – b (بي)

د پښتو اېپخي دويم توري

کره	غریزلیک	ناکره
بابېز (ناخیز ، معمولي)	bābéz	بابز ، بابس
باچا < پاچا	pāčā	
بادر	bādār	بادور ، بهادر
بادري	bādārí	بادوري ، بهادري
بادری	bādāráy	بادوری ، بهادری
بارخو	bārǰú	بارخه ، بارخو
بانجان	bānjān	بانجن
باندې (پر -)	bānde	باندې
باندېنی (پاسنی)	bāndenáy	باندینی ، باندنی
باهو (-گان)	bāhú	باوو
بایلل	bāylól	بېلل ، بایلودل ، بایلول ، بایلوول
بایلنه (بایلنې)	bāylóna	بایلات
باتینګنې (بانجان ، رومي بانجان)	bātingán	باتینګنې ، باتینګر
بانو (-گان یا بانه)	bānū	بانه (مفرد)
بډاينه	baḍāyína	بډاينه ، غنی سازی
بډایول (شتمنول)	baḍāyaw	شتمن کول ، بډای کول
برتانيا	bartāniā	برېټونکی
برتانيي	bartānayí	برتانيایي ، برطانوي
برخلیک	barxlík	برخه لیک
برخمن	barxmán	برخه من
برخوال	barxwāl	برخه وال
برخه	bárxa	بخره
برخیز	barxíz	برخه ایز ، برخه ییز
برسپره < (پردي)		
سربېره		
برګنډی ، برګنډی < روغې		
برلاسی (برتر)	barlāsáy	لاسبری

برم	bram	برم
لاسته راوپنه	baryā	بریا
برېښنالیک	breṣ-lík	برېښلیک
برېوړکی، بورېوړکی، برېړکی	bəṛbuṛakóy	برېوړکی
Búšpəṛ	bášpəṛ	بشپړ
بخښاوو	baṣṣāwú	بخښاوو
بخښل	baṣṣól	بخښل
بښل	baṣṣót	بغوټ
برالبه	blārba	بلاربه
بله خوا	bálxwā	بلخوا
برلنځه	blánja	بلنځه (غټه خپړی)
		بله پورې < وبله پورې
بلهاري	balhār(-ay)	بلهار(-ی) قرباني شوي
بلهاري کول	balhārawól	بلهارول
بلهاری	balhārí	بلهاري (قرباني)
بلوچ	balóc	بلوخ
ډمپره، ډمبړه، ښپوره، غمبروز، ټنډه غالبوزه، کټه مچۍ	bambára	بمبړه
بنجځ	banjǎṣṣa	بنجځه (بېره شاخچه)
بندېز	bandíz	بندیز
بندې	bandór	بندړ
بانډار، بندپاره	bandār	بندپار (محفل)
بنځۍ	bənzóy	بنزی
بنه (پر)	baná	بنه (خپره، شکل)
بت	but	بوت
بوته، بوتلو، بوتلی	bot	بوت (برد، میبرد)
بنج	boj	بوج (د خټکي تخم)
بچری	bočəray	بوچری (کوټی)
بوزي	bóji	بوخي (بېرد)
بخت	boxt	بوخت

بو خخکی	boxcakáy	بو خخکی
بو خخه	boxcá	بو خخه
بډا	buḍǎ	بوډا
بډی	buḍáy	بوډی (زړه بنځه)
بوگن ، بوگن	bóğən	بوډن (دهشت)
بن	bon	بون (د جرمني پلازمینه)
بونېر	bonér	بونېر
بیېدل	bahedál	بهېدل
بھان	byān	بیان (د آس بچی)
بوزي (پ)	byāyí	بیایي
		بیده < وېده
		بیران < وړان
بیارته ، بېرته	byárta	بیرته
بول ، بېول	biwál	بیول
چټکه مرسته، عاجله مرسته	beranóy mrásta	بیړنۍ (سملاسي) مرسته
بېړه	bíra	بېړه
بې ابرې	be-ébre	بی یېبرې (بې حاصله، بې ثمره)
بې سرحده (ډاکټران)	be-púle	بې پولې (ډاکټران)
بې پرې، بېطرفه، غیرجانبدارانه	be-paláwa	بې پلوه
پرتله له تا	be tá	بې تا (بې له تا)
پرتله له نښې بدې	be xé - báde	بې نښې بدې
بلگه، بولگه	belgá	بېلگه
بې له مرستې، له مرستې پرته	be-mráste	بې مرستې ...

پ - p (پې)

د پښتو ابېڅې درېيم توري

کره	غریزلیک	ناکره
پاتند (پایند)	Pātənd	پاتنی
پاتوری (میراث)	pātawəɾəy	پاتمرې
پاخېدم	Pācedəm	وپاخېدم
پارسي	pārsí	پارسو، فارسي
پازوال (موظف، مسؤل)	pāzwāl	پازه وال
پالوان	pālawān	پهلوان
پامور	pām-wār	د پام وړ
پانگه	pānga	پنگه
پانگوال	pāngwāl	پانگه وال
پای تکی	pāy tókay	د پای تکی
پایلامه (خاتمه، عقوبت)	pāylāmá	پیلامه
پایلنیوی (نتیجه گیری)	pāylniwáy	د پایلې اخیستنې، نتیجه اخیستنې
پایلوخ	pāylúc	پایلوچ
پایله (پازیب، نتیجه)	pāyla	پيله
پاینه (بقاء، دوام، ادامه)	pāyóna	پایونه، پایپنه
پخپله (شخصاً)	pəxpóla	په خپله
پخسه	paxsá	پسخه
پخلنځی	paxlənjáy	پخلی ځای، د پخلي ځای، آښپزخانه
(پخلنځ)		
پخليکار	paxli-kār	پخوونی
پخول	paxawól	پوخول

پخوله	pəxáwla	توره توخله ، توره غاره
پرانشه (فرانسه)	parānsá	فرانس ، فرېنس
پرانشي (فرانسی)	Parānsí	فرانسوي ، فرېنچ
پرانبسته (افتتاح)	prānésta	پرانبسته ، پرانبسته
پرتله	partalá	پرتله (partála)
پرتليز	partalíz	پرتله ييز
پرتوگابن	partogǎǎ	پرتوگابن
پر دې سربېره	pər de sarbéra	په دې سربېره ، برسېره په دې
پر شا	pər šǎ	په شا ، پشا
پر کور و پر بېديا	pər kór-o-pər...	
پر وړاندې	pər wránde	په وړاندې ، په وړاندې
پر شنبه ، پر درو بجو	pər šánba, pər dró bajo...	په شنبه ، په درې يا دريو بجو
پرله پورې (پسې)	parla póre	پبله پورې ، بله پورې ، پله پورې
پرله پېيلی (منظم ، پرله پورې)	parla peyólay	پله پېيلی
پر مخیونی (پیشرو ، مترقی)	pərmaxyúnay	پر مختلونکی ، پر مختلونی
پرهار	parhár	پرهر
پرېنسته (فرشته)	parəǎtá	پرېنسته
پرېنه (بنویه تېره)	pérǎa	پرڅه
پرېستل (خملول ، راکوزول)	prestól	پرېستل
پرېمینځل (مینځل)	preminǎl	پرېوینځل (وینځل)

پربوځي	prewǎjɪ	پربوزي
پربښوول	preḥowál	پربښوول
پربښوونکي	preḥowúnkay	پربښوونکي ،
		پربښوونکي
پربښی	préḥay	پري اېښی
(پربښوونی،		
متروک)		
پرمخي	páɾmæxe	پرمخي
پز پرېکړی	paz prekəɾay	پوز پرېکړی
پزه	páza	پوزه ، پېزه
پزول (شمیدن)	pazawál	بوی احساسول
پستول (نرمول)	pastawál	پوستول
پسخاک	pasxák	پخساک
پسخند (- ی)	pəsxánd	پوزخند
پسخول	pəsxwál	پخسول
پسخېدل	pəsxedál	پخسېدل
پسرلی	pəsarláy	سپرلی
پسور (پسورور)	psor	سور (سورور ، سره ور)
پشه يي (پشه	pašayí	پشه ئي (پشه ټيان)
يان)		
پښتپوهنه (علم	pəḥtpohéna	پښتپېژندنه
الانساب)		
پښتو	pəḥtó	pəḥtó ، پښتو (puštó)
پښتون	pəḥtún	پښتون (puštun)
پښتونخوا	pəḥtun-xwá	پښتونخواه ، پختون خوا
پښه	pḥa	پښه (-pə) ، ښپه ، خپه
پښين	pḥín	پېښين ، پېښين
پښې بېله	pḥe-yábla	پښې ابله ، پښې لوڅ
پښېمان	pḥemán	ښېمان ، خېمان
پکې (ورکې)	pəké	پکښې ، په کې ، پکښي کي
پگړی (لونگی)	pagráy	پرگی ، پتکی ، پگه ، بگړی ،
		لونگی ، ړنگی ، سمتیه

پل چرخي <	carxí pul	
خرخي پول		
پلارومور	plār-o-mór	پلار او مور
پلوسه	palósa	پلوڅه
پله پر پله (قدم)	pló-per-pló	پله په پله
پلې لار	pəle-lār	د پليو لار
پنا غاړې (پناه جو)	panā-γāray	پناه غوښتونکي
پنځ - ول ، - بدل (طبيعت، خلقت)	pənj	پُنځ (ponj)
پنډوس (گين)	panḍós – (gin)	پنډوسکه ، توپ ، بال
پوځلا	poxlá	پخلا
پوځلاينه	poxlāyóna	پخلا توب
پورتگال	portagál	پرتگال ، پرتقال
پوځ	pawj	فوج ، فوځ
پوځي ټولگي	pawzí-ṭolgay	فوځي قطعه
پوښتپاڼه (ورقه استعلام)	poṣt pāṇa	پوښتنپاڼه
پوښتنه اښتنه	poṣtóna- aṣtóna	پوښتنه اختنه
پوښتنښه	poṣtnáṣa	پوښتنښه ، پوښتن نڅښه
پورېوځي	porewáji	پورېوزي
پول (جسر)	pul	پل
پولاو	poláw	پلو
پولی (نينه، تنپاکه)	poláy	پلی
پولينډ	Poláynd	پولنډ ، پولند
پوهنځی	pohanjáy	پوهنځی
پوهنځانگه	pohən-cānga	علمي څانگه (رشته، مسلک)
(پوهنيزه څانگه)		
په اړه (په تړاو)	pə-āra	په اړوند ، په ارتباط
په ټوليز ډول	pə ṭolíz ḍawəl	په عمومي ډول، عموما

په خپله خوښه	Pəx pəla xwáxa	په خپلې خوښې
په خپله کوټه	pə-xpəla-koṭá-ke	په خپلې کوټې کې
په رښتینه (په رښتیا)	pə-rəxtína	په رښتینې
په یو مهال کې (هممهاله)	pə əyáw mahāl ke	په عین زمان-حال کې
پیاغله (مفلر، د ستمال گردن)	pyáyla	غارپټی، د غاړې د ستمال یا خپونې، گلوبند
پېچدره	péc-dara	دره پېچ، د پېچ دره
پېر (پېرنه)	Per	پېرودنه، خرید، خریداري
پېرل	perál	پېرودل
پېرو پلور	pér-o-plór	پېرودنه او پلورنه، پېر او پلور
پېروني	peróne	پروینې، پروین
پېری (جن)	peráy	پېریان
پېریان (جن ها)	perýan	پېریانان
پېر (پنډه، ضخیم)	Peṛ	پرېر
پېژند پانه	pežandpāṇa	د پېژندنې پانه یا کارت، د هویت کارت (شناخت کارت)
پېژند نښه	pežand náṣa	پېژند نښه
پېشمنی، پېشمنی < چرغېر		
پېسته (مېوه)	pistá	پسته
پیشو	piśó	پیشي
پېنځخنډ	pinj-cánd	پنځه ضلعي، مخمس
پېنځسوی (پېنځسویز)	penj-səwáy	پنځه سویز، (لوټ، ټولگی ...)
پېنځکلن	penj kalán	پنځه کلن
پېنځکلن	penj-kalán	پنځه کلن
پېنځلس	penj-ól-las	پنځلس
پېنځمه	penjéma	پنځمه، پنځم، زیارت

(چارشنبه)

پېنځوس

penjós پنځوس

پېنځه

penjə پنځه

پېنځه ويشت

penjǎ-wišt پنځه ويشت ، پنځويشت

پيل

pıl

فيل ، هاتي

پيلا مگر

paylāmgár

پيلا مگر ، آغازگر

پيلمرغ

pıl-mérγ

فيل مرغ ، شونډ کيز چرگ

پيپل

peyól

پيپول ، پپرل

ت - t (تي)

د پښتو ابېڅې څلورم توري

کره

غريزليک

ناکره

تاخچه (تاخ)

tāxča

طاقچه (طاق)

تاريخ ځپلي

tārix japólay

تاريخ وهلي

تاريخ ساز

tārixsāz

تاريخ جوړوونکي

تاري (افېکس)

tāray

وند ، وندی

تا کره < ستا کره

تا ويل

tā wayól

تا وي ، تاول

(تل -) ترتله

(érxátél-) tærtóla

تلتله

تر ټولو وروسته

tər ʔolo wrústa

وروسته د ټولو

ترخه

tərxá

تراخه

ترخه

tərxá

تريخه

تر بنځ (تېشه)

tərxǎj

تخز ، تخخ

تر- لاندې ، - پورې ...

tər-lānde, póre

د- لاندې ، - پورې ...

ترندار (تره بنځه)

trəndār

تنداره ، تينداره

کاني

tərúr

ترهور

ترور

تروډمۍ	troḡmáy	تروگمۍ ، تروډمۍ
تروښل (احتطافول)	troḡál	تروښل، تروښول، اغوا کول
تروه	tərwá	تراوه
تروه	tərwá	تریوه
ترهگر (ترورېست)	trahgár	ترهه گر، دهشت گرد،
ترهڼد	Tréhənd	وېره اچوونکی
ترهول	trəhawál	ترند
تریختوری (کرېله)	trixtoráy	ترول
تری (ازش)	tre	ترخه توری
تریپولیس	tripolís	ترېنه
تړون ماتۍ	tarun mātay	طرابلس
تس نس (شیند پرشیند)	tás nás	تړون ماتوونکی
تس ونس (ژرخوړلی)	tás-o-nás	تس ونس
تسکوره (تېشه)	taskóra	تس نس، چیف میل
تش	təš	تسکوره ، تسکوره
تش لاس یا تشلاس	təš lās	تش
تشیا لیونی (فضا)	təšyāl yúnay	تش لاسی
نورد)		ستور مزلی
تشیال بېړۍ	təšyāl-beráy	کیهانې بېړۍ، فضايي بېړۍ
تېښتن، تېښتن <		
خېښتن		
تگ وراتگ	tág-o-ratág	تگ او راتگ
تلز رغون (-ی)	təl zarḡún (-ay)	تلشین ، همېشه بهار
تلین	tlin	تلینه ، تلنه
تمه	táma	طمع ، طمعه
تمخی (ایستگاه)	tamjáy	تمخای
تن پر تن جگړه	tán-pər-tán ĵagṛá	تن په تن جگړه
تنی	taṇáy	تنیوال
توپان	topán	توفان ، طوفان
توتاخېل	totāxél	طوطا خېل
توتي	totí	طوطي (طوطا ، توتا)

توخم	tóxəm	تخم
توخی	tóxay	توخی، توخی (tóxəy)
تورپوستی	tor póstay	تور پوستکی، تور پوتکی
تورخم	torxám	طورخم
تور شاتگ (توره ارتجاع)	tór šātág	تور پرشا تگ
تورغونپی	tor-γwəndáy	تورغندی
تورك	tork	ترك، تورکی
تورکیه	torkıyá	ترکیه
تورن (تولیمشر)	turán	تورن (torán)
توروسپین	tór-o-spín	تور او سپین
توره دربله	tóra-drábla	توره دربیله
توغندارتی	Toγəndártay	توغندی (راکت) ویشتونکی
توکل (توکول)	tukál	توکړل
توکم (تژاد)	tókəm	تکم، توکم (tokám)
توکمیز	tokmíz	توکمیز
توند	tond	تند
توند لاری	tond-láray	سخت لاری
تېچ (تېکی)	teč	تېچ
تیرا	tirá	تیرا
تیز	tız	تیز
تېزوین (تېز لیدی)	tez wín	تېز لیدونکی
تیگا (تېگا)	tigá	تِگا، تیگه (حوصله، طاقت)
تی مور (تیمور)	ti-mór	د تی مور، رضاعي مور

ت - t (تې)

د پښتو ابېڅې پېنځم توری چی کښېني پښتانه يې له وینګ سره سم د هندي، انګرېزي او نورو پورويیونو د "ت" لپاره هم پر کار اچوي.

ناکره

غریزلیک

کره

تاپل	tāpál	تایپول ، کمپوزول
تاپه رس ، تاپرس < لمرگلی		
(وروستی) تاپی	tāpay	وروستی مهلت ، ضرب
		الاجل ، اولتیماتوم
تیک له تکه (سملاسي)	ták-lə-táka	تک د تکه
تکور	takór	تُکر
تلواله (ابتلاف)	talwála	تلوالی
توپک	topák	توپک ، توپکی
توخلی	toxəlý	تُخلی
توغکی	toyakáy	تُغکی ، توغک
توکرپیل	tukreyál	توکر توکر یا توته کول
توکل	tukál	توکېدل ، توکول
توکیز	tukíz	(نه په - ه -)
تول	tol	توله
تولگتی	tol-gátay	د تولو په گټه ، عام المنفعه
تولگی (صنف)	tolgáy	تولگی
تولگیوال	tolgi-wál	همتولگی ، همصنفي
تولنپوهنه	tolənpohóna	تولنپېژندنه
تولنوده	tolón-wáda	د تولنې وده
تول وټوک	tól-o-túk	جزء وتام ، کل وجزء
تولی	toláy	تولی
تولیز	tolíz	تولوال ، عمومي ، عامه ، جمعي ، کلي
تولیزې رسنۍ (رسنۍ)	tolíze rasanéy	ډلیزې رسنۍ
تیکاوول (ثبات راوستل)	tikāwawól	تیکاوو راوستل
تیکری (پرونی)	tikráy	تیکری
تیت پوری	tit-póray	تیت رتبه

ج - ډ (جې ، جیم)

د پښتو ابېڅې شپږم توری چې د مروتو په پېښو یې د "خ" ځایناستی کول کره نه بلل کېږي.

کره	غریزلیک	ناکره
جاله < خاله	jāla	
جاړ (جلاب)	jār	ژاړ
جرنده < ژرنده		
جرړه (ریښه)	járra	جرړه
جشن	jšāṣən	جښن ، ځښن
جغ < ژغ		
جکړ (ډېر توند باد)	jakár	جاکړ
جگپوړی	ǰəg-póray	لوړ پوړی ، لوړ رتبه
جگړه	ǰagrá	جگړه (ǰagəra)
جگه (مېړونېې ښځه)	ǰəgá	ژگه
جل ، جن < نجل		
جلی ، جنی < نجلی		
جم جکړ (توند بادو باران)	ǰám-ǰakár	جم جاکړ
جندره < ژندره		
جنگوزی ، جلغوزی < زینگوزی		
جولیز (شکلي)	ǰawlíz	جوله ییز
جومات (مزدك)	ǰumát	جماعت ، جمات
جوند < ژوند		
جېب خپونۍ	ǰéb-capoṇay	د پزې خپونۍ
جېب غل (جیب چوری)	ǰeb-ǰál	جیب وهونکی ، کیسه بُر
جیبي کتاب < مشلیکی		
جرل < ژړل		
جره (اختلاف ، لانجه ، پېچلتیا ، ترینګلتیا)	ǰára	جرړه

چ - č (چې)

د پښتو ابېڅې اووم توری چې د پارسي او اردو تر اغېز لاندې د خ پر ځای ډېره کارول کېږي او منځني (غلجې) پښتانه يې هم زياتره پر "خ" اړوي او لا هېښنده دا چې په سرچپه ډول لږو ډېر خ هم پر چ اړوي.

کره	غریزلیک	ناکره
(چال) چلند (برخورد، سلوک)	čalánd	چلن
چاپړاڅه، چاپلاڅه < خپېړه		
چاپگر	čāpgár	چاپوونکی
چاپېر سمندر (بحر محیط)	čāpér-samandér	چاپېر سیند
چاپېریالپوهنه	čāperyāl-pohóna	چاپېریال پېژندنه
چار (- ه)	čār,čārá	خاره
چارشنبه (څلورمه)	čār-šanbá	چهارشنبه
چاروال (فعال)	čārwāl	چارو، چارندوکی
چاغومبی	čāγumbáy	غومبی
چالانول	čālānawól	چالو کول
چاڼل (چنل)	čāñól	چوڼل
چانځی (پالایشگاه)	čāñjáy	چانځای، تصفیه خانه
چپرهار	čaparhār	چپلیار، خپلیار
چنسل < خنسل		
چپراسي	čaprasí	چوپراسي، چپلاسی، چوپړی
چپه < خپه		
چراغ < خراغ		
چرغې (چربانگی)	čər-γág	چرغګ، پيشنمی
چرمشکی < خرمنسکی	cərməḡkáy	
چرهار	čərhār	چرار
چغ بغ (شورماشور)	čáy-báy	چوغ بوغ، چخ پخ
چغه	čáγa	چېغه، چيغه
چله < خله		
چمبه (داريه، پنجه)	čambá	چنبه
چمچی، چمچه < خمشی		

چنو غزه < مچنو غزه	mačnówɣzə	
چن (چانونی)	čan	چنوونکی، چانوونکی، فلتر
چنچنه (مرغی)	čənčóna	چنه، چونچونه
چوخلی (د جوار وږیو)	čuxalóy	چوخلی
چورت	čort	چرت
چورچپاول	čúr-čapāwəl	چور او چپاول
چورلاو (ماشین)	čurlāw	چرلاو
چورلکه	čurláka	خرخي الوتکه، هلیکاپتیره
چورلنډ (کمینډ)	čorlánd	چرلنډ
چورلنډی (پرېره)	čurlandáy	چرلنډی
چورلیخ (محور، د څرخ میله)	čurlíj	چورلیخی، چورلېخی
چوکی < څوکی		
چونگابن	čungāx	چُنګبُن، چنګابن
چونګبڼه	čungáxa	چنګبڼه، چینډڅه
چې	če	څې، چې، چه
چیرل < څیرل		
چېره < څېره		
چیرې < څیرې		
چېرې (چېرته)	čére	چرې، چرته (- کې)
چېرل < څېرل		
چېښتن < څېښتن		

خ - j (خې)

د پښتو ابېڅې اتم توری چې په شمال ختیزو ګړدودو کې یې وینګ له "ز" سره همرنګ شوی او په لیکدود کې یې هم ګډوډي لیدل کېږي، غلجی او کرلاني یې لږ و ډېر پر "خ" او مروت یې هم پر "ج" اړوي.

کره	غریزلیک	ناکره
څار	jār	جار ، زار
ځاله	jālā	ژاله، زاله، جاله (jāla)
ځامن < زامن		
ځان خپونی (ځان وچونی)	jān-capónay	د ځان وچولو دستمال
ځانساتی (محتاط)	jān-sātay	ځانساتونی ، محافظه کار، زاپه پال
ځانگو < زانگو	zāngó	
ځانمرگی برید	jān-mārgay-bríd	سربښندونکی برید ، انتحاري برید
ځانڅاروونی (ځان بلهاری)	jān-jārawúnay	ځانجارونی
ځانڅومړی	jānjo-mōray	ځانزومړی
ځای	jāy	جای ، جی
ځای پر ځای	jāy-pər-jāy	ځای په ځای
ځایناستی (جانشین)	jāynāstay	ځایناستونی
ځایول	jāyawól	ځای کول
ځبله	jābla	ځبله
ځبېښل < زبېښل		
ځپل (ځبل)	japól	زپل
څړنده < ژړنده		
څړی (قاصد ، استازی)	jəráy	زری
څړوبی (آبشار)	jařobáy	جروبی
څړول	jařawól	څوړندول، زوړندول، څوړول
څړېدل	jaředól	څوړندېدل، زوړندېدل
ځښت < زښت		

زغاسته ، زغسته	jγāsta	خُغاسته (خُغستا)
زغاستل، زغاستل، زغستل	jγāstál	خُغستل
	zγam	خُغم < زغم
زلوبی ، جلبی	jaloḅáy	خُلوبی
		خُما < زما
خُنبِل، زمبِل	jambál	خُمبِل (خُمبا)
	zməráy	خُمری < زمری
خُمکپژندنه	jmək-pohóna	خُمکپوهنه (جغرافیا)
خُمکپوهنه	jmək-pežandóna	خُمکپژندنه (جیالوجی)
خُمکرېږدله	jmək-réğda	خُمکرېږده
د خُمکو سمون-اصلاحات	jmək-samún	خُمکسمون
زمکه، مزکه	jmóka	خُمکه
		خُموږ < زموږ
زنزاوی	janjāwáy	خُنخاوی
	zónja	خُنخه < زنخه
زنخول ، زنزول	janjawól	خُنخول
		خُنخیر < زنخیر
		خُنی، زنی < ژنی
		خُنغوزی < زینغوزی
خانکندن، زکندن، زنکدن	jankadán	خُنکدن
زنگل ، جنگل	jangál	خُنگل
د خُنگلونو اداره، جنگل داري	jangal-wānı	خُنگلواني
خُني، خُپني، خُيني، خُني، خُيني	jóne	خُني (ترې، له - خخه)
خُني		
جواب	jəwáb	خُواب
د خُواک انډول يا توازن	jwāk-andwál	خُواک انډول
د خُواک دوره	jwāk-pér	خُواکپېر
پر خُواک جگړه	jwāk-ǵagrá	خُواک جگړه (خُواک شخړه)
د خُواک سیمه، د قدرت ساحه	jwāk-síma	خُواک سیمه
د خُواک لېږدونه يا انتقال	jwākléğd	خُواکلېږد
زور و شکنجه	jáwr-o-šekanǵá	خُوروشکنجه
زورېند	jwáǵənd	خُورېند

جوڙ (اغزی)	joz جوڙ ، زوځ
ځوږ	jwağ زوږ
ځوږ وځوږ	jwáğ-o-júğ زوږ و زوږ
ځوښ	joř زوښ
ځوښا	jořá زوښا
ځولانه < زولنه	
ځولی	joláy زولی ، جولی
ځومنه < زومنه	
ځوندلی	jundáy زوندلی
ځوی < زوی	
ځه < زه	
ځیرک	jirák زیرک
ځیره < زیره	
ځیره خور	jira-xór جیره خور ، جیره خوار
ځیر < زیر	ziğ
ځیرمه	jéğma زیرمه ، جیرمه
ځیرېدل < زیرېدل	
ځیگر (بینه)	jigár زیگر ، جگر ، جیگر
ځېل (نوع)	jel زېل ، زیل
ځېلانځ < زېلانځ	
ځېلانځه < زېلانځه	
ځېلی	jeláy زېلی
ځېنې (بعضی)	jéne زوني

خ - c (څې)

د پښتو ابېڅې نهم توری چې په شمال ختیځه پښتو کې د نه وینګ له کبله له "س" سره ټکرېږي ، تر اردو او پارسي اغېز لاندې زیاتره پر "چ" اړول کېږي او منځني پښتانه "غلجي" یې هم لږ وډېر پر "چ" اړوي.

کره	غریزلیک	ناکره
خا	cā	خاه ، چاه
خابون، خابون < سابون		
خاپېر < چاپېر		
خاپېره < خپېره		
خادري (دونی)	cādarí	چادری، بورکه، بورقه
خارگر (جاسوس)	cārgár	خرکبه
خارگري (جاسوسي، استخبارات)	cārgarí	خرکبني
خاروان	cār wān	ساروان، ساربان، جوپه مشر
خارويتون (بيطارخانه)	cārwi-tún	خارنتون
خاره < چاره		
خاکن	cākán	خا اېستونکی يا کنونکی
خالاک < چالاک		
خاندو < ساندو		
خانگوال	cāng-wāl	د خانگي (مسلک) خاوند
خانگوبش	cāng-wěš	
خانگيز	cāngíz	مسلکي، رشته يي
خاو (مراقبت)	cāw	ساو
خبله < خبله		
خپان (د اوبو توپان)	capān	سپان
خپراخه، خپلاخه < خپېره		
خپلی	capláy	چپلي ، چپلی
خپليار < چپرهار		
خپلکې	capláke	چپلک ، چپلکې
خپوتی	capótay	خپوتکی، خپتی، سپتی
خپه (موج، هجاء)	capá	چپه
خپيز	capíz	خپه ييز
ختک	cətək	خوتک ، ستک
خته (بېخ) < سته		
خته (د غلې پېتی يا جوال)	cáta	سته

چراغ	cerāγ	خرأ
		خرخي الوتكه < چورلكه
پلچرخي ، پل چرخي	carxí-pul	خرخي پول
خرگندتيا ، وضاحت ، توضيح	cargandāwáy	خرگنداوی
اصطلاح ، اکسپرېشن	cargandóna	خرگندنه
د خرگندونې يا بيان وړ	cargand –wár	خرگندوړ
خوړمنی	carṃónay	خرمنی (پسرلی)
خره لړې	cará-lār	خره لار (پلې لار)
چشاك ، خكاك	cǎāk	خښاك
د خښاك اوبه ، د چښلو	cǎāk-obá	خښاك اوبه
اوبه		
تښتن ، تېښتن ، خېښتن ،	caǎtón	خښتن
چېښتن		
چښل ، خكل ، چېښل	cǎəl	خښل
چرمساز ، خرمنساز	carəm-sáz	خرمساز
چرمي ، خرمني	carmí	خرمي (خرمنيز)
خرنگوالی	cərangtyǎ	خرنگتيا (کيفيت)
خرنگه ايز	cərangíz	خرنگيز (کيفي)
خښاك	ckāk	خكاك (کشيدن د خانيات)
خکانی ، ښاپړک ، ښاپړک ،	cakǎlkay	خکالکی (خکالی)
شوړک (مانښامی)		
چکک	cakák	خکک (خخوب)
خکل (خکنه)	ckawál	خکول (خکونه)
خلورلاري	calārı	خلاري
چلچراغ	cəl-cerāγ	خلخراغ
خلورسووم ، خلورسوه یم	calor-səwóm	خلورسوم
خلرم	calorém	خلورم
خلور ، خلورم ، نهې	caloréma	خلورمه (سه شنبه)
خلوريځه ، خلوريځ	caloríza	خلوريزه (چهارپاره)
خلوريز (- ه)	caloríj	خلوريځ (مربع ، رباعي)
خلورخنديز ، خلورضلعي	calor-cánd	خلورخند (مربع)
خولېښت	calwéǎt	خلوېښت

چله	cəlá	خله
خلورويشت، خلوريشت	calér-wišt	خلبرويشت
خلپښ، سربښ، سليخ	clext	خلپښت
سمخڼی	camγélay	خمغېلی
(د اسمان) خنده	cənd	خند (افق)
لېڅی، انڅی، نخۍ،	cəný	خنی (غښتې وړې)
خینی، اینڅی، سنی		
خونه (خوني)	cəna	خنه (خني)
سوباری	cobáray	خوباری
شوقي، د ذوق خاوند، اماتور	cawb-mán	خوبمن
سوسړ	cocár	خوڅړ (خوک دریایي)
خوارلس	cwár-las	خورلس
		خورليځی < چورليځ
خو ژبیز	co-žəbáy	خوژبی (وگړی، هېواد)
خو ژبی (قاموس)	co-žəbíz	خوژبیز (سیند)
خوکیدار، چوکیدار، پهره دار	cawki-wāl	خوکیوال
چوکی، چوکی، پاتک	cawkóy	خوکی
خونه، خوڼې، خوني،	cúmra	خومره
خوندي، خونبره، خومبره		
خومریز، خومره ایز	comra-yíz	خومره بیز (کمي)
خو مليتي	co-wələsí	خوولسي (ځواک ...)
خوم، خووم	coyám	خویم (چندم)
خه نه خه	cá-nā-cá	خه ناخه (تقریباً)
خیرې کول، بزې کول	cırəl	خیرل
چیرله، پرزه	círla	خیرله (د کاغذ یا توکر ټوټه)
خېز، شی	ciz	خیز (توک)
		خینگښه < چونگښه
سته، ستی	ceṭá	خېته (د تبغ شا)
خېره کښ، عکاس	cerkář	خېرکښ (چهره کش)
خرمه بیز، خرمة بي	cérma	خېرمه (فرعي)
خهره، چهره	cerá	خېره
د خېړنې دود، د تحقیق	ceṛən-dód	خېړندود (طرز تحقیق)

متود		
خېړنډويه	Cerəníz	خېړنيز (کار، خپرونه، کتاب)
خرمه ، خلمه ، سپلمه	célma	خېلمه (ټول)

خ - X (خې)

د پښتو ابېڅې لسم توری چې د شمال ختيزې پښتو له مخې يې له "ښ" سره ونجول ناکره گڼل کېږي .

کره	غریزلیک	ناکره
خاب	xāp	خپ ، چاپ
خاپوړې (خاپوړسې)	xāpóre	خاپوړي ، خاپوړسې
خاته	xāta	کتاېچه ، لیکچه
خارو < ښارو	ǰāró	
خارونۍ < ښارونۍ		
خاږخاږ	xāǰ-xāǰ	خشخاش ، خاش خاش
خاغلۍ ، خاگلۍ < ښاغلی		
خاورپوهنه (خاکشناسۍ)	xāwər-pohóna	خاورې پېژندنه
خاورو تېل	xāwro-tel	د خاورو تېل ، تیل خاک
خاورین (خاکۍ)	xāwrín	خورین
خبرلوخ (ویند ، ویاند)	xabar-lóc	خبرلوخی ، خبرلوخ (xabar-lúc)
خپړول	xparawól	خپړول ، خورول
خپللاسي	xpəl-lāsí	په خپل لاس جوړ ، مصنوعي
خپلمنځي اړيکي	xpəl-manjí aříki	ذات البيني روابط
خپور	xpor	خور
خپورتيا	xportyā	خورتيا
ختوری	xatúray	شلتالو ، شفتالو
ختې (د ناوې جوړه-کالي)	xáte	ختي
ختیځ (شرق ، مشرق)	xatíj	خاتیځ ، ختیز ، لمرختیځ
ختیز (مشرقي)	xatíz	ختیځ

خزل ، خزله	xajól	خځل
خداږو ، خدايگو ، خلايگو	xwdāy-ǵo	خدايږو (خدای ږو)
خدمت	xedmát	خدمت (چوپړ)
خړانگه ، بنرانگه	xrānga	خرانگه
خرچ ، خرچه	xarc	خرخ (لگښت)
خرخښه	xar-xašá	خرخشه (خدشه)
خره په خره	xré-pər-xré	خره پرخره (يو برابر)
مرغېړی ، مرغېړی	xəreǵáy	خرېړی (مرخېړی)
خرل ، خربيل	xrəyól	خريل (تراشیدن موی)
خُسَر ، سُخر	xsər	خسر
	xaǰ (-wəl,edól)	خښ (- ول ، - بدل) < ښخ
		خلنځه < بلنځه
کاپړه وېلني ، باديان	xwāǵó - welónı	خوارپه وېلني
خواله گر	xwāl-gár	خوالگر (همراز ، همدرد)
د خوب کوټه	xob-xúna	خوبخونه (خوب کوټه)
خوتکېدل (خوتکول)	xuṭedól	خوتېدل (خوتول)
خزنده	xwajəndá	خوځنده
		خوځنده تېلېفون < مل
		غږون
خوړونکې ، بادخوره	xurāra	خوراپه (جدام)
خپور راخپور	xór-rā-xór	خور راخور
خوراکي توکي يا مواد	xwarāk-tókı	خوراکتوکي
خورلنډه	xor-lóna	خورلنډه (واده کلیواله)
خپوروور	xór-wór	خوروور
خوره کی ، همشیره	xoréy	خوری (نرسه)
خاورين	xawrín	خورين (خاورين لوبښي)
خورينگه ، خورلنډه ، خوربللي	xorína	خورينه (خواهر خوانده)
غوړسکه	xwṛəska	غوړسکه (دود کثيف
		وېدېو)
خوړين (xorin)	xwṛın	خوړين
سځا	xosā	خوسا (گنده)
سځی (sxay)	xosáy	خوسی

خوشال	xošāl	خوشحال
خوښچاری	xwaḥ-čāray	د خپلې خوښې کارکوونکي، رضا کار
خوښوړ	xwaḥ-wār	د خوښې وړ ، د رضا وړ
خوښینه < ښینه		
خوله	xwlə	خُله
خوندیینه	xwandī-yóna	خوندیتوب ، مصوونیت
خوی < ښوی		
خیرښېگڼه < ښمرښېگڼه		
خیږ (د رغېدلي زخم پتری)	xig	خږ ، کرېږ
خیښه < ښیښه		
خیه < ښه		

د – d (دې ، دال)

د پښتو ابېڅې یوولسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
د (تولي یا اضافي سربل)	də	د
دا توره (خاتوری)	dāturá	ډانگتوره
دادا ، دادک (د پلار	dādā	دادکه (د مشرې خور
ستاینوم)		ستاینوم)
دا ده (او است – مو)	dā-dá	دو ، دی ، ده (də)
داریال (چمبه)	dāryāl	دریه ، داریه ، دایره
داری (شرشره)	dāroy	داره
داستان	dāstān	کیسه ، افسانه
د اسرائیلو ...	də-isrāyílo ...	د اسرائیل ...
داسې (دغسې)	dāse	داسې (دغسې)
داوه	dāwá	داوا ، دعوه
داوی	dāway	داوي ، داوی (dāwáy)
د بامیانو	də-bāmyāno	د بامیان
د باندي	də-bānde	د باندي

د پخوا راهیسی < له		
پخوا راهیسی		
د پښتانه په نامه	də-pəxtānə-pə-nāmə	د پښتون په نوم
د - په اړه	də-pəāra	د - په هکله ، د - په اړوند
د - په پام سره	də-pə pām sara	د - په پام کې نیولو سره
د - په توګه (د - په ډول)	də-pətoḡa	د - په څېر ، د - په حیث
د - په ګټه اخیستنې <		
له - په ګټه اخیستنې		
د - په مشرۍ	də-pə-məšrəy	د - په مشرۍ کې
د تا < ستا	stā	
د تا کره < ستا کره		
د چا ملاتړ (دفاع،	də-čā-mlā-tār	د چا څخه ملاتړ (دفاع،
هرکلی، درناوي ... کول		هرکلی، درناوی ... کول
د - څخه < له څخه		
د دباندنیو (بهرنیو)	də dəbāndenəyo	د باندنیو چارو وزارت
چارو وزارت	-	
درشل	Daršəl	دورشل ، درشایی
درملنه	darmaləna	درملونه، علاجونه، معالجه،
		تداوي
درناب (جناب)	dranāb	درناو
درناوی	dranāwáy	درناوي
درنه (درون، درانه، درنې)	draná	درنده (دروند، درانده، درندې)
دروږ (د بلهاری لپاره نښه	darwāḡ	درغوږ
شوی پسه، بلهاری)		
دروغ	droḡ	درواغ، دروېغ، دروغ (daróḡ)
دروېشت	dérwišt	درووېشت ، دیروېشت
دربېڅ (ممبر، موقف ...)	daríz	دریز
درې دېرش ...	dré-derš	درو دېرش
درېدل	daredəl	ودرېدل، درل
درېږ (بولی)	dreḡ	درېږ ، درېش
درېګوټ (مثلت)	dre-gwəṭ	درې کونج ، درېګوتیز
درېیم	dreyəm	درېم ، دریم

درېمه (دوشنبه)	dreyéma	درې، درېمه، گل، پير
د زړه له پاسه	də-zrə-lə-pása	د زړه د پاسه
د زړه له کومې	də-zrə-lə-kúmi	د زړه د کومې
د ساري په توگه - ډول	də-sári-pə-tóga	د مثال په توگه، مثلاً
(د بېلگې په توگه)		
د - سره < له - سره	lə-sárə	
دښمن	dəḡmán	دښمن، دوښمن
د - غونډې (د - په څېر)	də-γónde	د - په شان يا پشانې
د کابل کتنه	də-kābál-katéna	د کابل څخه کتنه
د - کره مېلمه يم	də-kará	د - په کور کې مېلمه يم
د - لپاره (د - په پار)	də-ləpára	د - دپاره، د - له پاره
دما < زما		
د ما کره < زما کره		
د مخه < له مخه		
د مخې < له مخې		
د موږ < زموږ		
د موږ کره < زموږ کره	[jhc]	
د نارینه وو	də-nārmāwo	د نارینه و، د نارینه و، د نارینه و
دنده	dánda	دنده (dandá)
دننې	danənáy	دننې
دو (دېرش) ...	dú ...	دوه ...
دواړې ښځې	dwāre-xéje	دواړه ښځې، دواړې ښځې
دوبگنې (تابستاني)	dobganáy	دوبگنې (dobgánəy)
دوبگورې (يېلاق، اېلبند)	dubgóray	دوبگورې (dubgórəy)
دوبې	dóbay	دوبې (dóbəy)
دو پسوری	du-psóray	دوه سورې، دوه سوره، دوېره
دو پوره (دو پوريز)	du-porá	دوه پورې (دوه پوريز)
دو تنه (پشتی، دوسیه)	dawtaná	دو تنه (dawtəná)
دو څرخه (لاريس)	du-carxá	دو څرخه، سايکل، بایسکل
دوخته < له وخته	lə wáxtə	

دودېرش	dú-derš	دوه دېرش ، دو دېرس
د وړا < له وړا (- يه)	lə wrā (-yə)	
د وروسته < له وروسته	lə wrústə	
دورې < هورې ، هلته		
دوزخ	dozáx	دوږخ ، دوغس
دوکان (هتې)	dukān	دځان
دوکتور (ډاکتر)	duktór	دکتور ، ډاکتر ، ډاکټر
دوکار	dokamār	دوکه مار ، دوکه مار
دوگنې ، دوگنې <	logán, luḡəṛən	
لوگن ، لوگن		
دوگي < دوگي		
دولس	dó-las	دوولس
دومره	dúmra	دومره ، دومبره ، دونې ، دوني
دومي (والگي ، گريپ)	dúmay	دومي (dúməy)
دونې (خادري)	dawnəy	بورقه ، چادري
دوو بنځو	dwó-ǰájo	دوه بنځو ، دوو بنځو (ǰáju-)
دوه پردوه	dwá-pər-dwá	دوه په دوه
دوه سوم	dwa-səwəm	دوه سوه وم ، دوه سوه يم
دوه ويشت	dwá-wišt	دوو ويشت ، دوه ويشت
دوه هومره (دوه گرايه)	dwá-humra	دوه دونه ، دوه برابره ، دوچنده
دوهه (دوهي)	duhá	دوهنه ، دوي ، دوده
دوي (په لنډ - و)	duy	دوي (doy)
دوي (قانون ، قاعده)	doy	دوي (duy)
دوي بنځي	dwé-xəje	دوه بنځي ، دوي بنځي
دويم	duyóm	دوهم ، دوه يم
دويمه (يکشنبه)	duyóma	دوه ، دويم ، اتوار ، اطوار
دويمه خور (ربيع الثاني)	duyóma	دوهمه خور
دوييز - ه (مثنوي ...)	duyíza	دوه ييز ، - ه
ديدن < ليدن		
دي دي (او است - مذ)	day-dáy	دي ده ، دي دي (dəy-dáy)
دېرش	derš	دېرش
دېگچي	degčáy	دېچکي

دېگچه degčá
 دېو dew
 د يوه مخه، د يوې مخې <
 له يوه مخه، له يوې مخې

د - d (دې، دال)

د پښتو ابېڅې دولسم توری چې اړونده وییپانگه یې زیاتره له هندي هغې سره گډون او تړون لري.

کره	غریزلیک	ناکره
ډاډ پینه (ډاډ ، ډاډنه)	dāḍeyóna	ډاډینه ، ډاډگیرنه
ډار (وېره خطر)	ḍār	ډار (وېره)
ډاکتر (دوکتور)	ḍāgtár	ډاکتر ، داکتر
ډاگ (پوسته)	ḍāg	ډاک ، پوسته
ډاگیزول (علني کول)	ḍāgizawól	په ډاگه کول ، برملا کول
ډانډس (ډغ)	ḍānḍás	ډنداس ، ډانډت ، ډنډاپ ، ډینگری
ډانگ ډبلی (اثاثیه)	ḍāng-ḍabaláy	د کور اسباب
ډبر < تېر	ṭabár	
ډب و آخ < اخ و ډب	áx- o- ḍáb	
ډبیالی < دودیالی	dodyāláy	
ډچه (دبدبه)	ḍáča	ډیچه
ډډون (جوف ، تشه)	ḍaḍún	ډډون (لټون)
ډرری (د پسو بلنوییکي)	ḍerráy	ډریو
ډکون (پرانه)	ḍakún	ډکون (ډک ځای)
ډله تپله	ḍála-ṭapála	ډله او گروپ ، گوند او سازمان
ډلیز (گروهي ، جمعی)	ḍalíz	ډله ییز ، ډله ییز
ډمامه (هنگامه ، ډنډوره)	ḍamāmá	ډمامه (نغاړه)
ډمبره < بمبره	bambára	

دوکره < دوکره (تبله)	
دول ډال	dáwəl-dāl
دول ډال، ډول وډال، ډیل	
دول، ډال وډیل	
ډیډم (گاوترقانک)	dıdám
ډیر پېښی	der-péxay
ډیر پېښېدونکی،	
کثیر الوقوع	
ډیرکاری	der-kāray
ډیری (اکثریت)	deráy
ډیره کی، ډیرښت، ډیرښتی	
ډیولا	dıwlá
ډیوه	dıwá

ر – r (رې)

د پښتو ابېڅې ديارلسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
رابېل < رامبېل	rāmbél	
راپرځېدنه (پرځا)	rāpərjedóna	له پښو غورځېدنه، سقوط
راشه!	rāša	رایشه، ریشه، ریاشه
راشی	rāšáy	رش، ریز، برف کوچ
راغه (د غره لمن، گتین ډاگ)	rāḡá	رغ، راغ، رغه
رانیول (پېرل)	rāniwál	رارانیول، نیول
راهیسی	rāhíse	راسې، رایسته، رادورې، را په دې خوا، را په ایسته
رانی	rāḡá	راجگنه (rājgəḡa)
ریغ (جاروب، برس)	rabáj	رېغ، رېر
رېنه (نری باد)	rábḡa	رېه (مشکل، مساله، پرابلم)
رشپېل (خوی)	rašpél	راشپېل، راشپېل
رشه	rašá	راشه

رېښ	raṣ	خوښا، عصاره، د مېوې
رېښتین (رېښتیني)	rəxtín	اوبه، جوس رېښتین، رشتین،
رغاوه (صنعت)	raḡāwá	رېښتونی رغاو، رغاوه (raḡāwá)
رغلی < نغری، اورغالی		
رغندی < غرندی		
رنجړومه	ranjṛúma	رنجړلومه، رنجونې، رنجونې
رنګی	rangáy	رنګړی
رنځپوهنه	ranj-pohóna	مرض پېژندنه
رڼا	raṇá	روڼا، رڼا
رڼاوی (وضاحت)	raṇāwáy	روڼاوی
رڼایي	raṇāyí	روڼایي
روتون	rəw-tún	شودې خور، شیرخوارګاه
روخ < ورځ	wraj	
روځبار < ورځبار		
روځپازه < ورځپازه		
روځپاڼه < ورځپاڼه		
روډه (لیاره، طریقه)	rawdá	رُوده (róda)
روډد (روډدی)	ruḡd	اخته، آموخته، معتاد، عادي
روډدتیا (روډوالی)	ruḡdtyá	عادت، اعتیاد، عادیوالی، معتادي
روډدول	ruḡdawól	آموخته کول، معتادول، عادي کول
روډدېدل	ruḡdedól	آموخته کېدل، عادتېدل، معتادېدل، عادي کول
روستارې	rustāray	وروستارې، شاوندی، لاحقه، سفېکس
روښانتيايي پېر	roṣāntyāyí-per	د روشنګرۍ دوره
روښاند (ـی)	roṣānd	روښان فکر، روښان
		اندي، روښاندي

روښاندانه	roṣāndānā	روشنفکرانه
روښاندي	roṣāndi	روښانفکري ، روښاندي
روښه (حلو)	roṣā	ورښه
روغې	roṣ-bār	برگړندى ، برگړندى
روغتيايي څښاک اوبه	roṣtyāyī-cṣāk-obé	د څښلو صحى اوبه
روغليک (صلحنامه)	roṣ-līk	روغه ليک ، سوله ليک
روغه جوړه (پخلاينه)	róṣa-jóṣa	سوله او سلم
روغه ييز	róṣa-yīz	سوله ييز
رومان (ناول)	romān	رمان
روند (بهند)	rāwənd	رونده ، بهنده
رېب (مايل)	reb	اړب ، رېو
رېبه (ليکه)	rēba	مايل خط ، سلش
رېدى	redáy	ريدى
رېړده (زلزله)	régda	ځمکړېړده ، رېړده
رېړده مېچ	reğda-méč	رېړېړده مېچ ، زلزله سنج
ريښکى (ترانگه، پتاره)	riṣkáy	تراډه، ورنښکى، ريتاره
ريښه (تريشهء جامه، ريشه)	riṣā	ريڅه
رېوند (رېو)	réwand	رېښد ، مايل (خط)
ريى ((پښى)	rayáy	رواش

ر - r (رې)

د پښتو ابېڅې خورلسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
ړانزړه، ړانڅړه < نانڅړه، ننڅړه		
ړک (ړکند)	ṛak	ړق ، لق
ړندتیا (ړندښت)	ṛandyā	ړایینایي
ړندکی (کور د لیل)	ṛandókay	ړندوکی
ړندول (- بدل)	ṛandwól	ړوندول، وړوندول
ړندون (ړایینایي)	ṛandún	ړوندوالی ، ړایینایي
ړندې پېښې	ṛandé-peṣé	د پټو سترگو پېښې ، کور کورانه پېښې
ړنگ (- ول ، - بدل)	ṛang	وران، منحل (حکومت، کابینه ...)
ړنگتیا (ړنگېدنه)	ṛangtyā	ورانېدنه، منحلېدنه، انحلال
ړومبې	ṛumbáy	ړومبې
ړومبې	ṛumbáy	شنبه ، خالي ، اوته (هفته)
ړومبې خور- میاشت < ژراند		
ړومبیز (نوی یا ړومبې زېږېدلی)	ṛumbíz	ړومبیز ، ړومبیز
ړوند	ṛund	ړوند ، ړایینا

ز – z (زې)

د پښتو ابېڅې پنځلسم توري چې شمال ختيځ يې د (غ) پرځای هم کاروي.

کره	غریزلیک	ناکره
زاړمبوی (لته بوی)	zāṛəmbúy	زړمبوی، زړامبو، زړامبوی، زړنبوی، زړونبوی، زړومبی، زړومبه
زازو (چارناچار)	zāzú	زاوزو
زامن	zāmón	ځامن، زویان، زمن
زانگو	zāngó	ځانگو
زانه	zāṇa	زاني، زانی، زانیه
زباد (اثبات، ثبوت)	zbād	زبات
زبادول	zbādawól	زباتول، زباتل
زبادېدل	zbādedól	زباتېدل
زبرگ (ولي، ستانه)	zberg	بزرگ
زېښناک (استثمار)	zbeṣṣāk	څېښناک
زېښل (زېږل)	zbeṣṣól	څېښل (څېږل)
زده کړه وال	zdákṛa-wāl	تعلیم والا، تعلیم یافته
زده کړيال (پوهنپال)	zdakṛyāl	پوهنتوني شاگرد، محصل
زدوول (سولول)	zdowól	زدول
زر < ژر	žer	
زرنگ (د نیمروز مرکز بڼار)	Zaráng	زرنج
زری < څری		
زړاند < څړاند		
زړی (خسته، هسته)	zṛay	زنی، زونی، منډکه
زړه	zəḡá	زېړه، څیړه
زگ < ځک	jag	
زما	zə mā́	دما، یېما، ځما، زما (zmā)
زما څخه < له ما څخه	lə mā́ caxə	

زما سره < له ما سره	lə mǎ sara	
زما کره	zəmə-kara	د ما کره ، ما کره
زموږ	zəmuǧ	دموږ ، پېموږ ، ځموږ ، ځمونږ ، زموږ (zmuǧ)
زموږ کره	zəmuǧ-kara	د موږ کره ، موږ کره
زنگل	zangəl	زانگل ، ځانگل
زنگن	zangán	زنگوهلی
زنځه	zəŋja	ځنځه ، زنځه
زېغوزی	zanɣozáy	زېغونځی ، جنغوزی
زوزات (اولاده ، اولاد)	zawzāt	زوی زات ، زهوزات ، زات وزویات ، زوزار ، زوايت
زول < ژول		
زول < ځول		
زولنه (دربلی)	zawlaná	زولانه ، زلوانه ، زلونه
زولی < ځولی		
زومل < ژمل	žmal	
زومنه (بښوروا ، یخني بښوروا)	zómna	زېمنه ، ځومنه ، ځواوله ، ځواونه
زوول (زېړول)	zowál	زودل
زوی	zoy	زی ، زو ، ځوی ، زوی (zuy)
زه او ته کورته ځو	zá-aw-tá-kór-ta-ju	ما او تا کورته ځو
زی < ژی		
زیږ ، زیږ < ژيږ		
زیږی ، زیږی < ژيږی		
زیږه (کنځا)	zyára	زیږه ، زیارږه
زیږ	ziǧ	ځيږ
زیږ (تولد ، تولید)	zeǧ	زیږېدنه ، زیږونه ، تولید
زیږ اړیکي	zeǧ-ařkí	تولیدي مناسبات
زیږ ځواک	zeǧ-jwāk	تولیدي یا مولد ځواک
زیږدي (زېږیز)	zeǧdí	زېږديز ، میلادي
زیږ کالیزه	zeǧ-kālíza	د زیږېدنې کالیزه ، د زوکړې کالیزه

zeḡawál	خېړول، زوکول	زېړول (زوول)
zeḡún	زېړېدنه	زېړون
		زېل < خېل
zelānj	زېلان، خېلانځ	زېلانځ (رحم، تخمدان)
jalobáy		زېلې < خلوبې

ژ - ž (ژې)

د پښتو ابېڅې شپاړسم توري چې په شمال ختيځه پښتو کې زياتره پر "ج" او منځنۍ هغه کې پر "ز" اړول کېږي او همدا سې ناکره ليکل کېږي.

کره	غریزلیک	ناکره
ژاخ (د بوټو ځنگل)	žāx	ږغ، جغ، ځغ چاخ (سوات)
ژاله < ځاله		
ژامه	žāma	زامه، جامه، ژامه (žāmə)
ژباړن (مترجم)	žbārān	ژباړونکی
ژباړون (ترجمان)	Žbārūn	ژباړن
ژبپوهاند (ژبپوه)	žəb-pohānd	ژبپوهان، ژبپېژندونکی
ژبتوکمپوهنه	žəb-tókm-pohóna	ژبپوهنه او توکمپوهنه، اتنولېنګوېستیکس
ژبزه کړه	žəb-zdákra	د ژبې زده کړه
ژبلوست	žəb-lwást	د ژبې لوست، د ژبې درس
ژبور (خولور)	žəbawér	ژبورکی، ژبه ور، زبور
ژبونج	žəb-wānj	ژبنۍ بدلون
ژبیز (ژبنۍ)	žəbíz	ژبه ییز
ژبتولنه	žəb-ṭolóna	ژبنۍ ټولنه
ژبخوکه	žəb-cúka	د ژبې څوکه، د ژبې سر
ژبخېړنه	žəb-ceṛóna	د ژبې خېړنه، ژبنۍ خېړنه
ژبښود	žəb-ṣód	(د ژبې) خودآموز
ژبښوونه	žəb-ṣowóna	ژبښودنه، د ژبې تدریس

ژبې (زبانچه)	žəbáy	ژبه کی
ژر	žər	زر
ژر باوری (زود باور)	žər-bāwáray	زر باوری
ژر پوهی	žər-póhay	ژر پوهېدونکی
ژر تېری (زود گذر)	žər-téray	ژر تېرېدونکی
ژر رسی	žər-rásay	ژر رسېدونکی ، زودرس
ژرځوابی (حاضر جواب)	žər-jwábay	ژرځواب ورکوونکی ، حاضرځوابه
ژرگه (د اوبښ زېږې برخې)	žərgá	ژره ، ژری ، ږیری، زرگه
ژرنده	žránda	څرنده، جرنده، زرنده
ژر یېبری (زود حاصل)	žər-yébray	ژر شمري ، زود ثمر
ژړا	žəṛā	جړا ، زړا
ژړاند	žəṛánd	ژړان، جړاند، زړاند
ژړل	žəṛəl	جړل ، زړل
ژړندوک	žəṛandúk	ژړاندوک ، ژړانوک
ژغور (ژغورا)	žɣor	ژغورنه، ژغورتیا
ژغور بېړی	žɣor-beṛóy	د ژغورنې یا نجات بېړی
ژغور ډله	žɣor-ḍála	د نجات گروپ ، د ژغورنې ډله
ژغور ملاوستنی	žɣór-mlāwastónay	د ژغورتیا کمربند
ژغورندوی	žɣorəndóy	نجات بښونکی، نجات ورکوونکی، ژغورونکی
ژغورنده غورځنگ	žɣórənda-ɣorjáŋg	نجات بښونکی غورځنگ یا تحریک
ژغی	žəɣáy	جغی ، تسکېره
ژگه < جگه		
ژمل	žməl	ژمنه کول
ژمن (ژمندوی)	žmán	ژبن ، ږبن ، زبن (متعهد)
ژمنماتی	žman-mátay	د ژمنې (وعدې) ماتوونکی، وعده خلاف
ژمنه	žmóna	ژمنه
		(وعده، تعهد، رسالت)
ژندر (کولپ)	žandrá	جندر، ځندر

ژوبڼ	žobán	د ژوبو بڼې ، ځناور باغ
ژوند پوهنه	žwand-pohóna	ژوند پېژندنه ، بيالوجي
ژوند جگړه (مبارزه ، تنازع البقاء)	žwánd-jagrá	ژوندون جگړه
ژوند دود (ژوند توگه)	žwand-dód	د ژوند ډول ، د ژوند طرز
ژوند کچه	žwand-káča	د ژوند سطح يا سويه
ژوندوژواک	žwánd-o-žwák	ژوندوژواک ، جوند وچواک
ژوندون (ژوند)	žwandún	ژوندون ، جوندون ، جمدون
ژوول (جویدن ، زیستن)	žowól	ژول ، جوول
ژويالپوهنه	žoyál-pohóna	د ژوند چاپېريال پوهنه ، ايکولوجی
ژير	žyar	ژړ ، زير ، زېړ
ژيرانکه	žyārānāka	ژيرن ، ژيری ، ژيرانکه ، ژړانگه
ژيری (يرقان)	žyaray	ژړی ، زېړی
ژی (کنار ، حاشيه)	žəy	زی ، جی ، ځی
ژی (مشک دوغ ، جک)	žay	زی ، جی ، ځی

ډ - ġ (ډې)

د پښتو ابېڅې او ولسم توری چې په منځنۍ پښتو کې ډېری د (گ + غ) گډه اواز څرگندوی دی او د همدغه وینګ پر بنسټ د سوېل ختیزې (ډې) او شمال ختیزې (گ g) د یوې ګډولې (ġ) په توګه زیات کره ګڼل کېدای شي ، د غزني ، پکتیکا ، زرملي ، ډوب او کوټې خوا ته یې وینګ (ز) دی او وزیر - مسید ، خټک ... یې "ژ" ادا کوي .

ډډل (د تېرمهال "اېښوول" پر وړاندې په ناتېرمهال کې گردانېږي ، لکه ډډم ، ډډو ...) اېډل ، اېژدل او کېږدل یې ناکره ځېلونه دي .

کره	غریزلیک	ناکره
ډډن (ارزن)	gdən	ګدن ، ژدن ...
ډغ < غږ		
ډغبندي < ژغندی		
ډغرل < ژغرل		
ډغول < غږول		
ډغېدل < غږېدل		
ډله غری (برنجك برف وژاله)	ġala-γəráy	ژله غری ، ګله گرکی ، ډغږغری
ډلی	ġaláy	ژلی ، ګلی
ډمنځ (- ول ، - ډل)	ġəmónj	ګمنځ ، ګومنځ ، ډمنځ
ډمنځی	ġəmənǰóy	ګمنځی ، ګومنځی
ډنگوری (انګور وې)	ġangúray	زنگوری ، ژنگوری
ډو (قسم کوم)	ġo	ګو
ډوب	žob	ژوب ، زوب
ډوډ ، زوډ < خوډ		
ډوغ < غږغوډ		
ډوی (لووی)	ġəway	ګوی ، ګواه
ډیر خریلی	ġir-xrəyəláy	ډیر خړېلي ، گیر خریلی
ډیره	ġira	ژیړه ، ایره ، گیره
ډیری < ژرګه	žargá	

س - S (سي ، سين)

د پښتو ابېڅې اتلسم توري

کره	غریزلیک	ناکره
سا (ساه)	sā (-h)	سَاهه
سا بېړۍ < الوتکه		
سابه پلور	sābə-plór	سابه پلورنه ، سابه
سابه پلوری	sābə-plóray	خرخونه ، سبزي فروشي سابه پلورنکی ، سابه
سا پوهنه	sā-pohóna	خرخوونکی ، سبزی فروش سا پېژندنه ، اروا پوهنه ، اروا پېژندنه
ساتېری	sā-téray	ساعت تېری ، خوشگذران
ساتېري (سرگرمي)	sā-térı	ساعت تېري
سارمی (سارمه)	sārmáy	خارمی ، سارمکی (سابه)
ساروان < خاروان	cārwán	
ساری (سیال)	Sāray	سال ، مثال
سازمان	sāzmán	نهاد ، ټولنه ، تنظیم ، موسسه
سازمانول	sāzmānawól	سازمان ورکول ، تنظیمول
سازښت	sāzōxt	سازش
سازي	sāzí	سازنده ، نوازنده ، ساز
		غږوونکی
ساگ (سابه)	Sāg	ساك ، سبزي ، سبزیجات
سال (سرمه ریگ)	Sāl	شگه
سا لنډي (سا بندي)	sā-lándı	سا تنگی ، نفس تنگي
سا لنډی (سا بندی)	sā-lánday	سیاره ، سا تنگي ، ضيق
		النفس
ساندي (مهمان دیر)	Sāndı	سانډی
پا،		
سانگه (نیزه ، شل)	sānga	خانگه

ساوتیگه < خانگه		
ساوتیگا (ساسوی)	sā-o-tigā	ساوتیگه، نفس سوخته
ساهو (سا کهن، آزاد)	Sāhú	ساوو
ساییز	sāyíz	ساهیز، تنفسي، روجي
سبا	Sabā	صبا، صباح
سباناری (سهارنی، گهیخنی، بربخر)	sabā-nārāy	سبناری
سباوون (سحرگاه، سحرگاهان)	sabāwún	سباوون، صباون
سپاربتلیک	spārəxt-lík	د سپاربتنی لیک، سفارش نامه
سپاربتنی	spārəxtí	سفارشي، فرمايشي
سپاره	Spāra	سسپار، سسپاره، تسپار
سپرلو	sparló	د آس سپرلي
سپرلي (د نقلیه و سیلو سپور)	Sparlí	سورلي، مساپر
سپرلی < پسرلی		
سپرلی گادی	Sparláy-gāday	د سپرلیو موتر یا سروپس، مساپر وړونکی گادی
سپره لار	Spará-lār	د سپرولار، موتر رو، سړک
سپرېدل (سپرول)	sparedál	سپورېدل، سورېدل (سورول)
سپرل	spəɹəl	سپنل، سپرېدل، سپرودل
سپرلی	spəɹəlay	سپرېدی، سپرودی
سپرېمه < سېرېمه		
سپنېته (بېلې)	spə́xta	سپخته
سپم (د ستني سوري)	Spam	سپومي، ستومي
سپنخړی	spən-xəray	وسپنخړی، وسپنخړی، اوسپنخړی
سپور (سوار)	Spor	سور
سپورېمې-تندره (خسوف)	spoǵməy-tándra	د سپورېمې-تندره
سپورېمیز (- لېږدي)	spoǵmíz	هجري، قمري هجري

سپیتانه	spitāna	سپي توب
سپېڅلځای	Specal-jāy	سپېڅلی ځای ، مقدس ځای
سپېده داغ (سپېدې چاود)	speda-dāy	سپیدو داغ ، سپیده دم
سپېرلم (روبا)	Sperlóm	سپلم
سپېلنی	spelanáy	سپلنی ، سپانده
سپي لوبه	spi-lóba	سپي جنگونه ، سگوانی
سپین رویی	spin-róbay	سپین درویی ، سپین دویی
سپین زرین	spin-zarín	د سپینو زرو ، نقره یی
سپین نمری (سپین رویی)	spin-nmóray	سپین جامه (سپین کالی)
ستا	Stā	د ستا ، د تا ، بیتا
ستا څخه < له تا څخه		
ستاره (روغه ، پخلاينه)	stāra	سوله ، صلح
ستا سره < له تا سره	lə tā sará	
ستاسې (ستاسو)	Stāse	د ستاسې ، د تاسې ، ستاسي
ستاینور	stāyən-wár	د ستاینې وړ
ستاینوم (صفت ، لقب)	stāy-núm	د صفت نوم (اسم صفت) ، لقب
سترغلی	stər-γaláy	سترگغلی
سترگ ارتاو (چشم انداز)	stərg-artāw	لیدارتاو
سترگبندی	stərg-bandáy	چشم بندی
سترگرپ	stərg-ráp	د سترگو رپ
سترگ لید (سترگلین)	stərg-líd	د سترگو لید ، نگاه
سترگور	stərgawár	سترگه ور ، بینا ، لوی سترگی
سترگو لیدلی (عینی)	stərgo-lídólay	د سترگو لیدلی ، په سترگو لیدلی
سترگه (سترگې)	stérga	سترگه (stərgi, stərgə)
سترگې پرلار	stərge-pər-lār	سترگې په لار (ې) ، منتظر
سترگي والا	stərgəy-wālā	سترگي (چشمی ، عینک)

جوړوونکي يا پلورونکي

ستروى (بزرگواری)	stərway	سترتوب ، عظمت
ستړيا	stəryā	ستړتيا
ستغ (سخت ، زشت)	stəγ	ستغ ، ستوغ ، ستخ ، ستوخ
ستغلېږدې	stəγ-léğday	د ستغې لارې تلونکي ، صعب
(ستغیونی)		المروړ ، صعب العبور
ستگ (سجاق)	Stag	ستنکي
ستمن < شتمن		
ستناو (آر ، خنډ)	stənáw	ستناوی ، مانع
ستنبه (رگبه)	stənbá	ستنوهونکي ، پېچکاري
ستنځي (ارځي ،	stənjáy	کوونکي ، آبله کوب
ارټون)		توقيفځي ، حواله جات
ستو (خڅواکي)	Staw	ستو (کوشني سوري)
ستور بېړۍ (تشيال	stor-beráy	فضايي بېړۍ
بېړۍ)		
ستور پوهنه	stor-pohéna	ستوري پېژندنه
ستورياني	storyānáy	فېلمې ستوري (ستورې)
(ستورياني)		
ستوريوني (تشيا	stor-yúnay	ستور مزلي ، کيهان نورد ،
ليوني)		فضا نورد
ستوگه < استوگه ،		
استوگنه		
ستونځ (اوج ، قله)	Stunj	د غره څوکه ، د غره سر ، لوړه
ستونزمن	stonzmán	ستومانوونکي
ستونزه (مشکل)	stónza	ستونځه ، ستونزه (stúnza)
ستوني ستخ	Stúni-stax	ستوني ستاخ ، ستوني
		ستغ ، ستوني ستاغ ،
		ستوني ستاک
ستوه	satéwa	پيش قبضه ، ستوه (satwá)
سته < شته	Šta	
ستېک	səṭák	سوټک ، خټک
ستپه (بېخ)	sóṭa	خټپه

		ستی < خپته
		سڅا < خوا سا
saxt-čāray	سختگیر (- ه)	سختچاری
saxt-darízay	کلك دریځی، ټینگ	سختدریځی (توندلار
	دریځی، توند دریځی	ی)
		سخر < خسر
		سڅی < خوا سی
Sarbāṇa	سربانه، سره بونی، سره	سربانه (ورږینه)
	لی، ناری، ورگینه	
sár-pər-sár	سرپه سر، سرپسر	سرپر سر (یو برابر)
Sarta-rasawól	وسرته رسول، اجرا کول	سرتو رسول (ترسره کول)
sar-téray	سرتېر، سرباز، سپاهی	سرتېری (عسکر)
sar-xwóğ	سردرد، سردردی، سردردی	سرخوږ (سرخوږی)
		سر سوبنده < شوبله
sar-γāray	سرغړوونکی، سرواخی،	سرغاړی (سرغړاند)
	خلاف کار	
sar-γášay	شرغشی، شپږغشی، کهی	سرغشی (سرغشي)
sar-kónḍe	سرکونډو، لکې پنبې، سر	سرکونډې (سر
	پرڅپې، سنگوپ (ملاق)	پرڅنې)
Sargāṇay	رومبی گنه، اول نمره	سرگنی
	لومړۍ درجه	
sar-lík	سرلیکنه، سرخط	سرلیک (عنوان)
sar-líkóna	سرلیک، سرمقاله	سرلیکنه
sar-líka	سردړه، سرلوحه، بورډ	سرلیکه
sar-móx	سرسفحه	سرمخ
sar-məšríza	سرمشریزه غونډه، د	سرمشریزه
	سرانو غونډه	
sár-wazír	لومړی وزیر، وزیراعظم،	سروزییر
	صدراعظم	
sar-wazirí	لومړی وزارت، صدارت،	سروزییری
	صدارت العظما	

سر وېردي (بالښت)	sar-wéǵday	سراږد ، سروېردي ، سروېښت
سره بانجنې < باتينگنې		
سره زرین (طلايي)	srə-zarín	د سرو زرو
سره له دې (له دې سره سره)	sará-lə-de	باوجود
سرهېته (لالهاند)	sar-héta	سرگردان
سري < شري		
سريزه	saríza	سريخه ، مقدمه ، پيش لفظ
سربښ < خلبښت	cleǵt	
سرک	sarák	سرک
سروپي	saropáy	سرې پي ، شيرينځ ، آيسکريم
سره لرې (تب لرزه)	sara-lóre	سره لوي ، سره لوي
سري سرکال گټه	sarí-sár-kāl-ǵáta	کالني سري سرگټه ، د سري پرسر کالني عايد
سرکال	ság-kāl	سخکال ، سکال
سسکوره < تسکوره		
سکروټه	skarwáta	سروټکه ، سروټه
سکم (جوال)	Skam	سکیم
سکو (ښاخې)	Sku	دوښاخه ، دوه خلې ، خاڅي
سکولل (سکوښتل)	skóləl	سکوستل ، سکول ، سکویل (د پسو وزو خرڅيل)
سکېلوی (زگېروی)	skelwáy	زېږگي ، څگېروی
سگک < غربي		
سل په سل کې	sól-pə-sól-ke	سل په سلو کې
سلگي (هکېک)	səlgáy	سوگلي ، سولگي
نالش		
سلنه (فيصدي)	səlóna	سلواله
سليزه (پېړي)	səlíza	سلي ، سلکلني
سماوار	samāwār	سماوات
سمبال (- ول ، بدل) (تامين ، اجراء ...)	səmbál	سنبال ، سامبال

سم له سموني (سم له لاسه)	sám-lə-samúne	سم د سمني، سم له سمني، سمدستي، د ستي
سمخ	sméc	خمخ، سمس، بنمخ
سمندر رېږده	samandər-réğda	بحري زلزله، خونامي
سمندرگی	samandərgáy	بحيره
سمونپال	samun-pāl	سمونوال، اصلاح پال، اصلاح غوښتونکی
سندوی (غاتول بوتی)	sandóy	سندی
سنډ (کتان)	sənd	سونډ، سني، سوني
سني (زنجبیل)	səŋ	سوني، سنډ
سنيو سپرکی	són-o-spérkəy	سنډو سپرکی
سوابېره	swābéra	صوابېره، سوابېره (sowābéra)
سوات	Swāt	صوات، سوات (səwāt)
سوب (حاضر)	Swab	سوب (sob)
سوبارې < خو بارې		
سوبتيا (حاضري، حضور)	swabtyā	سوبتيا (sobtyā)
سوبله < شوبله		
سورسک	sorśák	سوکړک، جواړی
سوکمار	sukmār	سوک وهونکی، بوکسر
سوکماري	sukmārí	سوک وهنه، بوکس، بوکسپنګ
سوگند کول - پورته کول... < لوړل		
سوگند ليک	sawgand-lík	قسم ليک، قسمنامه
سول (سوخل)	swəl	سوزل، سپزل، سپخل
سول (شدن) < شول		
سوله ستارپه (روغه جوړه)	sóla-satāra	سوله ستپاره، سوله بوله، صلح و سلم، صلح و صفا
سوله ييز (روغه ييز)	sola-yíz	سوليز
سوليز	solíz	د سول (عقل) اړوند، سولي، عقلاني، عقلي، منطقي

سومبوتور	sumbawár	سومبور
د سون بوتی یا بوتی	Swan-búti	سونبوتی
د سون توکی ، د سون مواد	Swan-tóki	سونتوکی
د سون لرگی	Swan-largí	سونلرگی
د سون وړ ، د سوځېدو وړ	Swan-wár	سونوړ
سوهان	sowán	سوان
سواني ، سوهاني ، سوهانه	sowānī	سواني (اساني ، شپېره)
سلونه ، سلها ، په	səwúna	سوونه (سلگونه)
سلهاوو ، په سلونو ...		
سوه	Sway	سوی (سوخت)
سویل ، سهیل ، سوهیل ...	səwél	سوپل
سوپل ختیز ، جنوب ختیز	səwel-xatíj	سوپل - ختیځ (جنوب شرق)
سوپل - ختیځ (جنوب شرق)		سوپل - ختیز (جنوب - شرقي)
سوپل لویډیز (جنوب غربی)	səwel-lwidíj	سوپل - لویډیز (جنوب غرب)
سوپل - لویډیز (جنوب غرب)	səwel-lwidíz	سوپل لویډیز (جنوب غربی)
سوپلیز ، جنوبی	sóweli	سوپلی
سوپلی ، سُهپله ، سپیلی	səwéləy	سوپلی (مله نجلۍ)
سوه ، سوی -suy (سویان)	Sóya	سویه (سویې)
سار ، سحر ، سهر	Sahár	سهار
سار سبا ، سحر سبا	Sahár-sabā	سهار سبا (شین یا رونی سهار)
سباناری ، سبانی	sahāránəy	سهارنی (برېڅر)
صبر وحوصله	sáha-w-táha	سهه او تهه
صحي ، صحیح	sahí	سهي (سم ، زغمناک)
سیاسه ، اونگ ، هاوند ، بغری	syáca	سیاخه
سوسی	sisóy	سیسی (مرغه)
		سیلانی ، سیلگری <
		گرځندوی

سولی (suləy)	síləy	سیلی (توند باد)
سمت پالونکی	sima-pāl	سیمه پال
سیمه - سمت پالنه	Sima-wāla	سیمه واله
سیمیز	sima-yíz	سیمه بیز (سمتی، منطقوی)
سیند (قاموس) لیکونکی	sind-káĥ	سیند کنبی
(جیبی قاموس) ولاړې	sindgáy	سیندگی
اوبه، جهیل		
سوری، سیوره، سایه	syóray	سیوری

ش - š (شې، شین)

د پښتو ابېڅې نولسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
شا بوتی، شابوکی، شاتوگی، شاتیتی، شا کړوپ ... < کوپ شا پر شنجې < ستونی ستخ		
شات (گبینه)	šāt	شهد
شاتگ	šātág	پر شاتگ
شاتگپال	šātag-pāl	شاتگ خوښی، رجعت پسند
شاربل	Šārbál	شربل
شالید	šā-líd	شا ځمکه، پس منظر
شانډی (ډکه)	šāndéy	شنډی
شاوخوا	šā-o-xwā	خواو شا
شاهزی	šāhzáy	شاهزوی، شهزاده، پاسوالزی
شپني	španí	شپون توب
شپول (پنډغالی)	špol	گاچ، گار، گاش
شپون	špun	شپه، چوپان، گډبه
شپه پر شپه	špá-pər-špá	شپه په شپه

شپه په خیر!	špa-ǰá	شپه بڼه!
شوکار	špa-kāray	شپه کاری
شپه او ورځ، شواروز	špa-wrāj	شپه ورځ
شپږځنډی، شپږضلعي	špaǵ-cənd	شپږځنډ
شپږ زړه کلن، شپږ زر کلنیز	špaǵ-zər-kalán	شپږزر کلن
شپږ، شپږم، شپږنی	špaǵóma	شپږمه (پنجشنبه)
شپږیز، شپږ بیټي، شپږ بیټیزه	špaǵíza	شپږیزه (شعري مسدس)
د شپې پاڼه، شپه لیک	špe-pāṇa	شپې پاڼه (شب نامه)
لیلپه	špeǵálay	شپږغالی (شپږځای)
شپېلول	špelól	شپېلل
توله، بین، ترومپېټ	špeláy	شپېلی (دروی)
شپنی	špenáy	شپېنې
سته من، ستمن، سته من	štə-mán	شتمن (بډای)
سته	štə	شته (دارایی)
سته	štə	شته (هست)
شخړه ییز، لانجه یی، نزاع وړ	šxəríz	شخړیز (ناندریز)
		شرغشی < سرغشی
شریر، اشار، شرګډی	šaγ-ráy	شغړغ (اور پکی)
		شکنه < شنډه
		شکېل (- ول، بدل) <
		شکېل (- ول، - بدل)
سګه	šəǵa	شګه (رېګ، سنگرېزه)
شاګی	šəǵáy	شګی (د خیبر یو کلی او کوټ)
		شلتالو < ختوری
شوملې، تروې، پی	šlombé	شلومبې (شرومبې)
د شمارني پوهنه، احصائیه	šmār-pohéna	شمارپوهنه
پوهنه		
شمال ختیز	šamāl-xatíj	شمالختیخ (شمال شرق)
شمال ختیخ	šamāl-xatíz	شمالختیز (شمال شرقي)
شمال لویډیز	šamāl-lwedíj	شمال لویډیخ (شمال غرب)
شمال لویډیخ	šamāl-lwedíz	شمال لویډیز (شمال غربي)

شمان (خاکروبه)	šəmán	خاورې ، خځلې
شمزۍ (مهره ، ستون فقرات)	šamzəy	شمځۍ ، د ملا تیر ، ملا غاښی (مهره)
شمشتۍ	šamšatəy	شین تتی ، شوتتی ، کیشپ ...
شمېر پوهاند (شمېر پوه)	šmer-pohānd	ریاضي پوه
شمېر پوهنه (ریاضی)	šmer-pohəna	ریاضي پوهنه ، شمېر پوهنه (هندسه)
شمېرې او گڼې (اعداد او ارقام)	šmré-aw-gāne	گڼې او شمېرې ، شمېرې او ارقام
شند	šənd	شاهین
شنه ټوخله ، شنه غاړه < توره ټوخله	tóra ʔoxəla	
شوبله (هزارپا ، ټانک)	šóbla	سرسوبنده ، سوبله (ټانک)
شوبۍ (شبی)	šobáy	شبو
شو پړك < خكالکۍ		
شودې وریجې	šodé-wrĭje	شیربرنج ، کیر (اردو)
شوروځوړ	šór-o-jwág	شوروزوړ ، شوروکړپ ، شوربگت
شونډک	šundák	اوږده شونډه ، خلتم (خرطوم)
شونی (کېدونۍ)	šúnay	کېدونکۍ ، ممکن ، احتمالي
شېبره	šebára	شېبره تبه ، محرقه تبه
شېبره (سوانی ، اسانتیا)	šébəra	سوهانه ، سهولت ، فیسېلتي
شیشې	šišár	شیشو ، شیخډو (تور ښارو وزمه مرغه)
شیند پرشیند (شو پرشو)	šínd-pər-šínd	شیند په شیند ، تاش پرتاش ، تیت وپړك
شین کومه	šin-kúma	شین کومکه ، سارایی
شینگره	šingára	کوتره ، خره کوتره
شینوېره (کبود)	šin-wábra	شنگړی ، شینگرۍ
شینوبۍ (لسي)	šinóbay	شین وزمه ، بانجاني ، نیلي
		شناوۍ

بنس - X (بنسې)

د پښتو ابېڅې شلم توری چې د منځني معیاري "بنس" وینګ پر وړاندې یې سوېل لويديزه پښتو "š" او سوېل ختیزه پښتو "š" ټيکا و لري او شمال ختیزه هغه یې گرد سره له "خ" سره ونجوي .

کره	غریزلیک	ناکره
بناپرک، بناپېرک < څکالکی	ckālkáy	
بناڅمن (مغرور، مفتخر)	ṣāc-mán	ویارن ، پېسمن
بناڅلن	ṣāxlán	بناڅور
بناڅی (بناڅگی)	ṣāxóy	شاڅی
بناړگ	ṣārág	شاړگ ، شاهړگ
بناړ مېشتی (بناړي)	ṣār-méštay	د بناړ استوگن - اوسیدونکی
بناړمېنه	ṣār-ména	بناړي ناحیه
بناړو	ṣāró	شاړو ، خاړو
بناړي څانگه (بانک)	ṣārí-cānga	شاړي څانگه، شهري څانگه
بناړیه (بناړگی)	ṣāría	بناړه ، بناړگوتی
بناڼده	ṣānda	شناخت ، پېژندنه
بناڼک	ṣānák	بناڼک ، سناک ، څانک
بناڼگور	ṣāngawór	بناڼگه ور
بناڼگه (بناڼه)	ṣānga	بناڼگه ، لېڼگی
بناڼه < پڼه	p̣ṣa	
بناڅمنه (بناڅینه)	ṣāj-mána	تورسړې
بناڅنوک	ṣājanók	بناڅنوکي ، بناڅوکی
بناڅنځه < بناڅنځا		
بناڅالوه (سکالو)	ṣkālwá	څبرې، بحث
بناڅته < کښته		
بناڅل < کښل	kṣal	
بناڅلا (بناڅیست)	ṣkolá	بناڅلا školá
بناڅېنی < کښېنی		
بناڅل	ṣəl	شل ، اندرپایه ، زینه
بناڅوڼه	ṣmór-o- ṣegóna	څیروڼه

	بسنخړی < تنخړی	
ښندل	šəndəl	ښندل
ښنده	šənda	ښنده (افراط ، مبالغه)
ښېل ، ښول ، ښيل (عاقول)	šowəl	ښوول
ښوونځی ، ښوونځی	šowənjəy	ښوونځی
ښوونکی ، ښوونکي	šowúnkay	ښوونکی
(xowúnkəy)		
ښوونه ، ښودنه	šowəna	ښوونه
ښوونه او روزنه ، تعلیم	šowəna-rozəna	ښوونه روزنه
وتریبه		
	šway	ښوی (راشېل) < خوی
ښویندی ، ښویندوکی ،	šwayndəy	ښویندی (لغزشگاه)
ښویندوکی		
ښوول	šwayawəl	ښویول
ښوېدل	šwayədəl	ښویېدل
ښه والی ، ښه توب	šəāna	ښهانه
ښيل	šəhəl	ښېل (عاقول)
ښوون ، (د ښوانه)	šəwən	ښون (د ښونه)
ښېره (ښېراوې)	šerā	ښېرا (ښېراوې)
ښېرا (ښېرې)	šerā	ښېره (ښېرې)
څيڅه ، شیشه	šixá	ښيښه (هېنداره)
ښېگره	šegəna	ښېگڼه
څينه ، خو ښينه	šína	ښينه
څپوه	šewá	ښپوه

غ-γ (غې ، غين)

د پښتو ابېڅې يوويشتم توري

کره	غریزلیک	ناکره
غاتره < کچر		
غاتول (لاله)	γātól	غاتوی ، خاتول
غارمه او ساړه	γārmó-aw-sārṓ	گرمي او یخني، تودوخه او سپروخه
غاروزینه (چلپاسه دشتی)	γārozínza	غارندونه (γārəndúnə)
غارېندی (گردن بسته، گناهگار)	γār-bánday	غارې بندی
غارې پټی (مفلر، دستمال گردن) < پیاغله		
غارې غړی (غارې پر غاړه)	γāra-γarṓy	غارې غټی، غاړه غجې
غارې روغې (غېړ روغې)	γāre-roγbār	غارې برگندی
غابښ جوړونه	γāḥ-jorawṓna	غابښ رغاونه
غابښ خلی	γāḥ-xṓlay	غابښ تومبڼی
غابښ خوږ (غابښ خوږی)	γāḥ-xwṓḡ	(د) غابښ درد
غابښ ریڅ (رېڅ)	γāḥ-rabáj	د غابښو برس
غابښ لېټی	γāḥ-leṭáy	د غابښو خمیره یا کریم
غابښ ولی	γāḥ-wṓláy	د غابښ ریښه
غابښیز	γāḥíz	دندانې ، ډېنټیل
غالی پلور	γālāy-plór	غالی خرڅونه، قالین فروشي
غالی پلوری	γālāy-plóray	غالی خرڅوونکی، قالین فروش
غالیچه (زلوچه)	γālīčá	غالی گۍ، وړه غالی، قالینچه
غاو (احتجاج)	γāw	سخت اعتراض، پروتست
غاوچي (غاوی)	γāw-čí	احتجاج کوونکی
غاولیک	γāw-lík	احتجاج لیک

غبانده (مغانه)	γbānda	سربنکارونه، قد کشک، کله کشک
غبرگون (پاسخ، واکنش)	γbargún	غبرگلون، چارانگ، ردعمل، عکس العمل
غچ (انتقام)	γač	غخ، بدل
غدکه (مرئی)	γadōka	کباری، قبا، چین
غربی	γrēbáy	سگک (بندچیلی ...)
غرغنده (ستره لمبه)	γaryandá	غورلنده، غورانگه، غو رېمبه، غرانده، غورنجه، غورخکه، غورسکه، خوړ سکه
غرگرخی	γar-górjay	غره گرځېدونکی
غرمی	γar-manóy	د غرمې ډوډی، د غرمې مېلمستیا
غرمه بڼه!	γarma-xá!	غرمه (مو) په خیر
غرمېشتی (غروال، غرڅن)	γar-méštay	غرېڅی، غرشین، د غره اوسېدونکی، غرخنی
غرندی	γrēnday	غرنده، رغندی
غرواوبنکې	γarəw-úǵke	د غروې (تمساخ) اوبنکې
غروه (کروکودیل)	γarəwa	د اوبو غروه، د اوبو سمساره
غرپ (گوټ)	γrap	غوړپ
غرپل	γrapól	غوړپل
غرپول	γrapawól	غوړپول
غرکه (مشک دوغ)	γarəka	غرک
غریالی	γeryāláy	غېستلی، عضلاتي
غزلبول	γazal-ból	غزل ویونکی، غزل گو
غرغویی	γaǵ-γwayáy	غرگاو
غر (- ول، - بدل)	γaǵ	رېغ، غگ، فون
غرپوهنه (غرپوهه)	γāǵ-pohéna	رېغپوهنه، فونولوژي، فنالوجي
غرېجگی (لوږسپیکر)	γāǵ-jágay	غرلوړی، بلندگو
غرښیو	γāǵ-níw	غرښیوونی، غرښیوونکی

غشی	γášay	غېشی	تایپ ریکارډر
غلمینه (ډوډی ، نغن)	γalmína	غلمینه، نغند ، د غنمو ډوډی	
غلوڅه (غلاوزه)	γlóca	مچمچی، د شاتو مچی،	
		د گبیني مچی	
غلیاک	γəlyāk	غلچکی یرغل، ډاره، پټ	
		برید ، شبخون	
غلی سمندر < ارام سمندر			
غواپیژی (حلزون)	γwā-bížay	د اسمان څاڅکی، د خدای	
		غویي، شا پیتی ...	
غوالوشه < لوغی			
غوباری	γobāray	غوبانی ، غوماشه	
غوراوی (امر نه)	γwarāwáy	غورونه ، خوبونه	
غورچان (انتخاب ، منتخب)	γwar-čān	غورچان ، غوره چوڼی	
غورځاوڼ (عضو جنبش)	γorjāwān	غورځنگ، د غورځنگ غړی	
غورځنگ (جنبش)	γorjáng	غورځنگ (حمله، جست وخیز)	
غورځی (جست وخیز)	γorjáy	غورزی	
غورغوش (سرگرمي)	γor-γúšt	سا تېري ، پام غلطولنه	
غورمچ (غوباری)	γwər-məč	غټ مچ ، خرمگس	
غورمه (قورمه) < انډی	γormá		
غورنیکه	γwər-níkə	تړنیکه ، د نیکه نیکه	
غورولایت	γór-welāyát	د غور ولایت، د غوراتو	
		ولایت	
غوره انا	γwára-anā	غورله انا ، د نیا نیا	
غوري	γorí	پلخمری	
غوریالی	γwar-yāláy	باتو ، باتور ، ټوکمار ،	
		گپاوو	
غوراشه	γorāša	غورپاشه ، کاخی	
غورانگه < وړانگه			
غورپاوو	γwarāwú	غورپه مال	
غورپاوی	γwarāwáy	غورپه مالی	
غورپکه (پېښه)	γorpəka	حادثه ، واقعہ	

غورپیش ، غروپیش	γwar-piš	غورپیش
غورپسکه < خورپسکه		غورپسکه < خورپسکه
غورپگه (γórga) ، پندپی	γwǎrga	غورپگه (نار ، نوده)
غورپه مرغی ، غورپمرغه (γórmarǵa)	γwǎra-mǎrǵá	غورپه مرغه (ارغستان)
وغوز ، چارمغز ، چارماغ	γwəz	غوز
گزار ، گزار	γuzár	غوزار (گوزار)
غوزارول	γuzāról	غوزارل (گوزارول)
گوزاربدل	γuzāredól	غوزاربدل
غوپره	γozáy	غوزی (غېر ، غېر نیونه)
د غورپ خوږ یا درد	γwaǵ-xwəǵáy	غورپ خوږی (غورپ خوږ)
د - غورپ ته رسول	γwaǵawól	غورپول (گوشزد کردن)
غورپ کی ، غورپه کی	γwǎǵəy	غورپه (گوشی تلفون ...)
خوشایي ، غوشیان	γošāyí	غوشایي
غوبنه خرخونه ، قصابي	γwaǵ-plór	غوبنپلور (سربه)
غوبنه خرخوونکی ، قصاب	γwaǵ-plóray	غوبنپلوری
غوبنتنه ، خواست ، درخواست	γwəǵt	غوبنت
غوبنتنپانه ، غوبنتنلیک	γwəǵt-pāna	غوبنتنپانه (غوبنتلیک)
غوبنتنلیک ، عریضه ،	γwəǵt-lík	غوبنتلیک
درخواستی ، درخواست		
غول (γol)	γwəl	غول
غوماشه	γomǎšay	غوماشی (ماش)
		غومبسه < میچی
		غومی < دیلم
غنچه	γwəncá	غونچه
غونځی	γúnday	غوندی (ترتیه)
گروپ ، فقره ، غونډ (γond)	γwənd	غونډ (گروپ ، فقره)
غونډله (γondála)	γwəndlá	غونډله (جمله)
جمله پوهنه ، نحو	γwəndla-pohéna	غونډله پوهنه (غونډله پوهه)
		غونډ وړبوزی < بغوت
غېر نیوونکی	γeǵ-bās	غېرباس

غېرپاسي (پلندی)	γēġ-bāsi	غېرپنيونه
غېر پر غېر	γēġ-pər-γēġ	غېر په غېر، غېر په غېر
غین	γin	غیني، غني
غېر روغېر	γēġ-roγbār	غېر برگړندی، غېر برگړندی

ك - k (کې، کاف)

د پښتو ابېڅې دوه ویشم توری

کره	غریزلیک	ناکره
کابل پوهنتون	kāból-pohəntún	د کابل پوهنتون
کابل ښار	kāból-šār	د کابل ښار
کابو (قريب، فرصت)	kābú	قابو
کاپرگل < نمرگلی	Nmargwólay	
کاشی (د مچنو غزې کاسه)	kācáy	کاسی
کار او زار (کار لوبښي)	kār-awzār	د کار سامان یا اسباب
کار باره (لاسبار، کار گټه)	kār-bārā	د کار مزد، حق الزحمه
کار بندي	kār-bandí	کار بندي، کار بنديز، د کار نه کولو اعتصاب
کار پېر	kār-pér	د کار شېفت، کار وخت
کارڅی	kār-záy	کار ځای، د کار ځای یا محل
کاردود (کارتوگه، کار ډول)	kār-dód	د کار ډول، د کار طرز
کارپوه	kār-póh	کارشناس، ماهر، متخصص
کارپوهه	kār-póha	کارشناسي، مهارت، تخصص
کارخونه	kār-xúna	کارخانه، فابریکه، چرلاو، کارنښت
کار ډگر	kār-ḍagár	د کار ساحه
کار سیالي	Kār-syālí	د کار سیالي یا مسابقه
کارغه (وراع)	kārġá	کارگه، قارغه، کړوغ، کړاغ
کارکړن	kār-krán	کار کرده گي، کار روایی،

فعالیت، د کار اجرا		
کاریگر	kār-gār	کارگر
کارگره طبقه	kārgār-pārḳay	کارگر پارکي
کارکوونکی، مامور، کاردار	kār-mánd	کارمند (کارمن)
کارموندنه، کاریابی	kār-múnd	کارموند
کارینده، کاریگر، فعال، موثر	kārēnda	کارنده
چاروال، کارکن، فعال	kārēndóy	کارندوی (کارندویان)
(سیاسي، گوندي)		
چاروالي، فعالیت،	kārēndoyí	کارندويي
کارکرده گی		
د کار وړ، کار آمد	kār-wár	کار وړ
کار و کسب	kār-o-zmóna	کاروژمنه
په کارول، استعمالول	kārawól	کارول
کارونځای، د استعمال مورد،	kārawánj	کارونځ
د کار مورد، کارونځی		
د کارونې وړ، د استعمال وړ	kārawan-wár	کارونوړ
د کارونې یا تطبیق وړ،	kārawní	کاروني
تطبیقي		
د کار وېش، د کار تقسیم	kār-wéš	کاروېش
په کار بدل، استعمال بدل	kāredól	کار بدل
	kāğ-bál	کار بل (کوږ)
		کاږه وېلني خواږه وېلني <
		(بادیان)
د کاله مشر، واکيالی،	kālwxāy	کالخواي
سرپرست، ولي		
کلیزه، جنتري	kāl-ḫód	کالنبود (کلین)
د کال گټه یا عاید	kāl-gáta	کال گټه
کلنی	kālanáy	کالنی
کالنی خپرونه	kālanóy	کالنی
		کالنی سړي سر گټه <
		سړي سر کال گټه
د تلین یا کالیزې ورځ	kāl-wrāj	کالورځ
		کالی، کالی < گانه، پښول

کالیزه	kālíza	کلیزه ، سالگره
کان پوهاند (کانپوه)	kān-pohānd	کان پېژندونکی، معدن
کاندی (خمخوکی، سیپی)	kāndōy	پېژندونکی
کانکن	Kān-kán	کاشوغه، کاجوغه
کانپوهنه	Kān-pohéna	کان اپستونکی، د معدن
کانټوډی (کان ټکی)	Kān-tóğay	استخراجوونکی
کانټوډی (کاني ټک)	Kān-toğáy	کانپېژندنه، درنگپوهنه
کب نیو	kab-níw	د تېرو توږونکی، سنگتراش
کب نیوی	kab-níwáy	دېر تراشي، سنگتراشي
کتاېپوهه (لیکي پوهه)	ketāb-póha	کب نیوونکی، ماهیگیر
کتاېتون (کتاېخونه،	ketāb-tún	کب نیونه، ماهیگیری
لیکي تون)		کتاېپېژندنه، بېلیوگرافي
کتاېچه < خاته		کتاېخانه، کتب خانه
کتاېنبود (لیکي نبود)	ketāb-xód	د کتاب لارښود
کنځی	katənjáy	کتوخی، د معاینی خونه یا
کتېپوښ	Kaṭ-póx	ځای، کلینیک، معاینه خانه
کټه (گوته)	káṭa	د کټ یا بستري پوښ،
کچ و مېچ	káč-o-méč	روجايي
کچه یا خچه (گوته)	káča	غټه گوته
کڅ	kac	اندازه او مقیاس، قدواندام
کڅوال (کڅیز)	kac-wāl	(خیاطي)
کډوال	kaḍ-wāl	خچی (گوته)
کراچ	krāč	د سیند) غاړه، د)
کراسگر	krās-gár	سمندر) غاړه
کر توخم	kar-tóxəṃ	کډبه، کډه پر شا، مهاجر
کر ځمکه	kar-jmóka	کریچ، کرچ
		نیمسی گر
		د کر تخم، زراعتی تخم
		کرنی ځمکه، د کر ځمکه،
		کښتي ځمکه

کرنسپل (سراغ، پل)	kərǰ-pál	د پله خاپ، د پنبې خاپ
کرنسپراکبننه < ټاپی		
کر کرونده (کرکیله)	kár-karwandá	کروکښت، کاروکشت، زراعتي چارې
کرکړی (غرغړه)	karkəráy	غرغړه (د اوبو کښلو او؟)
کرکنډه (سنگ غلطان)	kar-kánda	کرکانډی
کرگر (بزرگر)	kargár	بزرگر، دهقان
کرنپوهنه	karən-pohóna	د زراعت پوهنه، د زراعت علم
کرنکه	karnáka	وچه غاړه، وچه مری
کرني (کرنیز)	karaní	زراعتي، زرعی
کروړ	kar-wáṛ	د کرنې وړ، قابل زرع، قابل کشت
کرونده	kar-wandá	مزرعه، فارم، زراعتي فارم
کره پښویه	kará-pǰóya	معیاری گرامر
کره ژبه	kará-žóba	معیاري ژبه
کره گړدود	kará-gəṛdód	معیاري گړدود، معیاري لهجه
کره لیکلار	kará-lıklār	د لیکنې معیاري سبک
کرېر (جغل، سنگریزه)	kreṛ	کرهېر، شگه
کرېره (کړیکه)	kréǰa	کرېره، کریغه، کړیکه
کړ (فعل)	kəṛ	کړنه، فعل
کړاو	kṛāw	تکړښت، تمرین
کړ اوړون	kəṛ-awṛún	فعلي گردان
کړپوز (تمبوزک)	karpúz	پوزبند، نینګانی
کړخو (ارکاره)	kar-cú	کاتېری، تخم پزی
کړ غېچ (اروترور)	karǰéč	وارخطا
کړکی	kəṛkáy	کلکین، کنکی، درېچه، پنجره
کړکېچ (بحران)	kar kéč	خړپړتیا، جنجال، بحران، لالېچ، تشنج
کړکېچ کمښت	kar kéč-kaməǰt	د لانجو کمښت، تشنج زدایي، تنش زدایي

کړکېچن	karkečón	جنجالي، بحراني
کړکیمه (قفس)	karkimá	کېچ، پنجره
کړنلار	kran-lār	کړنلاره، دستورالعمل، مرامنامه، ستراتیژي، اجندا، اېجنډا، راهکرد
کړلیکه	kağ-líka	کړه لیکه، منحنی خط
کښاند	kṣānd	کښونکی، خطاط، لیکگر
کښنده	kṣōnda	کښیده، نقشه
کښناستل	kṣenāstól	کښناستل، کښېنستل، کښېنوستل، کښاستېدل
کغاچ (ناباندې)	kaḡāč	وران، مخالف
کک (هسته)	kak	اېټمي زړی، نیوکلز
ککیز	kakíz	زړی ییز، نیوکلېر
کلا بند	kalā-bánd	قلعه بند، محاصره (شوی)
کلا بندي	kalā-b landí	قلعه بندي، محاصره
کلای نو	kalāy-náw	قلعه نو
کم ارزی	kam-árzay	کم ارزښته، کم اهمیت، کم ارزشه
کم پایه	kam-pāya	کم پایښته، کم دوامه
کم پېښی	kam-péṣay	لږ پېښېدونکی، قلیل الوقوع
کمرسی	kam-rásay	کم واټنی
کمزور ټکی	kamzor-ṭékay	د کمزوری نقطه
کم مېشتی	kam-méštay	کم نفوسه
کم یېبری	kam-yébray	کم حاصله، کم ثمره
کنځا (ښکنځا)	kanjá	ښکانځه، کنځله، کنځلې، ښکنځل، ښکنځلې، زورله، زورلې، زېړه، زېړې ...
کندوز	kandúz	کندز، قندز
کندهار	kandahār	قندهار، کندار
کنگلخونه	kangal-xúna	کنگلغالی، سردخانه
کنگلماتی	kangal-mātay	کنگل ماتوونکی، یخ شکن

yaxčāl	کنگلنی - فرېچ < یخچال
kangalónay	کنگلنی (واورنه نې)
kánja	کنځه (گوته)
kaŋı-wāl	کنيوال (دوې)
kubáy	کوبی
د سترخان، دسترخوان ...	
kobáy	کوبی (حباب)
kup	کوپ
کړوپی، ټوغ، چوغ ...	
koṭ-mátay	کوټماتی
koṭ-wāl	کوټوال
kawcáy	کوخی
kawdóray	کودړی (کودی)
korbá-hewād	کوربه هېواد
kór-capløy	کورخپلی
kór-kār	کورکار
kór-kālı	کورکالي
kór-kanjul	کور کنځول
kor-nāst	کورناست
kor-nāstáy	کورناستی
kor-wákay	کورواکی
(اټونومېست)	
kor-wākı	کورواکي
koždón	کوژدن (کوژده)
košnáy	کوشنی
کړاخی، کراخی، ماشوم	
kokanóy	کوکنی
Kunár-	کونړ ولایت
ولایت	
kohān	کوهان
kawı	کوي (میکنده)
کړي (شینواري، منگل ...)	

خواجه	kwíza	کویزه
کونینی، کولی، کونسترکی	kwélay	کوبلی (ته دیگی)
کېش، مذهب، دین، آیین	ket	کېت
قبرکن، قبر اېستونکی	kec-kán	کېخ کن
کېدنه، شون، احتمال، امکان	kedún	کېدون (شونتیا)
کېدونکی، ممکن، احتمالی	kedúnay	کېدونی (شونی)
کېنډل، کنستل، کنېستل	kenól	کېنل (کنل)
		کېهان گرخی < تشیالیونی
		کېهاني يا فضايي بېړۍ <
		تشیال بېړۍ

گ - g (گې ، گاف)

د پښتو اېڅې درويشتم توری چې په شمال ختیزه پښتو کې يې زیاتره له (ږ) سره ونجوي . د کړۍ والا " هک " په ډول يې د پښتو له غبرگزیزو (ټ ، ډ ، پ ، ښ) سره د توپیر لپاره لیکل په کار نه دي .

کره	غریزلیک	ناکره
گاتل	gātál	گواتل ، زخمی کول
گاچ، گارپه، گاش <		
شپول، پنډغالی		
گاڅره	gājóra	گازره
گاډی (خودرو، موټر ...)	gāḍay	گاډی ، گاډۍ
گاډي پلور	gāḍi-plór	گاډي يا موټر خرڅونه
گاډي پلوری	gāḍi-plóray	گاډي خرڅوونکی
گار (- ول ، - ېدل)	gār	تاوان ، زیان ، لگښت
گار (گاگره)	gāra	شگلنه تیږه ، کلکه ډبره
گاږبوزی، گاږگوزی < گورت		
گانده (فردا، آینه)	gāndá	سبا، راتلونکې، گانده (gānda)
گانه (پسول، گرو)	gāṇá	گېڼه ، کالی ، کالي
گانډی (همسایه)	gāwandáy	گوانډی

گای (ویی)	gāy	گپ، کلمه، قول، وعده، وجیزه
گب (جنین)	gab	گب (gab سورگورلغ)
گبری	gabrəy	پاپیچ، پاپیچی، گپتس
گبنی (لرزهء عصبانیت)	gabaṇəy	کپنی، لرزه
گچل، گچ، گچه <		
کچل، کچ، کچه		
گخ (کین)	gac	چپ، گس
گدوه	gaḍwá	(خورینه) کوزه
گدیره (غونده)	gaḍéra	تولنه، اجتماع
گرانیه	grān-báya	گران قیمته، گران بها، قیمتی
گرانپلوری	grān-plóray	گران خرخوونکی، قیمت فروش
گرانپلوری	grān-plorí	گران خرخونه
گران درملی	grān-darmály	سخت علاجه، صعب العلاج
گرخبندی	gərj-bánday	نظر بند
گرخبندی (گرخبندیز)	gərj-bandáy	گرخبند، پر گرخبدو
گرخنی (کپلیچ)	gərjə-nay	را گرخبدو باندی بندیز
گرخون (کانگی، لوست)	gərjún	گرخندی، گرخاندی، مور
گرمانه	gramāná	کله، قی، استفراغ
		جرمانه، جریمه، ملامته، پره، گبرمه
گروهن	grohán	گروهمن، موخن، معتقد
گروهه	gróha	گروه، امنا، عقیده
گروهیز	grohíz	گروهینیز، عقیده یی، عقیدوی
گپوهه	gər-póha	گپوهنه، فونیمپوهنه، صرف، مارفولوجی
گپدود	gər-dód	لهجه، دایلیکت
گپماگر	gər-mā-gər	چپرچار، گومگو
گپنه	gərəna	اصطلاح، محاوره، ایدیم
گپنی ادب	gəranəy-adab	شفاهی ادب
گپنی ژبه	gəranəy-žəba	د وینا ژبه، محاوروی ژبه
گپی	garəy	گپننه، ساعت
گپی ستن	garəy-stən	د گپی ستن، د ساعت عقرب

گل (gol)	جندی ، گل (gol)	gwəl	گل
د گلونو باغچه	- bāγčá		گلپاغچه
د گل پانگه	gwəl-pāna		گلپانه
د گلو خانگه	gwəl-cānga		گلخانگه
د گلو غنچه	gwəl-γwəncčá		گل غونچه
گل گند ، گل سکینه ، گلدوزی	gwəlgánd		گلگند
د گلو گېډی ، گلدسته	Gwəl-gédəy		گل گېډی (گل موبسته)
د سرو گلانو وله ، گل بېد	gwəl-wóla		گل وله
کفاره ، جرمانه ، جریمه	gonā-gāra		گناگاره (گرمانه)
گن نفوسه ، پرنفوسه ، له	gaṇ-méštay		گن مېشتی
گنې گونې نه ډک			
زهدان ، رحم	gaṇónay		گننی (زېلانخ)
ازدحام ، بیروبار	gāna-gúna		گنه گونه (گنه)
گن ملیتی	gaṇ-wələsí		گن ولسی
گن ملیتی	gaṇ-hewādíz		گن هېوادیز
اخطار لیک	gwāṣṣ-lík		گواښلیک
گوتهڅنډه ، خبرداری ، اخطار	gwāṣṣóna		گواښنه (گواښ)
انتقاد ، اعتراض	gwát-niwóna		گوتهڼیونه (گوتهڼیوی)
غوړپ ، گوټ (got)	guṭ		گوټ (غوړپ)
گوښه نشین ، گوشگه گیر	gwəṭ-nāst		گوتهناست
گوشه نشیني ، گوشگه گیري	gwəṭ-nāsta		گوتهناسته
برېڅی ، تالی ختی	guḍāgáy		گوډاگی
گویر ، پاده ، گله	goróm		گورم
ضربتي	guzāríz		گوزاریز (غوڅاریز)
گوزن ، فالج ، ستړوک	guzāṇ		گوزن
گوگرد ، گوگر (gugər)	gogóṭ		گوگر
گونگوشته ، گونگوشته ،	guguštú		گوگوشته (قمری)
گوگوشته ، کوکوشته ،			
بختکه ، پختکه ، تتوه			
گوله ، مردکی	goláy		گولی
گمارل ، مقررول ، مامور کول	gomārál		گومارل
مقرري ، ماموریت ورکول	gomāróna		گومارنه

يا سپارل		
گنبدہ	gombáza	گومبزہ
د گومبزي کتوري ، قبه	gombáy	گومبی
گونجه (gúnja)	gónja	گونجہ (گونجی)
گوند (gond)	gwənd	گوند (حزب)
گنې، گواندي، گوندي	gónde	گوندي (گويا ، شايد)
(gúnde)		
شگون، پال(فال)	gungór	گونگ(شگوم)
چولي ، شورنخود	gúngrí	گونگري
سهار په خير	gahíz-mo-ǰə	گهيځ مو بڼه ! (سهار مو بڼه !)
گيځ، سهار، سحر، سبا، صبا	gahíj	گهيځ
	botpohána	گيا پوهنه < بوتپوهنه
گيا خوړونکی، ويجيتيرين	gayā-xór	گيا خور
گتي ، گتکی	geṭáy	گېتي (گاتي)
گله ، گبله	gilá	گیله
گيند ، پنډوسکه، توپ،	gin	گین (پنډوس)
بال، غونډسکه		

ل - 1 (لې ، لام)

د پښتو ابېڅې څلېرويشتم توري

کره	غریزلیک	ناکره
لا (یا، هنوز، بلکې)	lā	لیا
لا بل سبا (لا بل گهیځ)	lā-bəl-sabā	سبا نه بل سبا
لا ټول (شاعر، پارکیوال)	lāṭwāl	چندي، شایر، شېر
لاچي	lačí	هېل
لار	lār	لیار
لاربه (لارښود، لارښووان)	lār-bá	لارښوونی، لارښوونکی، رهبر، رهنما
لارښي (لارښوونه)	lār-báni	لارښودنه، رهنمايي
لارغه	lārḡá	وقفه، شبېه، مکث، درنگ، لارغه (lārḡə)
لارغه يي	lār-ḡayí	وقفه يي، شبېه ييز
لارڼيو (پليونی)	lār-níw	پسې تلونکی، پيرو
لارورکی	lār-wrəkay	ورکلاری، لارورک کړی
لاروهونی	lār-wahúnay	لاروهونکی، رهزن
لاروی (پليونی)	lārawáy	رونده، پيرو، راهرو، مريد، لاروی (lārwáy)
لاروي (پليون)	lārawí	پيروی
لاره روده (لیکه لياره)	lāra-rawdā	لار وروش، ليار و طریقه
لار هواری	lār-hawāray	لار هواروونکی، لار اواروونکی، زمینه ساز
لار هواری (لار هواري)	lār-hawāráy	لار هوارونه، زمینه سازي
لارې چارې	lāre-čāre	لارې وسیلې، امکانات، تدابیر، بندوبست
لاریز	lāríz	لارې لارې، لیکې لیکې، رهدار
لاریون	lār-yún	مظاهره، جلوس، مارش

لار ، لارو < ولار	
لاره (لارې)	لاره (نارې) ، لياره (ليارې)
لارې	لارې (چوب) دستك
لاريس (دو خرڅه)	لاريس ، بايسكل ، بيك
لاس اخېسته	لاس اخېسته ، صرفنظر
لاسباره (لاس گټه)	لاسباز ، دستمزد ، دستمزد ، حق الزحمه
لاسبرې	لاسبرې
لاسبرې (مسلط)	لاسبرې ، لاس د پاسه
لاس پر لاس	لاس پر لاس
لاس پر نام (- نامه)	لاس پر نام ، لاس په نامه
لاس پوڅي	لاس بنكلوونكې ، چاپلوس
لاس پوڅي	لاس بنكلونه ، چاپلوسي
لاسپېلې (لارماغو)	لاسپېلې ، دسكلې ، دستكش
لاس تېره	لاس تېرونه ، نازونه ، مسح
لاستور	لاستوركي ، لاستي والا
لاستي (لاسته)	لاستي
لاس څپونې	لاسپاك ، لاسوچونې
لاسڅه	مالك ، ذوليد
لاسرسې	لاسترس ، دسترسې ، د
لاسروغېر	د لاس روغېر ، لاس
لاسكتوې	لاسكتوې ، لاس وركړه
لاسليكول	لاسليكول ، لاسليكول ، امضاء يا
	دسخط كول
لاسنيوه	لاسجگونه ، پاتا ، فاتحه
لاسولونې	لاس مينځونې ، دستشويي
لاسوند	لاسوند ، دستاويز ، سند
لاسوهاند	لاسوهاند ، مداخله گر
لاسوهنه	لاسوهنه ، مداخله ، مداخلت
لاسي	لاسي ، مصنوعي
لاسيوې	لاسيوې ، اتفاق

لامل	lāmál	لامل (کبل، توسن)
لونده، لاونده، لامده	lāndá	لانده
توشک، توشکه، نالی،	lāndestún	لاندېستون
نيالي، تولک، نيالي		
لنگه، پياړمه (د کټ پای)	lānga	لانگه
لا ته وړم کال، لا لا وړم کال	lā-wórəm-kāl	لا وړم کال
لا ته وړمه شپه، لا لا وړمه شپه	lā-wórma-špa	لا وړمه شپه
لا ته وړمه ورځ، لا لا وړمه ورځ	lā-wórma-wraj	لا وړمه ورځ
لاوند	lāwón	لاون (کاري)
		لبغړی < ربغړی
لتیونکی	lātənd	لتند (جستجوگر)
لرې ماضي، بعیده ماضي	lā-ter-mahāl	لر تېرمهال
لرې ختیځ	lār-xatíj	لر ختیځ
لرغون خوښوونکی،	larɣun-pāl	لرغونپال
قدامت پسند		
عتیقه خرڅونه	larɣun-plór	لرغونپلور
د عتیقه خیزونو پلورونکی	larɣun-plóray	لرغونپلوری
لرغون پېژندونکی	larɣun-póh	لرغونپوه (لرغونپوهاند)
لرغونپېژندنه	larɣun-pohóna	لرغونپوهنه
ارکیالوجیکي	larɣun-pohníz	لرغونپوهنیز
لرغونی اثر (لرغوني اثار)	larɣun-tók	لرغونتوکی (لرغونتوکی)
لرگي والا	largbá	لرگبه
د لرگي، چوبي	largín	لرگین
لرې لیدونکی	lar-líday	لر لیدی
لر لیدونکی، دورنمایی	lar-lidíz	لر لیدیز
د اوږده وخت لپاره،	lar-mahálay	لرمهالی (اوږدمهالی)
طویل المدت		
لرې وېشتونکی، د لرې	lar-wātánay	لرواټنی
واتن (توغندی، وسله ...)		
دوربین	lar-wín	لروین
تلوېزیون، تېلوېزیون، تلوېژن	lar-wimún	لروینون
لرې، لري، لیرې؛ لر	lóre	لرې

(کنسته، کوز)		
لار	lar	لر (سلسله، ردیف)
فهرست، لست، کتار	lar-lík	لر لیک (لیکلر)
کپیگیر، کفگیر	larícáy	لر پخی
کم له کمه، کم از کم، کم سے کم، اقلًا	lǎġ-tər-lǎġ	لر تر لر (ه - ه)
لر چکی، لر کوتی، لکوتی	lǎġ-cəke	لر چکی
نستونی	lastónay	لستونی
لسونه، لس ها (په لس هاوو)	las-gúna	لسگونه (په لس گونو)
لسی، دهه، معشر (شعر)	lasíza	لسیزه
جدول، گراف، چارت	laǰt-lík	لستیلیک
پوخ، قول اردو	laǰkár	لنکر
قشله، چونی، گارنېزون	laǰkar-kóṭ	لنکر کوت
لنکر کشی، لشکر کشی	laǰkar-léġd	لنکر لېږد
لنکر ماتوونکی، لشکر	laǰkar-mátay	لنکر ماتی
شکن، فوج شکن		
نظامی، غیرملکی	laǰkarí	لنکری (پوخی)
لنکرگاه، لشکرگاه	laǰkarí-bāzār	لنکری بازار
کوچېدل، کوچ کول، لېږدل، بارول	laǰál	لنبل (لېنبل)
لېښونی، بارگیر (خاروی)	laǰúnay	لېښونی
طنز	laǰáz	لغاز
		لغړول < رغړول
		لغښتل < رغښتل
لکی-وال ستوری	lakiwár-storay	لکیور ستوری
دېر لگښتی، خراج	lagāwú	لگاوو
لگت، مصرف، خرڅ، خرچ	lagóǰt	لگښت (لگون)
د لگښت توکی،	lagóǰt-tókay	لگښت توکی
استهلاکي توکی (توکی)		
مصرف کوونکی، مستهلک	lagóǰt-wāl	لگښتوال
مصرفي، استهلاکي	lagóǰtí	لگښتي
لېیل	ləl	لل (شاهدي ویل -

لورکول		
للو نگر	lalungár	للو نوونکی، خیشاوه گر
لمانخل، لمانخنه <		
نمانخل، نمانخنه		
لمبا	lambā	لنبا، لامبو (شنا)
لمباخی	lambājáy	د لمبا خای، د لمبا حوض
لمبی	lambáy	لمپه (لاتین ډوله خراغ)
لمخی < نمخی		
لمر	lmar	نمر، نور، نمیر، مېر
لمر پښتی (لمر گروهی)	lmar-póxtay	نورپرست، د لمر عبادت
		کوونکی
لمر تندرہ	lmar-tándra	د لمر تندر یا تندرہ، کسوف
لمر خرکی	lmar-crókay	پیتاوی، آفتاب رخ
لمر ختن (لمر خاته)	lmar-xatán	لمر ختل
لمر ختیخ < ختیخ	xatíj	
لمر لویدیخ < لویدیخ		
لمر لوېږن (لمر پرېواته)	lmar-lwedán	لمر لوېدل
لمر مزدک	lmar-mazdák	د لمر معبد
لمر گلی (نمر گلی)	lmar-gwólay	مېرگل، نورپرست گل، تاپرس
لمریز (- لېږدي)	lmaríz (-leǵdí)	لمریز هجري، شمسي
		هجري، هجري لمريز
لمکتی (دم غوزک)	ləmkaṭáy	لمغری، لم کنډی، لم گډی، لم گوړی، لمخوکی، لم گونډی، لم چونډی
لمنخ < لمنخ	nmanj	
لمنځونه	lmanjúna	لمونځونه، مونځونه، لمنځونه
لمونځغاړی	lmunj-γāray	لمونځ گزار، لمونځ
		کوونکی، لمونځ کړونی
لمېساند	lmesánd	مسوده لیکونکی، کاپي
		کوونکی
لمېسل	lmesól	مسوده کول، کاپی کول، گره بره لیکل

لمېسه	lmésa	مسوده ، کاپی؛ دوسیه
لندول (لند بدل)	landawól	لمدول، لوندول (لمد بدل)
لنده (لندی)	landá	لمده (لمدی)
لنده بل	landabál	لمده بل
لندی (نهر)	landáy	لندی
لنډ پرلنډ (لنډ گنډ ، په لنډو)	lánd-pər-lánd	لنډ په لنډ (- ه)
لنډ پېړی (لنډ پړاوی)	lánd-péray	لنډ دوره یی، لنډ مرحله یی
لنډ گروهی	lánd-gróhay	لنډ نظری، متعصب (مذهبی)
لنډ گروهی	lánd-grohí	لنډ نظری، تعصب
لنډ لیدی (لنډ وینی)	lánd-líday	لنډ لیدونکی
لنډ منگی	lánd-mángay	لنډ عمری
لنډ مهالی	lánd-mahālay	د لنډ مهال لپاره،
لنډ واټنی (کوتاه برد)	lánd-wāṭánay	قصیرالمدت، کوتاه مدت
لنډه غر (غر غره یی)	landa-γór	د لنډ واټن (توغندی، وسله ...)
لنډیس (فلوس)	landís	لنډهر، بېباکه، اوباش، ماجر اجو، ډانگيی
لنگواله (لنگتون، لنگون)	lang-wāla	چمبرخیال
لنگون خوږ (درد زه)	langun-xwǎǵ	زېږونه ، ولادت
لو (لوهه)	lo	د لنگوال خوږ یا درد
لوايي (وايي)	lwāyí	لوه ، اشتها
لوبخی (لوبونی)	lobcáy	روني گهيځ ، سپېده داغ
لوبډله	lob-ḍála	د لوبو سامان
لوبغالی	lob-γālay	سپورتی ډله
لوبیخ (نداریخ)	lobíj	ستودیم ، ستيډیم
لوټتلا (لوټ تالان، چورتالان)	lút-tālā	ستیج ، صحنه
لوټمیر	lút-mír	چورچپاو، چورچپاول
لوچی	lučáy	د تالانگرو مشر
لوخ	luc	غوړ چپاتی ، پېلغور
لوخکه (نانخکه)	lucáka	لخ
		گوډی، لوخکی، اوکی

لوڅې پوڅې	lóce-póce	عذر زاري ، چاپلوسي
لورانډ	lawránd	د ډېر لور خاوند ، ډېر مهربان
لور پر لور (لورالور)	lór-pər-lór	لور په لور
لورښود	lor-ǵód	لوری ښوونکی، رهنمود
لورل (لورول)	lawrél	لورپیل، روادار لرل،
		پېرزو کول
لوری (لورې)	lóray	لور ، لوری (lóray)
لورین	lawrín	مهربان ، زړه سواند
لوړاوی	Łwārāwáy	تجلیل ، بزرگداشت
لوړ پوړیز	lwar-poríz	
لوړتیا پال (- پالنه)	lwarṭyā-pāl	لوړتیا خوښوونکی یا
		غوښتونکی
لوړتیايي	lwarṭyāyí	ارتقایي
لوړل	lorél	لوړه کول، سوگند کول یا
		خوړل
لوړ لیک	lor-lík	سوگند لیک، سوگند نامه
لوړه (قسم)	lóra	لوړه (lwára)
لوست (درس ، قرائت)	lwast	لوست (lost قی)
لوستل	lwastál	لوستل (lostəl)
لوستلیکی	lwast-líkáy	لوللیکی، د لوست کتاب،
		درسی کتاب، ټکسبوک
لوستی	lwástay	باسواده ، تعلیم یافته
لوښه (عادت ، خصلت)	lóxa	لوښه (lóxa)
لوښي ولن	loxi-wlán	لوښي مینځونکی
لوښیز	loǵíz	لوښه ییز، خصلتي، عادي
لوغی	loǵáy	غوالوښه، غوالوښې،
		غواولشي
لولاند	lwalánd	لکچرر، لکچر ورکوونکی
لولانه	lwalána	لکچر
لولکی (پروانه گل) <		
کوکی		
لومېر (سپېرلم)	lumbár	سپلم، گیدر

لومړی (پومبی)	lumráy	لمړی، لومړی، لومړی
لومړی < پومبی (شنبه)		
لومني (لویی)	lomaní	خود بڼې، تکبر
لوند مېچ	lund-méč	لنده بل مېچ، د لنده بل
		مقیاس
لونل (شارول)	lunól	لونودل، نولل، نوستل
		(پېښور)
لو وچه	lo-wáča	لویه وچه، براعظم
لو ورځ (محشر)	ló-wraj	ورځلوی، لویه ورځ
لووی	ló-way	گواه، شاهد
لوهه بڼه !	lóha-ǰá!	بڼه اشتها !
لوی	láuwy	دلوگري مزدوري يا اجوره
لوی < لوگر، لوگری	logár	
لوی پوړیز (جگپوړی)	loy-pawríz	لوړ پوړیز، لوړ رتبه
لوېديځ (غرب، مغرب)	lwedíj	لویدیځ (غربي)
لوېديځوال (لویدیځی)	lwídj-wāl	لویدیځوال
لوېست، لوېشت < ولېشت		
لویښاب	loy-náb	والي، گورنر
له آره	lə-ára	د آره، اصلاً، په اصل کې
له بده مرغه	lə-báda-mərya	د بده مرغه، د بد قسمه
له تا څخه		د تاڅه، تانه...
له توغه وتل	lə-twáya-watəl	له عهدې وتل
له - څخه	lə-caxá	د خوا - لخوا
له خوا	lə-xwā	
له دې لامله	lə-dé-lāmála	له دې امله، د دې امله
له دې وروسته	lə-de-wrústa	وروسته له دې، د دې وروسته
له - راهیسې	lə-rāhíse	د - راهیسې، د - را په دېخوا
له - سره	lə-sará	د - سره
له سره (له پیله، بېخي)	lə-sára	د سره
له بڼه مرغه	lə-ǰó-mərya	د بڼه مرغه، د بڼه قسمه
له مخي (يو مخيز)	lə-móxe	د مخي
له منځه تلل (- وړل)	lə-manja-tlól	د منځه تلل

له - وروسته	lə-wrústa	د - وروسته
له یوې مخې (له یوه مخه)	lə-yawé-məxe	د یوې مخې
لیار (ه) (طریقه، روش)	lyār	طریقه، روش
لیارولېله	lyār-o-léla	راه و روش، سبک و روش
لی پر لی	láy-pər-láy	لی په لی
لېخ (لېخې)	lec	لېخه، لېخ (سترگ خوږ)
لېخی	lécay	لېچی، بازو
لېخی- (نانغبستی لوله وړی)	lecáy	
لید توگه	lid-tóga	د نظر ډول، طرز نظر، دیدگاه
لید ټکی	lid-ťókay	نقطه نظر، دیدگاه
لید گوټ	lid-gwót	د لید زاویه
لید مېچ	lid-méč	د لید (دید) مقیاس
لیده کاته	lidó-kátə	لیدنه کتنه، ملاقات
		(دیدار، دیدو وادید)
لېړپاک (لېړونی)	ler-pāk	د کوشني د لېړو پاکولو خپونی
لېړد پېر	leğd-pér	انتقالی یا عبوری پړاو، لنډ مهال پېر
لېړد چارې	leğd-čäre	حمل و نقل، ترانسپورت و ترانسپورتي چارې
لېړند و نالېړند	léğənd-o-nā-	منقول و غیر منقول، متعدي و لازمي
لېړند و بېي	leğəndoyí	حمل و نقل، ترانسپورتنه
لېشه (نېش)	lešá	لشه، لياشه
لیکلار (لیکنی سبک)	lik-lār	لیکدود (املاء)
لیکلې (لې لیک)	lik-lár	لست، فهرست
لیک لوست	lik-lwást	لیک و لوست، سواد
لیک لیکانی	lík-likānı	ارسال و مرسل، مکاتبه، خط و خط روي
لیکنېنه	lik-náħa	لیکنځېنه (نقطه گذاري)
لیکنه (مقاله)	likóna	لیک (نامه، مکتوب)
لیکنی	likanáy	لیکلی، تحریري

لیکی	likáy	کتاب
لیکی پوهه	likı-póha	کتابپوهنه، کتاب
لیکیتون (کتابتون)	likı-tún	پېژندنه، بېلوگرافي
لېوال	lewál	کتابخانه، کتابخونه
لېوالتیا	lewályá	علاقمند
لیول (هڅول)	layáwəl	دلچسپي، علاقمندي
لېیل (شاهدي ویل)، < لل		تشویقول

م - m (مې، میم)

د پېتو ابېڅې پېنځوېشتم توری

کره	غریزلیک	ناکره
ما ته	māta	وما ته، وما، ما له، ما لره
ماجت < مزدک		(شاعرانه)
ماچې	māčé	مېچه، میانچې، ماچې، سیمیان، مکروني
مارل < گو مارل		
مازیگر	māzıgár	مازديگر
مازیگرني	māzıgaranóy	د مازیگر مېلمستیا، عصريه
ماسختن	māsxotán	ماخستن
ما سره < له ما سره		
ماشه (لیندکی)	māšá	ماشۍ
مانېام	māxám	المانېام، مانېام
مانېامنی	māxāmanóy	د مانېام ډوډۍ، (مانېامنی خپرونه ...)
ما غونډې < زما غونډې		
ما کره < زما کره	zmā kára	

مال، ما ول < ما ويل	mā wayəl	
مالگنی	māl-gəṇáy	مالگانی، مالگنی
مالگین	mālgín	د مالگې کان، د مالگي
		کان، د مالگې درنگ، د
		مالگي معدن؛ مالگن
مانا	mānā	معنا، معنی، تعبیر (خوب)
مانا بلون	mānā-balún	د مانا تداعی، تداعی المعنی
مانا پوهنه	mānā-pohóna	معنا پوهنه، علم المعانی
مانا توکی	mānā-tókay	مانیز توکی، معنایي
		عنصر، معنوي عنصر
مانا ونج	mānā-wánj	مانیز بدلون، معنوي بدلون
مانوېز (مانوېزونه)	mān-wéz	مانا ونجی ویی، سېمانتېزم
مانی	mānı	مامی، مانۍ، موانی،
		مامانی، د ماما ماینه
مانیز	mānız	معنایي، معنوي
مانه (مانې)	māṇá	مانۍ، مانۍ، گېلې مانې
		(گله وشکوه)
ماین پاک	māyn-pāk	ماین پاکوونکی،
		ماینروب
ماین شنډی	māyn-šandáy	ماین شنډونه یا خنثی کونه
ماین شنډی	māyn-šanḍay	ماین شنډوونکی یا خنثی
		کوونکی
ماینه، ماندینه < مېرمن		
مته	máta	خوگ، بدځناور
متیازارې	mətyāzāray	د متیازو لار، بولي مجرا
متیازنۍ	mətyāzanóy	د متیازو پات، شاشداني
مټ (مټونه)	məṭ	مټه (مټې)
مټکی	məṭkáy	مټ تپ، مټ تړونۍ، بازو بند
مټه (مټې)	məṭa	ستن (ستون)؛ قوه (مټې)
مچرۍ	məčəróy	د مچ و ماشي د مخنيوي
		جالی، پشه خانه
مچشې (مچوژی)	məč-šar	مچشړونۍ، مچینک،

مچوژونی		
مچکه (بښکل، خولگی)	mačǎka	موچه، موچې، مچه، مچې، چپه
مچنو غزه	mačənoγza	مچینو غزه، مچلو غزه، مچو غنه، مچو غزه
مچوړې	mačóre	بچوړې، سلتراج لرونکې بښځینه جرابې، برزو، زېر پتلونې
مځکه < ځمکه		
مخامخول (- بدل)	məxāməxawól	مخامخ کول (- کېدل)
مخپتې	məx-pəṭáy	پتمخې، مخپټونه، روپوشی
مخپتې (مخپتې)	məx-páṭay	پټ مخی
مخ پر سیوري < سیورلن		
مخ پر وړاندې	məx-pər-wrānde	مخ په وړاندې
مختوري	məx-tóri	مختورنې، تورمخیتوب
مختوری (تورمخی، مختورن)	məx-tóray	مختورنې
مخ څپونې	məx-capṇay	مخوچونې، رومال، روی پاک، مخپاک
مخزېږدي	məx-zeǵdí	مخزېږیز، قبل المیلاد (- ی)
مخسور (مخسوری)	məx-súr	سورمخی، سرخرو
مخسوری	məx-suráy	مخسوري، سرخرویی
مخکښته	məx-kǎ́ta	مخکته، مخ بښکته
مخکې	məxke	مخکښ، مخکښې، مخکي
مخ گڼه	məx-gáṇa	د مخ شمېره، د صفحې شماره
مخلید	məx-líd	پیش منظر، مخ ځمکه
مخه بڼه !	məxā-ǎ́	پر مخه بڼه، په مخه بڼه، خدای په امانې
مخی	məxáy	بدلگرې نجلۍ یا بښځه ؛ سیاله
مخینه	məxíná	مخکینه، سابقه، پیشینه
مخینه وال	məxína-wál	د مخکښې څښتن، سابقه دار

مخینی	məxínáy	مخکینی
مخیونی	məx-yúnay	مختلونی، پرمختلونی، پرمختلی، مترقی، ترقی پسند
مرجونیا (غوپور)	marjunā	مرجیون، د مرغلرو پلټوونکی، غواص
مردک، مردکی < گولی	goláy	
مرستلیکی	mrast-líkáy	مرستیال کتاب، درسي ممد (کتاب)
مرستیال سیند	mrastyāl-sínd	خېرمه سیند، د سیند مرستیال
مرستین (مرستیال وزیر)	mrastín	د وزیر مرستیال، معین
مرغړی	Marḡəṛáy	غدود
مرغلره	məḡalóra	ملغلره، مروارید
مرغومی	marḡúmay	ورغومی، اورغومی، سېرلی، خېرلی، رغوس، جدي
مرغېړی (عضله)	məḡəṛáy	مرخېړی (خرېړی، سمارق)
مرگاني (مرگونی)	margāní	مرکندي، مرگي حال، مرگیال؛ وژونکی (کشنده)
مرنۍ (غدکه)	maranáy	خرقه، کبارۍ (قبا)
مروپه (لته کش تفنگ)	maroṛá	مرړۍ
مرۍ خوږ	marəy-xwóğ	د ستوني درد
مرۍ خوږی (ستوني خوږ)	marəy-xwóğay	د ستوني په درد اخته، گلون درد
مرېله (خخړه)	maréla	ماره، ولجه، غنیمت
مرپیل (کنگالول)	mareyól	نمرپیل، اوبه تېرول، او کښول
مریبن پارکی	rrayín-pārkay	د مریبانو طبقه
مریبنپېر	rrayín-per	د غلامۍ دوره، د برده
مریپواله (مریینه)	rrayi-wāla	گی فورماسیون مرییتوب، غلامی، برده گی، د مرییتوب فورماسیون
مړخندی	məṛ-xandáy	پسڅند، پوزڅند

مې خوږی	mər-xwǎǵay	په نري رنځ اخته ، سل (مسلول)
مېزگه (درنگه)	mṛǎzga	د مړي جسد ، لاش (نعش)
مېزگه خور (درنگه خور)	mṛǎzga-xór	لاشخور
مې غندی	mərǵəndǎy	توپیر ، اختلاف ، نفاق
مېل	mṛəl	مې کېدل
مې واکي	mər-wākay	د مړي وصي
مې ولاند	mər-wlǎnd	مې مینځونکی ، مرده شوی
مې ولن	mər-wlǎn	مړي مینځنه ، مرده شويي
مې ولنځ	mər-wlǎnj	د مړي مینځلو ځای
مې وند	mər-wánd	مې مند
مېه خوږ (مېهکه)	məra-xwǎǵ	نری رنځ ، مې خوږي ، مې پکه ، سل
مې یخی	mərǐ-jáy	مې ینځونه ، مرده خانه
مې پستون (مقبیره)	mərǐ-stún	مې ستون (قبر) ، هديره (حضيره)
مې ینشمېر	mṛin-šmér	د مړو احصائیه ، د وفياتو احصائیه
مزدك	mazdak	مزگت ، نمزدك ، د عبادت ځای ، مسجد ، معبد
مزری < زمري		
مزل < تگ ، يون	tag	
مېل (مېنېل)	mǎǵǎl	موږل ، موږېل ، موږنېل ، مېنېل (mxǎtǎl) ، مگل
مېوړ < ناوړ		
مېوړی	mǎǵ-wáy	موږی ، موگی
مستې (ماسته)	masté	پی
مسکا < موسکا		
مسکینه < نسکینه		
مسل (مسېدل)	masǎl	مسکېدل ، موسکېدل ، موسکا کول
مشرتوب (مشرتیا ، مشري)	mǎšǎr-tób	مشرتابه (د مشرتابې)
مشلیکی	mǎš-likáy	کتابگوټی ، جېبي کتاب

منبوکه	maǰúka	مشوکه ، مخوکه
ملا تری	mlā-táray	ملا تری کوونکی
ملا وستنی	mlā-wasténay	ملا بند ، ملا پتی ، کمر بند ، ملا ستو (کمر بند لته یی)
ملل	m(a)ləl	ملولل ، ملودل ، لپړل (په لوبډله کې یو له بله مله کېدل او اړوند چار)
مله غونډله	mlá-ǵwəndla	ملتیايي جمله ، فرعي جمله
ممیز (وڅکې)	mamíz	مویز ، مییز ، ممیزی
منجره (مونگره)	manǰará	(ناغوړېدلې) غوتی ، بنجره
خوغاړه ، غوړوکی		
منځ	manj	مینځ ، میانځ
منځاله ، منځوله < حاله		
منځپانگه	manj-pánga	محتوا ، درونمایه
منځپېرې ټاکنې (امرې)	manj-pére ټákóne	څېرمه یا فرعي انتخابات بای الکشن
منځپېښې غونډله	manj-péǵe- ǵwəndla	معترضه غونډله (جمله)
منځتاری	manj-táray	منځوندی ، میانوند ، انفېکس
منځتکی	manj-ټákay	منځنی ټکی ، مرکزي ټکی ، مرکزي نقطه
منځدریځی (منځلاری)	manj-daríjay	نرم دریځی (میانه رو)
منځغری (دره ، ناو)	manj-ǵóray	نره (nára) ، سردره
منځغکي	manjǵókı	مغزیات ، زنگي ، مندکې
منځگری	manj-ǵóray	مینځگری
منځمنگی	manj-mángay	د منځني عمر څښتن ، میانه سال
منځمنگي	manj-mangı	د عمر اوسط
منځمهالی (پېر ، حکومت)	manj-mahálay	عبوري یا انتقالي (دوره ، حکومت ...)
منځنی ختیځ	manǵənáy-xatıj	منځنی ختیځ ، شرق وسطا ، خاور میانه
منځواله تودوخه	manj-wála-	مرکزي تودوخه ، مرکز گرمي

tawdóxa	منخواٽنی
manj-wāṭanáy	د منڃني واٽن (توغندی،
وسله)، میان برد	
manj-wónay	منڃونی
د منڃني ونڀ والا، منڃ	
قدی، میانه قد	
manjwáy	منڃوی (منڃومی)
مینڃوی، (- ورور)	
mánja	منڃه (گوته)
منڃالی	
manjóy	منڃی
منڃی، مرکز	
manjíz	منڃیز (منڃوال)
مرکزی	
məndāṇú	مندانو (ونی)
مندارو (چرخك دوغ زدن)	
məndóta	مندته
زردالو، خوبانی	
manóṣṭa	منڃسته
تصویب؛ اعتراف	
mangáṣṭa	منڃاڻبه (نباخی)
دری خلی	
mangríta	منڃریتنه (تپیر)
شلغم، گنگلو، خکپانی	
manəndóy	مندوی
ممنون، شاکر، مشکور	
manáy	منی (مطیع)
منونکی، منونی	
mónay	منی (منبل)
خزان	
maṇa-γúne	منه غونی
مڙه غونی، زارزنگی،	
کاکوڙه، پریانو	
muṭāna	موتانه (دستگیر قلبه
موتیانه، موتی، موتی،	
نینوی	وغیره)
moxáy	موخی
کیسی، چیستان، معما	
morčál	مورچل (مورچه)
سنگر	
mor-réway	مورروی
تیخور، تیخوری	
mor-zéḡ	مورزېږ
میریزی، مورنی ورور،	
اخیافي ورور	
morínga	مورینگه (مورنیوه)
مورینه	
muḡ	موږ
موږه، مونږه، مونږه،	
مونگ، مونگه	
muḡák	موږک
مږک، منگک	
muḡak-jár	موږک جږ
مږک زهر، سم الفار	
moská	موسکا
مسکا	

مهالنې (مهاليز)	mahālanáy	وختيز، زماني، موقت، موقوته، موقتي، موسمي
مهالنې	mahālanóy	هغه خپرونه چې پر يوه ټاکلي مهالپېر خپرېږي (جريده، مجله...)
مهينه	mahíná	ميينه (کښت)
مياشت	myāšt	مياست، مياشته
مياشتنې	myāštənáy	مياشتينې، مياشتيز
مياشتنې	myāštənáy	مياشتينې، مياشتيزه (خپرونه)
مېچپوهنه	meč-pohéna	شمېرپوهنه (رياضي، حساب)
ميرخی (ميرخن، دښن، دښمن)	mircáy	مرخی، ميرخمن، دښنه
ميرمچۍ	mir-məčóy	د شاتو د مچيو ملکه
مينه	mayéna	عاشقه، معشوقه، دلبر
مينه وال (لېوال)	mīna-wāl	مينوال، علاقمند
ميوه يي (خولخوندي)	mewayí	د مېوې اړوند، مېوه لرونکې، مېوه دار
مېړانه	meṛāna	مړانه، مردی، ځوانمردی، شهامت
مېړنۍ	meṛanáy	مړنۍ، مېړه، ځوانمرده با شهامت
مېړوښه (ژگه)	meṛóxa	مړوښه
مېړتون (نېرغلی)	meḡatún	د مېړيو ځاله، د مېگيو جاله، مېړۍ
مېړۍ (مېړي)	meḡáy	مېړۍ، مېړتون (مېړتانه)
مېشت (استوگن)	mešt	مېشت، ساکن، مقيم
مېشتور	mešt-wār	د مېشتېدو وړ، اسکان وړ، سکونت وړ
مېشتځای (استوگنځی)	mešt-jāy	مېشتۍ، د استوگنې ځای، د سکونت ځای؛ مقر

مېشتيا (سکونت، اسکان)	meštyā	مېشتيا ، مېشتوب ، مېشتېدنه ، مېشتن
مېشتېدل (- ول)	meštedál	اوسېدل ، استوگنېدل ، ځای پرځای کېدل ، سکونت اختيارول
مېلمځی	melma-jáy	کوشنی مېلمستون ، حجره ، اوجره ، بېټک
مینځل (ول)	minjál	وینځل ، بینځل
مینځه	mínja	وینځه ، بینځه ، مینځرکه (کنیزک)
میندل < موندل ، مومل		
مینده < یېنده (څاروی)		
مینېدل	mayənedál	مین کېدل ، عاشق کېدل

ن - n (نې ، نون)

د پښتو ابېڅې شپږویشتم توری چې زیاتره یې تر (ب) او (م) مخکې وروسته او لږو ډېر تر (د) له مخه وینګ پر (م) اوږي، تر (گ) له مخه بیا څه نا څه هسې سرباري کېږي او کله هم په تړلې څپه کې ورپسې (د) غورځي ، بې له دې چې دغه بېلابېل بدلونونه مورفو - فونیمیکي ارزښت ولري، لکه په «دروند ، درمند...» کې ، په چمند ، ارماند کې یې زیاتون بیا یوه سرچپه پېښه ده. همداسې یې له «ل» سره بدلون، لکه : لمونځ ، لمسی ، لمر ، غلیم ، غلمینه... پر (ن) یې د اوبستن بېلګې هم شته (زیار: غږپوهنه).

کره	غږیزلیک	ناکره
ناباندی	nā-bānday	مخالف ، ناموافق
ناباندي	nā-bāndí	مخالفت ، تخلف
نا باوری (ناویسا)	nā-bāwáray	بې باوره ، بې اعتماد، بې اعتباره ، ناموثق
نابېری	nā-babáray	یو ناڅاپي ، تصادفي

اتفاقي		
يو ناخاپيوالی ، تصادف	nā-babarí	نا بيري
بې پامه، بې توجه، بې	nā-pāmay	نا پامي
احتياطه، سرسري، سطحي		
بې پامي ، بې احتياطي	nā-pāmí	نا پامي
نا علمي، غير علمي	nā-pohəníz	نا پوهنيز
نا شکره ، نا سپاسه	nā-pāslay	نا پاسلی
نا پاتند ، بې دوامه،	nā-pāyənd	نا پايנד (ناپاييسته)
ناپايدار		
نا ملامته	nā-pér	نا پر (ناگرم)
ناپلی، ناروا، نامشروع،	nā-pəl	نا پل
حرام، غير مجاز		
ناطبيعي ، غير طبيعي	nā-pənjíz	نا پنخيژ
غير پوځي، غير نظامي،	nā-pawzí	نا پوځي
ملکي		
ناپېژندلی ، ناشنا	nā-pežandóy	نا پېژندوی (- ه)
نا تړلی، بې پلوه،	nā-peyólay	نا پېپلی
غير وابسته		
نامعلوم، مبهم، مجهول؛	nā-ǵawát	نا جوت (ناخرگند)
نامثبت، منفی		
نا چاپ شوی ، غير مطبوع	nā-čáp	نا چاپ
ناچار، مجبور، ناگزير	nā-čār	نا چار
ناخاري، مجبوري، مجبوري	nā-čārí	نا چاري
ناخوانمرده، نامرده	nā-jwān	ناخوان (نامړه)
ناخوانمردی، نه مېړانه	nā-jwānı	ناخواني
پرېشان، زړه خوړینی	nā-xwāl	نا خوال
ناراضی	nā-xwáǵay	نا خوښی
نه رضایت، عدم رضایت	nā-xwaǵı	نا خوښي
نامحفوظ، نامصوون،	nā-xwandı	نا خوندي
غير مصوون		
نامصوونیت، غير مصوون	nā-xwandıyóna	نا خوند يينه
بې درمله، بې علاج، نه	nā-darmálay	نا درملی

رغېدونکى، صعب العلاج		نادوده (ناخواه ...)
بې دوده، بېقاعده؛ بې رواجه، غيرعادي (نادودې)	nā-dóda	
نه رسېدنه، نه دسترس، عدم دسترسي	nā-rasáy	نارسی
نارسېدلې، نه رسېدونکى، نارس، نارسا، خام	nā-rásay	نارسی
نالوستى، بې تربيه	Nārozólay	ناروزلی
نامعتاد، ناموخته، غيرعادي، غيرمعتاد	nārúgd	نارورد (-ى)
ناصحي، غيرصحي	nā-roγtyāyí	ناروغتيايي
نامربوط، بې ارتباط، بې اړيکي	nārwánd	نارپوند
		ناړه < لارې
نره، ايراو، زاو	nārəy	ناړۍ (واډي، بدرفت)
ناقلېه يي (غويي)	nārík	ناړيک (ناگويه)
نارېن، بې اړتيا، ناضروري، غيرضروري	nārín	نارپن
د نه زغم وړ، زغم نه منونکى	nā-zγam-wár	نازغموړ (نازغمى)
نازېن، نيازېين، نازدانه	nāz-mín	نازمين (نازولۍ)
نازېرېدلۍ	nāzókray	نازوکرۍ
نصوار	nās	ناس (نسوار)
د ناستې کوټه، د مېلمنو خونه، سالون	nāst-xúna	ناستخونه
ناستوگن، کډوال، غيرمقيم	nāstogán	ناستوگن (نامېشت)
ناستوگنه، ناستى کېناستى	nāsta-pāsta	ناسته پاسته (ناسته ولاړه)
غيرحاضر، غايب، پشي شا	nā-swáb	ناسوب
غيرحاضري، غيابت	nā-swab-tyá	ناسوبتيا
نامعقول، غيرمنطقي	nā-solíz	ناسوليز
نه هضمېدونکى، غيرقابل هضم	nā-sáhənd	ناسهند (ناسهۍ)
نامستقيم، غيرمستقيم	nā-sídá	ناسيده

ناشنونی	nā-šanúnay	نه شنل کېدونکی، ناتجزیه کېدونکی، نه تحلیلیدونکی
ناشونی	nāšúnay	ناکېدونی، ناممکن
نابښ (نابښونه)	nāṣ	مخامخ غاښ، انیاب
ناغ (لوبي)	nāγ	دماغ، تکبر
ناغوره	nā-γwára	ناپسند، ناپسندیده، ناگواره
ناغېړی	nā-γéray	اسانخوښی، سهل انگار
ناغېړي	nā-γerí	اهمال، سهل انگاري
ناکره	nā-kará	نامعیاری، ناسم
ناگروهن	nā-grohán	بې عقیدې، دهري
نالاسرسی	nā-lāsrásay	بې دسترسه
نالاسی (نالاسوهلی)	nā-lásay	نالاسکړی، نادستخورده
نالوستور	nā-lwast-wár	نه لوستل کېدونکی، ناخوانا
نالوستی (نالیک لوستی)	nā-lwástay	بې زده کړې، بې لیک لوسته، بېسواده
نالوستي (نالیک لوستي)	nā-lwastí	بې تعلیمي، بېسواډي
نالېړند	nā-légənd	نامنقول، غیرمنقول؛ نامتعدي، لازمی (فعل)
نامېرلی	nā-merólay	ناټاکلی، نامنتخب
نانځکه (ناوکی)	nānjóka	نینځکه، گوډی
ناندرې (ناندری)	nāndré	کترې، ایرې
نانډوله	nāndwála	ناموزون، نامتوازن، ناموزونه، ناسازه (خبره)
نانغتان (نانغوبی)	nānγətān	نانغوبونکی، تورغوبی، ناشنو، بازیگوش
ناوډلی (ناوډی)	nāwoḍólay	ناوډلی، بې اوډه، بې اوډون، بې ترتیبه، بې نظمه
ناولسي	nā-wələsí	ناملي، غیرملي
ناوېشور	nā-weš-wár	نه وېشل کېدونکی، نه تجزیه کېدونکی، (تجزیه ناپذیر)

ناوې - ودگری (ناوې - ناوک)	nāwe-wadgéray	ناوې او زوم
نجل	nǰəl	جل، ورکړې نجلۍ، په نامه شوې نجلۍ، کوژده شوې نجلۍ، نامزده
نجلتوب	nǰəl-tób	د نامزدۍ دوره؛ بکره والی، بکارت
نجلۍ (نجونې)	nǰəláy	انجلۍ، جلی، جنۍ، جینۍ، (انجونې، جونه، جینکیانې)
نخاگر	nacā-gár	نخی، نخېدونکی، گډېدونکی
نخاگری	nacā-garí	بازیگری، بازیگری، رقاصی
نخل (نخېدل)	nacól	ناخل، ناخ کول، گډا کول، نخا کول
نخوړ (- ل ، - بدل) نرسوی < نمرسوی، لمر سوی	nacór	نچوړ ، فشرده
نربنځی	nar-ǰəjáy	نربنځك، نربنځوکی، نرگت، نرگتی، هجړا
نرغون < لرغون	larǰún	
نرمېچ	nar-móč	خرمېچ ، خرمگس
نرواکي (پلرواکي)	nar-wākí	نارینه واکي، مردسالاري
نری باران < پسته وور		
نرینه (مذکر)	naríná	نارینه ، مذکر
نرینه نوږی	naríná-nóǰay	نارینه جنس ، مذکر جنس
نړۍ پنځی	naṛəy-pónjay	نړۍ پنځوونکی یا پیدا کوونکی، د دنیا خالق
نړیخور	naṛəy-xór	نړۍ خور، نړۍ خوړونکی، جهانخوار
نړۍ سراسر	naṛəy-sarāsár	ټول نړۍ ییز ، جهانشمول
نړیواک	naṛəy-wāk	د نړۍ واکمن، جهانبان
نړیواکي	naṛəy-wākí	د نړۍ واکمنی ، جهانباني

نړيواله	narəy-wāla	نړيوالې، انټرنېشنلېزم، بين الملليت
نړيواله بڼه (د نړيوالې بڼې سازمان)	narəywāla- baḥəna	نړيواله بڼه (د نړيوالې بڼې ټولنه)
نژادپال (توکمپال)	nežād-pāl	نژاد پالونکي، نژاد پرست
نژادپالنه (توکمپالنه)	nežād-pāləna	نژاد پرستي
نژاد پوهنه < توکمپوهنه نژادي < توکمیز		
نژدې	nəždə	نږدې، نږدې، نږدې، نږدې
نژدې پر نژدې	nəždə-pər-neždə	نژدې په نژدې
نژدې ختيځ	neždə-xatj	نژدې ختيز
نږل < نوږل نږی < نوږی		
نس بهی (نس ناسته)	nas-baháy	نس بهېدنه، اسهال
نستونۍ < لستونۍ	lastónay	
نسواند	nas-wānd	نسو، نسور، گېډو، گېډور، خېټو، خېټور...
نشتمن (نېستمېن)	nəšt-mán	بې شتو، خوار، غريب
نښه	náxa	نڅښه
نغوته	nyóta	نغوته، نغوته، اشاره
نکريزې	nakríze	نوکرځي، نوکرځي
نگېنۍ	ngaḥáy	نوبنځ، چنگک (ماهي ...)
نمړۍ (لقمه، طعام)	nmarəy	لمړۍ، نورۍ، گوله، کپ
نمنځ (عبادت، احترام)	nmanj	پرستش، نيايش
نمنځپار (عابد، زاهد)	nmānj-čār	نمنځونۍ، نمانځونۍ، پرهېزگار
نندارمه (ډرامه)	nəndārmá	نندارليک، نمايشنامه
نندارېځ (لوبيځ)	nəndārīj	ستېج، د نندارې صحنه
ننداريز	nəndāríz	د نندارې اړوند، د نندارې وړ، ننداره يي، تماشا يي، نمايشي

تمثيلول	nəndāreyəl	نندارپیل
نونکی، بخار ډوله وړې دانې	nənakóy	ننکی
احساسول، محسوسول	nangérəl	ننگېرل (نگېرل)
ننوتوخی، مدخل، دخول	nənawatúj	ننوتوځ
د نوي اند خاوند، نو اندیش	naw-ánday	نواندی
نوی تفکر، نو اندېشي	naw-andí	نواندي
نوی بنسټ اېښوول شوی،	naw-bənsótay	نو بنسټی
نو بنیان، جدید التاسیس		
نوی خوښوونکی، نوگرا	naw-pāl	نو پال
پراشتها راوستل	nuxawəl	نوخول
		نوري، نورکي < نمري
نړېدلی، ړنگ، وران،	nor	نور (د جوړ ضد)
ناجوړ		
ناره، نګه	noğ	نورې (نړه)
نرېل، نوزل، ترچل	nuğəl	نورېل (پرنجېدل)
نړه کول، سوچه کول، خالصول	noğawəl	نورېول (- یدل)
ناب وخالص	nóğ-o-nağá	نورېو نړه (د پر سوچه)
نړی، پرنجی، عطسه، ترچ،	nuğáy	نورېی
ترچه، ترچی، پرنجی،		
پرنجېدا ...		
نورې (nóğay)، جنس	núğay	نورېی
جنسي، سپکسوال	nuğíz	نورېیز
نویوالی، ابتکار، جدت	nawəxt	نوبت (نوچار)
(پېښور)، نوگرایي		
مبتکر، نوگرا	nawəxt-gár	نوبتګر (نوچار)
نوگرایانه، مبتکرانه	nawəxt-garānā	نوبتګرانه
لیاره، طریقه، روش، روال	nol	نول
غم، ویر، اندوه	nul	نول
نونس	nú-las	نولس
نولسم	nulasém	نولسم
ضمیر (گرامر)	num-jéray	نومخړی
نوموړی	numóray	نومړی (نامزد، نامېرده)
نومونپوهه، د اصطلاحاتو	numawən-	نومونپوهنه

علم، ترمینالوجي	pohóna	
بنوم، گمنام	num-wrékay	نومورکی (ورکنومی)
نومری، نوموری (num-)	numawóray	نوموری (نوماند،
(wəray)		نومور)
اسم ومسما	núm-o-	نوم ونومولی
	numawólay	
اصطلاح (علمي)، ترم	numawóna	نومونه (نومونی)
(ترمونه)		
وسمهالی، معاصر	num-mahálay	نومهالی
تشخیصول، جوتول	numerál	نومبرل
تشخیص، جوتتیا	numeróna	نومیرنه
نوم اړوند، اسمي	numíz	نومیز (نوموال)
نوی رغېدلی ویی، نوی	nawéz	نوبز
رغولی لغت، نیولوجیزم		
نوی نړیوال نظم، نوی	nóway-nařay-ód	نوی نړۍ اوډ
جهانی نظم		
نواله، عصریت،	nəwɪ-wála	نوبواله (نوپالنه)
مودرنېزم		
نویم	nawɪ-yóm	نوي يم
نهه	nəh	نه
یه، نه (nə)	na	نه
نم	nəhóm	نهم
ننوي	néh-nawɪ	نه نوي
ونه ولاړ، نه ولاړی،	nó-wlār	نه ولاړ
لانړو، لاړ نه شو		
نهیلی، ناهیلی، ناهیل	nahíl	نهیل (ناامید)
ناهیلی، نامېندي	nahílí	نهیلی
عدالت، محکمه، دادگاه	nyāw-tún	نیاوتون (نیاووالی)
نیاوي	nyāw-mán	نیاومن (عادل، منصف)
پېښلیک (تاریخ)	neřa-lík	نېته لیک (کرونولوجی)
نیم څړېدلی (بیرق نیم	nım-jwárənd	نیمڅوړند (نیمړپاند)
آفرشته)		

نیمخی (کراسته)	nimcáy	لیمخی ، لیمسی
نیمخیگر (کراستگر)	nim-cigár	نیمخی جوړوونکی ،
		لیمخی والا
نیمخین	nimcín	د نیمخی اړوند
نیمخینه	nimcína	وړینه خولی ، پشمینه
نیمربیه (خوا نیمرگ)	nim-mreá	تاندلېاند ، نیمه خوا
نیمسدى	nim-seday	نیم وینبیار ، نیم هوښه
نیمسوی	nim-sóway	نیم سوځېدلى ،
		نیمسوخته (سگرت)
نیملاری	nim-láray	د نیمې لارې (مل)
نیمواک (غږ)	nim-wák	نیم واوېل ، سیمې واوېل
نیموچ	nim-máč	نیم تر ، نیمتر
نیموچه	nim-wóča	نیمه وچه ، برصغیر ، نیمه
		قاره (هند)
نینگل	ningál	تمه (طمع) کول
نینگلی	ningélay	په تمه کې شوی ، تطمیع
		شوی
نینگنه	ningéna	تطمیع ، تمه داري
نیواکگر	nīwāk-gár	اشغالگر
نیوز (نېز)	nyoz	سېل ، سېلاو ، سېلاب
نیونك < نوی > (موچینك)		
نېل (مرطوبه هوا یا باد)	nayél	نېل ، نېل

ن - n (نهې)

د پښتو ابېڅې او ویشتم توری چې د ويي په سر کې نه راځي ، خو په منع او پای کې يې بېلگې ډېرې دي . همدارنگه يې د ويي دننه د څپې په سر کې درواخله . " نيکی " ښايې يوازېنۍ ويي بېلگه وي چې د کلات کاکړ يې تر لس کلنۍ کوشني " ژنکی " په مانا کاروي . دا چې /ن/ د درو نورو غبرگژبیزو اوازونو (فونيمونو) په څېر له آره هندي پورغزباد شوی ، نو په ځېنو گړدودو کې يې د ډېري (اکثريتي) /ن/ پرځای کارونه کره نه برېښي ، لکه په وروڼه ، غږ يا غږ ، دواڼه او داسې نورو ويونو کې . ن او ډ د تاريخي بلغرو په توگه سره يو پر بل هم ونجون مومي ، لکه په مندارو/مندانو ، ښېگره/ښېگڼه ، پوړۍ/پونۍ ... کې .

په "تنۍ" کې بيا هم د "ږ" يو پخوانی بلغر (الفون) برېښي (زيار پښتو غږپوهنه) . "نږ" بيا د "ن" ناکره ليکدود دی چې په پاکستاني پښتو ليکدود کې له پخوا نه دود لري او نن سبا يې د "ن" سپارښتنه کېږي .

و - o, u, w (وې ، واو)

د پښتو ابېڅې اته ویشتم توری چې د نیمواک ، بېواک يا کنسوننتي (معدوله) و /w/ ، اوږده و /o/ او لنډ و /u/ درو وارو ښکارندويي کوي ، او لکه څنگه چې د الف (a, ā) په برخه کې ورته نغوته وشوه ، د وروستيو دوو خپلواکو (واوونو) په توگه په پښتو ليکدود کې له ځان سره "ا" هم مختاړی کوي ، لکه په اور (or) او اوم (um) کې . د نیم بېواک يا معدوله و (w) په توگه په يو لړ وييو کې نیم نیمگوري وينگ لري ، خو د يوې - کره ليکلارې پر بنسټ يې ليکل اړين دي ، لکه په خوله xwlə او خوړين xwrin کې . په ښکلی يا ښکلا غوندې ويونو کې يې نه کښل د کندهاري گړدود تر اغېز لاندې همداسې يو دود پاتې شوی دی ، کټ مټ ، لکه په گل gwəl او داسې نورو خپلو پردو وييو کې . له تاريخي - جغرافيايي پلوه پر /ب/ باندې د "و" ونجون فونيمیکي او له دې سره معياري ارزښت نه لري ، لکه په بېره ، بیده ، بزه ... کې . (و - د) (ته) په وړاندې د سربل په توگه د لږه کي دريځ له کبله له يوې - کره ليکلارې سره سمون نه لري او غبرگېل ورسره نه رغوي ، لکه: (وکور ته ځم) چې کره يې (کور ته ځم) راځي .

ناکره

غږيز ليک

کره

وا (و ، يه ، آ)	wā	ای، ای، یا (ندائیه، لکه وا هلكه)
وات (ویار)	wāt	زیار ، عیب
واتن مېچ	wātan-méč	وات مېچ ، وات مېچی
واده تر	wādə-tár	د واده بندوبست، د واده اپه تره
واده خله	wādə-cəla	د واده خله یا چله او یا گوته
وارگری	wār-géray	د وار (نوبت) والا
وار له مخه	wār-lə-móxa	وارد واره، مخکې د مخکې
وار له واره	wār-lə-wāra	وارد واره ، سمدستي
واره من (واره يي)	wāra-mán	واره دار، (يو څه) غوره، بنه ترا
واری (څار ، بلهار)	wāráy	واري ، قربان ، فدا
واريز	wāríz	په وار، نوبتي، متناوب (واريزه تبه)
واړه	wāra	واړه ، واړه (wārə)
واړې ښځې	wāre-ǰáje	واړه ښځې، واړې ښځې (wāri-xəji)
وازره (وزرونه)	wāzrə	وزر (wazér)، وزرې
وازگه (وازده)	wāzga	وازگه (wāzga)
واړمه < وړمه		
واست	wāst	وئ (تاسې واست)
واښ (رسی)	wāš	واښی ، بیا سته
واښ اوبی	wāš-óbay	واښ (رسی) اوبدونکی
واښلوبه	wāš-lóba	رسی لوبه ، پړي لوبه
واښه خور (گیاخور)	wāšə-xór	علف خور، گیاخوړونکی
واک	wāk	واک
واکمن (واکوال، واکيالی)	wāk-mán	واکدار، واکنده، حکمران
واگه (واگې)	wāga	واگه () ، (واگي)
والگی (رمی، دومی، سپڅد)	wālgáy	یخوهنه ، رېزش ، زکام

واله، وله < وياه		
واند	wānd	خیال، پندار
واندیز	wāndíz	خیالی، تخیلی
واورپاک (واور سپېڅ)	wāwra-pāk	د واورې پاکوونکی، برف پاک
واور پلوری	wāwra-plóray	واوره پلورونکی، برف فروش
واوروب	wāwrób	د واورې اوبه، واوروبی
واوره غری	wāwra-γáray	میده واوره، برنجک برف
واوره مېچ	wāwra-méč	د واورې د مېچولو آله
واورین	wāwrín	واوریز، له واورو ډک (پُر برف)
واورېژ (راشی)	wāw-réğ	د واورې رېز یا رېژ، برف کوچ
وايي (لوايي)	wāyí	رون، گهيځ، د سهار رنایي، سپېده داغ، سپېدې؛ گرو، گانه
وبښه! (وبښی!)	wábaḡa	وبخښه! (وبخښی!)
وتری (اثاثیه)	watéri	توري، کالي کودی، لوبڼي لړگي، ډانگ ډبلۍ، کور سامان
وتلار (وتوغ)	wāt-lār	وتوخی، وتونخی
وتون	watún	وتنگ، وتنه، واته، خروج
وت ګټ < سګینده (جبران)		
وتپوهنه	waṭ-pohéna	اقتصاد پوهنه، اقتصادیات
وتګی	watgáy	بمبوتۍ وزمه دودکش، چپمڼي
وتندوی	waṭəndóy	سپماگر، پاسره گر، مقتصد
وته	waṭá	د ارزو (اسعارو) نرخ
وته	wáṭa	اقتصاد، سپما
وتیز	waṭíz	وته ییز، اقتصادي
		سپمایي
وچر (ولان)	wačár	ولد، بلد، اشنا
وچغاړی (وچ کخی)	wəč-γāray	وچ چاپېر، په وچه کې
		بنکېل (هېواد)
وچکښی	wəč-kəḡay	پنسل، پېنسل، مداد

وچموری	wəč-móray	د تي وچې مور بچی، شیر سوخته
وچورکی (نروچکی)	wəčór kay	له ولېږي يا ناروغۍ
وچولن	wəč-wlán	خواروډنگر، خوارخواکی
وچولنځ	wəč-wlánj	وچ مینځل، خشکه شويي
وچولی (تندی)	wáč-wəlay	د وچولن ځای يا دوکان
		وچوبلی، وچلی، وچولی (wáč-ulay, wáčwələy)
وچونی (سپونی)	wəčúnay	خشکي
وچه مری، وچه غاړه < کرنکه		
وچه وچوبه	wáča-wəčóba	وچه وچوبي
وچه ولخه (بتي بیابان، بېدي بیدیا)، سوراږ	wáča-wəlxa	سور وچ ډاگ، وچ سپیره ډاگ، وچه يا سره میره
وځی	wáji	وزی، ووځی
وځکې (ممیز)	wácke	مویز، ممیز، کشمش
وختتېری	waxt-teráy	ساعتېري، وخت گوډی، وخت گوډنه (ابن الوقتی، خوشگذراني)
وختتېری	waxt-téray	ساعتتېري، ساعتېري، وخت گوډی؛ ورځپاړی (ابن الوقت، خوشگذران)
وختیز < مهالیز، مهالنی		
ودانگر	wadāngár	ودانچار (-ی)، معمار
وداني (تعمیر، عمارت)	wadāní	ودانی (جمع)
ودانیز	wadāníz	تعمیري، تعمیراتي
ودرول < درول		
ودگری او ناوی < ناوې - ودگری		
ودول (مطلق)	wadawól	واده کول (غیر مطلق)
وده - وش	wáda-wáš	وده او وش، نشونما

وراغ (کارغه)	wrāy	وروغ ، وربغ ، کارگه
وربانی	war-bāṇay	ورساتی، دروازه وان، دربان
وربوی	warbóy	د کور مخه، حریم،
ورتنی	wartaní	حیطه، حیاط، شپرازی، همرنګی، تشبیهی، مشابه، همسانی
ورتک	war-ták	ورتکونه ، دق الباب
ورخ	wraj	روخ
ورخپاڼه	wraj-pāṇa	روخپاڼه
ورخچاری	wraj-čāray	روخچاري (rwaj-čārəy)، ورخچلندی، ابن الوقت، فرصت طلب، فرصت جو
ورخ (دې) ښه! (ورخ دې نېکمرغه)	wraj-de-ǰá	ورخ (دې) په خیر! رخ (دې) په خیر!
ورخلوی < لو ورخ (قیامت)	lo wraj	
ورخنی	wrajanáy	ورخني، روخنی، روخینی، روزمره
ورخک	wərcák	ورسک ، د غره پوزه
ورخر (ګڼه، ګڼه ګوڼه)	wərxár	بیروبار ، ازدحام
ورخیمخه (بریخړ)	warxímja	غرمکی، تنکی-غرمه، نیم چاشت
ورږه (ږغانڅه)	wrǰga	کیکه
ورستول (- بدل)	wrastwál	وروستول ، ګنده کول
ورشو	wəršó	اورشو
ورښ (وو - wo)	wraǰ	شمال ، باد
ورښتی	wrǰtáy	ورلښتی، غړوشتی، ورغښتی، بادام (وخکې) ورښتی: کشمش وبادام،
ورښکی، ورښکی < رښکی، ترانګه	reǰtáy	
ورغ (مېړانه)	wrəy	همت، مناعت، ایمانداري؛ په "ورغ الوتل" ګڼه کې

هرگوره "حواس" مانا		
راخپلوي		
	ɣawz	ورغان < غوز ، غوزان
رغوی، اېرغوی، اورغوی	wəɣəway	ورغوی
	rākɾa warkɾá	ورکړه راکړه < راکړه
		ورکړه
	warǵá	ورگه < ورېه
	wərlawəl	ورلول (بلاربول) < ؟
	wartó	ورله < ورته
ورم (warm)	wram	ورم
ورمگر (warmgar) ،	wramgár	ورمگر (ورماند)
ناصر، داور، قاضي		
پندنامه ، نصيحت نامه،	wram-lík	ورمليک
نصيحت پانه		
امر ، حکم ، قضاوت	wramánd	ورمند
قضاوت	wramandún	ورمندون
قضايي ، عدالتي	wramandíz	ورمنديز
پندونصیحت ، وعظ	wrá-m-o-wrāša	ورم و وراشه
ونصیحت		
جنازه ، تابوت	wran	ورن
	pasta wór	ورنگی، ورینگی <
		پسته وور
حمله ، تعرض	wrəndá	ورنډه (برید ، یرغل)
	wlor	ورور، وروور < ولور
ورورگلویز ، برادرانه	wrorāná	وروران
	rostāɾay	وروستاپی < روستاپی
	wrostól	وروستول < ورستول
اوستری	wrustáy	وروستی
	rongáy	ورونی < رونگی
خلاصوونکی، خلاص گر	wərhānd	ورهاند
وره په وره ، ورپه ور	wrə-pər-wrə	وره پروره
ورهڼه گر ، کسبگر	wərhəngár	ورهڼگر

ورهنیه (دنده)	wər'hóna	کسب، پېشه، شغل، حرفه، مسلک
ورهنييز	wər'həníz	کسبي، حرفوي، مسلکي
ورهول (ازادول)	wər'hawól	خلاصول
وريتگر	writgár	ورپته گر، کبابي، وړيتی
ورپته (سوله، لکړه)	writá	کباب، تیکه
ورېنېم چينجی	wreḥəm-čínjay	د ورېنېمو چنجی
ورېنېه < روښه (حلوا)	róḥa	
ورېندار	wrendár	ورندار، وړنداره
ورېاندوېينه	wrānd-wayóna	ورېاندوېينه، اټکل، پېشگويي، پېشنگويي
ورېاندیز	wrāndíz	مخېښود، پېشنهاد
ورېاندیزې	wrāndízí	پېشنهادي
ورېاندېينه	wrāndeyóna	ورېاندې کونه، پېشکش، عرضه
ورېانگه	wrānga	ورېانگه (wrāngó)
ورېانگې (ورېنگې)	wrāngán	ورېانگيز، شوغله ييز، شعاع لرونکی
ورېانگين		
ورېانه پړانه (ورېه پړه)	wrāna-prāna	ورېه - بایلنه، بردو باخت؛ ملا متي او ناملا متي
ورېتيا واکي	wartyā-wākí	ښايسته سالاري، شايسته سالاري
ورېجن (ورېن)	war-ján	مېکروبی، مېکروب نيولی، (مېکروب لرونکی خيز)
ورېغندی < غړوندی	yarwandóy	
ورېکتون (وورېتون)	warəktún	کودکستان
ورېکينه (کوشينه)	wrakina	ورېکتوب، وړوکوالی، کمکينه (کوشينه)
ورېند (ورې)	wárənd	ورېتيا وړ، لایق، مناسب
ورېنگه (کک)	wrənga	ذره، اتوم، اېټم
ورېنگی (ککوين)	wrəngáy	ذره بين، مېکروسکوپ

وړنگیز (ککیز)	wrangíz	ذره یی، ذروي، اتومي، اېتيمي
وړ وړ پړ	wər-o-pər	غالب و مغلوب، گټونکی او بایلونکی؛ ملامت او ناملامت
وړومبی < پړومبی	rombaly	
وړوند < پړوند	rund	
وړیان	waryān	وړیا ، وړیان
وړی اوبدانه	warəy-obdāna	د وړیو اوبدنه، د وړیو نساجي
وزروال < خانگور	cāngwár	
وزگار	wəzgar	بېکار ، بې روزگار (-ه)
وزلوبه	wəz-lóba	د وزې لوبه، د ورغومي لوبه، بزکشي
وژ پوهاند (وژپوه)	wəğ-pohānd	د اعصابو متخصص
وژپوهنه	wəž-pohóna	د اعصابو علم
وژخوږ	wəž-xwəğ	د وژيو (اعصابو) درد
وژخوږی	wəž-xwəğay	د اعصابو په درد اخته
وژله (وژنه ، وژلون)	wážla	مرگ ، قتل
وژن	wəžán	عصبي ، عصباني
وژنتیا	wəžantyá	عصبانیت
وژنشمېره	wažən-šméra	د وژنو (قتلونو) احصائیه
وژه (وژی)	wəžá	عصب
وژیږ	wəžíz	د وژو اړوند ، عصبي
وژیږ - ارواییږ	wažíz-arwāyíz	عصبي او رواني
وژیږ - سولیز < سولیز -	solíz	
وژیږ (عقلي او عصبي)		
وږبی (کاغه،	wəğbáy	اوږبی ، اږبی
پېنگووین)		
وږد ، ووږد < اوږد	uğd	
وږمکی (سپوږمکی)	spoğməkáy	وږمی، مصنوعي
		سپوږمی، ساتلایت

وږم وټوږم	wáǵm-o-twáǵəm	ښه بوی او بد بوی
وږمه	waǵmá	واږمه
وږيځاند (خوشه چین)	waǵi-cánd	وږيځاندی، وږيځانی، وږيځان، وږيځانی، وږيچن، وږيچی
وسپناب	wəspən-bāb	وسپنیز سامان، هارډوېر
وسپنپلور	wəspən-plór	د وسپنابو خرڅلاو (دوکان)
وسپنپېر	wəspən-pér	د وسپنې دوره یا عصر
وسپنتوږ	wəspən-tóǵ	د وسپنې سوان
وسپنځادر (ترمه)	wəspən-cādár	د وسپنې ځادر، آهن چادر
وسپنکښ	wəspən-káǵ	آهن ربا
وسپنویلوب	wəspən-wílób	د وسپنې ویلونه، ذوب آهن، پولاد سازي
وسپنه	wəspəná	اوسپنه
وسته	wastá	تجارتی سامان، مال ومتاع، کالا (سوداگري ومتاع)
وسله (درسته)	waslá	سلاح، اسلحه
وسله توکي (پوځي توکي)	waslá-tóki	مهمات، اېمونيشن
وش و وده - وده - وش	wəǵkálay	د انګورو وږی، غوښمکه، ډنگوری
وښکالۍ (ژنگوری، ډنډوړی)	úǵka	
وښکه < اوښکه	wəǵán	زهجن، زهری، سمي
وښن (زهجن، زهرژلی)	wəǵór	وښوړی، واخبر، اخور
وښور	wáǵa	اوږد (اسکرین) چینجی
وغه	wákər	ونګه، هویت، تشخص، پېژندنه
وکر	ákar wákar	وکړواکر < اکړو وکر
وکړ (کرد)	wəkər	وکړی، وکړی، وکاوه، وکل، وکلو (سالارزي)
وګړ پال	wagər-pál	وګړمین، مردم دوست

مردمدار		
وگړنی	wagəranáy	وگړنیز، مردمی، انساني
وگړه	wágra	وگړواله، شخصیت
وگړیز (شخصي)	wagəríz	وگړنی، ځانتنی، ځانگړی
ولاړ (رفت)	wlār	لاړ، وېلاړ، لاړو، لاړلو، لاړه، ولاړی، ولاړلی
ولاړې اوبه، ډنډه سیندگی	sindgáy	
ولاندو ولانگه	wlānd-o-wlānga	مړولونی او د مینځلو تخته
ولس	wə́ləs	اولس، ملت
ولسپال	wə́ləs-pāl	ولس دوست، ملتپال
ولس دښمن	wə́ləs-də́xmán	د ولس دښمن، د ملت دښمن، ملی ضد
ولس دښمني	wə́ləs-də́xmáni	د ولس یا ملت دښمني، ملی ضدیت
ولس وکر	wə́ləs-wakár	ولسی یا ملی هویت
ولسمشر < هېوادمشر	hewād méšar	
ولسواله	wə́ləs-wāla	ولسولي، ولسپالنه، ملت پالنه، نېشنلېزم
ولشل < لوشل	lwašól	
ولکه	walká	ولقه، قبضه، کړی، حلقه، دایره، حوزه (انتخاباتي)
ولموری	wə́lmóray	له نس او له لمنې، قی او اسهال یا گانگې او نس ناسته کوونکی
ولنځ	wlanj	تشناب، غسلخانه
ولولیز	walwalíz	له ولولې ډک، احساساتي، جذباتي، عاطفي
وله < ویاله	wyála	
ولی (ریښه)	wə́lý	ولې، ولیې، ریښه
ولېدل < لوېدل	lwédəl	
ولېشت	wlešt	لوېشت، لوېست
ولېشه (بش)	wléša	تمبه، چارتراش

ومه < اومان (هوما)	omān	
ونج	wanj	مخدره، مېز (ونجړی : مېزگوټی)
ونج (ونجون)	wanj	عوض ، بدل ، تغيير
ونجدوی	wanj-dóy	دونج (تغيير) قانون
ونجول (- بدل)	wanjáwəl	بدلول ، عوضول
ونه بوت	wə-nə-bot	بونت، بونه تو، بونه تلو، ونه بوتئ، و نه بوتلئ
ونه ولاړ < نه ولاړ	nə wlār	
وو (بود)	wo	و ، ؤ ، وه
ووره (نړۍ وربخ)	wawrə	اوره ، ووره (wawrə)
ووريا (وورښت)	wor-yā	اوريا ، اورښت ، ورښت
وورېدل (- ول)	woredəl	ورېدل ، اورېدل (- ول)
وورېتون (وړکتون)	wor-tún	وړوکتون ، کودکستان
وورېشمېر	wor-šmer	کسري شمېر، کسري عدد
ووی (ژمنه)	wowáy	اوی ، قول ، وعده
وویه < هوپیه ، هگی	hóya	
وه ، ول (بودند)	wə (-l)	وو ، ؤ
ویارن (ویارجن)	wyārán	عیبجن ، معیوب
ویارل	wyārəl	ویارکول، افتخارکول
ویارلی (ویارن)	wyārəlay	له ویار په ډک، افتخاري، مفتخر
ویاله (جوی)	wyāló	بیاله ، واله ، وله
ویاند	wayánd	خبرلوخ، ویندوی، نطق، ترجمان (د وزارت خارجه ترجمان - پ)
ویجاړ	wijār	وجاړ ، اوجاړ
وېخ < بېخ	bex	
ویده	wídə	وېده، اوده، بېده
ویدېدل (- ول)	widédel	اوډېدل (- ول)، بېدېدل (- ول)
ویر (ماتم)	wir	وهیر، ایر
ویرغاړی (ویرن،	wir-γāray	وهیرغاړی ماتم

ویرمن، ویرژلی،	کوونکی، ویر کوونکی
ویرگهی	
وېر وړی (بوږنوی)	wera-wéray ډاروونکی، خوفناک
وېره	wéra یره، بېره
وېره اچونه < ترهگری	trahgarí
وېرېدل (-ول)	weredəl
وېشاک (بېلتونپالنه)	wešāk بېلتون خوبسونه، بېلتون غوښتنه، تجزیه غوښتنه
وېشاکگر (بېلتونپال)	wešāk-gár پېلتون خوبسوونکی، تجزیه غوښوونکی
وېشگر	weš-gár واشگر، وېشونکی، تقسیموونکی، توزیع کوونکی
وېشوې (وېشل کېدونکی)	weš-wár د وېشنې وړ، قابل تقسیم، قابل توزیع
وېښته	wex̌tá ورېښته، ښته
وېښته رگ	wex̌tə-rág نری رگ، شریان، مورگ
وېښیار	wix̌yār اوښیار، هوښیار
وېښیارتیا (وېښیاري)	wix̌yār-tyā اوښیارتیا، هوښیاري
وېلاړ (هوډ)	welār اراده، عزم، تصمیم
وېلاړن (هوډمن)	welārán بااراده، باعزم، مصمم
ویلوب (ذوب، گداز)	wilób ویلنگ، ویلنه
ویلوبگر	wilob-gár پولادساز، ولېږنگار
وینا لېږد	waynā-léğd وینا اخیستن، نقل قول، اقتباس
وینې بیه	wine-báya د وینې قیمت، خونېها
وینیز (لیدیز)	winíz د لیدو اړوند، بصري
وینیز (و) اوریز	winíz (o) awríz سمعي او بصري، آیدوېژوال
وینې ککړ	wine-kakár په وینو ککړ، خون آلود
ویي (گای)	wayáy اوی، وی، لغت، کلمه
ویي اوډ (-ون)	wayr-ód (-un) د وییونو اوډون، د کلمو

ترتيب (په جمله کې)		
د ويينو (لغاتو) ذخيره ،	wayi-pānga	ويي پانگه (وييزېرمه)
واژگان		
د ويپوهنې ماهر ، لغت پوه	wayi-pohānd	ويي پوهاند (ويپوه)
د ويونو پوهنه ، لغت	wayi-pohéna	ويپوهنه
پوهنه ، واژه شناسی		
لغت جوړونه ، نيولو جېزم ،	wayi-raḡawóna	وييرغاونه
نيولو گېزم		
د ويي اړوند ، لغوي	wayíz	وييز (وييپانگيز)
سيند کښنه ، قاموس ،	wayi-kǎéna	ويي کښنه
ليکنه ، لېکزيکوگرافي		
د لغاتو فهرست ، گلو سرى	wayi-lár	ويي لړ
ويو کى ، ادات	wayíkay	وييکى
	sind	وييليکى < سيند
بحث ، مباحثه	wayéna	ويينه (سکالو)

ه - h (هې)

د پښتو ابېڅې نهوېشتم توري چې د وينگ له پلوه زياتره غورځي او له ورپسې خپلواک (واوېل) سره همرنگېږي يا يو کېږي، لکه په ها - آ، هر - ار ، هگى - اگى ، هويه - اويه ، هيله - ايله ، هېر - يېر ، نهيل - نييل ... کې . په کښېنۍ پښتو کې ، هرگوره ، تر هندي اغېز لاندې تر ډېره پوره او سمه ادا کېږي .

کره	غريزليک	ناکره
هاخوا < آخوا ، خوا	āxwā	
هار (مونی)	hār	امېل ، غاړه کى ، لاکېت
هارت < ارت	art	
هان (منگ)	hān	عمر ، سن
هان کچه ، هانکچه	hān -káča	د عمر کچه يا اندازه
هاندو هڅه (هاندو هڅې)	hānd-o-háca	هڅه او هاند (هڅه او هاندونه)
هتيوځى < بازار	bāzār	

هجرأ (نربئخأ)	hejrā	هجري ، نربئخك
هخه	háca	كوشش ، اقدام ، ميل ،
		رغبث ، ذوق ، شوق
هخوب	hacób	فرهنگ ، كولتور ، كلچر
هديره (مربستون)	hadírá	اديره ، حضيره ، هديره
هخول (ليول)	hacawəl	تشويقول
هپ بند	haḍ-band	ډبل پلستر ، بنداژ
هپ پوهاند (هپ پوه)	haḍ-pohānd	د هپو کو ماهر
هپ پوهنه	haḍ-pohéna	د هپو کو علم
هپ تي (هپ وانه)	haḍ-tár	اسکلبټ ، استخوانبندي ،
		چوکاټ
هپ درملی	haḍ-darmálay	د هپو کو ډاکټر ، شکسته بند
هپه < اډه	aḍa	
هپيز (هپين)	haḍíz	د هپو کو اړوند ، استخواني
هرکلن	har-kalán	هرکلين ، پر هرکال ، همه ساله
هرکله راشئ (نبه راغلاست)	hárkala-rāšəy	په خير راشئ ! په خير
		راغلئ ! په خير راغلاست !
هرکلين	har-klín	هرمهالی ، هرمهاليز ، مدام ،
		همېشه ، همه وقته
هرياسه < رشه	rəšá	
هرپړه	hareṛá	ارپړه
هرپاند (لالهاند)	harānd	سرگردان
هرپی	harpóy	صندوق ، صندوقچه
هستوگنه ، هستوگه <	astogéna	
استوگنه		
هستونه (پنځونه)	hastawéna	زېږونه ، ايجاد ، آفرينش ،
		تخليق
هستېدل < اوسېدل ،	osédəl	
استل		
هسي	háse	هاسې ، اسې ، هسي
هغومره (هاغومره)	hāyúmra	آغومره ، هوغونه
هغه لار دی < هغه تللی دی	hayó tləláy day	

هک (هېښ)	hak	هريان ، اريان ، حيران
هگۍ (هويه)	hagəy	
هلك	halók	هلك (halúk-ān)
هله	hála	هاله ، هلي ، هغه وخت
هلي ځلي	hále-jále	هلي زلي ، الي زلي
هم آري (همريښه ، هم بنسټي)	ham-āray	همريشه ، هم نسيه ، مشترك المنشاء
هم ارزي (هم ارزښتي)	ham-ārzay	د يو ارزښت لرونکي
هماند پوهي	ham-and-póhay	د يوې اند پوهې
هماندي	ham-ánday	(اډيالوجي) لرونکي
هماندي	ham-andí	همفکره ، هممنظره
همبستر (-ي)	ham-bestár (-ay)	همفکري
همبستري	ham-bestarí	همخواب ، هماغوش
همبنډاري	ham-bandāray	همخوابي ، جماع
همبول (همسندري)	ham-ból	هم بزمه ، هم مجلسي
همبولي (همژمني)	hambólay	د سندرو ملگري ، هم اوازي
همپولي (همبريدي)	ham-púlay	هم پيمان ، هم قوله
همپيري (هممهالي)	ham-péray	همسرحد
همځپلي	ham-jélay	همدوره ، همعصري ، معاصر
همڅنگ (همپوري)	ham-cáng	همنوع (بشر ...)
همخوني	ham-xúnay	انډيوال ، همپوريز ، همتا ، همسنگ
همژبي	ham-žəbay	هم اوتاقه ، د کوټي ملگري
همسکالو	ham-skāló	گډ ژبي ، همزيان
همغربي	ham-γáğay	همصحبت ، هم کلام
همغربي	ham-γağı	همنوا ، هماهنگ
همکاسه (همکوبي)	ham-kásá	همنوایي ، هماهنگي
همکوري	ham-kóray	هم دسترخواني ، همسفره
همکپتي	ham-kétay	هم منزل ، همخانه
همگروهي	ham-gróhay	هم مذهبه ، همديني
هملاري (لارمل)	ham-láray	همعقيده ، همسندی
		د لاري مل

هملوستی	ham-lwástay	همسبق، همدرسی، همصنفي، همكلاس
همليدي	ham-lıdáy	هم نظری، هم لیدتوگی، دیوه نقطه نظر لرونکی
همليکی	ham-lıkáy	هملری، هم قطاری، همردیف، هم مسلك، همخانگی
هممانیز (هممانیزونه)	ham-māníz	گډ مانیز، هم معنا، مترادف
هممانیزوالی	ham-mānız-wálay	گډ مانیزوالی، هم معناوالی
هممنډی (همپلی)	ham-mánḍay	همگامی، همگام، همیونی
هم منگی (هم هانی، همزولی)	ham-mángay	همعمره، همسن
هممهال (په یوه مهال کې)	ham-mahāl	همزمان، درعین زمان، درعین حال، پریوه وخت
همهاغومره (همهغومره)	ham-hāγumra	اماغومره
هم هېوادی (هېوادوال)	ham-hewāday	هموطنی، وطنوال، وطندار
هن (دا دی)	hən	ان (اینک)
هندستان	hendəstān	هندوستان، بهارت
هنډور < هېنډور		
هنډه < هېنډه		
هنډې هنډې	hánḍe-hánḍe	انډې انډې، قطعه قطعه، پارچه پارچه
هو	ho	او، ها، هاو، آوو، یې (کرلني)
هوار (هواری)	hawār	اوار (اواری)
هوارې وړ	hawārı-wār	د حل وړ
هوا وېجه	hawā-wéja	هوایی قلمرو
هوایی چلند	hawāyı-čalánd	هوانوردی، هوا پیمایی
هوبله (وزله)	hóbla	وسيله، ذریعه، چاره
هوده < اوده	úda	
هورې (هلته)	horé	وورې، هلې، دورې، هوري
هورډه	húḡa	اورډه
هوساینځی	hosāyən-jáy	استراحت ځای، تفریح ځای

هوساينه (هوسايي)	hosāyēna	استراحت ، تفريح
هوساييز	hosāyíz	
هونس (سد ، سول)	huǎ	هوش ، عقل
هونسيار < وينسيار	wǎyār	
هېخ	hec	هېخ
هېخيال	hecyāl	هېخنا
هېبنتيا وړ	heǎtyā-wár	د هېبنتيا (اريانتيا) وړ ، د تعجب وړ
هېره (هېرتيا)	héra	هېروالی ، فراموشي
هېره < ايره	irá	
هېبنمه	heǎmá	هېبنمه (ناخاپي توره وريخ او توند باران)
هېبننده	héǎnda	هېبنوونکی ، اريانوونکی ، له حيرانتيا يا تعجبه ډک ، محير
هېلمند	helmánd	هېلمند ، هېرمند
هيله بيله	hílá-bílá	ايله بيله ، متېې همدومره ؛ په ناحقه ، غيرحق
هيله من (هيله مني)	híla-mán	هيله مند ، اميدوار
هېندار پاك	hendār-pák	هېندار سپېڅ ، برف پاك
هېنداره	hendāra	هنداره ، اينداره
هېنداری	hendārəy	ويتړين
هېنداريز (نېينېه يي)	hendāríz	شيشه يي
هېنډه	hénḍa	هنډه ، اېنډه ، ينډه
هېنډور	henḍawár	خېلي ، هوډيالي ، لجوج
هېواد	hewād	اېواد ، هواد ، هيواد
هېواد بهر	hewād-bahár	له هېواده د باندې ، (چارې ...)
هېواد پال	hewād-pāl	هېواد پالونکی ، وطنپال
هېواد پلوري	hewād-plóray	هېواد پلورونکی ، وطنفروش
هېواد دننه	hewād-danóna	په هېواد کې دننه ، په هېواد کې داخل

هېواد سراسر	hewād-sarāsar	د ټول هېواد په کچه،
		وطن شمول
هېوادنی (هېوادیز)	hewādanáy	وطنی، وطني
هېوادواله (هېواد پالنه)	hewād-wāla	وطنپالنه، وطنپرستی

ې - e ، ي - i ، ی - ay ، ی - əy ، ئ - əy

دغه څلور پنځه ډوله (بې گانې) له يوې يوازېنۍ عربي ی (ياء) څخه آره اخلي چې پخپله په عربي او بيا پارسي غږپوهنه کې په همدا يوه بڼه د دوو خپلواکو (ې - e ، ي - i) او يوه غبرگغږ (ay) بنسټونو په توګه کارول کېږي. کوي چې پرله پسې مجهوله، معروفه او ملينه (ی) بلل کېږي او په پښتو او ازبکي (فونيمیکس) کې يې پرله پسې اوږده، لنډه، زورواله او زورکي واله "يې" بولي؛ زورکيواله بيا دوه ليکنې (گرافيمیک) ځېلونه (وارېنتونه) راخپلوي: نومواله (ی) او کړواله (ئ). اوږده (ې) او لنډه (ي) ځانته او د ويي په سر، منځ او پای کې راتلای شي. له زورکيوالو څخه نومواله دا (ی) ځانته او د ويي په پای کې روغه رمتيه ليکل کېږي او په سر او منځ کې يې د لنډې (ي) په څېر په خوا پرخوا غبرگو ټکو ښوول کېږي، لکه په نړيوال او پېريز کې او کړواله دا (ئ) د دويم ډېرگري وگړي د پايلې په توګه، يا له کر بنسټ سره ښوول کېږي، لکه په ځي، څي، څي ... کې او يا ترې جلا راځي، لکه په خورئ، غورئ ... کې. په دې لړ کې ay پايلې پر əy هغو هم هله اوږي چې اړوند نومونه او بنسټې ډېرگري (مغيره جمع) بڼې راخپلوي، لکه په سړی - سړيو، لښتی - لښتيو ... کې. په سوېل - لويديز ګردود کې تر خجلاندې ay پر əy (ئ) اړول او ليکل د ويونکيو د لږه کيوالي د آر له مخې کره نه شي ګڼل کېدای او په دې ډول نرينه او نومواله پايله:

کره	غبريزليک	ناکره
يا (که)	yā	د ناتړوييکي په توګه له "که" سره زياتره هممانيز
ياد (يادونه)	yād	ياد ، خاطره (خاطري)
ياد څلی	yād-cálay	د ياد څلی ، د يادگار څلي
يادښت	yādəxt	يادښت، يادداښت، يادداشت
يادښتچه	yādəxt-čá	يادښت ليکچه، د

یادداشت کتابچه، دایری		یادبنتلیک (یادبنتپانه)
د یادونې لیک،	yādəxt-lík	
یادداشتنامه، نوټ، نوټپس		یادبنتور
د یادبنت وړ، د یادداشت وړ	yādəxt-wār	
یادبنت اخېستل،	yādəxtawəl	یادبنتول
یادداشتول، نوټول		
د یادگار مانۍ، کاخ	yād-māṇáy	یاد مانۍ (یادگاري)
یادگاري		مانۍ)
یاستی، استی، یی	yāst	یاست
	biā sta	یاسته < بیاسته، رسی، وانس
د یاغیانو سیمه، غیرعلاقه	yāyigār	یاغیگر (یاغیستان)
(پاک - افغان ازاد سرحد		
سرکښي، نافرمانی،	yāyigirí	یاغیگیری (سر)
بغاوت، تمرد		
	ncédəl	یامېدل < نخېدل
	wayəl	یایل < ویل
ابله، پښې ابله	yábəl	ییل (یبله، پښې لوڅی)
یخ پلورونکی	yax-plóray	یخپلوری
د یخ یا کنگل دوره، دوره	yax-pér	یخپېر (کنگلپېر،
یا مرحله یخبندان		یخچالپېر)
کنگلنی، فرېج، گلا سیر،	yaxčál	یخچال
یخبندان		
یخوهلی، له یخ یا ډېرو	yax-zəṇay	یخزنی (یغ دغه، یخ
سړو څخه کرخت شوی		کرخ)
یخ جوړوونکی	yax-sáz	یخساز
یخ یا کنگل جوړونه، د یخ	yax-sāzí	یخسازي
جوړولو کارخانه		
	yaxčál	یخ سیمه < یخچال
د یخ پرمخ لوبه یا ورزش	yax-lóba	یخلوبه
یخ ماتوونی (بېړۍ ...)	yax-mátay	یخماتی
د یخ پرمخ نڅا	yax-nacá	یخنڅا
د غوښې ښوروا یا زومنه	yax-ní	یخني (ښوروا)

یرغلیز	yarǵalíz	یرغلی، تهاجمی (جنگ، وسله)
یرغملیه < بونگه	bónɡa	
یرغمل گر (یرغملگر)	yarǵamalǵár	یرغمل نیوونکی
یرغملگری	yarǵamalǵarí	یرغمل نیونه
یشنا (یش)	yašná	اېشنا ، جوش ، غلیان
یشنا تکی	yašná-ťókay	د اېشېدنې یا غلیان نقطه
یغ دغ (یخ کرخ)	yáy-dáy	شخ و کرخت ، یخوهلی
یلغوز (خره)	yalóʒ	یلغز ، جره ، مجرد
یم	yəm	وم (کرلانی)
ینه	yəná	اېنه ، خيگر
یو (د یوه)	yaw	یاو ، یېو ، (دیو)
یوازی	yawáze	یواخی، بیایخی، ابوازی
یوازینی	yawāzenáy	یوازینی، یوازی، یواخی، یواخینی
یو اوونیز	yaw-owníz	یو هفته بی
یو بنستی (یو آری، هماری)	yaw-bənsə́ʔay	هم منشاء ، یو بنیادی
یو پال (یو خبستی)	yaw-pāl	د یوه خدای په گروهه، موحد ، یکتا پرست
یو پالنه (یو خبستی)	yaw-pālóna	یو خدای پالنه ، یو خدای گروهی ، یکتا پرستی
یو پر دوه	yaw—pər-dwá	یو په دوه ، یو د دوو پر وړاندې ، دوه برابره
یو پلا (یوخل)	yáw-plā	یوه پلا (د ترنگ او لنډیز له مخې)
یو پېریز	yaw-perəyíz	یو پېری ایز، یو پېری بیز، یو قرنه، سلکلنیز
یو ترمنغ (هر دویم)	yaw-tər-mánj	یو ترمنغه ، یو پسې، یك درمیان ، هر دومی
یو جولي (یو بنی)	yaw-ǵawlí	یو شکلی، هم شکلی، یوونگی

يو جولى (يو بنى)	yaw-jáwlay	يو رنگ، يورنگى، يو شکله، همرنكى ...
يوخل (يووار)	yáw-jal	يوخلې، يوخله، يو کړت
يوخپيز	yaw-capız	يو هجاىي، يو سېلابه، مونو سيلا بيک
يوخوا - بلخوا	yáw-xwā-ból-xwā	يوه خوا - بله خوا (د ترکيب او لنډيز پر بنسټ)
يو زرو يوم	yáw-zər-o-yawám	يو زرو لومړى، يو له پاسه زرم
يو زرييز	yaw-zəryíz	يو زرى ييز، يو زرى ايز، يوه زر کلنيزه، يو زر کليزه
يو ژبى	yaw-žəbay	پر يوه خبره ولاړ، رښتينى؛ همژبى، پر يوه ژبه غږېدونکى
يو ژبيز	yaw-žəbíz	د يوې ژبې اړوند (سيند، قاموس ...)
يو سترگى	yaw-stərgay	کاجر، چغر، شپږا
يو شپېنى	yaw-špenáy	د يوې شپې، يک شېه
يو گروهى < يو پال		
يو گروهى < يو پالنه		
يو لارى	yaw-lāray	د يوې لارې تلونکى، د يوې لارې مل، هملارى
يو لوريز	yaw-loríz	يو اړخيز، يو طرفه (سړک، جاده)
يو لوريزوالى	yaw-loriz-wālay	يو طرفي، يو جانبي
يو مهالى < هممهالى	ham mahālay	
يو مهاليز (يووخته)	yaw-mahālíz	يووختيز
يو مېړونې	yaw-meṛoǎí	يو څښتنى، يو مېړه توب
يو مېړونې	yaw-meṛóǎe	يو څښتنه ښځه، يو مېړه والا ښځه
يونې (يور)	yúnı	يوراني، يورگانى (د ورونو ښځې)
يو وار (يوخل)	yáw-wār	يو وار

يو ښځمنی	yaw-ǰəjmánay	د یوې ښځې مېړه، یك زنه
يو ښځمني	yaw-ǰəjmaní	يو ښځي توب، يو ښځيوال
يوکۍ (يو څرخه)	yawkáɣ	يو اړاښه يي سايکل
يوم (لومړی)	yawóm	يووم، اول
يونليک	yun-lík	سفرليک، سفرنامه، سياحت نامه
يووالی (يوواله)	yaw-wálay	يوالی، اتفاق
يووستوی	yaw-wastóway	يوستوی
يوولس	yawólas	يوه لس، يولس
يوون	yawún	يوکۍ، واحد (مقياس)
يوه	yawá	اږه، يوه (ywa)
يوه (سړي ته)	yawó	اږه، يوه (ywə)
يه (آ، وا)	ya	يا، ای، اې
يه < نه		
يېبرور	yebra-wár	اېرور، حاصلخيز، پرثمر، بارور
يېبره	yébra	اېره، اېبره، حاصل، ثمره، بار
يېر (د بېړيو جوبه)	yer	هېر، اېر
يېر مشر (سرمانو)	yer-méšər	د بېړيو د جوړې مشر
يېوه (قلبه)	yéwa	يوه، يوې، ييوه، اږه (جمع: يېوې)

اخځليک

- ۱- پالوال، عبد الرازق: معياري پښتو. يونانيته پېرس، شال. تله ۱۳۸۴ ل.
- ۲- ترې، حبيب اله: نوې ژبپوهنه او ژبني مسایل. پښتو ټولنه، کابل ۱۳۴۴ ل.
- ۳- زیار، مجاور احمد: پښتو گړدودونه. نړيوال پښتو سپمينار، کابل ۱۳۵۴ (۱۹۷۵).

- پښتو ليكلار. ننگرهار پوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.

- وييپوهنه. د پښتو ژبې او ادب خانگه، کابل پوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.

- پښتو سيندگۍ - انگرېزي سربلونه + وستربلونه (غبرگبلونه)، گرڼې او څرگندنې. د ساپي د پښتو څېړنو او پراختيا مرکز، پېښور ۱۳۷۸ ل (۲۰۰۰ ز).

- پښتو پښويه (گرامر)، درېيم چاپ. دانش کتابتون، پېښور ۱۳۸۴ ل (۲۰۰۵ ز).

- سلگونه ليکنې او ليکونه (سپين ليکونه چاپ ته چمتو).

- پښتو قاموس، پښتو ټولنه. لومړی ټوک ۱۳۳۰، دويم ټوک ۱۳۳۳ ل. (عکسي چاپ ۱۳۸۳).

- ۹- زېری، لومړۍ گڼه ۱۳۵۶ ل. پښتو ټولنه، کابل.

- 10- Morgenstierne, G.: An Etymological Vocabulary of Pashto(EVP). Oslo 1927.
- 11- Zyar, M.A.: Die Nominal Komposita des Paschto, Diss. Universität Bern. Institute für Sprachwissenschaft, Bern 1974
- 12- Mackenzie, D.: A standard Pashto, BSOAS 22, 1959, 231 - 235.
- Pashto, The World's Major Languages. ed. Bernard Comrie, London, 1987.
- 13- Kieffer, C.M.: Dialectologie du pashto. Distribution et typologie des parlers Pashto d' apres les premieres Cartes de atlas linguistique de l' Afghanistan(ALA)". Colloque sur l' etablissement d'un Centre d' etde dela langue et de la literature Pashto, Caboul 1975.

يادښت: په سيند ډوله لارښود کې د آروبي تر څنگه د لينديو (د دننه دويم ويی يا د هممانيز جاج را اخلي او يا د پورويي. په < پسې راغلي سم ويي ته مخه کول مانا لري. (پ) د پښتونخوا او پېښور لنډيز دی. دا چې د متن دننه نغوتې، نومېرني يا رېفرنسونه مې نښه نه شو کړای، له درنومينه والو بڼه غواړم.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library